

Nr 219.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ordnande av familjepensionsväsendet för präster m. m.; given Stockholms slott den 2 maj 1941.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att med bifall i övrigt till de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt,

godkänna härvid fogat förslag till reglemente angående familjepension för efterlevande till präster (familjepensionsreglemente för prästerskapet) samt

antaga härvid jämväl fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 17 december 1926 (nr 526) om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m.,

2) lag om ändrad lydelse av 18 § ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) och

3) förordning angående ändring i förordningen den 27 november 1936 (nr 578) med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Förslag

till

R e g l e m e n t e

**angående familjepension för efterlevande till präster
(familjepensionsreglemente för prästerskapet).**

1 kap. Allmänna bestämmelser.**1 §.**

1. Detta reglemente äger med de inskränkningar, som nedan i 3 och 4 mom. angivas, tillämpning

dels å innehavare av biskopsbefattning i rikets stift,

dels å följande till svenska kyrkan hörande ordinarie präster:

a) innehavare av kyrkoherde- eller komministersbefattning, som i präst-löneregleringslagen avses,

b) amiralitetspastorn och amiralitetspredikanten i Karlskrona amiralitetsförsamling, kyrkoherden — tillika amiralitetspastor — i Skeppsholms församling och kyrkoherden — tillika garnisonspastor — i Karlsborgs församling samt

c) innehavare av pastorsbefattning i svensk församling i utlandet, för vilken kyrkoordning blivit av Kungl. Maj:t fastställd,

dels ock å följande till svenska kyrkan hörande extra ordinarie präster:

d) innehavare av kyrkoadjunksbefattning,

e) extra amiralitetspredikanten i Karlskrona amiralitetsförsamling och garnisonspastorn i Boden,

f) till stifts- eller kontraktsadjunkt förordnad och såsom sådan tjänstgörande präst samt

g) annan — såsom ämbetsbiträde eller såsom vikarie vid ordinarie befattning, som ovan avses, eller såsom vikarie för under d) eller e) angiven extra ordinarie befattningshavare — anställd och tjänstgörande adjunkt.

Extra ordinarie präst i anställning, som under f) eller g) avses, skall i familjepensionshänseende anses fortfarande innehava sin ifrågavarande anställning

såväl under tid, för vilken han med befrielse från förordnande i anställningen i följd av sjukdom eller för fullgörande av militär tjänstgöring åtnjuter för dylikt fall i särskild ordning bestämt arvode såsom präst,

som ock vid sådant avbrott i anställningen under längst tre månader i följd, varunder han på grund av för honom i vederbörlig ordning meddelat

förordnande såsom vikarie uppehåller prästerlig tjänst, med vilken icke är förenad pensionsrätt enligt detta reglemente.

2. Med befattning förstås här nedan, där ej annat framgår, jämväl anställning, som i 1 mom. sägs.

3. För i 1 mom. g) avsedd extra ordinarie präst vinner reglementet tillämpning först sedan denne fullgjort där angiven adjunktstjänstgöring under två år eller han dessförinnan innehaft befattning, som i samma moment d), e) eller f) sägs.

4. Innehar präst jämte befattning, som i 1 mom. avses, annan tjänst, med vilken för honom följer familjepensionsrätt enligt allmänna familjepensionsreglementet eller enligt eljest för av staten anordnad familjepensionering gällande bestämmelser, och äger han för familjepensioneringen vid denna senare tjänst räkna sig tillgodo tjänstår för sin i detta reglemente avsedda prästerliga tjänstgöring, skall för tid, varunder sådan förening av tjänster äger rum, reglementet icke å befattningshavaren äga tillämpning.

5. Vad nedan sägs om befattningshavare gäller, där ej annat framgår, i tillämpliga delar jämväl med avseende å den, som medan reglementet varit å honom tillämpligt avgått från befattning, som i 1 mom. avses,

dock att i fråga om befattningshavare, som avgår från sin befattning utan att erhålla emeritilön, reglementet för sådan förutvarande befattningshavare får fortsatt giltighet endast under förutsättning, att denne vid tiden för sin avgång från befattningen ägt räkna minst fem tjänstår enligt bestämmelserna i 10 §.

2 §.

Innehar befattningshavare, å vilken reglementet äger tillämpning, mer än en i 1 § 1 mom. avsedd befattning, skall han i familjepensionshänseende anses vara innehavare av endast en av de särskilda befattningarna och därvid, om för honom i dessa befattningar jämlikt bestämmelserna i 5—7 §§ skulle gälla olika höga familjepensionsunderlag, av den, vilken för honom medför det högsta familjepensionsunderlaget, och eljest av den, han först tillträtt.

Erhåller förutvarande befattningshavare, för vilken reglementet jämlikt 1 § 5 mom. förblivit gällande, ånyo befattning, som i 1 § 1 mom. avses, skall i familjepensionshänseende å honom tillämpas allenast vad enligt reglementet gäller för innehavare av denna senare befattning.

3 §.

Befattningshavare, å vilken detta reglemente blir tillämpligt, avstår därmed för all framtid såväl för änka och efterlevande barn från den rätt till nådårr, som ock för samtliga sina dödsbodelägare från den rätt till tjänstår, som eljest jämlikt prästerskapets privilegier och senare be-

stämmelser må hava för dessa kvarstått. Vad här sagts i fråga om rätt till nådår och tjänstår äger motsvarande tillämpning med avseende å den rätt till avkomst av prästänkesäte och därav härfluten fond, som eljest — av annan grund än donation av enskild — vid befattningshavares tjänst må kunnat tillkomma änka efter denne.

4 §.

1. Berättigade till familjepension efter befattningshavares död äro:

änka, som ej ingått nytt äktenskap,
arvsberättigade barn, som ej uppnått 19 års ålder, samt
franskild hustru, i fall som i 2 mom. sägs.

Pensionsrätt tillkommer ej änka eller franskild hustru, om äktenskapet ingåtts efter det befattningshavaren uppnått en levnadsålder av 60 år, och ej heller adoptivbarn, om adoptionen ägt rum efter det befattningshavaren fyllt 50 år.

2. Då befattningshavare i dom å äktenskapsskillnad förpliktas att till sin hustru utgiva underhållsbidrag, äger domstolen, därest makarna levt tillsammans under minst fem år och hustrun vid sammanlevnadens hävande uppnått en ålder av minst 30 år samt det i övrigt med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, förordna, att den franskilda hustrun skall vara berättigad till familjepension efter befattningshavarens död. Vad nu sagts för det fall att befattningshavare förpliktas utgiva underhållsbidrag gäller ock, där i skillnadsmålet avtal om sådant underhållsbidrag visas föreligga.

Förordnande, som sålunda meddelats, upphör att gälla, om skyldighet att utgiva underhållsbidrag, som bestämts att utgå på särskilda tider, upphört eller den franskilda hustrun trätt i nytt gifte.

Äger förordnande som ovan sagts giltighet, må sådant förordnande ej meddelas till förmån för befattningshavarens hustru i senare äktenskap.

2 kap. Familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag samt tjänstårsberäkning.

5 §.

1. I 1 § 1 mom. a) avsedd befattningshavare hänföres i familjepensionshänseende, fränsett nedan i 3 mom. angivet fall, allt efter storleken av honom tillkommande grundavlöning till viss *lönegrupp*, på sätt nedan sägs; skolande därvid, där ej annat följer av stadgandena i 6 och 7 §§, för befattningshavaren tillämpas följande för gruppen angivna *familjepensionsunderlag* och *familjepensionsavdrag*:

L ö n e g r u p p			Familje- pensions- underlag	Familje- pensions- avdrag för år
n r	med grundavlöning			
	uppgående till eller översti- gande kronor	understi- gande kronor		
1	—	2,270	1,410	171
2	2,270	2,550	1,500	180
3	2,550	2,850	1,590	192
4	2,850	3,190	1,680	204
5	3,190	3,550	1,770	219
6	3,550	3,930	1,860	234
7	3,930	4,320	1,950	249
8	4,320	4,730	2,040	267
9	4,730	5,180	2,130	285
10	5,180	5,620	2,220	306
11	5,620	6,060	2,310	327
12	6,060	6,500	2,400	348
13	6,500	6,950	2,490	369
14	6,950	7,390	2,580	390
15	7,390	8,050	2,670	411
16	8,050	—	2,700	420

Såsom grundavlöning räknas härvid befattningshavarens kontanta års-lön (reglerad lön) tillika med ifrågakommande ålderstillägg, oavsett om sådant intjänats.

2. För följande befattningshavare skola, fränsett i 3 mom. avsett fall och där ej annat följer av stadgandena i 6 och 7 §§, tillämpas

a) de familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, som enligt 1 mom. gälla för här nedan för vederbörande befattningshavare angivna lönegrupp:

för amiralitetspastorn i Karlskrona amiralitetsförsamling	15 lönegruppen	9	»
för amiralitetspredikanten i Karlskrona amiralitetsförsamling		7	»
för kyrkoherden, amiralitetspastorn, i Skeppsholms församling		13	»
för kyrkoherden, garnisonspastorn, i Karlsborgs församling		13	»
för garnisonspastorn i Boden		2	»
för pastor i svensk församling i utlandet		11	»
för kyrkoadjunkt		2	»

b) de familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, som för vederbörande befattningshavare här nedan särskilt angivas:

för *ärkebiskopen och övriga biskopar*, biskopen i Visby stift tillika såsom kyrkoherde i Visby församling: 3,660 kronor såsom familjepensionsunderlag och 669 kronor såsom familjepensionsavdrag för år,

för kyrkoherden i Storkyrkoförsamlingen, tillika *pastor primarius*: 3,180 kronor såsom familjepensionsunderlag och 576 kronor såsom familjepensionsavdrag för år, samt

för *extra ordinarie präst*, som i 1 § 1 mom. f) eller g) avses: 1,260 kronor såsom familjepensionsunderlag och 153 kronor såsom familjepensionsavdrag för år.

3. I fråga om präst, vilken i sin befattning på grund av donation av enskild uppbär särskild förmån utöver lönen, ankommer det på Kungl. Maj:t att bestämma, till vilken lönegrupp enligt 1 mom. befattningshavaren skall, där ej annat följer av stadgandena i 6 och 7 §§, i familjepensionshänseende vara att hänföra.

6 §.

1. Övergår ordinarie präst till befattning med lägre familjepensionsunderlag, skall i familjepensionshänseende fortfarande för honom gälla vad för honom i den förra befattningen bestämts.

2. Sänkes grundavlöningen för befattningshavare i den befattning han innehar, så att han jämlikt bestämmelserna i 5 § 1 eller 3 mom. skulle erhålla ett lägre familjepensionsunderlag, skall någon förändring i familjepensionshänseende likväl icke i följd därav för honom inträda.

7 §.

För befattningshavare, som förordnas innehava extra ordinarie anställning med högre familjepensionsunderlag än för honom eljest gällande, skall under tiden för sådant förordnande tillämpas vad enligt reglementet gäller för innehavare av ifrågavarande extra ordinarie anställning.

8 §.

För förutvarande befattningshavare, som i 1 § 5 mom. avses, skall, så länge reglementet för honom i sådan hans egenskap äger fortsatt giltighet, gälla det familjepensionsunderlag, som enligt reglementet för honom tillämpades vid hans avgång ur tjänst.

9 §.

Så länge befattningshavare innehar befattning, vari reglementet är å honom tillämpligt, skall honom i befattningen tillkommande avlöning minskas med för honom jämlikt bestämmelserna i 5—7 §§ gällande familjepensionsavdrag.

10 §.

1. Såsom *tjänstår* för bestämmande av familjepension må befattningshavare tillgodoräknas den tid, för vilken han, före uppnående av den för honom i hans senast innehavda befattning jämlikt 4 mom. här nedan gällande pensionsåldern,

a) antingen i befattning, som i 1 § 1 mom. avses, varit underkastad detta reglemente

b) eller, under det reglementet icke varit å honom tillämpligt, varit underkastad andra bestämmelser rörande av staten anordnad familjepensionering, i den mån sådan tid enligt samma bestämmelser fått tillgodoräknas befattningshavaren såsom *tjänstår*,

eller varit obligatoriskt delaktig i prästerskapets änke- och pupillkassa, eller på grund av obligatorisk delaktighet erlagt avgift till annan, av staten för familjepensionering upprättad eller understödd pensionskassa.

Vid tjänstårsberäkningen må sådan tjänstgöring ej tagas i betraktande, för vilken befattningshavares efterlevande beviljas familjepension jämlikt ovan under b) avsedda bestämmelser.

Vid tjänstårsberäkning för fall, som under a) sägs, skall för ordinarie präst och i 1 § 1 mom. d) och e) avsedd extra ordinarie präst göras avdrag för tid, varunder befattningshavaren utöver 30 dagar om året åtnjutit tjänstledighet för svag hälsas vårdande eller för enskilda angelägenheter, så ock för tid, varunder han eljest — av annan anledning än tjänstledighet för offentligt uppdrag — fått avstå samtliga sina kontanta löneförmåner. Vad här sist sagts skall i tillämpliga delar jämväl gälla med avseende å en var annan i 1 § 1 mom. avsedd befattningshavare.

Vid beräkningen av tjänstår skall uppkommen slutsumma, därest denna utvisar del av dag, avrundas till närmast högre hela dagantal.

2. Har befattningshavare, i andra fall än i 1 mom. sägs, i eller utom svenska kyrkan utövat verksamhet, som finnes vara av beskaffenhet, att tiden härför skäligen bör helt eller delvis tillgodoräknas honom såsom *tjänstår*, beror på prövning i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver, om och i vad mån dylikt tillgodoräknande må äga rum.

3. För bestämmande av familjepension må en och samma kalendertid tillgodoräknas befattningshavare såsom *tjänstår* allenast en gång, även om denne därunder har bestritt tjänstgöring i mer än en befattning.

4. Pensionsålder, som i detta reglemente avses, skall för biskop och annan ordinarie präst anses inträda vid utgången av den månad, varunder han fyller 65 år, och för extra ordinarie präst vid utgången av den månad, varunder han fyller 60 år.

3 kap. Familjepensions bestämmande.

11 §.

1. Familjepension, som tillkommer efterlevande till befattningshavare, å vilken detta reglemente vid befattningshavarens död var tillämpligt, bestämmes på sätt i 13 § angives i förhållande till ett för den avlidne befattningshavaren gällande grundbelopp, *familjepensionens grundbelopp*. Detta belopp fastställles enligt nedan i denna paragraf angivna grunder med hänsyn till antalet tjänstår jämlikt 10 § och det för den avlidne jämlikt 5—8 §§ senast gällande familjepensionsunderlaget.

2. För befattningshavare, som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt emeritilön, är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget, såframt befattningshavaren jämlikt 10 § tillgodoräknade tjänstår, utökade med tid, som från dödsfallet eller från tidpunkten för emeritilönens tillträädande må hava återstått till pensionsåldern, uppgå till minst trettio. Uppgå befattningshavarens tjänstår, utökade på sätt här sagts, icke till trettio, är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget minskat med $1/120$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänståren, sålunda utökade, understiga trettio.

Förutvarande befattningshavare, å vilken lagen om emeritilöner för präster vid hans avgång ur tjänst icke varit tillämplig, skall, därest han i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver prövas hava vid avgången ur tjänst uppfyllt eljest i emeritilönelagen stadgade fordringar för erhållande av emeritilön, vid bestämmande av familjepensionens grundbelopp anses likställd med den, som åtnjöt emeritilön.

3. För annan befattningshavare än i 2 mom. avses är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget, såframt hans tjänstår uppgå till minst trettio, men eljest lika med familjepensionsunderlaget minskat med $1/120$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänståren understiga trettio. Utgör för sådan befattningshavare summan av tjänståren och den från befattningshavarens avgång ur tjänst till pensionsåldern återstående tiden mer än etthundratjugu fulla fjärdedels år, skall dock grundbeloppet utgöra så stor del av familjepensionsunderlaget, som antalet fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår utgör av nämnda summa.

4. Utgör det enligt 2 eller 3 mom. beräknade grundbeloppet icke helt krontal, jämkas detta till närmast högre hela krontal.

12 §.

Därest extra ordinarie präst, för vilken reglementet jämlikt 1 § 5 mom. är gällande och vilken ej åtnjuter emeritilön, avlider inom en tid av tre månader efter upphörandet av sin sista anställning, skall, under förutsätt-

ning att han ej på egen begäran eller eljest på grund av eget förvållande entledigats från anställningen, vid bestämmande enligt 11 § av familjepensionens grundbelopp så anses, som om han vid dödsfallet alltjämt innehade denna sin anställning.

13 §.

1. Familjepensionen består av en fast och en rörlig del.
2. Familjepensionens fasta del motsvarar, för år räknat,
 - a) för änka eller fränskild hustru ensam eller för änka och fränskild hustru tillsammans, då pensionsberättigade barn ej finnas: familjepensionens grundbelopp;
 - b) för änka eller fränskild hustru jämte barn eller för änka och fränskild hustru tillsammans jämte barn: familjepensionens grundbelopp ökat med femtio procent, om endast ett barn finnes, och därutöver med tjugu procent av grundbeloppet för varje ytterligare barn;
 - c) för ett barn, då pensionsberättigad maka ej finnes: familjepensionens grundbelopp;
 - d) för två eller flera barn, då pensionsberättigad maka ej finnes: familjepensionens grundbelopp ökat med femtio procent, om barnen äro två, och därutöver med tjugu procent av grundbeloppet för varje ytterligare barn.
3. Familjepensionens rörliga del utgör samma procenttal å den fasta delen, som under den tid pensionen avser gäller för beräkning av rörlig del av pension enligt allmänna familjepensionsreglementet den 16 oktober 1936.
4. Av familjepension för änka eller fränskild hustru jämte barn eller för änka och fränskild hustru tillsammans jämte barn äger änkan eller den fränskilda hustrun eller båda dessa tillsammans åtnjuta så stor del, som motsvarar åttio procent av grundbeloppet jämte därå belöpande rörlig pensionsdel, samt barnet eller barnen återstoden. Fränskild hustru, som åtnjuter pensionsrätt jämte den avlidnes barn i annat gifte, må dock icke av familjepensionen åtnjuta större del än vad som motsvarar fyrtio procent av grundbeloppet jämte därå belöpande rörlig pensionsdel. Äro änka och fränskild hustru eller äro två eller flera barn samtidigt pensionsberättigade, skola de dem tillkommande pensionsbeloppen delas lika dem emellan.
5. För den, vilken jämlikt bestämmelserna i detta reglemente är berättigad till familjepension, skall det belopp, som pensionstagaren i fråga enligt förevarande paragraf skulle ägt åtnjuta, minskas med den i beloppet ingående rörliga pensionsdelen jämte så stor del av etthundratjugu kronor, som den i beloppet ingående fasta pensionsdelen utgör av familjepensionsunderlaget,

a) då pensionstagaren innehar statsanställning eller annan tjänst, varmed är förenad tjänstepensionsrätt enligt bestämmelser rörande av staten anordnad tjänstepensionering,

b) då pensionstagaren åtnjuter tjänstepension för dylik tjänst,

c) då pensionstagaren äger åtnjuta antingen mer än en familjepension enligt detta reglemente eller jämte sådan jämväl familjepension enligt eljest för av staten anordnad familjepensionering gällande bestämmelser,

d) då pensionstagaren genom donation, knuten till i detta reglemente avsedd befattning, tillförsäkrats rätt att uppbära avkastning av prästänkesäte eller fond, såframt icke befattningshavaren under sin livstid hos domkapitlet anmält sig vilja för sina efterlevande avstå från rätten till denna förmån eller pensionstagaren själv, senast inom ett år efter familjepensionens tillträddande, hos domkapitlet för sin del frånsagt sig förmånen av avkastningen samt denna avkomsträtt i följd härav för pensionstagaren upphört.

Minskning av pensionstagare tillkommande pensionsbelopp, på sätt ovan sägs, skall ock vidtagas för den, som undergår direkt ådömt frihetsstraff eller är föremål för åtgärd, som förklarats skola träda i stället för sådant straff, eller ock avtjänar ådömt tvångsarbete.

14 §.

1. Familjepensionen utgår från och med dagen näst efter den, då befattningshavare avlidit, dock tidigast från och med dagen efter den, då de befattningshavaren i befattningen tillförsäkrade kontanta löneförmåner eller honom tillkommande emeritilön frånträtts, och utgår till och med utgången av månaden näst efter den, under vilken pensionstagaren avlider, eller, därest pensionsrätten upphör av annan anledning, till och med utgången av den månad, under vilken denna upphör.

Pension till barn, som födes efter faderns död, utgår från och med den månad, under vilken barnet födes, dock tidigast från och med den dag, pension till övriga efterlevande utgår eller, om sådana icke finnas, eljest skulle hava utgått.

2. Utbetalning av pension verkställes av statskontoret månadsvis i efterskott; statskontoret likväl obetaget att efter pensionstagares frånfälle förskottsvis utbetala återstående pensionsbelopp.

3. Har i följd därav, att frånskild hustru underlåtit att jämlikt 15 § göra ansökan om pension, till annan pensionsberättigad utbetalts större belopp än denne bort erhålla, skall därvid bero.

15 §. .

1. Fråga om rätt till familjepension efter avliden befattningshavare prövas på därom gjord ansökan av statskontoret.

Sökande åligger att i enlighet med de föreskrifter Kungl. Maj:t utfärdar styrka sådana för statskontoret icke kända omständigheter, som böra tagas i betraktande vid prövningen av pensionsfrågan.

2. Då familjepension beviljas, skola de pensionsberättigade erhålla skriftligt bevis därom.

16 §.

Befattningshavare skall vid avgång ur tjänst på därom gjord framställning erhålla skriftligt bevis över honom tillkommande rätt till familjepension för sina efterlevande.

4 kap. Särskilda bestämmelser.

17 §.

Övergår befattningshavare, å vilken reglementet äger tillämpning, från i 1 § 1 mom. avsedd befattning till prästerlig befattning i finska eller tyska församlingen i Stockholm eller tyska församlingen i Göteborg, må reglementet å befattningshavaren även under sådan hans anställning äga tillämpning, såframt hos statskontoret inom en månad från det befattningshavaren tillträder den nya anställningen göres anmälan dels av befattningshavaren, att han önskar fortfarande vara underkastad bestämmelserna i detta reglemente, dels av den församling, i vars tjänst han inträder, att församlingen förbinder sig att för den tid, befattningshavaren kvarstår i församlingens tjänst, till statskontoret, på sätt av Kungl. Maj:t föreskrives, inbetala vad befattningshavaren för så fall skall hava att vidkännas i familjepensionsavdrag. Skall reglementet fortfarande å sådan befattningshavare tillämpas, anses därvid som om han alltjämt vore innehavare av den i 1 § avsedda befattning, han senast innehaft.

18 §.

Över statskontorets beslut i fråga, som avses i detta reglemente, må den, som med beslutet ej åtnöjes, hos Kungl. Maj:t anföra besvär, vilka skola vid talans förlust hava inkommit till ecklesiastikdepartementet före klockan 12 å trettionde dagen efter erhållen del av beslutet.

19 §.

Befattningshavare, å vilken reglementet erhåller tillämpning, skall vara pliktig att underkasta sig ändrade bestämmelser rörande sin familjepensionering.

20 §.

De närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpningen av detta reglemente, meddelas av Kungl. Maj:t.

Förslag

till

L a g

**om ändrad lydelse av 3 § lagen den 17 december 1926 (nr 526)
om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat
i anledning av nådårsrättens upphörande m. m.**

Häri genom förordnas, att 3 § lagen den 17 december 1926 om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

3 §.

Där prästerlig befattning innehaves av präst, som icke är underkastad familjepensionsreglementet för prästerskapet och ej heller vid utgången av år 1941 var delaktig i prästerskapets änke- och pupillkassas försäkringsfond, skall för sådan befattning enligt denna lag utgående lönetillägg erläggas till statskontoret för att tillföras kyrkofonden såsom bidrag till kostnaderna för prästernas familjepensionering.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1942.

Förslag

till

L a g

**om ändrad lydelse av 18 § ecklesiastik boställsordning
den 30 augusti 1932 (nr 400).**

Härigenom förordnas, att 18 § ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

18 §.

Prästgård avträdes — — — är förenad.

Skola löneförmånerna frånträdas på grund av tjänstinnehavarens dödsfall, äga dock dödsbodelägena kvarsitta å prästgården till den fardag för tillträde och avträde av förhyrd lägenhet, som infaller näst efter tre månader från det dödsfallet timat, med skyldighet för dem att under tiden ej mindre ansvara för prästgårdens behöriga skötsel och vård än även upplåta erforderligt utrymme i prästgården åt den, som i egenskap av vikarie uppehåller tjänsten eller såsom ny innehavare tillträtt densamma.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1942; skolande dock hittills gällande bestämmelser vinna tillämpning beträffande dödsbodelägare, som efter 1941 års utgång äga rätt till tjänstår.

Förslag

till

Förordning

**angående ändring i förordningen den 27 november 1936 (nr 578)
med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte
nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel.**

Härigenom förordnas, att andra stycket av punkt 17:o förordningen den 27 november 1936 med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel skall utgå samt att punkt 19:o samma förordning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

19:o.

All kostnad — — — rikstelefonförbindelse, som under punkt 12:o sägs.
I den mån — — — denna punkt avses.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1942.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
2 maj 1941.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler härefter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge fråga om ordnande av familjepensionsväsendet för präster m. m. samt anför härom följande:

På sätt i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 27 oktober 1939 under punkt 104 omnämnts, ha under de senare åren i olika sammanhang — såväl inom som utom riksdagen — framförts önskemål om en nyreglering av prästerskapets familjepensionsväsende och en omprövning av i samband därmed stående frågor. Den gällande regleringen beträffande prästernas familjepensionering är, i det väsentliga, alltjämt grundad å äldre rättsförhållanden, och dithörande rättsinstitut äro delvis av stor ålderdomlighet. För beredande i särskild ordning av understöd åt efterlevande till präster finnas visserligen anstalter av förhållandevis nytt datum (exempelvis Pensionskassan Svenska prästerskapets understödsförening, stiftad 1911), men som dessa äro av helt privat karaktär, falla de utanför behandlingen i detta samband. De från det allmännas sida helt eller delvis reglerade former, i vilka familjepension och därmed jämförligt understöd utgå till prästs efterlevande, äro av följande slag:

1. förmån av tjänst- och nådår,
2. pensioner från prästerskapets änke- och pupillkassa,
3. pensionstillägg och dyrtidstillägg av statsmedel,
4. inkomst från prästänkesäte,
5. understöd från allmänna prästänkehjälpen,
6. understöd av ersättningar för kronotionde och kyrkotionde samt
7. annat, från särskild fond eller kassa utgående understöd av offentlig natur.

För den närmare kännedomen om dessa olika understödsformer, de särskilda institutens uppkomst och rättsutvecklingen på området tillåter jag mig hänvisa till en häröver sammanställd historik, vilken torde få såsom bilaga fogas till dagens protokoll i detta ärende (bil. I). En sammanfattande redogörelse för den gällande regleringen på området må dock här lämnas.

Tjänstårsrätten eller rätten för avliden ordinarie befattningshavares dödsbodelägarer att, mot skyldighet för dödsboet att bekosta tjänstens skötande genom vikarie, behålla inkomsterna av tjänsten intill utgången av det ecklesiastikår, under vilket dödsfallet inföll, ombildades för prästerna genom kungörelse den 17 december 1926 nr 524 till att omfatta en fixerad tid av 6 månader, räknad från och med månaden näst efter den, då dödsfallet inträffat.

Nådårsrätten var en form för pensionering av änkor samt omyndiga och oförsörjda barn efter ecklesiastika ordinarie befattningshavare, varigenom änkan och barnen förbehölls rätt att, likaledes mot skyldighet att bekosta tjänstens skötande genom vikarie, under året (eller åren) närmast efter utgången av den avlidne befattningshavarens sista »tjänstår» uppbära inkomsterna av den befattning, den avlidne innehåft. Genom förenämnda kungörelse den 17 december 1926 har nådårsrätten för prästernas del, med undantag för redan förvärvad sådan rätt, upphävts från och med den 1 maj 1927.

Prästerskapets änke- och pupillkassa inrättades år 1874 för att bereda större trygghet åt avlidna prästers efterlevande och — genom avskaffandet av s. k. extra nådår — förkorta den ofta långa vakanstiden vid prästerliga befattningar. Gällande reglemente för prästänkekassan är dagtecknat den 17 december 1926, med ändringar den 26 april 1935, den 17 december 1937 och den 22 november 1940. Kassan tillfördes vid bildandet vissa från äldre tid befintliga kapitaltillgångar samt tillerkändes därvid tillika ett års behållen inkomst av varje ordinarie prästerlig beställning i riket, då beställningen första gången efter kassans inrättande bleve ledig, ävensom behållen inkomst vid prästsyssla, som komme att stå ledig utöver den lagliga tillträdestiden, s. k. kadukmedel. Dessa anslag av prästerliga löne-medel åtnjutas alltjämt av kassan. Vid ombildandet år 1926 tillerkändes kassan ytterligare ett års behållen inkomst av varje ordinarie prästerlig beställning och ständig adjunkts-(kyrkoadjunks-)befattning, som — med undantag för fall där nådårsrätt alltjämt komme att utövas — fanns i riket den 1 maj 1927, samt ett års emeritilön för varje fall, då innehavaren icke efterlämnade änka eller barn men, om sådana funnits, nådårsrätt varit dem förbehållen. Härutöver utgöras kassans inkomster av bidrag av delägarna i kassan, ränta å kassans kapital m. m. Berättigad och förpliktad till delaktighet i kassan är en var ordinarie och extra ordinarie präst i svenska kyrkan samt ordinarie manlig befattningshavare hos kassan. Kassans förvaltning handhaves av en direktion, bestående av fem ledamöter, utsedda å stämman med fullmäktige, valda av och bland delägarna. Av direktionens ledamöter är en ordförande, en vice ordförande och en verkställande direktör. Kassans fonder uppgingo enligt räkenskaperna den 31 december 1939 till 27,783,717 kronor 14 öre. Kassan förvaltar härjämte två donationsfonder med en sammanlagd kapitalbehållning vid nämnda tidpunkt av 9,000

kronor. Antalet delägare var den 31 december 1939 3,354 och antalet pensionärer 1,921, varav 148 utgjordes av sjuka barn, fyllda 21 år, och 821 av ogifta döttrar, fyllda 55 år.

Enligt § 1 kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 361) angående pensions-tillägg åt vissa änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. skola med vissa begränsningar och undantag särskilda *pensions-tillägg* utgå till sådana änkor och minderåriga barn efter befattningshavare i statens tjänst, som äga åtnjuta pension eller därmed jämförligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd anstalt för pensionering av dylika befattningshavares änkor och barn m. fl. inrättningar. I § 4 av nämnda kungörelse stadgas, att pensionstillägg enligt de i kungörelsen stadgade grunderna skall utgå jämväl till pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa.

Jämlikt § 7 kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 267) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. utgår av statsmedel *dyrtidstillägg* till pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa enligt i § 4 av kungörelsen stadgade grunder (oreglerade grunder).

Prästänkesäten äro sådana ecklesiastika boställsfastigheter, som anslagits till understöd åt änkor efter prästmän. En kategori av dessa fastigheter består av förutvarande prästboställen, som på 1600- och 1700-talen under offentlig myndighets medverkan anvisats till änkesäten i vissa pastorat. Där avkomstberättigad änka icke finnes, har avkomsten av sådan fastighet i allmänhet utgått till vederbörande tjänstinnehavare. Fastigheterna skola, i den mån redan förvärvade rättigheter upphöra, återtaga sin karaktär av prästboställen. Övriga prästänkesäten hava donerats av enskilda på 1700- och 1800-talen. Medan för den förra kategorien gälla enhetliga dispositionsregler, grundar sig dispositionen av avkomsten från de enskilt donerade änkesätena i första hand på innehållet i de särskilda donationshandlingarna. Gemensamt för dessa senare fastigheter är, att desamma förut sättas för framtiden komma att behålla sin karaktär av prästänkesäte. För några av dem gäller även, att, då avkomstberättigad änka saknas, avkastningen av fastigheten tillfaller prästerlig tjänstinnehavare. — I en del fall höra till prästänkesätena fonderade försäljningsmedel.

Allmänna prästänkehjälpen har sitt ursprung i en av prästerskapet år 1653 träffad, av Kungl. Maj:t den 13 augusti 1685 fastställd förening om årliga sammanskott till prästänkornas försörjning med halvannan riksdaler eller mindre efter råd och lägenhet, »dock ingen ringare än 1 riksdaler, kapellanen en fjärdedels riksdaler att ock deras änkor må något njuta av bemälte hjälp». Dessutom skulle för enahanda ändamål utgå »utur kyrkones kista årligen en riksdaler eller som kyrkan kan förmå och församlingens lägenhet är». Angivna avgifter ha flerstädes upphört att utgå

eller ersatts av andra bidrag, i allmänhet beslutade på prästmöten. På kyrkorna i Bohuslän och den till Göteborgs stift hörande delen av Älvsborgs län ankommande avgifter för här berört ändamål ha, genom föreskrift i förordningen den 14 oktober 1898 angående avskrivning av den från viss jord inom Skåne m. fl. provinser utgående kyrkotionden, från och med år 1900 avskrivits och ersatts med anslag av statsmedel, bestämt till inalles 217 kronor 50 öre för år. Sagda anslag ingår numera till kyrkofonden, därifrån de motsvarande bidragsbeloppen för ifrågavarande kyrkor utbetalas.

Flerstädes utgick under äldre tid anslag av *kronotionde* till prästänkors understöd, vilket bekräftades i 1723 års prästerliga privilegier. Jämlikt förordningen den 23 juli 1869 angående förändring av grundräntor och kronotionde (§ 2) indrogos dessa kronotiondeanslag och ersattes med statsanslag i penningar efter medelmarkegångspris. Till fattiga prästänkor i Hallands län skulle därjämte enligt nådiga brev den 9 augusti 1769 och den 17 december 1773 från kyrkorna i Halland utgå understöd av *kyrkotionde*, den s. k. halva notarietunnan om 89,5976 hektoliter råg, genom lösen efter medelmarkegångspris jämte forsellön. Den 5 oktober 1888 föreskrev Kungl. Maj:t, efter riksdagens och kyrkomötets hörande, att de inom samtliga stift i riket med undantag av Lunds och Visby stift efter medelmarkegångspris jämte forsellön utgående ersättningar för till fattiga prästänkor anslagen kronotionde skulle från och med år 1889 utbytas mot ett kontant årligt belopp av 9,813 kronor att på visst sätt fördelas mellan de avsedda stiften. Genom förenämnda förordning den 14 oktober 1898 avskrevs från och med år 1900 även den till prästänkorna i Hallands län anslagna kyrkotionden (halva notarietunnan) och ersattes med anslag av statsmedel, bestämt till 774 kronor 63 öre för år. Dessa två ersättningsbelopp utgå numera ur kyrkofonden, som tillföres statsanslagen.

Genom uppsamling och besparing av till allmänna prästänkehjälpen och genom förenämnda statsanslag influtna samt andra, genom enskildas samanskott och gåvor för sådant ändamål tillgängliga medel hava i de särskilda stiften bildats *prästänkehjälpskassor* av varierande karaktär och medlemskap, avsedda för understöd åt änkor och andra efterlevande till präster inom stiftet i dess helhet eller inom vissa delar därav.

Genom enskildas donationer ha även *stiftelser* i jord eller penningar bildats för enahanda ändamål. Av statsmedel härrör en av Västerås domkapitel förvaltd *fond*, de s. k. papegojvretsmedlen, utgörande avlösningssumma för av kronan anslagna avradsmedel, utgående av jord under enskild äganderätt.

Beträffande de framställningar, som under de senare åren gjorts i syfte att åstadkomma en reformering av grunderna för prästernas familjepensionering och vad därmed sammanhör, och de i sådant syfte i olika sammanhang framförda förslag har redogörelse lämnats i förut åberopade stats-

rådsprotokoll den 27 oktober 1939, punkt 104. Någon förnyad redogörelse härför synes icke nu behöva lämnas, utan får jag här hänvisa till vad till nämnda protokoll anförts. Ett utdrag av protokollet torde emellertid böra såsom bilaga fogas till dagens protokoll i ärendet (bil. II).

Till ytterligare klarläggande av spörsmålet om en allmän nygestaltning av regleringen å här berörda område vill jag till en början medels följande i tablåform sammanställda uppgifter söka siffermässigt belysa den omfattning, i vilken den prästerliga familjepensioneringen för närvarande tillföres och under det närmaste tidsskedet härförut tillförts bidrag av allmänna medel.

Tablå I.

Prästerskapets änke- och pupillkassa enligt bestämmelse i kassans nuvarande reglemente under tiden från och med reglementets ikraftträdande den 1 maj 1927 till och med år 1939 tillfallna inkomster av prästerliga avlöningsmedel.

Ecklesiastik-, resp. kalenderår	Inkomst enligt prästänkekassans reglemente				
	§ 4: 1 a) kronor	§ 4: 1 b) kronor	§ 6: 1 a) kronor	§ 6: 1 f) kronor	sammanlagt för år kronor
1927/1928	53,985	56,736	28,569	83,050	222,340
1928/1929	21,545	4,748	287,129	60,751	374,173
1929/1930	43,218	30,900	506,145	65,134	645,397
1930/1931	39,380	23,651	439,292	54,179	556,502
1931/1932	40,361	20,268	452,549	56,234	569,412
1932/1933	35,227	18,866	604,547	50,107	708,747
1933/1934	48,373	27,938	419,980	46,143	542,434
1934/1935	31,970	16,223	399,435	43,145	490,773
¹ / ₆ - ³¹ / ₁₂ 1935	16,984	11,076	292,038	19,546	339,644
år 1936	32,221	21,878	421,972	25,985	502,056
» 1937	31,193	60,967	311,520	24,736	428,416
» 1938	38,255	50,560	293,576	24,077	406,468
» 1939	47,219	59,640	532,085	21,891	660,835
Summa	479,931	403,451	4,988,837	574,978	6,447,197

Av de i denna tablå angivna inkomsterna avser inkomst enligt kassa-reglementet

§ 4 mom. 1 a): inkomst av vakansår jämlikt 1874 års reglemente för prästänkekassan (»gamla vakansåret»),

§ 4 mom. 1 b): inkomst av s. k. kadukmedel,

§ 6 mom. 1 a): inkomst av det s. k. nya vakansåret samt

§ 6 mom. 1 f): inkomst av »nådarstillägg», som kassan jämlikt § 71 i kassans nuvarande reglemente äger uppbära.

Tablå II.

Belopp, som under tiden den 1 maj 1927—31 december 1939 i form av pensionstillägg och dyrtidstillägg av statsmedel utbetalats till pensionärer i prästerskapets änke- och pupillkassa.

Ecklesiastik-, resp. kalenderår	Av pensionärer i prästänke- kassan uppburna	
	pensionstillägg kronor	dyrtidstillägg kronor
1927/1928	7,175	504,553
1928/1929	7,273	521,722
1929/1930	7,273	499,646
1930/1931	6,296	463,910
1931/1932	6,019	446,967
1932/1933	6,270	364,055
1933/1934	5,782	332,263
1934/1935	6,620	313,944
$\frac{1}{5}$ — $\frac{31}{12}$ 1935	3,773	220,154
år 1936	5,982	336,789
» 1937	5,607	356,164
» 1938	5,872	371,091
» 1939	6,350	383,715
Summa	80,292	5,114,973

Tablå III.

Beloppen av till prästerskapets änke- och pupillkassa under tiden den 1 maj 1927—31 december 1939 av delägarna i kassan erlagda egna pensionsavgifter och från kyrkofonden inbetalta pensionsavgifter för emeriti och vissa f. d. präster samt beloppen av från prästänkekassan under samma tid utbetalta pensioner ävensom beloppet av prästänkekassans kapitalbehållning vid utgången av ett vart av ifrågavarande år. (Uppgifterna beträffande från kyrkofonden till prästänkekassan inbetalta pensionsavgifter avse respektive statligt budgetår och budgethalvåret den 1 juli—31 december 1939.)

Ecklesiastik-, resp. kalenderår	Pensionsavgifter till prästänkekassan			Från präst- änkekassan utbetalta pensioner kronor	Prästänke- kassans kapital- behållning kronor
	av delägarna kronor	från kyrkofonden kronor	sammanlagt kronor		
1927/1928	386,608	—	386,608	1,013,230	16,229,988
1928/1929	434,776	—	434,776	1,030,604	16,767,236
1929/1930	448,179	75	448,254	1,033,810	17,601,554
1930/1931	452,830	5,569	458,399	1,055,415	18,366,562
1931/1932	465,679	17,290	482,969	1,054,047	19,180,348
1932/1933	481,794	13,239	495,033	1,052,901	20,207,271
1933/1934	493,093	25,629	518,722	1,067,956	21,047,766
1934/1935	497,986	16,241	514,227	1,034,206	21,911,084
$\frac{1}{5}$ — $\frac{31}{12}$ 1936	469,092	21,467	490,559	703,365	22,601,069
år 1936	716,963	31,266	748,229	1,037,075	23,936,458
» 1937	730,506	27,870	758,376	1,046,484	25,370,312
» 1938	758,713	31,813	790,526	1,035,809	26,432,501
» 1939	797,036	16,225	813,261	1,019,816	27,783,717
Summa	7,133,255	206,684	7,339,939	13,184,718	—

Till komplettering av den genom dessa tablåer lämnade överblicken över det allmännas kostnader för det prästerliga familjepensionsväsendet må nämnas, att kyrkofonden — utöver i uppgifterna i tablå I [enligt § 6: 1 a)] ingående emeritilöner under vakansår samt pensionsavgifter enligt tablå III — under den angivna tiden till avsevärd del jämväl bestridit avlöningen (adjunktsarvode, provisoriskt tilläggsarvode och dyrtidstillägg) till de vikarier, som under tjänst- och nådår samt under de prästänkekassan tillkommande särskilda vakansåren upprätthållit de ifrågakommande prästerliga tjänsterna. Tagas härvid i betraktande allenast kyrkofondens kostnader för vikaries avlöande under de s. k. nya vakansåren och uppskattas denna vikariekostnad för varje tjänst till 2,000 kronor, torde dessa kyrkofondens utgifter kunna beräknas ha för den ifrågavarande tidsperioden (den 1/5 1927—31/12 1939) uppgått till sammanlagt omkring 2 ½ miljoner kronor. Härtill komma under samma tid från kyrkofonden till prästers efterlevande under tjänst- och nådår utbetalta emeritilöner. — Slutligen må här ock erinras om att, på sätt förut omnämnts, i ersättning för kronotionde och kyrkotionde m. m. till understöd av prästänkor årligen utgår ur kyrkofonden ett belopp av 10,000 à 11,000 kronor.

Den här lämnade överblicken över de omedelbara bidrag, som från det allmännas sida anvisats för prästernas familjepensionering, visar i sin mån, i vilken betydande utsträckning det prästerliga familjepensionsväsendet för närvarande åtnjuter understöd av allmänna medel. Under åberopande av, bland annat, detta förhållande och med hänvisning tillika till de upprepade reformkrav, som på området framförts, hemställde på sin tid, på sätt framgår av det förut omnämnda statsrådsprotokollet den 27 oktober 1939 (Bil. II), dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet om Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning och avgiva förslag angående prästerskapets familjepensionering. Sedan Kungl. Maj:t nämnda dag härtill lämnat bifall, tillkallades av ecklesiastikministern den 7 november 1939 statskommissarien Evert Oskar Fredrik Björn, ledamoten av riksdagens andra kammare redaktören Algot Åkesson Törnkvist och kammarrådet Tom Hugo Wohlin såsom sakkunniga för angivet ändamål och uppdrogs tillika åt Wohlin att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar. Med stöd av samma bemyndigande tillkallade jag härefter, den 15 januari 1940, t. f. häradsskrivaren Nils-Erik Brolin och förste aktuarien i statens pensionsanstalt Tage Bertil Kjellén för att såsom experter biträda de förenämnda sakkunniga, varvid åt Kjellén jämväl uppdrogs att tjänstgöra såsom sekreterare åt de sakkunniga.

Efter slutförd utredning ha de sakkunniga med skrivelse den 28 december 1940 överlämnat sitt betänkande i ärendet jämte därtill hörande för-

fattningsförslag m. m. ävensom en mellan de sakkunniga och utsedda representanter för prästerskapets änke- och pupillkassa — under vederbörliga förbehåll — träffad preliminär överenskommelse om statens övertagande av nämnda kassas verksamhet.

Allmänna grundlinjer.

I det avgivna betänkandet ha de *sakkunniga* inledningsvis berört, bland annat, frågan om

Prästänkekassans förvaltningsrättsliga ställning.

Det allmännas kostnader för det prästerliga familjepensionsväsendet äro redan i och för sig av en betydande storleksordning. Räckvidden av detta engagemang är emellertid i själva verket större än som framgår av summan av för ändamålet omedelbart anvisade bidragsbelopp. Statsmakternas fortgående medverkan vid regleringen av prästerskapets änke- och pupillkassas ekonomiska förhållanden har sålunda visserligen icke medfört, att staten formellt ställt sig som garant för denna kassas pensionsutfästelser och för bärigheten av inrättningens verksamhet i fortsättningen. Men några delade meningar torde icke kunna råda därom, att staten härvid i allt fall får anses ha påtagit sig förpliktelser av moralisk innebörd, vilka, om ansvarighetsfrågan komme att aktualiseras, knappast skulle visa sig vara för staten mindre förbindande än om garantierna därutinnan erhållit en rättslig form.

Statens angivna ställning till prästänkekassans verksamhet borde givetvis från såväl principiella som praktiska utgångspunkter förutsätta, att åt staten vore inrymd icke endast en formell och passiv kontroll över kassans verksamhet, utan ett aktivt och bestämmande inflytande över denna inrättnings hela ekonomi och dess verksamhets fortgång. Den rättsliga ställning, som pensionsinrättningen alltifrån sin första tillkomst intagit och alltjämt intager, står emellertid i föga god överensstämmelse med här angivna krav. Väl är det så, att av delägarna i kassan beslutade ändringar i eller tillägg till kassans reglemente icke kunna vinna giltighet, med mindre stadfästelse därpå av Kungl. Maj:t meddelas. Men, omvänt, torde också — åtminstone enligt den hittills vedertagna uppfattningen av kassans rättsliga ställning — gälla, att inga ändringar i kassareglementet skulle, även om de från statens sida bedömdes såsom önskvärda, kunna genomföras utan delägarnas godkännande. Till vilka irrationella konsekvenser en dylik reglering kan leda, må belysas med ett konkret exempel.

Bestämmelserna om den prästänkekassan tillagda inkomsten av det s. k. nya vakansåret hava meddelats i en särskild därom gällande författning (kungörelse den 17/12 1926, nr 528, angående rätt för prästerskapets änke- och pupillkassa att uppbära ett års behållen inkomst av vissa prästerliga befattningar m. m.) men hava därjämte infogats i det för kassan samma dag utfärdade förnyade reglementet. I de kalkyler, som lågo till grund för beräkningen av denna inkomstpost, uppskattades dess kapitalvärde per den 1/5 1927 till 1.1 miljoner kronor. I inkomster enligt ifrågasvarande bestämmelser har kassan emellertid för tiden den 1/5 1927—31/12 1939 tillförts ett sammanräknat belopp av icke mindre än, i avrundat tal, 5 miljoner kronor. Enligt prästänkekassans egna kalkyler upp-

skattas de inkomster, som kassan jämlikt samma bestämmelser ytterligare har att emotse, till omkring 6.4 miljoner kronor. Kassans totalinkomst av det »nya vakansåret» skulle följaktligen komma upp i ett belopp av sammanlagt omkring 11.4 miljoner kronor. Företager man, efter en räntefot av 4 procent, en diskontering av ifrågavarande inkomster till den 1/5 1927, erhålles ett kapitalvärde av drygt 5.7 miljoner kronor. Det visar sig sålunda, att mellan det förhandsuppskattade anslaget till kassan av dessa vakansårsinkomster och det belopp, vartill anslaget i verkligheten synes komma att uppgå, föreligger en marginal i kapitalvärde av cirka 4.6 miljoner kronor eller ett skillnadsbelopp, mer än fyra gånger så stort som summan av de från denna kassa under ett år utgående pensionerna. Huru en felkalkyl av dylik storleksordning över huvud taget varit möjlig skall ej här upptagas till någon närmare granskning. Det kan dock erinras om att förklaringsgrunden till den felkalkyl, som här förekommit, till någon del får sökas i det förhållandet, att prästerna dels under hela tidsperioden efter den 1/5 1927 å sina avlöningsförmåner åtnjutit dyrtidstillägg, vilken lönepost, då densamma ej blivit prästerna fortgående garanterad, icke kommit och gärna ej heller kunnat komma i betraktande vid förhandsberäkningarna för det ifrågavarande anslaget, dels ock från och med den 1/5 1930 erhållit en avsevärd förstärkning i sin avlöning i och med de genom lagen den 13 december 1929 nr 382 beviljade s. k. provisoriska tilläggslöner och tilläggsarvodena, vilken avlöningsförbättring ej kunnat förutses. Kassans inkomster av ifrågavarande vakansår hava även i rätt betydande grad stegrats i följd av icke förutsedda verkningar av sänkningen av prästernas pensionsålder.

Beträffande berörda, prästänkekassan av staten tillerkända betydande och, såsom erfarenheten sålunda bekräftat, på förhand oberäknliga bidragspost hade det givetvis varit fullt naturligt, att staten förbehållit sig frihet att under den långa följd av år, varunder dessa anslagsmedel komme att inflyta till pensionskassan, vidtaga en av inträffade ändrade förhållanden betingad omreglering. En sådan omreglering skulle emellertid förutsatt en ändring i prästänkekassans reglemente i avseende å bestämmelserna om kassans rätt till det »nya vakansåret», och för en sådan ändring hade enligt samma reglemente krävts medgivande och beslut i första hand av inrättningens egna delägare. Införandet i kassareglementet av dessa bestämmelser synes alltså hava medfört det från såväl formell som saklig synpunkt anmärkningsvärda rättsläget, att staten härutinnan från början helt uppgivit sin handlingsfrihet. Vad här framhållits har även giltighet i fråga om övriga i kassareglementet upptagna anslag till prästänkekassan.

Det må till ytterligare belysning av den uppkomna situationen erinras om att, samtidigt med att prästänkekassan, såsom här berörts, fått opåttalt uppbära fortlöpande inkomster av det nya vakansåret med belopp, som vida överstigit vad därför beräknats, erinringar framförts i en annan prästernas familjepensionering berörande anslagsfråga av väsentligt mindre ekonomisk betydelse. Sedan många år har nämligen förelägg och är alltjämt på prövning beroende spörsmålet, huruvida, för upprätthållande av formell likställighet med andra befattningshavargrupper i avseende å regleringen av de helt av statsmedel utgående dyrtidstilläggen å familjepensionerna, sådana tillägg å pensionerna från prästänkekassan rätteligen borde utgå efter s. k. reglerade eller oreglerade grunder. Blotta årsräntan av merinkomsten av det nya vakansåret svarar mot nära hälften av hela

statsutgiften år 1939 för dyrtidstillägg å de från prästänkekassan utgående familjepensionerna.

I de i statsrådsprotokollet den 27 oktober 1939 angivna direktiven för de sakkunnigas utredning anvisades vissa alternativa lösningslinjer för den avsedda omläggningen av det prästerliga familjepensionsväsendet. De *sakkunniga* anföra härom till en början följande.

**Organisatorisk omläggning av
prästänkekassans verksamhet.**

För den av tidsutvecklingen tydligen i hög grad påkallade reformeringen av prästänkekassans verksamhet hava i de av de sakkunniga mottagna direktiven för utredningen angivits huvudsakligen tvenne alternativ. Enligt det ena av dessa alternativ skulle reformen begränsas till en i det hela blott organisatorisk nyreglering. I och med en formell avveckling av prästänkekassan i dess hittillsvarande gestaltning skulle kassans verksamhet, med bibehållande av de hittillsvarande grundvalarna för densamma, övertagas av annat, helst i så fall — såsom i direktiven beträffande detta alternativ anges — statligt organ. Enligt det andra huvudalternativet skulle lösningen sökas på den radikalare vägen, att staten själv helt övertog kassans verksamhet tillika med dess tillgångar och därvid iklädde sig — med de centralt kyrkliga tillgångarna (kyrkofonden) och den allmänna kyrkoavgiften såsom grundval för finansieringen — det omedelbara ansvaret för familjepensioneringen, omgestaltad efter tidsenliga grunder.

Beträffande det förra av de angivna alternativen, vilket företrädesvis torde sikta till ernående av möjliga besparingar i administrationskostnaderna för kassans verksamhet, kunna de sakkunniga fatta sig kort. Spörs-målet är icke nytt. Frågan om ett sammanförande av prästänkekassan med annan dylik inrättning till en i viss omfattning gemensam förvaltning väcktes senaste gången i sammanhang med tillkomsten av det gällande, för prästänkekassan den 17 december 1926 utfärdade reglementet. De särskilda sakkunniga, som den 14 november 1925 framlade betänkande och förslag angående beredande av förbättrad pensionering från prästerskapets änke- och pupillkassa, beräknade sålunda, att en sådan samförvaltning skulle kunna, till båtnad för pensionstagarna, medföra en årlig besparing för kassan av minst 15,000 kronor. Nämda sakkunniga, vilka ansågo berörda reformfråga vara av betydande vikt för pensionärerna, hemställde, att kassans direktion måtte anbefallas att snarast möjligt verkställa utredning av frågan och till närmaste därpå följande ordinarie fullmäktigstämma, vilken skulle äga rum år 1928, framlägga redogörelse härför jämte eventuella förslag.

En vidlyftig utredning av frågan i den sålunda föreslagna ordningen kom därefter till stånd. Med stöd av denna ställde sig såväl kassans fullmäktige som dess direktion helt avvisande till ett realiserande av reformförslaget och i infortrat utlåtande den 24 oktober 1929 intog jämväl statskontoret, med instämmande av kammarkollegiet, samma ståndpunkt. I utlåtandet framhöll statskontoret, bland annat, följande:

Mot den ifrågasatta sammanslagningsåtgärden talade prästänkekassans alldeles särskilda konstruktion, som icke inom överskådlig tid syntes kunna

ändras och som i hög grad försvårade ett samarbete med annan kassa. Olämpligheten av kassans sammanslagning med annan kassa hade, även om sammanslagningen inskränktes till en i erforderlig omfattning gemensam förvaltning, vunnit bekräftelse genom den då föreliggande utredningen. Ingen av de fristående kassor, som då ombesörjde familjepensioneringen för statens befattningshavare, kunde antagas vara villig att under förhandenvarande omständigheter sammanföras med prästerskapets änke- och pupillkassa även om sammanslagningen icke skulle erhålla större innebörd än nyss angivits; och vid sådant förhållande skulle sammanslagning kunna äga rum allenast med statens pensionsanstalt. Även om en dylik sammanslagning icke vore alldeles otänkbar, skulle säkerligen vinsten därav bliva liten eller ingen, enär man måste räkna med att för prästerskapets familjepensionering måste inom anstalten upprättas en särskild byrå. På grund härav och då det i allt fall icke syntes kunna ifrågakomma att mot avstyrkande från kassans direktions och fullmäktige för delägarna tvångsvis genomföra en sammanslagning, hemställde statskontoret att förevarande ärende icke måtte till någon vidare åtgärd föranleda.

Genom beslut den 16 maj 1930 fann också Kungl. Maj:t ärendet icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Det har synts de sakkunniga, som om en förnyad undersökning beträffande nu berörda begränsade reformprojekt, vilket sålunda redan och för icke länge sedan varit föremål för en resultatlös utredning, skulle kunna få ett mycket litet värde. Man måste nämligen, enligt de sakkunnigas mening, i närvarande läge utan vidare konstatera, att den prästerliga familjepensioneringsfrågan icke kan på något som helst slutgiltigt sätt redas upp genom en så periferisk åtgärd, som en blott organisatorisk omläggning av den på området verksamma inrättningens förvaltning skulle innebära. Det torde icke behöva med någon större omständlighet ledas i bevis, att ett vida effektivare grepp för frågans lösning nu är av nöden. Den allmänna omdaning av familjepensionsförhållandena för stora grupper av befattningshavare i allmän tjänst, som under 1930-talet successivt genomförts, synes också giva en omedelbar anvisning på den enda väg, som härvid kan och bör beträdas.

Till närmare belysande av den lösningslinje, som de sakkunniga sålunda ansett sig böra förorda, har av de sakkunniga härefter lämnats en kort översikt över de regleringar av familjepensioneringen, som under senare år ägt rum inom andra allmänna förvaltningsområden. De *sakkunniga* anförä.

Avvecklingen av de halvprivata familjepensionskassorna.

Familjepensioneringen för en betydande del av landets befattningshavare i allmän tjänst har, alltsedan sådan pensionering i fastare former och med obligatorisk anslutning för tjänstemännen beträffande de ifrågavarande befattningshavargrupperna successivt kommit till stånd, varit uppbyggd på huvudsakligen samma grundval som familjepensioneringen för prästerskapet, eller sålunda på en rad formellt enskilda, men i realiteten såväl ekonomiskt som på annat sätt av det allmänna mer eller mindre beroende pensionskassor. Avsevärda olägenheter hava befunnits förbundna med detta system. Berörda, av äldre förvaltningsrättsliga förhållanden betingade orga-

nisationsform har sålunda medfört, att pensionsbestämmelserna för de många olika kassornas delägare blivit, över huvud taget, synnerligen skiftande och oenhetliga. Och ett särskilt missförhållande har, såsom av erfarenheten tydligt bekräftats, framträtt däri, att systemet praktiskt taget omöjliggjort varje enhetlig grundval för utmätningen av de bidrag och understöd av allmänna medel, som åt flertalet av dessa inrättningar måst för deras tillkomst och för deras verksamhet i fortsättningen tillskjutas.

Efter ingående och tidskrävande utredningar har ock omsider detta föråldrade system för organisationen av det publika familjepensionsväsendet numera definitivt avvecklats för de formellt statsanställda tjänstemannakårernas del. Med tillkomsten år 1936 av det allmänna familjepensionsreglementet lades nämligen en enhetlig grundval för regleringen av familjepensioneringen för samtliga civila och militära dylika befattningshavare. Därvid förutsattes, att ikraftträdandet av berörda reglemente skulle ske successivt för de olika förvaltningsområdena, allteftersom sådan överenskommelse kunde träffas med vederbörande kassor, som då omhänderhade familjepensioneringen för de ordinarie manliga befattningshavarna inom respektive förvaltningsområde, att dessa kassors delägare bleve underkastade tillämpningen av det enhetliga statliga familjepensionsreglementet.

Sådana definitiva överenskommelser hava numera kommit till stånd: år 1936 med civilstatens änke- och pupillkassa, med telegrafverkets änke- och pupillkassa samt med statens järnvägars änke- och pupillkassa; år 1937 med arméns och marinens familjepensionskassor samt med tullstatens enskilda pensionsinrättning; år 1939 med universitetens i Uppsala och Lund pensionsinrättningar för ifrågavarande befattningshavares änkor och barn; samt år 1940 med lotsverkets enskilda pensionskassa. Med dessa överenskommelser har — i allt väsentligt — staten övertagit nämnda pensionskassors verksamhet och dessa därmed avvecklats.

I huvudsaklig överensstämmelse med regleringen i allmänna familjepensionsreglementet utfärdades därjämte år 1937 familjepensionsreglemente för riksdagens verk, vilket — efter samma år träffade överenskommelser med bankostatens samt riksgäldskontorets änke- och pupillkassor — äger tillämpning å dessa kassors delägare och övriga till riksdagens verk hörande befattningshavare.

Familjepensionsregleringen för vissa formellt icke-statsanställda (folk- och småskollärarna).

Den allmänna normering av familjepensioneringen, som ägt rum genom 1936 års allmänna familjepensionsreglemente, har emellertid jämväl befunnits ägnad att läggas till grund för en modernisering av familjepensionsförhållandena för grupper av befattningshavare utanför de formellt statsanställdas krets. I första hand gäller detta folk- och småskollärarna. I samband med den år 1938 för berörda personal åvägabragta löneregleringen nyordnades sålunda familjepensioneringen för dessa och vissa andra befattningshavare genom Kungl. Maj:ts reglemente i ämnet den 17 juni samma år (nr 424). Regleringen i detta är i allo uppbyggd på de principer, som varit bestämmande för utformningen av allmänna familjepensionsreglementet, och även i regleringens praktiska detaljer har detta senare reglemente fått tjäna såsom förebild.

Då sålunda folk- och småskollärarkårerna i avseende å sina medlemmars familjepensionering erhållit en reglering i allt väsentligt överensstämmande

med de formellt statsanställdas, har denna reglering givetvis i första hand befunnits motiverad av den i förvaltningsrättsligt hänseende, över huvud taget, starkt statligt präglade ställning som folkundervisningsväsendet numera kommit att intaga. Denna ställning markeras främst av det förhållandet, att avlöningsregleringen för dithörande befattningshavare nära anpassats efter vad som gäller för statsförvaltningen i gemen och att statsverket till övervägande del bestrider kostnaderna för ifrågavarande lärarpersonals avlöning.

Vad folkskollärarna beträffar är för övrigt att uppmärksamma, att familjepensioneringen för denna tjänstemannakår, alltsedan densamma vid mitten av 1870-talet på riksdagens initiativ genomfördes, varit omedelbart omhändertagen av staten. För ändamålet bildades sålunda icke någon enskild eller halvenskild inrättning under delägarnas bestämmanderätt efter mönster av pensionskassorna för flertalet av de civila och militära statstjänstemännen och för prästerna, utan verksamhetens handhavande uppdrogs åt en särskild av Kungl. Maj:t utsedd styrelse, direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning. Arvoden och avlöningsförmåner för direktionen och tjänstemännen voro fastställda av Kungl. Maj:t och riksdagen. Från och med år 1920 sammanfördes folkskollärarnas änke- och pupillkassa med vissa andra kassor till en gemensam pensionsinrättning, »statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.». I samband med inordnandet år 1926 under nämnda anstalt av ytterligare andra pensionskassor erhöll anstalten benämningen »statens pensionsanstalt».

I anslutning till sin här återgivna redogörelse göra de sakkunniga till sista i denna fråga följande uttalande om

Församlingsprästerna.

Vad tidigare anmärkts beträffande folkundervisningsväsendet och dess befattningshavares statligt präglade offentligt-rättsliga ställning har som bekant en motsvarande, från vissa synpunkter än mera markerad giltighet i fråga om statskyrkoväsendet och dess prästerskap. Vad angår avlöandet av församlingsprästerna fullgöres sålunda denna angelägenhet visserligen alltjämt under formen av ett kyrkligt-kommunalt besvär, men angelägenhetens sakliga karaktär av en allmänt-nationell eller statlig uppgift är, såsom lätt nog kan skönjas av innehållet i den gällande vidlyftiga lagstiftningen på området, omisskännelig. Å statsbudgeten anvisas till prästlöneändamål väl endast ett belopp, svarande mot en mindre anpart av totalkostnaden för prästernas kontantavlöning, nämligen cirka 5 miljoner kronor årligen såsom anslag under skilda rubriker till kyrkofonden. De centralt utgående bidragen till nämnda prästerskaps avlöning äro likvisst icke begränsade till dessa anslag från statsverket. Från kyrkofonden utgöras nämligen till pastoratens prästlönekostnader tillskott, som under femårsperioden 1936—1940 i medeltal uppgått till 7,65 miljoner kronor årligen. Kyrkofonden bestrider härjämte omedelbart, bland annat, utgifterna för ålderstillägg och dyrtidstillägg åt de ordinarie församlingsprästerna även, som, i avsevärd utsträckning, det extra ordinarie prästerskapets avlöning. Såsom huvudsaklig inkomstkälla för bestridande av de nämnda tillskotten till pastoraten samt övriga prästlöneutgifter har fonden, jämte de ovan omnämnda omedelbara statsanslagen, att tillita dels inkomster av de — väl undantagslöst — statligt anslagna allmänna kyrkohemmanen, dels den

till sin allmänna struktur den statliga beskattningen närstående s. k. allmänna kyrkoavgiften, vilken för nyss angivna femårsperiod givit fonden en årlig intäkt av i genomsnitt 6,7 miljoner kronor. Härutöver bör uppmärksammas, att av de prästerliga boställen, vilkas avkomst helt disponeras för bestridande av statskyrkoprästerskapets omedelbart från församlingarna utgående avlöning, en i allt fall betydande anpart jämväl härrör från anslag av kronan. En överslagsberäkning torde alltså giva vid handen, att även vad rör avlöningen till statskyrkoprästerskapet den övervägande delen av kostnaden härför gäldas med statliga eller därmed principiellt likställda tillgångar och medel.

Fullföljes jämförelsen med folk- och småskollärarkårerna till formerna för personalens tillsättning, föreligger för här ifrågavarande prästerliga befattningshavargrupper den överensstämmelsen, att tillsättningen av ordinarie befattningshavare i princip skall ske efter menighetsval. Denna princip är emellertid för församlingsprästerskapets vidkommande i gällande lagstiftning på hithörande område i icke ringa utsträckning genombruten, och beträffande samtliga ifrågavarande prästerliga tjänster är därjämte det statliga inflytandet över kyrkoorganisationen speciellt understruket därigenom, att utnämningssrätten såväl som befogenheten att meddela prästerliga förordnanden icke är hänlagd till kommunalt organ utan till statsmyndighet.

De sakkunniga anse sig icke behöva med större vidlyftighet än som här skett leda i bevis, att ett statens övertagande av bestyret med och ansvaret för prästernas familjepensionering, i samband med att denna reformeras efter tidsenliga grunder, framstår såsom en naturlig konsekvens av de principer, som varit vägledande för de av statsmakterna under senaste tidskedet vidtagna åtgärderna på motsvarande område för såväl de formellt statsanställda som för folkundervisningens personal. De sakkunniga finna det också uppenbart, att en åtgärd av dylik innebörd är den enda, som på ett tillfredsställande och verksamt sätt kan säkerställa såväl de till deltagande i pensioneringen förpliktade prästernas skäliga anspråk som statens befogade krav på full och fortlöpande kontroll över den ekonomiska angelägenhet, varom här är fråga. De sakkunniga förorda följaktligen utan tvekan en lösning av den föreliggande frågan på den principiella grundvalen, att staten med övertagande av de befintliga för ändamålet disponerade tillgångarna samt efter den närmare reglering av pensionsrättens omfattning och ifrågavarande prästers avgiftsplikt, som må befinnas erforderlig och skälig, ikläder sig ansvaret för dessa befattningshavares familjepensionering.

Beträffande finansieringen av utgifterna för prästernas familjepensionering vid ett statens övertagande, på sätt de sakkunniga förordat, av prästänkekassans verksamhet anföra de *sakkunniga* härefter följande.

Kostnadsregleringen.

Vad beträffar såväl de speciella övergångskostnader, som i följd av ett sådant statens övertagande av tillgångar och ansvar för familjepensioneringen för prästerna må för det allmänna uppkomma, som ock de ytterligare bidrag av allmänna medel, som för familjepensioneringens fortgång synas enligt därför eljest tillämpade principer böra komma jämväl statskyrkoprästerna till del, måste det givetvis anses i första hand angeläget,

att en möjligast enhetlig och rationell grundval åvägabringas för finansieringen av dessa det allmännas utgifter. På sätt i de av de sakkunniga för deras uppdrag erhållna direktiven framhållits, anlitas för närvarande för de publika understöden till den prästerliga familjepensioneringen medel av allehanda olika natur och ursprung, i främsta rummet riksstatsanslag, kyrkligt-kommunala medel och bidragsposter från kyrkofonden. Det synes de sakkunniga uppenbart, att denna splittrade, utan någon enhetlig princip tillkomna ordning för bidragsgivningen bör avvecklas. Utan tvivel innebär den av departementschefen härför angivna lösningslinjen, nämligen anvisandet av den erforderliga bidragssumman i dess helhet från kyrkofonden, den — med hänsyn såväl till denna fonds centrala ställning inom den kyrkliga ekonomin som till de i övrigt på prästlöneväsendets område hittills följda grundsatser — rationellaste anordningen. De sakkunniga tillstyrka följaktligen en reformering på sålunda angiven grundval av den i förevarande hänseende gällande finansiella regleringen.

Härefter ha de sakkunniga upptagit till närmare behandling frågan om förutsättningarna för ett anpassande av de nya pensioneringsbestämmelser, som erfordras för den av de sakkunniga förordade reformeringen av det prästerliga familjepensionsväsendet, efter de för civilstatstjänstemän m. fl. gällande familjepensionsbestämmelserna. De *sakkunniga* anföra härom.

Tjänsteorganisatoriska och avlönings-
tekniska skiljaktigheter.

Vad vidkommer den praktiska utformningen av de nya bestämmelser, som i avseende å pensionsrättens omfattning, regleringen av avgifterna och av pensionsbeloppen m. m. böra bli va gällande såväl för de präster, vilka efter reformens genomförande komma att vinna sin första delaktighet i den prästerliga familjepensioneringen, som ock för dem av den nuvarande prästerliga pensionskassans klientel, som böra bli va berättigade att övergå å den nyreglerade pensionsordningen och därjämte kunna kännas rättsligen förpliktade att underkasta sig ifrågavarande bestämmelsers tillämpning, måste det från principiella utgångspunkter givetvis vara mest naturligt, att dessa bestämmelser, såsom skett för folk- och småskollärarpersonalen, utformas till görligaste överensstämmelse med den reglering, som enligt de rent statliga familjepensionsreglementena numera är för de dem underkastade civila och militära statliga befattningarna gällande.

Man har emellertid härvid — liksom för folk- och småskollärarkärerna — att uppmärksamma, att vissa tjänsteorganisatoriska förhållanden inom statskyrkoväsendet icke hava full motsvarighet inom den egentliga statsförvaltningen. Härjämte är för hithörande prästers del särskilt att beakta, att det prästerliga och det allmänna statliga lönesystemet förete betydande såväl sakliga som formella skiljaktigheter.

De för församlingsprästerskapet gällande avlöningsbestämmelserna, vilka erhöllo sin grundläggande utformning i lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning, representera nämligen ett lönesystem av i det väsentliga numera föråldrad typ. Utmärkande för detta system är, som bekant, att de ordinarie befattningshavarna i flertalet fall, jämte kontantavlöning, åtnjuta förmån av fri bostad (prästgård) och i några övergångsfall även viss förmån av fritt bränsle med i avlöningen icke fixerade penningvärden (nettolönesystem), att de extra ordinarie prästerna

utöver kontanta arvoden i allmänhet äro tillförsäkrade förmånen av bostad och vivre in natura eller ersättning härför, vilken ersättning för närvarande bestämmes efter föga enhetliga grunder, samt att kontantavlöningen vid såväl de ordinarie som vid en avsevärd anpart av de extra ordinarie befattningarna (kyrkoadjunktstjänsterna) bestämmes efter speciell prövning för varje särskild tjänst. Att uppmärksamma är även, att den för ett vart pastorats prästerskap sålunda avvägabragta löneregleringen endast äger viss tidsbegränsad giltighet, i regel för en tid av tjugu år. Bortsett från den omständlighet, som nödvändigtvis sammanhör med angivna ordning för lönebeloppens periodiska omreglering, lider härjämte även själva lönesystemet, vilket under dess nu snart trettioåriga giltighetstid successivt påbyggt med en mångfald nya avlöningsbestämmelser, av en långt driven inveckling. Såsom redan de särskilda sakkunniga, vilka den 31 december 1929 avlämnade ett betänkande med förslag rörande en allmän revision av lagstiftningen i, bland annat, förevarande ämne, uttryckte det, har det gällande prästerliga löneväsendet i dess teori och praxis svällt ut till ett förvaltningsområde av ansenliga mått, vars fulla behärskande blivit förbehållet ett fåtal experter.

Den tjänstepensionsreglering, som finnes för prästerna genomförd, grundar sig å den samtidigt med prästlöneregleringslagen utfärdade lagen om emeritilöner för präster. Även denna reglering bygger på principer, som avsevärt avvika från dem, vilka sedan länge vunnit tillämpning för flertalet övriga grupper av befattningshavare i allmän tjänst. Först och främst är möjlighet att erhålla tjänstepension (emeritilön) icke ordnad för alla i statskyrkan tjänstgörande präster. De prästerliga befattningshavare, som över huvud taget kunna komma i åtnjutande av emeritilön, äro vidare icke förpliktade att själva bidra till sin tjänstepensionering, utan har den finansiella bördan härutinnan i dess helhet pålagts kyrkofonden. På grund av särskild bestämmelse i emeritilönelagen var dock intill senaste tid denna fondens förpliktelse förbunden med vissa såsom garantier för fondens bärighet uppställda förbehåll. Dessa förbehåll äro väl numera — från och med ingången av år 1938 — icke längre gällande, men lagstiftningen på detta område intager likväl alltjämt den ståndpunkten, att de ifrågavarande prästerliga befattningshavarna icke tillagts någon formell rätt till tjänstepension likartad den, som tillkommer befattningshavare i statens tjänst enligt det civila tjänstepensionsreglementet.

I det förslag om en ingripande revision av det prästerliga avlöningsväsendet, som år 1929 framlades av förenämnda särskilda sakkunniga, förordades en allmän omläggning därav till huvudsaklig överensstämmelse med de huvudprinciper, som vunnit tillämpning inom den civila statsförvaltningen och, såsom bekant, numera även tillämpas för folkskollärarkåren. Enligt berörda förslag skulle samtliga ordinarie tjänster indelas i tjänsteklasser, motsvarande lönegraderna å för civilstatstjänstemännen gällande löneschema. Inplaceringen av tjänsterna i de särskilda tjänsteklasserna skulle gälla tills vidare och intill dess förändrade förhållanden kunde beträffande viss eller vissa tjänster föranleda en uppflyttning i högre eller nedflyttning i lägre tjänsteklass. Ehuru förslaget hos de myndigheter och övriga vederbörande, som hade att yttra sig däröver, rönt en rätt allmän anslutning, ha åtgärder för dess genomförande hittills icke vidtagits. Att emellertid förslaget, fastän mera än tio år förflutit från dess framläggande, icke förlorat något av sin aktualitet kan skönjas därav, att de båda cen-

trala ämbetsverk, kammarkollegiet och statskontoret, till vilkas förvaltningsområde beredningen av de prästerliga avlöningsfrågorna närmast hör, i särskilda utlåtanden i mars år 1940 enhälligt förordnat, att en lösning av hithörande fråga på grundval av berörda sakkunnigas förslag nu omsider måtte utan vidare tidsutdräkt komma till stånd.

Det skulle väl med hänsyn till de sålunda föreliggande omständigheterna kunna vid ett första bedömande synas mindre lämpligt att skrida till en reformering av det prästerliga familjepensionsväsendet före och utan samband med den nyordning efter tidsenliga grunder av själva avlöningssystemet och den därmed omedelbart sammanhörande regleringen av tjänstepensioneringen, som, på sätt nämnts, i allt fall icke lär kunna så mycket längre undanskjutas. Avgörande betänkligheter mot en sådan behandlingsordning skulle väl också få anses hava mött, därest den motsedda avlöningsreformen skulle kunna förväntas syfta till en allmän lönereglering i vedertagen mening med förändring av nuvarande lönenivå för ifrågavarande tjänstemannakår. Något sådant motiv för avlöningsreformen föreligger emellertid icke. I själva verket är det — särskilt då en jämförelse göres med civilstatstjänstemännen — uppenbart, att den prästerliga tjänstemannakåren, efter den avsevärda löneförstärkning densamma erhöll genom de från och med den 1 maj 1930 utgående s. k. provisoriska tilläggslönerna och tilläggsarvodena, ingalunda är missgynnad i lönehänseende. Då man sålunda icke har anledning till annat antagande än att en förestående nyordning beträffande de prästerliga avlöningsförhållandena skall komma att begränsas till en — må vara ingripande — omgestaltning av avlöningssystemets så att säga lönetekniska struktur och sålunda komma att, åtminstone i det hela, lämna den reala lönesättningen för ifrågavarande befattningshavare orubbad, ha de sakkunniga ansett, på sätt ock i direktiven för de sakkunnigas uppdrag uttalats, att något avgörande hinder icke bör möta för en rationell lösning av familjepensioneringsfrågan redan på det gällande prästerliga avlöningssystemets grund och utan någon sammankoppling med frågan om revision av den gällande ordningen för prästernas tjänstepensionering. De sakkunniga hava fördenskill icke funnit den nu rådande olikheten i lönesystemen för statskyrkoprästerna och för civilstatstjänstemännen, liksom ej heller de tjänsteorganisatoriska skilligheter, som förefinnas mellan, å ena sidan, den kyrkliga och, å andra sidan, den civila statsförvaltningen, behöva resa något avgörande hinder för en anpassning av ifrågavarande prästers familjepensionering efter grunder, som i det väsentliga ansluta sig till vad för de civila och militära statliga befattningshavarna i sådant hänseende numera är gällande.

Slutligen göra de sakkunniga följande uttalande rörande kyrkofonden såsom finansieringscentral för den nya prästerliga familjepensioneringen.

För familjepensionsregleringen
tillgängliga medel.

Vid ett godkännande av de utav de sakkunniga förordade huvudlinjerna för den ifrågasatta pensionsreformen komme det omedelbara ansvaret för de av staten i samband därmed åtagna ekonomiska förpliktelserna att påläggas kyrkofonden. Av denna kyrkofondens blivande uppgift följer, att densamma bör såsom årligen inflytande inkomster tillföras alla de avgifter, som efter reformens genomförande dels i form av f a m i l j e p e n s i o n s -

a v d r a g skola utgöras av de präster, vilka bliva underkastade det »allmänna» prästerliga familjepensionsreglementet, dels såsom p e n s i o n s - a v g i f t e r skola erläggas av de av prästänkekassans delägare, vilkas pensionsrätt kommer att — övergångsvis — särskilt regleras. Såsom inkomst för ändamålet bör kyrkofonden givetvis härjämte äga tillgodogöra sig avkastningen av de k a p i t a l t i l l g å n g a r, som i och med prästänkekassans övertagande skola tillfalla staten. Det synes de sakkunniga härvid vara såväl enklast som mest ändamålsenligt, att dessa kassans kapitaltillgångar såsom sådana överföras till kyrkofonden eller alltså tillföras denna fonds kapitalbehållning. De sakkunniga erinra om att en motsvarande åtgärd vidtogs, då den s. k. biskopslöneregleringsfonden, i sammanhang med kyrkofondens övertagande av utgifterna för biskoparnas avlöning, överfördes till sistnämnda fond.

Kyrkofondens kapitalbehållning utgjorde vid bokslutet den 30 juni 1940 cirka 54.3 miljoner kronor. Prästänkekassans tillgångar i fonderade medel voro den 31 december 1939 bokförda till ett värde av sammanlagt 27.8 miljoner kronor. Jämlikt stadgande i 8 § i gällande lag om kyrkofond skall vid det årliga bestämmandet av allmänna kyrkoavgiftens storlek tillses, att kyrkofondens inkomster under året såvitt möjligt bliva lika stora som dess utgifter. Då allmänna kyrkoavgiften är i nämnda lag maximerad (till 15 öre för skattekrone), har förutsatts, att den situationen kan komma att inträffa, att ett ingrepp i kyrkofondens kapital måste äga rum (se: samman-satta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 8/1932 sid. 40). I fråga om naturen av de i kyrkofonden uppsamlade medlen må hänvisas till redogörelsen härför i 1927 års prästlöneregleringssakkunnigas betänkande (statens offentliga utredningar 1929 nr 39, sid. 39—43).

I enlighet med sitt här återgivna ståndpunktstagande ha av de sakkunniga uppgjorts förslag till *reglemente angående familjepension för efterlevande till präster (familjepensionsreglemente för prästerskapet)* ävensom mellan de sakkunniga och utsedda representanter för vederbörande kassa träffats *överenskommelse angående statens övertagande av prästerskapets änke- och pupillkassa*. Ifrågavarande två handlingar torde få såsom bilagor fogas till häröver fört statsrådsprotokoll (bil. III och IV). De av de sakkunniga i övrigt i samband med den här föreslagna regleringen framlagda författningsförslagen innefatta förslag till *lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond, lag om ändrad lydelse av 11 § 1 mom. lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning samt angående tillägg till samma lag, förordning angående ändring i förordningen den 27 november 1936 (nr 578) med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöning jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel, lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 17 december 1926 (nr 526) om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m. samt lag om ändrad lydelse av 18 § ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400)*. Jämväl dessa författningsförslag torde få såsom bilaga fogas till dagens protokoll i ärendet (bil. V).

Innebörden av de sakkunnigas förslag till reformering av det prästerliga familjepensionsväsendet kan — i dess allmänna huvuddrag — sammanfattningsvis angivas sålunda:

Staten övertager (från och med den 1 januari 1942) prästerskapets änke- och pupillkassas verksamhet, dess skulder och egna tillgångar och ikläder sig därmed ansvaret för samtliga kassans förpliktelser och för ifrågavarande prästerliga familjepensionering över huvud taget. Det hittillsvarande, huvudsakligast å prästänkekassans verksamhet baserade prästerliga familjepensioneringssystemet ersättes med ett system i enlighet med grunderna i det för de civila och militära statstjänstemännen nu gällande allmänna familjepensionsreglementet, men anpassat till de prästerliga avlöningsförhållandena, sådana dessa äro för närvarande gällande. I samband med den nuvarande pensionsinrättningens upphörande avvecklas helt de ålderdomliga bidragsformer till familjepensioneringen, varunder nu alltjämt anslag av prästerliga avlöningsmedel (»gamla vakansåret», »kadukmedel» och »nya vakansåret») tillföras prästänkekassan eller särskilda medel eljest (avgifter till »allmänna prästänkehjälpen» och tiondeanslag) uppbäras för understöd åt prästänkor, ävensom — i stort sett — övriga äldre former för understöd av allmänna medel åt efterlevande till de prästerliga befattningshavarna (tjänstårsrätt och ännu bestående nådårsrätt samt avkomsträtt till prästänkesäte). Prästänkekassans tillgångar tillföras kyrkofonden. Ränteavkastningen av dessa tillgångar och framdeles inflytande pensionsavgifter skola därefter i första hand, jämte den allmänna kyrkoavgiften, utgöra grundvalen för finansieringen av familjepensionskostnaderna för såväl vid kassans avveckling redan varande som framtida pensionstagare. Det nya familjepensionsreglementet för prästerskapet blir tillämpligt ej blott för alla, efter statens övertagande av prästänkekassans verksamhet, inom de territoriella och svenska icke-territoriella församlingarna nytillträdande präster samt vissa med dessa likställda utan även — jämlikt den med prästänkekassan träffade överenskommelsen — för flertalet av kassans vid avvecklingen i sådan tjänst ännu kvarstående delägare. Pensionsförmånerna för de efterlevande till övriga vid pensionsregleringens genomförande förekommande, i tjänst varande eller ur tjänst avgångna kassadelägare liksom ock för kassans dåvarande pensionstagare fixeras och förbättras i viss mån medels anlitande av för ändamålet disponibla, efter gängse grunder beräknade överskottsmedel i kassan. I förekommande fall erhålla sådana pensionärer jämväl en ytterligare pensionsförbättring i samband med fastställande av s. k. ny familjepension. I stället för det å familjepensionerna från prästänkekassan nu utgående dyrtidstillägget (enligt de för efterlevande till statliga befattningshavare med oreglerad avlöning gällande grunder) skall, efter de nya pensionsbestämmelsernas ikraftträdande, för dåvarande pensionstagare och för efterlevande till kassadelägare, som icke komma in på familjepen-

sionsreglementet för prästerskapet, dyrtidstillägg i regel utgå enligt de för löntagare i statens tjänst med nyreglerad avlöning bestämda grunderna. Efter samma procental, som i ett vart fall gäller för beräkning av sist angivna dyrtidstillägg, utgår den rörliga delen av familjepension enligt det nya prästerliga familjepensionsreglementet. Samtliga här ifrågavarande prästerliga familjepensionärer erhålla därjämte kristillägg, på sätt numera är för andra familjepensionärer bestämt. — Vissa blivande, till församlingspräster och med dem likställda icke hänförliga prästerliga befattningshavare avses skola beredas familjepensionsrätt i statens pensionsanstalt.

Över sakkunnigförslaget hava utlåtanden avgivits av *prästerskapets änke- och pupillkassas fullmäktige* och av *kassans direktion*, av samtliga *domkapitel*, *kammarkollegiet*, *statskontoret* och *statens pensionsanstalt* samt av 1938 års *pensionssakkunniga* ävensom av *svenska kyrkans diakonistyrelse*, *svenska kyrkans missionsstyrelse* och *svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse*, varjämte *allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse* inkommit med yttrande i ämnet.

I de avgivna remissutlåtandena har enstämmigt vitsordats behovet av en omedelbar reformering av det prästerliga familjepensionsväsendet. Remissmyndigheterna ha också i huvudsak givit sin anslutning till grundlinjerna i de sakkunnigas förslag, varvid särskilt betonats de förbättrade existensvillkor, som genom förslaget skulle beredas prästernas änkor och efterlevande minderåriga barn.

Fullmäktige för prästänkekassan framhålla sålunda, att de funne förslaget med få undantag innebära en förbättring av familjepensioneringen, som särskilt i fråga om de ekonomiskt sämst ställda pensionärerna bleve synnerligen betydande, och att de fördenskull icke hyste någon tvekan beträffande förslagets positiva värde.

Domkapitlet i Uppsala, i vars behandling av ärendet ärkebiskopen deltagit såsom föredragande, anför bland annat följande:

Det nuvarande läget måste för dem, som för närvarande uppbure prästerlig familjepension, betraktas som i hög grad otillfredsställande. Framför allt gällde detta i fråga om prästänkorna, vilka givetvis i första hand borde komma i betraktande. Pensionerna vore i allmänhet alldeles otillräckliga, i vissa fall upprörande för låga. Härtill komme den stora otryggheten för pensionärerna genom de utgående pensionsbeloppens avsevärda fluktuationer, beroende på växlingarna i den nuvarande änke- och pupillkassans årsinkomster, i antalet pensionärer och deras delaktighetsbelopp. Framtiden måste därjämte under de båda närmaste årtiondena bedömas såsom ännu vida mörkare, framför allt på grund av den med stor visshet förutsedda starka stigningen av antalet pensionsberättigade sjuka barn och ogifta döttrar över 55 år. Den nuvarande kassans organisation och arbetssätt måste otvivelaktigt aktas såsom utomordentligt invecklade och högeligen

föräldrade. Domkapitlet funne sig jämväl böra giva de sakkunnige obetingat rätt i deras erinran, att det allmänna, som genom av statsmedel utgående dyrtidstillägg och tilläggs pensioner lämnade kassan avsevärda bidrag, borde erhålla vidgad rätt att öva inflytande och utföra kontroll på det prästerliga familjepensionsväsendet. Av dessa orsaker syntes det domkapitlet vara uppenbart, att en radikal omgestaltning av den prästerliga familjepensioneringen vore ofrånkomligen nödvändig, samt att denna till grunden gående omgestaltning icke vidare kunde tåla något uppskov. Olika försök, som tidigare gjorts till den nuvarande kassans sanering, hade ej visat sig leda till effektivt resultat.

De två huvudgrundsatserna i det av de sakkunniga framlagda förslaget, nämligen: att kyrkofonden skulle övertaga prästerskapets familjepensionering och ansvara för dess effektuerande samt att pensioneringen bringades i så nära överensstämmelse som möjligt med allmänna familjepensionsreglementet, funne domkapitlet sunda och välbetänkta såsom väsentliga riktlinjer för en omgestaltning av samma pensionering. Övertagandet av familjepensioneringen finge anses väl stämma överens med kyrkofondens uppgifter och en nära anknytning av densamma till allmänna familjepensionsreglementet syntes naturlig och önskvärd.

Under framhållande av de påtagliga fördelar, pensionstagarna enligt det föreliggande förslaget skulle beredas: den ej ringa förhöjningen i pensionsbeloppen och dessas stabilisering samt den trygghet, som komme att ernås genom garantien från det allmänna genom kyrkofonden, förklarade sig domkapitlet tillstyrka förslagets genomförande, med vidtagande av vissa anmärkta och i utlåtandet närmare motiverade ändringar.

I likhet med domkapitlet i Uppsala ha de övriga domkapitlen, med erinringar å enstaka punkter, i det väsentliga — *domkapitlet i Växjö* dock med tvekan — tillstyrkt de sakkunnigas förslag. *Stockholms domkapitel* har anmärkt, att det borde legat närmast till hands, att prästänkekassan sammanförts med statens pensionsanstalt, och att en förnyad utredning av de sakkunniga därutinnan fördens skull hade varit önskvärd. *Domkapitlen i Strängnäs, Göteborg och Härnösand* ha i utlåtandena tillika understrukt, att något tillfredsställande uppordnande av pensioneringsförhållandena icke kunnat vinnas genom blott en omläggning av kassans förvaltning. Även *diakoni- och missionsstyrelserna* uttala sin tillfredsställelse med de förbättringar i pensionshänseende, som förslaget innebure, men anser missionsstyrelsen möjligheten av den nuvarande änke- och pupillkassans bibehållande icke ha blivit tillfyllest undersökt. *Prästföreningens centralstyrelse*, som likaledes funnit de av de sakkunniga föreslagna åtgärderna komma att för såväl nuvarande som blivande pensionärer medföra givna förbättringar i förhållande till nu rådande ordning, förklarar sig övertygad om, att frågan om en förbättring av här ifrågavarande pensionsförhållanden icke kunnat lösas tillfredsställande på annat sätt än det av de sakkunniga föreslagna, och tillstyrker för sin del förslaget om prästänkekassans avveckling.

I frågan om statens övertagande av den nuvarande änke- och pupillkassans verksamhet och i samband därmed om dispositionen av denna kassas tillgångar ha såväl *kassans fullmäktige* som *domkapitlet* i gemen samt *diakonikoni-* och *missionsstyrelserna* samt *prästföreningens centralstyrelse* framfört vissa erinringar gentemot de sakkunnigas förslag och beträffande av dem härutinnan i betänkandet gjorda uttalanden. Innebörden av dessa erinringar må här belysas med följande utdrag av några bland de ifrågavarande remissutlåtandena.

Domkapitlet i Uppsala: De sakkunnige syntes taga för avgjort, att kyrkofonden utan vidare och i sin helhet vore att betrakta såsom tillhörig staten. Även om denna fonds rättsliga ställning icke kunde anses till fullo utredd och fastslagen, vore det domkapitlets uppfattning, att synnerligen goda grunder föreläge att betrakta kyrkofonden som en svenska kyrkans gemensamma tillhörighet. Domkapitlet, som ansåge, att Sveriges kyrka hade all anledning att med tacksamhet erkänna det stöd, den mottagit och mottoge av Sveriges statsmakter, och att med förtroende möta staten, funne det dock högst angeläget, att den föreslagna omregleringen av prästerskapets familjepensionering uttrycktes på ett sätt, som gäve klart till känna vad som verkligen äsyftades, nämligen att det vore kyrkofonden, icke staten, som föresloges övertaga den prästerliga familjepensioneringen.

Domkapitlet i Göteborg: I motiveringen och även annorstädes i de sakkunnigas utlåtande förekomme ofta uttrycket »statens övertagande av kassan». Därav och särskilt av uttrycket i de sakkunnigas hemställan »staten tillfallande kapitaltillgångarna» skulle den slutsatsen kunna dragas, att staten och icke kyrkan skulle genom övertagandet av kassans förvaltning bli ägare av kassans tillgångar. Utan att närmare ingå på förhållandet mellan stat och kyrka särskilt beträffande kyrkofonden och då den slutliga lösningen av denna fråga icke genom det föreliggande förslaget kunde anses aktuell, hade domkapitlet endast velat framhålla, att de i utlåtandet förekommande uttrycken, som här avsåges, icke finge givas den tolkningen eller den innebörden, att kyrkan fränhant sig äganderätten till kyrkofonden och därmed till änkekassans tillgångar. Domkapitlet finge alltså hemställa, att det i de sakkunnigas hemställan ifrågavarande momentet i en blivande proposition formulerades sålunda: »6) beslutar, att kassans kapitaltillgångar jämte de av domkapitlet i Västerås förvaltade s. k. papegojvretsmedlen genom statskontorets försorg från och med den 1 januari 1942 tillföras kyrkofonden, och — — — gäldas.»

Domkapitlet i Härnösand: Det syntes domkapitlet nödvändigt, att det vid den föreslagna nyregleringens genomförande komme till klart uttryck, att statsmakternas befattning med denna sak principiellt och väsentligen hade karaktären av en medverkan till frågans ordnande. Det vore visserligen tacknämligt, att de sakkunniga betonade det ansvar, som statsmakterna hade för prästerskapets familjepensionering, men det väckte starka betänkligheter, att detta statens intresse syntes motiveras ifrån en grundsyn, enligt vilken kyrkan vore att betrakta som en statsfunktion, prästerna såsom statsanställda och de kyrkliga inkomsterna och tillgångarna såsom statsmedel. I enlighet därmed komme nyregleringens innebörd att av de sakkunniga genomgående betecknas som ett statens övertagande av präst-

änkekassans tillgångar och ansvaret för familjepensioneringen. Utan att ingå på en principdiskussion önskade domkapitlet inlägga en bestämd gensaga mot denna grundsyn och de konsekvenser, som den i vissa avseenden medfört för de sakkunnigas utformning av sitt förslag. Särskilt opponerade sig domkapitlet emot att det i de sakkunnigas förslag och i den preliminära överenskommelsen mellan de sakkunniga och de delegerade för kassan föresloges, att kassans nuvarande tillgångar skulle överlämnas till staten. Det förefölle, som om avsikten därmed vore, att kassan skulle förklaras vara statsegendom, ehuru den visserligen skulle ingå i kyrkofonden. Domkapitlet ville förorda, att nämnda bestämmelser omformulerades så, att änkekassans tillgångar i stället överlämnades till statskontoret i dess egenskap av förvaltare av kyrkofonden, varigenom dessa tillgångars särskilda karaktär av kyrkliga medel komme att framstå.

Domkapitlet i Visby: Domkapitlet ville med skärpa vända sig mot den ståndpunkt, de sakkunniga syntes intaga i frågan om kyrkans ställning, och en därpå grundad uppfattning om de kyrkliga förmögenhetskomplexens rättsliga karaktär. Med utgångspunkt från att änkekassans medel egentligen vore i huvudsak uppsamlade allmänna, d. v. s. statliga, medel ansåge de sakkunniga, att överlämnandet av änkekassans tillgångar till staten kunde försvaras. Även om de sedermera skulle ingå i kyrkofonden, skulle de fortfarande anses utgöra statsegendom. Därav syntes följa, att de sakkunniga hade den uppfattningen, att kyrkofonden vore statsegendom. Domkapitlet ville på det bestämdaste betona, att lösandet av frågan om en förbättrad och ändamålsenligare familjepensionering för präster borde lämna äganderätten till kyrkans egendom oförkränt. Enligt domkapitlets mening borde vid den nya familjepensioneringens genomförande änkekassans tillgångar överlämnas — icke till staten — utan till statskontoret att av detta såsom förvaltningsorgan för kyrkofonden tillgodoföras denna fond med för framtiden samma rättsliga ställning som kyrkofonden.

Domkapitlen i Uppsala, Strängnäs och Västerås förorda för sin del i detta sammanhang, att de från prästänkekassan övertagna tillgångarna icke skola helt införlivas med kyrkofonden utan även efter pensioneringsreformens genomförande sammanhållas och förvaltas såsom en särskild fond inom kyrkofonden. *Diakonistytelsen* är likaledes tveksam, huruvida det kan vara tillrådligt, att ifrågavarande tillgångar införlivas med kyrkofondens medel. *Domkapitlet i Lund* anser, att kassans tillgångar böra förvaltas av statskontoret skilda från kyrkofonden men dock erhålla samma »kyrkorättsliga karaktär» som denna. En liknande uppfattning i detta hänseende synes även *missionsstyrelsen* företräda.

Jämväl i de övriga remissutlåtandena understrykes behovet av en omläggning av den prästerliga familjepensioneringen.

Statskontoret framhåller emellertid, bland annat, följande:

Senast i utlåtande den 5 juli 1939 hade statskontoret förordat, att prästerskapets pensionsförhållanden snarast möjligt måtte göras till föremål för en ingående och förutsättningslös utredning samt att därvid i första hand

borde övervägas, huruvida icke, med avveckling av systemet med emeritilöner åt präster ävensom av prästerskapets änke- och pupillkassa, präster-
nas tjänste- och familjepensionering kunde bringas i överensstämmelse med vad som i dessa avseenden gällde för närmast jämförliga befattningshavare i statens tjänst. Ämbetsverket hade därmed närmast avsett, att tjänste- och familjepensioneringen för prästerna skulle efter angiven riktlinje lösas i ett sammanhang liksom även att lösningen av dessa frågor helst borde ske i anslutning till en allmän revision av det för prästerna gällande avlöningsreglementet, vilken fråga sedan länge stått på dagordningen. Då nu de sakkunniga vid framläggandet av sitt förslag uttalat, att något avgörande hinder icke borde möta för en rationell lösning av familjepensionsfrågan redan på det prästerliga avlöningsreglementets grund och utan någon sammankoppling med frågan om revision av den gällande ordningen för prästernas tjänstepensionering, hade de sakkunniga hållit före, att man icke hade anledning till annat antagande än att en förestående nyordning beträffande de prästerliga avlöningsförhållandena skulle komma att begränsas till en — må vara ingripande — omgestaltning av avlöningsssystemets så att säga lönetekniska struktur och sålunda komma att, åtminstone i det hela, lämna den reala lönesättningen för de prästerliga befattningshavarna orubbad.

Statskontoret kunde för sin del icke dela de sakkunnigas uppfattning i fråga om den blivande innebörden av en lönereglering för prästerna. Statskontoret ville nämligen bestämt uttala, att prästernas löner borde vid en nyprövning anpassas efter de löner, som gällde för civilstatstjänstemän med likvärdiga arbetsuppgifter. Statskontoret ville emellertid, trots denna principiella inställning i lönefrågan, icke motsätta sig, att redan nu en nyordning av prästernas familjepensionering genomfördes i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag. Då det genom den förebragta utredningen nu ytterligare bestyrkts, att den behövliga förbättringen av prästernas familjepensioner knappast kunde åvägbringas utan bidrag från det allmännas sida, framstode det för statskontoret som naturligt, att staten i konsekvens med vad tidigare skett i fråga om statliga och med dem jämställda befattningshavares familjepensionering medverkade till en lösning av samma fråga för prästernas del efter i huvudsak likformiga grunder.

I den av statskontoret här berörda frågan om tidpunkten för företaget av den ifrågasatta pensionsregleringen anför *statens pensionsanstalt* följande:

Lämpligheten av att genomföra en så omfattande nyreglering av prästernas familjepensionering som den nu föreslagna, innan de till synes i viss mån aktuella frågorna om en omreglering av det för prästerskapet gällande avlöningsystemet och en nyordning av det prästerliga tjänstepensionsväsendet blivit avgjorda, syntes visserligen kunna med fog ifrågasättas, bland annat på den grund att lösningen av nämnda frågor därigenom kunde komma att föregripas samt att det kunde förutses, att den nya familjepensioneringen måste bli föremål för revision sedan avlönings- och tjänstepensionsförhållandena omreglerats och sålunda komme att bli allenast provisorisk. Emellertid torde det å andra sidan få anses skäligt, att de nu i åtskilliga avseenden otillfredsställande familjepensionsförhållandena för prästerliga befattningshavares efterlevande, vilka i allmänhet vore betydligt

ogynnsammare ställda i pensionshänseende än efterlevande efter jämförliga befattningshavare i statens tjänst m. fl., utan onödig tidsutdräkt bleve mera rationellt ordnade. En fristående nyreglering av prästernas familjepensionering syntes därför möjligen kunna anses motiverad. Att man därvid, såsom de sakkunniga gjort, sökte att i görligaste mån ordna pensioneringen enligt samma grunder, som tillämpats vid nyordning av familjepensioneringen för statstjänstemän, vore naturligt. Såvitt pensionsanstalten kunnat finna, erbjöde de sakkunnigas förslag en med hänsyn till rådande säregna prästerliga avlönings- och tjänstepensionsförhållanden i stort sett ändamålsenlig lösning av familjepensionsfrågan.

1938 års pensionssakkunniga anföra i samma fråga och beträffande sakkunnigförslaget allmänna principer i övrigt följande:

Den omfattande nyreglering av familjepensionsförhållandena för prästerskapet, som enligt förslaget skulle äga rum, kunde icke såsom för statsförvaltningen varit fallet grundas på en enhetlig och efter nyare principer skedd reglering av löneförhållandena samt en därtill anknytande tjänstepensionsreglering. Familjepensionsregleringen skulle här ske helt fristående och finge därför givetvis karaktären av ett provisorium i avvaktan på en lösning av de i viss mån aktuella frågorna om en omläggning av de för närvarande rådande, delvis ålderdomliga systemen för avlöning och tjänstepensionering av prästerna. Otvivelaktigt måste det vara i viss mån vanskligt att företaga en så omfattande omreglering av familjepensionsväsendet för prästerna utan att dessförinnan ha ernått en lösning av frågorna om löne- och tjänstepensionsreglering efter nyare principer. Emellertid torde å andra sidan så starka skäl tala för att åvägabringa ett mera tillfredsställande ordnande av familjepensionsväsendet än för närvarande och att i samband därmed avveckla hittillsvarande ålderdomliga former för det allmännas understöd åt dessa befattningshavares efterlevande, att en fristående reglering av prästernas familjepensionsförhållanden enligt pensions-sakkunnigas mening kunde väl försvaras.

Det syntes naturligt, att anslutning därvid i möjligaste mån söktes till de för statstjänstemännen gällande grunderna med de avvikelser, som påkallades av skiljaktigheter i anställnings- och avlöningsförhållanden, med iakttagande av de försiktighetsåtgärder, som erfordrades för att såvitt görligt undvika ett föregripande av en definitiv lösning, vilken ej kunde vinnas förrän säkrare grundvalar beträffande löne- och tjänstepensionsförhållandena erhållits. Den frågan uppställde sig då, om man därvidlag borde bygga på det gällande allmänna familjepensionsreglementet eller om anknytning borde sökas till det nya familjepensionsreglemente, som i anledning av ett av pensionssakkunniga i betänkande den 14 mars 1941 framlagt förslag kunde bliva gällande för statsförvaltningen. Enligt pensionssakkunnigas mening vore det lämpligast att grunda en provisorisk reglering på det gällande allmänna familjepensionsreglementet, detta främst av den anledningen att det förslag till nytt reglemente, som pensionssakkunniga framlagt, innefattade en författningsmässig reglering av rörliga tilläggsförmåner till familjepensionerna, vilken byggde på korresponderande anordningar i löne- och tjänstepensionsförordningar utan motsvarighet på det förevarande området. De omläggningar i övrigt, som förslaget till nytt allmänt familjepensionsreglemente innebure, vore i allmänhet icke av beskaffenhet att behöva påverka en såsom provisorium företagen familjepensionsregle-

ring för prästerliga befattningshavare. Det föreliggande förslaget syntes därför väl ägnat att i princip läggas till grund för den avsedda reformen.

I avseende å förslaget om den nya familjepensioneringens finansiering genom kyrkofonden anför *statskontoret*:

Det förhållandet, att kyrkofonden inom en tämligen nära framtid icke torde kunna finansiera de årliga pensionskostnaderna med inkomster, härflytande ur de från prästänkekassan överflyttade kapitaltillgångarna, jämte de till fonden inflytande pensionsavdragen och pensionsavgifterna, samt att merkostnaden således kunde förväntas föranleda höjning av allmänna kyrkoavgiften, funne statskontoret icke utgöra tillräcklig anledning för att i detta avseende överväga en annan anordning, än den de sakkunniga föreslagit. De ekonomiska konsekvenserna av den ifrågasatta familjepensionsregleringen torde nämligen, såvitt statskontoret kunnat finna, ha sin motsvarighet i följdverkningarna av den av statsmakterna tidigare vidtagna nyordningen av familjepensioneringen för civilstatstjänstemännen m. fl.

Samma spörsmål tar *kammarkollegiet* i sitt utlåtande upp till behandling och gör därvid följande uttalande:

Enligt förslaget åtog sig staten obegränsad garanti för utfästelserna såväl i det nya pensionsreglementet som i överenskommelsen med pensionskassan, medan i fråga om prästerskapets avlöning statsverket icke iklätt sig ansvar för lönernas upprätthållande, utöver vad de särskilda prästerliga avlöningstillgångarna — den speciella prästlönebeskattningen och behållningen i kyrkofonden inbegripna — medgäve. Den verkställda utredningen syntes utvisa, att familjepensioneringens förläggande till kyrkofonden måhända till en början icke skulle medföra någon ytterligare belastning av fonden. Enär emellertid täckningsprocenten för familjepensionsavgifterna beräknats bliva allenast 85 %, medan den för civila och militära befattningshavare sammantagna beräknats till i medeltal 99.53 % och för den närmast jämförliga gruppen — civila manliga tjänstemän — till 91.27 %, torde sannolikheten tala för att familjepensioneringen framdeles komme att utgöra en ytterligare belastning på fonden. Om därvid fondens tillgångar icke försloge till både prästlöneutgifterna och kostnaderna för familjepensioneringen, syntes statsverkets garanti för familjepensioneringen böra medföra den konsekvensen, att statsverket åtog sig att till kyrkofonden tillskjuta det underskott, som uppkomme i följd av familjepensioneringen. Det syntes emellertid kunna ifrågasättas om de sakkunniga avsett, att staten skulle åtaga sig vidsträcktare garanti för prästerskapets familjepensionering än för dess avlöning. Den reella betydelsen därav kunde måhända synas ringa, då garantierna i båda fallen kunde synas likvärdiga. Beträffande sättet för täckningen av medelsbehovet kunde dock föreligga viss skillnad. Om, såsom i själva verket syntes vara avsett av de sakkunniga och även i och för sig torde vara lämpligt, kyrkofonden ensam skulle bära det ansvar för prästerskapets familjepensionering, som staten iklädde sig, syntes det riktigt att detta komme till tydligt uttryck i framställningen till riksdagen.

Departementschefen.

Såsom av den här lämnade redogörelsen för det prästerliga familjepensionsväsendet torde framgå, äro de gamla, i vissa fall högeligen antikverade former, varunder verksamheten allt intill denna dag fortgår, i uppenbart behov av en reformering. De brister, som vidlåda den ännu gällande

regleringen, framträda icke blott i dess ådagalagda oförmåga att bereda och säkerställa en skälig försörjning av de prästerliga befattningshavarnas änkor och efterlevande minderåriga barn. Den hittillsvarande ordningen har också såtillvida visat sig i hög grad otillfredsställande, som de väsentliga förutsättningarna saknats för såväl en enhetlig reglering av som en fortgående kontroll över de betydande understöd av allmänna medel, varav det prästerliga familjepensionsväsendet kommit i åtnjutande. I likhet med de sakkunniga finner jag det tydligt, att de brister jag här berört icke låta sig avlägsnas blott och bart genom en omgestaltning i någon form av den på området för närvarande verksamma halvprivata pensionsinrättningen, prästerskapets änke- och pupillkassa. Med de sakkunniga, vilkas uppfattning härutinnan fått ett praktiskt taget enhälligt stöd i de avgivna remissyttrandena, är jag ense därom, att ett vida effektivare grepp för frågans lösning är av nöden. Jag delar även de sakkunnigas mening, att denna lösning icke kan sökas på annan väg än den, som under 1930-talet successivt beträffs för andra omfattande grupper av befattningshavare i allmän tjänst, nämligen genom omhändertagande i statens omedelbara regi av själva pensioneringen. Efter en sådan omläggning bör ock, såsom naturligt är, den prästerliga familjepensioneringen grundas på samma principer, som numera gälla för statens befattningshavare inom den civila och militära förvaltningen.

Den enda befogade invändning, som skulle kunna resas mot ett omedelbart genomförande av en reform av här angiven innebörd, synes gälla själva tidpunkten för omläggningen, vilket sammanhänger därmed, att såväl avlönings- som tjänstepensionsförhållandena för prästerskapet ännu vänta på en, förmodligen inom en rätt nära tid nödvändig översyn. Det kan nämligen i följd härav icke undvikas, att en för prästerna nu vidtagen familjepensioneringsreform, i avvaktan på en dylik blivande revision, finge en i viss mån provisorisk karaktär. Betydelsen av denna omständighet har emellertid, såsom jag i det föregående berört, varit föremål för ingående överväganden och särskilt ha statens pensionsanstalt och 1938 års pensionssakkunniga i sina remissyttranden ägnat spörsmålet sin uppmärksamhet. Enligt sistnämnda sakkunnigas mening tala så starka skäl för ett mera tillfredsställande ordnande av det prästerliga familjepensionsväsendet än för närvarande och för en avveckling i samband därmed av hittillsvarande ålderdomliga former för det allmännas understöd åt dessa befattningshavares efterlevande, att den föreslagna fristående regleringen av prästernas familjepensionsförhållanden väl kan försvaras. Jag har även för egen del stannat i samma uppfattning och finner mig fördenskull oförhindrad att i princip tillstyrka det föreliggande förslaget. Med 1938 års pensionssakkunniga är jag även ense därom, att den sålunda tillämnade provisoriska pensionsregleringen för prästerskapet bör, såsom ock i förslaget skett, anknytas till nu gällande allmänna familjepensionsreglemente.

I det framlagda sakkunnigförslaget har förutsatts, att de primära ekonomiska förpliktelserna för det prästerliga familjepensionsväsendet skola tillgodoses genom kyrkofonden. Några delade meningar synas i det hela icke föreligga om lämpligheten av denna anordning, och jag ansluter mig också utan tvekan till förslaget på denna punkt. I åtskilliga av remissyttrandena beröras emellertid vissa formellt-rättsliga spörsmål i avseende å de i den nuvarande prästänkekassan ingående tillgångarnas framtida ställning och i samband därmed även beträffande kyrkofondens ställning.

På sätt i motiven till det föreliggande förslaget betonats, lär väl staten genom den fortgående medverkan vid regleringen av prästänkekassans ekonomiska förhållanden, som den hittills lämnat, ha påtagit sig den åtminstone moraliska garantien för denna inrättnings löpande pensionsutfästelser. Enligt den föreliggande preliminära överenskommelsen om prästänkekassans upphörande skulle staten komma att ikläda sig även det formellt-juridiska ansvaret för de förbindelser, som följa med det övertagna handhavandet av det prästerliga familjepensionsväsendet. Det ligger härvid — alldenstund prästänkekassan intager ställningen såsom självständigt rättssubjekt och statens övertagande av kassans rörelse förty måste äga rum genom ett avtal med kassan i privaträttslig form — i sakens natur, att staten inträder i alla de rättigheter, som vid tiden för övertagandet tillkomma nämnda inrättning. Den föreslagna författningsregleringen innebär likvisst icke, att staten i avseende å de tillgångar, som kassan såsom sådan därvid fränhänder sig, tillägger sig någon fri och obunden dispositionsrätt. De kapitaltillgångar, varom här är fråga, avses nämligen enligt förslaget skola vid statens övertagande av kassan omedelbart tillföras kyrkofonden. Tillgångarna erhålla därigenom i allo samma ställning som genom gällande lag om kyrkofond tillkommer de i fonden uppsamlade medlen i övrigt.

I remissyttrandena från en del kyrkliga myndigheter har givits uttryck åt vissa farhågor för att en disposition av ifrågavarande tillgångar på angivet sätt skulle kunna prejudicera frågan om äganderätten över huvud taget till kyrkofondens medel. Farhågorna härutinnan äro ogrundade. Jag får härvid till en början erinra om att kyrkofonden icke enligt gällande lagstiftning på förevarande område utgör eget rättssubjekt och följaktligen ej heller är för egen del i äganderättsligt hänseende bärare av särskilda rättigheter. På sätt framhölls vid tillkomsten av 1910 års lag om kyrkofond — jag hänvisar härvid till vad i saken anfördes av särskilda utskottet vid nämnda års riksdag i dess utlåtande nr 1 — härröra de medel, som ursprungligen överfördes till kyrkofonden, liksom även de, som avsågos skola i fortsättningen dit ingå, från källor av vitt skild natur. Denna kyrkofondens natur att i sig inrymma tillgångar av skiftande ursprung har icke förändrats genom 1932 års förnyade lagstiftning om fonden. Lika litet kan då statens ställning till de från prästänkekassan över-

tagna tillgångarna, därest dessa tillgångar tillföras kyrkofonden, förändra det på detta område föreliggande rättsläget.

Jag anser det av förhållandena betingat, att prästänkekassans tillgångar vid den föreslagna pensionsregleringens genomförande uppgå i kyrkofonden. Jag finner denna anordning, såsom ett led i den av de sakkunniga föreslagna regleringen, såväl praktisk som från alla synpunkter betryggande.

Kammarkollegiet har i detta sammanhang gjort några uttalanden om räckvidden vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag av statens juridiska ansvarighet för prästerskapets familjepensionering. Vad kollegiet härvid berör är närmast frågan, huruvida staten genom övertagandet av bestyret med familjepensioneringen komme att ikläda sig någon garanti i sista hand för konkreta pensionsutfästelser för det tänkta fall, att kyrkofondens tillgångar i en framtid skulle visa sig icke förslå till täckande av, jämte övriga densamma åvilande utgifter, kostnaderna för denna pensionering. Kollegiet framhåller emellertid, att spörsmålets reella betydelse kan synas ringa. För egen del kan jag icke finna annat än att spörsmålet saknar praktisk innebörd. Jag får sålunda erinra om att från kyrkofonden icke bestridas några andra utgifter, vare sig för avlönings-, pensionerings- eller annat ändamål, än sådana, som i enlighet med i därför stadgad ordning fattade beslut skola därifrån utgå. Till säkerställande av kyrkofondens förmåga att fortgående fullgöra de å fonden lagda ekonomiska uppgifterna upptogos i gällande lag om kyrkofond den 30 augusti 1932 bestämmelser om den så kallade allmänna kyrkoavgiften, varmedels den största delen av fondens årliga utgifter numera täckes. Kyrkofondens betalningsförmåga är följaktligen på ett avgörande sätt beroende av de intäkter, som i angiven ordning blivit fonden i kyrkofondslagen anvisade. Skulle mot förmodan statsmakterna vid handhavandet i fortsättningen av här omförmält institut försumma tillse, att de kyrkofonden — av statsmakterna själva — pålagda utbetalningarna kunna från fonden bestridas, och komme i följd därav rättsanspråk att göras gällande mot staten om utfående av exempelvis vissa löne- eller pensionsförmåner, är det från allmänt rättsliga utgångspunkter ställt utom tvivel, att staten måste, oavsett den bristande tillgången i fonden, vara pliktig fullgöra betalningsskyldigheten.

Avveckling av äldre understödsformer.

Rörande avvecklingen i samband med prästänkekassans upphörande av de förut omnämnda ålderdomliga formerna för anslag till prästerskapets familjepensionering och särskilda understöd i övrigt åt prästers efterlevande anföras de *sakkunniga*.

**Tjänst- och nådår, prästänkesäten
och allmänna prästänkehjälpen.**

Tjänst- och nådårsrätten såsom familjepensionsinstitut är för befattningshavare inom den civila och militära förvaltningen sedan länge definitivt avskaffad. Endast för befattningshavare inom ecklesiastikstaten är avvecklingen av denna antikerade form för understöd åt efterlevande alltså icke slutförd. Även för betydande befattningshavargrupper inom ecklesiastikstaten är dock rätten till tjänst- och nådår numera helt avskrivet, nämligen för elementarläroverkslärarna och universitetsprofessorerna. Prästerskapet är för närvarande — förutom klockarna — den enda tjänstemannakår, som ännu är i större eller mindre omfattning bibehållen vid dylik rätt.

Efter den 1 maj 1927 kvarstår för prästerna rätten till *nådår* allenast såsom en övergångsreglering och tillkommer dylik rätt sålunda numera endast en begränsad — ännu visserligen rätt omfattande — grupp tidigare utnämnda prästerliga befattningshavare och emeriti, vilka med få undantag äro delägare i prästänkekassan. Antalet här åsyftade präster torde, med viss approximation, kunna för närvarande uppskattas till inemot 900. Från allmän synpunkt framstår det givetvis såsom ett önskemål, att, så långt möjlighet därtill föreligger, den definitiva avvecklingen av nådåret även för dessa övergångsfall påskyndas. En särskild aktualisering måste kravet härpå erhålla, då det gäller en modernisering av prästernas familjepensionering i enlighet med de sakkunnigas förslag. Redan i skrivelse den 17 maj 1874, då frågan om bildandet av pensionskassa för såväl prästernas som elementarläroverkslärarnas familjepensionering stod på dagordningen, uttalades av riksdagen såsom dess uppfattning, att, så länge understöd genom nådår komme befattningshavares efterlevande till godo, det icke borde ifrågakomma, att staten jämväl under annan form lämnade bidrag för samma personers familjepensionering. Denna uppfattning har senare vid flera tillfällen, då det gällt nämnda lärarkår, av statsmakterna understrukits och har även åberopats till stöd för avskaffandet av den nämnda befattningshavare, liksom prästerna, genom prästerskapets privilegier tillförsäkrade rätten till tjänstår. Sedan rätten till nådår för ifrågavarande lärare redan tidigare avlösts, beslöts ock i enlighet härmed i samband med inrättandet år 1911 av »lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa», att dessa lärares rätt till tjänstår skulle upphöra. I Kungl. Maj:ts reglemente för nämnda kassa den 8 december 1911 föreskrevs tillika i § 2, att rätt till nådår eller tjänstår icke fick tillgodonjutas av den, som blev delägare i kassan.

I sammanhang med de år 1926 beslutade partiella reformerna i avseende på prästerskapets familjepensionering begränsades och fixerades för prästerna den dessa tillförsäkrade rätten till *tjänstår* till att omfatta en tid av sex månader, räknat från och med månaden näst efter den, då dödsfallet inträffar. Det torde, i anslutning till det förut anförda, utan någon ytterligare motivering vara klart att, om familjepensionsregleringen för

prästerna nu i stort sett fotas på de förmånligare grunder, som äro gällande för personalen inom den civila statsförvaltningen, även denna för prästerna återstående tjänstårsrätt därvid bör bringas att upphöra. Såsom en generell förutsättning för den tillämnade familjepensionsregleringen bör följaktligen uppställas den grundsatsen, att prästerlig befattningshavare, å vilken ett på dylik grundval uppbyggt familjepensionsreglemente skall erhålla tillämpning, icke må med de däri givna förmånerna förena rätt till vare sig nådår eller tjänstår. Härvid inbegripes givetvis i nämnda förmåner även den för änka och barn efter emeritilöntagare av dylik förmån härledda rätten att under motsvarande tid tillgodonjuta emeritilön.

Såsom särskilt motiv för tjänstårsrättens bibehållande åberopades vid den år 1926 åvägabragta partiella reformen på detta område den omständigheten, att det mången gång kunde förutsättas vara svårt för stärbhusdelägarna efter avliden präst att omedelbart efter dödsfallet lämna sin gamla bostad (prästgården) och avflytta till annan ort. I samband med ifrågavarande reform reglerades emellertid även stärbhusdelägarnas k v a r b o e n d e r ä t t närmare genom följande särskilda, i 18 § i 1910 års ecklesiastika boställsordning intagna bestämmelser:

»Prästgård avträdes samtidigt med frånträdan det av övriga löneförmåner vid den tjänst, varmed prästgården är förenad.

Skall löneförmånernas frånträdan på grund av tjänstinnehavarens dödsfall ske vid tjänstårets utgång, må likväl, där vid tiden för sådant frånträdan högst tre månader återstå till näst infallande fardag för tillträde och avträde av förhyrd lägenhet, stärbhusdelägarna äga kvarsitta å prästgården till nämnda fardag, med skyldighet för dem att under tiden ej mindre ansvara för prästgårdens behöriga skötsel och vård än även upplåta erforderligt utrymme i prästgården åt den, som i egenskap av vikarie uppehåller tjänsten eller såsom ny innehavare tillträtt densamma.»

Dessa bestämmelser inflöto i sak oförändrade och under samma paragrafnummer i 1932 års ecklesiastika boställsordning. För biskop gäller i avseende å avträdan av tjänstebostad i händelse av dödsfall för närvarande samma reglering, som sålunda för motsvarande fall är meddelad i fråga om avträdan av prästgård (förordningen den 27 november 1936, nr 578, punkt 3:o).

Som kvarboenderätten för prästs stärbhusdelägare i de här återgivna bestämmelserna anslutits till löneförmånernas frånträdan vid tjänstårets utgång, måste en avveckling av tjänstårsrätten jämväl påkalla en nyordning i avseende å prästgårds — ävensom biskops tjänstebostads — avträdan i anledning av befattningshavares död. Det legitima intresse, som här föreligger för dödsbodelägarna att erhålla anstånd under skälig tid med tjänstebostadens frånträdan, synes för församlingsprästernas del kunna på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodoses med ett intagande i boställsordningen av en bestämmelse motsvarande den, som enligt civila avlöningsreglementet (2 avd. 6 kap. 43 §) gäller för innehavare av tjänstebostad. Sagda reglemente upptager för ifrågavarande fall den huvudregeln, att tjänstebostaden skall av dödsboet avträdas å fardag, som infaller näst efter tre månader från det dödsfallet timat. En sålunda ändrad bestämmelse i fråga om tidpunkten för prästgårds avträdan bör givetvis bliva gällande även i fråga om avträde av tjänstebostad för biskop efter dennes frånfälle. Erinras må, att en sådan reglering också överensstämmer med vad enligt civila avlöningsreglementet (3 avd. 60 § 5 mom. d) gäller för avträde av åt landshövding upplåten tjänstebostad.

De nuvarande prästänkesäten äro till sin natur av två slag: förutvarande prästboställen, som efter medgivande från det allmännas sida fått under tidernas lopp disponeras till försörjning av änka efter präst, samt fastigheter, som av enskild donerats för sådant ändamål. Med genomförandet av 1910 års prästerliga lönelagstiftning har rätten för präst att för sin änka disponera prästänkesäte tillhörande den förstnämnda av dessa grupper i princip upphört. För ett antal av, enligt av domkapitlen lämnade uppgifter, numera blott 31 prästerliga befattningshavare anses emellertid, på grund av hittills följd rättspraxis, en sådan rätt alltjämt vara förvarad. Samtliga dessa prästänkesäten tillhöra Göteborgs stift. Av desamma disponerades år 1938 inalles 24 för prästänkor, medan vid 7 avkomsten tillkom vederbörande befattningshavare »över lönen». Av de befattningar, till vilka dessa återstående icke-donerade prästänkesäten äro knutna, innehades vid samma tidpunkt 23 av befattningshavare, som tillrätt befattningen först efter det lönerreglering enligt 1910 års prästlönerregleringslag trätt i kraft för befattningen i fråga. Vid högst 8 befattningar synes alltså numera en rätt till sådant prästänkesäte — förutom för redan varande änka — kvarstå. Antalet enskilt donerade prästänkesäten utgör endast ett tiotal.

Det lär, i anslutning till vad förut framhållits i fråga om tjänst- och nåd-årsrätten, få anses ligga i sakens natur, att rätt till avkomst från prästänkesäte, som tillhör gruppen av de från det allmännas sida för ändamålet anvisade änkesätesfastigheterna, icke bör få tillgodonjutas vid sidan av de förmåner, som ett blivande allmänt familjepensionsreglemente för prästerna komme att tillförsäkra dessa. På sätt framhållits, kan någon ny dylik rätt icke längre av präst förvärfvas. De fall åter, där prästerlig befattningshavare är för sin änka tillförsäkrad rätt till avkomst av prästänkesäte, som härrör av donation av enskild, betinga en särskild reglering, som i annat sammanhang föreslås.

Beträffande den s. k. allmänna prästänkehjälpen får det anses uppenbart, att förutsättningarna för det allmännas medverkan för ekonomiskt understöd i denna ålderdomliga form åt änka efter präst sedan länge fallit undan. Det kan till belysning härav vara tillräckligt att hänvisa till innehållet i 1873 års kyrkomötes skrivelse nr 19. Enligt vad de sakkunniga inhämtat från domkapitlen föreligger också på sina håll en viss villrådighet om den rättsliga karaktären av de avgifter, som med stöd av prästerskapets år 1653 träffade, av Kungl. Maj:t den 13 augusti 1685 stadfästade förening eller andra särskilda i ämnet sedermera meddelade äldre bestämmelser alltjämt utgöras av prästerliga befattningshavare samt av församlingar med kyrkokassas medel. De sakkunniga hava icke funnit det för fullgörande av sitt uppdrag erforderligt att i fråga om den avgiftsskyldighet, som här ännu må föreligga, söka verkställa några ytterligare utredningar, vilka, om full klarhet beträffande det gällande rättsläget skall kunna åstadkommas, förmodligen skulle bliva nog så tidsödande. Det har nämligen synts de sakkunniga tydligt, att, även om av fortsatta utredningar skulle bestyrkas, att här ifrågakommande avgifter i viss omfattning alltjämt böra anses vara av obligatorisk natur, denna avgifternas natur i allt fall bör för tiden härefter upphöra. En uttrycklig bestämmelse av sådant innehåll torde följaktligen, nu omsider, böra utfärdas i samband med genomförandet av den tillämnade allmänna nyordningen av familjepensionsförhållandena för prästerna.

De sakkunniga finna det likaledes klart, att det årliga anslag av tillhoppa 9,813 kronor för indragen kronotionde, som numera utgår ur kyrkofonden till änkehjälps inom stiftet, även bör i detta samband upphöra.

Angående den framtida dispositionen av förberörda prästänkesäten samt vissa särskilda, inom stiftet fonderade penningtillgångar göra de *sakkunniga* vidare följande uttalanden.

I föredragande departementschefens anförande till statsrådsprotokollet i samband med beslutet om de sakkunnigas tillkallande har, beträffande dispositionen av nuvarande *p r ä s t ä n k e s ä t e n*, framförts tanken, att vid den allmänna reformeringen av den prästerliga familjepensioneringen i enlighet med av de sakkunniga förordade huvudlinjer avkastningen av sådana fastigheter borde indragas till kyrkofonden. Med uttalandet torde hava tagits sikte på de prästänkesäten, vilka blivit från det allmännas sida för ändamålet anvisade. De sakkunniga hava väl ansett vissa principiella skäl kunna tala för en dylik reglering men för sin del funnit, att den ekonomiska betydelsen av åtgärden för kyrkofonden sannolikt skulle bliva endast ringa. Enligt gällande lagbestämmelser skall nämligen för närvarande avkastningen av sådan fastighet, då till densamma berättigad änka icke finnes, användas till bestridande av prästlönekostnaderna i vederbörande pastorat. Det kan antagas, att flertalet av de pastorat, varom här kan vara fråga, även med sådan avkastning inräknad bland de lokala avlöningstillgångarna skulle vara i behov av tillskott från kyrkofonden för prästlöneutgifternas gäldande. Överfördes avkastningen av dessa fastigheter från pastoraten till kyrkofonden, bleve sålunda konsekvensen därav för angivna fall endast den, att kyrkofondens ökade inkomst på det ena kontot komme att, helt eller delvis, uppvägas av en ökad utgift på det andra. De sakkunniga anse sig följaktligen av såväl här anförda som andra i samma riktning talande särskilda skäl icke böra tillstyrka, att någon ändring i nu förevarande sammanhang företages i den gällande regleringen på ifrågavarande punkt.

Från domkapitlen hade de sakkunniga införskaffat uppgifter rörande inom stiftet (för stiftet i dess helhet, för särskilt kontrakt, pastorat eller församling) förekommande, för understöd åt efterlevande till präster avsedda eller för sådant ändamål eljest anlitade *s ä r s k i l d a f o n d e r* eller *k a s s o r*, som förvaltades eller stode under tillsyn av domkapitlet, av annat kyrkligt organ i stiftet eller av innehavare av viss bestämd ecklesiastik befattning därstädes. De sakkunniga anföra härom.

Vid genomgåendet av erhållet utredningsmaterial ha de sakkunniga icke bland dessa fonder och kassor kunnat — med undantag för de av Västerås domkapitel förvaltade s. k. *papegojvretsmedlen* — konstatera förekomst av någon sådan fond eller kassa av otvetydigt statligt ursprung. Såvitt de sakkunniga kunnat finna, förekomma ej heller bland ifrågavarande penningtillgångar av stiftelsenatur — fränsett vissa ersättningsmedel, som uppkommit vid försäljning av donerat prästänkesäte eller del därav — några medel, varav avkastningen utan särskild behovsprövning tillfaller efterlevande till innehavare av viss prästerlig tjänst. Om man bortser från de nyssberörda s. k. *papegojvretsmedlen*, torde den verkställda utredningen över huvud

taget icke givit vid handen, att bland alla dessa penningtillgångar av skiftande slag — med inräknande häri jämväl av för närvarande inom stiftens förefintliga besparade tillgångar av prästänkehjälpsavgifter och kronotionage (prästänkehjälpskassor) — förefinnas några tillgångar av sådan rättslig karaktär, att enligt eljest för motsvarande fall tillämpade förvaltningsgrundsatser deras indragning till staten eller annan dispositionsändring med avseende å desamma i centraliseringssyfte för närvarande framstår såsom påkallad. De sakkunniga finna sig sålunda i detta sammanhang böra inskränka sig till att föreslå, att de av Västerås domkapitel förvaltade s. k. papegojvretsmedlen tillföras kyrkofonden.

Anslag till prästänkekassan av prästerliga avlöningsmedel.

Prästänkekassan åtnjuter anslag av prästerliga avlöningsmedel, huvudsakligen bestående av inkomster av det s. k. gamla vakansåret, av s. k. kadukmedel och av det s. k. nya vakansåret. Det torde vara givet, att anslagsgivningen för den prästerliga familjepensioneringen i här berörda antikerade och, såsom erfarenheten visat, i hög grad oändamålsenliga form bör med statens övertagande av ansvaret för nämnda pensionering omedelbart avvecklas. Då genom en dylik avveckling pastoraten i riket — beträffande kadukmedlen pastoraten i gemen och beträffande de båda lagen av vakansår numera ett mindretal av pastoraten — obestriddligen komme att beredas en påtaglig förmån, kunde möjligen ifrågasättas, att pastoraten härför borde åläggas en däremot svarande särskild ersättningsförpliktelse. De sakkunniga hava dock icke funnit skälen för en speciell reglering i sådant syfte vara tyngre vägande och förorda följaktligen, att här berörda anslag av avlöningsmedel, i den mån de alltjämt skulle belasta pastoraten, bringas att definitivt upphöra utan att åtgärden för pastoratens del förbindes med någon särskild ersättningsplikt eller med någon rubbning i övrigt i avvägningen mellan dessa och kyrkofonden i avseende å kostnaderna för den prästerliga organisationen.

Prästänkekassan åtnjuter för närvarande en ytterligare anslagspost av prästerliga avlöningsmedel, nämligen för vissa fall utgående s. k. nådårstillägg. De närmare bestämmelserna härom finnas meddelade dels i § 71 av det för kassan gällande reglementet, dels i lagen den 17 december 1926 (nr 526) om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m. Den fortsatta redovisningen från pastoraten av dessa löne-medel har omedelbart samband med den fortskridande avvecklingen av nådåret. Då det allmännas kostnader för prästerskapets familjepensionering enligt förslaget skulle, praktiskt sett, komma att hädanefter helt bestridas av kyrkofonden, torde det vara uppenbart, att ifrågasatt lönetillägg för tiden härefter, i den mån desamma eljest skulle hava tillfallit prästänkekassan, böra ingå till kyrkofonden.

I anslutning till de här berörda, med den ifrågasatta familjepensioneringsreformen sammanhörande särskilda regleringarna ha de sakkunniga funnit påkallade och, såsom redan omnämnts, framlagt förslag till ändringar i en del i det föregående närmare angivna författningar (bil. V). Beträffande därvid föreslaget tillägg till prästlöneregleringslagen lämna de *sakkunniga* följande särskilda motivering.

Gällande bestämmelser i prästlönereglingslagen förutsätta, att, även då prästerlig tjänst som i lagen avses är ledig, någon alltid finnes, som är »berättigad att åtnjuta de med tjänsten förenade inkomsterna». Med avvecklingen av tjänst- och nådåren och med upphörandet av prästänkekassans rätt till s. k. vakansår och till inkomsterna vid prästerlig tjänst, då denna »till följd av tvist eller annan omständighet kommer att stå ledig utöver den lagliga tillträdestiden», kommer en dylik rätt att vid ledighet å tjänsten uppbära de med tjänsten förenade löneinkomsterna att förefinnas endast för det undantagsfall, att vikarie å tjänsten inrymts i sådan förmån. De till den ordinarie befattningshavaren eljest utgående kontanta löneförmånerna komma sålunda för övriga här ifrågavarande fall att besparas.

I 14 och 16 §§ prästlönereglingslagen finnas meddelade åtskilliga bestämmelser, innefattande skyldighet för den, som är berättigad att uppbära med prästerlig tjänst förenade inkomster, att tillhandahålla biträde vid och vikarie å tjänsten vissa naturaförmåner eller eljest till sådan utgiva särskilt bestämda avlöningsbelopp. Tydligt är, att berörda skyldighet för de, för framtiden regelmässigt förekommande fall, då vid ledighet å tjänst avlöningen åt ordinarie innehavare av tjänsten besparas, bör åvila pastoratet.

I de avgivna remissutlåtandena har i det hela icke rests någon invändning mot att vid pensioneringsreformens genomförande, på sätt av de sakkunniga föreslagits, all rätt till tjänst- och nådår och rätten till avkomst av prästänkesäte i princip avskaffas samt till understöd åt prästänkor ännu utgående bidrag i prästänkehjälpsavgifter och ersättningar för tiondeanslag liksom även till prästänkekassan anvisade anslag i prästlönedel definitivt upphöra.

Domkapitlet i Växjö uttalar dock viss tvekan i avseende å tjänstårsrättens bortfallande och anför:

De sakkunniga torde ej beaktat de krav, som gammal tradition ställde på prästhemmet och som torde ställas därpå, så länge det ej upplösts. En prästänka på landet behöfde under den tid hon kvarbodde mera än sin blygsamma pension för att möta dessa krav och därjämte »ansvara för prästgårdens behöriga skötsel och vård». Sammanlade man familjepensionen och vikariens avlöning under tjänstårstiden, så torde i betydande omfattning det besparade beloppet bli ganska ringa. Domkapitlet föresloge därför, att frågan om tjänstårsrättens bibehållande i samma utsträckning som rätten att kvarbo ånyo undersöktes.

Prästänkekassans fullmäktige samt *domkapitlen i Uppsala, Göteborg, Karlstad och Härnösand* liksom även *statskontoret* uttala sig däremot i åtskilliga hänseenden i direkt positiv riktning för de här föreslagna regleringarnas berättigande. Domkapitlet i Göteborg anför sålunda beträffande tjänstårsrätten:

Vad anginge nådårsrätten, så hade ju denna redan genom kungörelsen av den 17 december 1926 upphört för den större delen av prästerskapet. Tjänstårsrätten vore däremot ett ännu i kraft varande privilegium. För de efterlevande hade denna varit av stor betydelse. Då nu även denna rätt måste avstås för att bereda änkor och pupiller förbättrade pensioner, kunde väl detta beklagas, men å andra sidan måste nog konstateras, att vin-

sten av de förbättrade pensionerna helt visst komme att mer än uppväga förlusten av tjänståret. Domkapitlet ville gärna erkänna, att de förmåner, som nu genom de sakkunnigas förslag komme att tillförsäkras prästerskapet för de efterlevande jämförda med de förpliktelser, som ålades dem, vore sådana, att domkapitlet icke tvekade att tillstyrka förslaget i denna punkt, helst som avståendet från nådårs- och tjänstårsrätten icke vore obligatoriskt, utan möjlighet funnes för den som så funne med sin förmån förenligt att före reglementets ikraftträdande anmäla sin önskan att icke det nya reglementet måtte på honom tillämpas.

Domkapitlet i Göteborg och kammarkollegiet ifrågasätta viss utvidgning av den föreslagna kvarboenderätten för prästs dödsbodelägare. Kammarkollegiet anför sålunda:

Det måste uppmärksammas, att i vissa fall hyresersättning utginge i stället för förmånen av tjänstebostad. Billigheten syntes kräva, att dödsbodelägarna bibehölles vid hyresersättningen under samma tid, som de ägt kvarsitta i prästgård, dock mot skäligt avdrag för bostadsupplåtelse eller hyresersättning åt vikarie å tjänsten.

Prästänkekassans fullmäktige, domkapitlen i Göteborg och Härnösand samt prästföreningens centralstyrelse erinra i anslutning till frågan om dödsbodelägarnas kvarboenderätt tillika om det alltjämt olösta problemet om ett bättre ordnande av skattskyldigheten för prästgård. Fullmäktige anför härvid:

Den föreslagna ändringen i 18 § ecklesiastik boställsordning vore ett ytterligare skäl till förut befintliga för ändring av kommunalskattelagen i så måtto, att prästerskapet befriades från skyldigheten att erlagga fastighetsskatt för prästgård, enär i annat fall skyldigheten att erlagga skatt bleve synnerligen betungande för dödsbodelägare, som kvarbode i prästgård utan att såsom nu vore fallet vara berättigade till inkomst av tjänsten.

I särskild skrivelse har *direktionen för prästerskapets änke- och pupillkassa* framfört anmärkning beträffande den föreslagna ändringen med avseende å dispositionen av i vissa fall utgående s. k. nådårstillägg. *Kammarkollegiet* har jämväl upptagit denna fråga och anför därom:

Ändringen hade till syfte, att de tillägg, som för närvarande inginge till prästänkekassan, efter familjepensionsreglementets ikraftträdande skulle tillföras kyrkofonden. Enligt förslaget till ny 3 § i lagen den 17 december 1926 om dylika tillägg skulle i de fall, där det nya reglementet icke bleve tillämpligt å prästerlig befattningshavare, ifrågavarande lönetillägg ingå till kyrkofonden. Det kunde emellertid förekomma, att reglementet icke bleve tillämpligt å prästman, vilken såsom delaktig i prästänkekassans försäkringsfond för närvarande åtnjote lönetillägget i fråga. För att sådan prästman även efter reglementets ikraftträdande skulle få uppbära lönetillägget erfordrades annan formulering av 3 §, förslagsvis följande:

»Lönetillägg enligt denna lag skall för prästerlig befattning, vars innehavare icke är underkastad familjepensionsreglementet för prästerskapet och ej heller vunnit del i försäkringsfonden i prästerskapets änke- och pupillkassa, erläggas till kyrkofonden.»

Kammarkollegiet påpekar härjämte till komplettering av de sakkunnigas utredning, att förutom av de sakkunniga omnämnt anslag för tidigare utgående kronotionde syntes ur kyrkofonden utgå vissa anslag till fattiga präst-änkor i Göteborgs stift, nämligen de redan inledningsvis berörda ersättningsarna för indragen kyrkotionde m. m. Kammarkollegiet framhåller härom:

Anledning syntes föreligga att låta även denna form av prästänkehjälp upphöra i och med den nya familjepensioneringen. Då kyrkofonden emellertid komme att få svara för de ökade kostnaderna för familjepensioneringen, syntes skäl icke föreligga att låta statsanslaget till kyrkofonden undergå motsvarande minskning. Kollegiet hade i övrigt icke funnit anledning till erinran mot de sakkunnigas uttalande, att bland de kassor och fonder, varav för närvarande utginge understöd till prästänkor och andra efterlevande, endast de av domkapitlet i Västerås förvaltade s. k. papegojvretsmedlen kunde anses utgöra allmänna medel och fördenskull böra ingå till kyrkofonden.

I avseende å det föreslagna tillägget till prästlöneregleringslagen ha vissa erinringar gjorts av *kammarkollegiet*, som med förslag om en förenkling av lydelsen i själva tillägget framhåller följande:

Medan en tjänst vore vakant, komme pastoratet att göra vissa besparingar på avlöningsmedlen, särskilt som arvode till pastoratsadjunkt utginge direkt ur kyrkofonden. Dylika besparingar syntes icke komma att bliva beaktade vid avräkningen med kyrkofonden enligt 2 § ecklesiastika medelsförvaltningsreglementet eller eljest. Enligt andra punkten 5) i reglementet skulle visserligen vid avräkningen för erhållande av saldot medtagas »övriga för pastoratet tillgängliga prästlönemedel». Med detta uttryck torde dock ej kunna avses besparingar i prästlönekostnaderna, som uppkommit därigenom att tjänsten under förfluten tid stått vakant. Pastoraten syntes dock icke böra få göra någon vinst på kyrkofondens bekostnad med anledning av inträffad vakans. Föreskrifter syntes därför böra meddelas i syfte att den besparing i lön, som uppkomme vid vakans, bleve beaktad vid nästföljande års avräkning med kyrkofonden. Om detta av tekniska skäl våldade svårigheter, syntes åtminstone böra stadgas, att under förordnanden med anledning av vakans pastoratet svarade för adjunktsarvode, som eljest skulle gäldas ur kyrkofonden.

Domkapitlen i Växjö och Göteborg ha berört samma förhållande.

Stockholms domkapitel framhåller dessutom följande:

Enligt nu gällande författningar ägde kassan vid för densamma lediga prästerliga tjänster uppbära jämväl inkomst av tjänstebostad. Denna förmån komme i vissa fall kassan tillgodo på det sättet, att bostaden uthyrdes under vakansåret mot ersättning till kassan. Vid tjänster, där vakansåret enligt gällande bestämmelser utlöpte först under år 1942, kunde tjänstebostäder vara uthyrda för tid jämväl efter den 1 januari 1942. Även om som regel bostadsförhållandena på frivillig väg kunde uppordnas, vore det dock tänkbart, att svårigheter kunde bli förenade med de nya bestämmelsernas ikraftträdande i alla avseenden den 1 januari 1942. Domkapitlet ville ifrågasätta, om ej vissa övergångsbestämmelser i nu berörda hänseende borde meddelas.

Departementschefen.

Med de sakkunniga är jag fullt ense därom, att avvecklingen av de av ålder bestående särskilda formerna för understöd åt efterlevande till präster och sålunda även av den s. k. tjänstårsrätten utgör såväl en allmän förut-sättning för som en given konsekvens av den föreslagna pensionsreglering-en. Denna uppfattning stödes också av en praktiskt taget samstämmig mening hos de myndigheter och övriga vederbörande, som hörts över försla-get. Jag kan följaktligen icke förorda den av domkapitlet i Växjö framförda tanken på ett bibehållande i en viss modifierad form av tjänstårsrätten, ett förslag, som för övrigt — om regleringen härutinnan, på sätt domkapitlet ifrågasätter, skulle anknytas till rätten för den avlidne prästens dödsbo-delägare att under viss tid kvarbo i prästgården — skulle komma att för särskilda fall innebära en *utvidgning* av tjänstårsförmånen utöver vad för närvarande gäller.

Mot de sakkunnigas förslag till närmare reglering av den betydelsefulla förmån, som tillkommer prästerligt dödsbo i och med den av mig här be-rörda kvarboenderätten, har jag icke funnit anledning till någon erinran. Förslaget att tillägga dödsbodelägare efter präst, som i stället för förmån av prästgård åtnjuter hyresersättning, ett slags motsvarande förmån att bibehållas vid någon del av sådan ersättning har jag icke funnit mig kunna förorda.

Beträffande frågan om skattskyldigheten för prästgård och denna frågas betydelse för de prästerliga dödsbodelägarna får jag erinra om att den före-slagna familjepensionsreformen såsom sådan icke medför någon ökning i den skattetunga, som redan för närvarande för vissa fall, då den av-lidne prästens efterlevande äro i åtnjutande av den i 18 § ecklesiastik bo-ställsordning medgivna rätten att under viss tid kvarsitta i prästgården, synes kunna drabba dödsboet. Ehuru de gällande skattebestämmelsernas konsekvenser i förevarande avseende, på sätt sedan rätt länge uppmärk-sammats, icke äro tillfredsställande, förtjänar dock att framhållas, att prästerligt dödsbo såtillvida är och jämväl enligt sakkunnigförslaget allt-jämt skulle komma att bliva i åtnjutande av en viss compensation för här ifrågakommande skatteutgifter, som detsamma i olikhet mot vad som för motsvarigt fall gäller jämlikt det civila avlöningsreglementet är fritaget från att erlägga hyra för tjänstebostaden under kvarboendetiden. En änd-ring av gällande skattebestämmelser i förevarande avseende kan emellertid ifrågasättas. Den härför erforderliga utredningen, som tidigare ställts i ut-sikt, har med hänsyn till det större sammanhang, vari den föreliggande frågan måste behandlas, hittills icke kommit till utförande. Särskild åtgärd har emellertid numera från Kungl. Maj:ts sida vidtagits i syfte att söka bringa det skattelagstiftningsspörsmål det här gäller fram till en lösning.

Vad kammarkollegiet anfört rörande vissa anslag av kyrkotionde m. m. till prästänkor i Göteborgs stift samt rörande den föreslagna författnings-ändringen med avseende å dispositionen av i vissa fall utgående s. k. nåd-

årstillägg och i fråga om avfattningen av den utav de sakkunniga föreslagna tilläggsbestämmelsen till prästlöneregleringslagen har jag funnit vara förtjänt av beaktande. Jag har fördenskull i sistnämnda två hänseenden låtit företaga viss jämkning i de av de sakkunniga framlagda författningsförslagen.

Enligt de av kammarkollegiet samt av domkapitlen i Växjö och Göteborg framförda erinringarna synes kunna befaras, att med gällande lydelse av 2 § i 1 kap. ecklesiastika medelsförvaltningsreglementet av pastorat vid vakans å prästerlig tjänst besparade avlöningsmedel, oaktat i nämnda paragrafs andra stycke under punkt 5) intagen bestämmelse, icke komme att bli beaktade vid den årliga avräkningen med kyrkofonden. Berörda, i administrativ ordning utfärdade bestämmelse torde fördenskull möjligen i förevarande hänseende tarva ett förtydligande. Jag har för avsikt att i sinom tid göra anmälan om härför erforderlig författningsändring.

Stockholms domkapitel har ifrågasatt behovet av övergångsbestämmelser till reglering av vissa fall, då prästerlig tjänstebostad vore uthyrd för prästänkekassans räkning för tid efter den 1 januari 1942. Då det torde följa av allmänna rättsregler vid hyresförhållanden, att hyran för fall som här avses skall för tiden efter pensionsreformens ikraftträdande erläggas till pastoratet i dess egenskap av tjänstebostadens innehavare under den fortsatta vakansen å tjänsten, har jag ej funnit några särskilda bestämmelser av angiven innebörd erforderliga.

Speciella principfrågor.

Pensioneringens omfattning.

I fråga om den föreslagna nya familjepensioneringens omfattning för framtiden anför de *sakkunniga* härefter följande.

Enligt bestämmelserna i det gällande reglementet för prästerskapets änke- och pupillkassa äro — jämte pensionsinrättningens egna ordinarie manliga befattningshavare — i princip alla, vilka inom svenska kyrkan vigts till prästämbetet, såväl berättigade som förpliktade till delaktighet i ifrågavarande familjepensionskassa. Detta innebär, att familjepensionsrätt jämlikt nämnda kassas reglemente tillkommer ej blott varje i församling eller eljest tjänstgörande präst, oavsett om han innehar ordinarie befattning eller är extra ordinarie och fullgör tjänstgöring såsom adjunkt eller är f. d. sådan befattningshavare eller anställd, utan även en var annan, vilken en gång prästvigts men antingen aldrig inträtt i egentlig statskyrkotjänst eller ock frånträtt sådan och därefter ägnar sig åt annan (prästerlig eller borgerlig) verksamhet. Endast för det fall att präst lämnar eller går förlustig p r ä s t ä m b e t e t eller han, om han är extra ordinarie präst, tillträder en — regelmässigt icke rent prästerlig — befattning, varmed följer delaktighet i »annan änke- och pupillkassa», upphör prästen att vara delägare i prästänkekassan, varvid sådan förutvarande delägares efterlevande likvisst alltjämt äro förbehållna vissa begränsade pensionsförmåner från kassan. Med delaktigheten i kassan och den därmed förbundna familje-

pensionsrätten följer för varje delägare, så länge han är i livet, avgiftsplikt till kassan intill fyllda 75 år, även om han själv dessförinnan blivit pensionerad (erhållit emeritilön). För innehavare av prästerlig emeritilön gäldas dock avgifterna till prästänkekassan från kyrkofonden.

I följd av den angivna, i princip enbart till innehavet av det specifikt kyrkorättsliga prästämbetet knutna delaktigheten i den prästerliga familjepensioneringen äro för närvarande ett icke ringa antal personer delägare i prästänkekassan utan att de inom statskyrkoväsendet inneha prästerlig anställning i egentlig mening. Bland delägarna märkas sålunda ett antal professorer och docenter vid universiteten, läroverks- och andra lärare, domkyrkosysselmän, folkskoleinspektörer, nomadskoleinspektörer och lappfogdar, sekreterare i svenska kyrkans missionsstyrelse, sjömansvårdsstyrelse och diakoniststyrelse, missionärer och sjömanspräster samt präster anställda vid diakoniss- och liknande anstalter, vid föreningskyrkor och inom enskilda missionssällskap ävensom en generaldirektör och en byråchef i statliga befattningar. Vidare tillhöra prästänkekassan åtskilliga prästerliga funktionärer utanför det på territoriell grund församlingsmässigt organiserade kyrkoväsendet, såsom präster tillhörande hovförsamlingen, Karlsborgs församling, Karlskrona amiralitetsförsamling och flottans station i Stockholm, vissa svenska församlingar i utlandet samt några främmande församlingar i Sverige ävensom präster inom fångvården och dövstumsvården.

Prästvigningen konstituerar intet rättsanspråk på avlönad anställning inom kyrkan. Den grundlägger endast behörighet till sådan anställning. Det torde också vara uppenbart, att det vid fixeringen av omfattningen av den nu ifrågasatta nya, statliga familjepensioneringen för prästerna icke är möjligt att basera tillämpligheten på en för all såväl löne- som pensionsreglering så främmande bestämningsgrund som innehavet av »prästämbete» i svenska kyrkan. Kretsen av delägare i familjepensioneringen skulle tydligen i så fall bliva i lönehänseende och därmed även i avseende å delaktighetsgrund allt för heterogen, och enhetligheten i pensionsregleringen måste härigenom komma att på en betydelsefull punkt äventyras. Såväl vid genomförandet av tillämpningen av allmänna familjepensionsreglementet som vid fastställandet av familjepensionsreglementena för riksdagens verk och för folkskollärare m. fl. har man regelrätt utgått ifrån, att den nya familjepensioneringen skulle erhålla ett tillämpningsområde, innefattande i lönehänseende enhetligt reglerade befattningshavare med viss fastare anställningsform och helt sammanfallande med tillämpningsområdet för befattningshavarnas tjänstepensionering. Ehuru, på sätt i den föregående allmänna motiveringen närmare framhållits, för prästernas vidkommande någon dylik enhetlig grundval för familjepensioneringen än så länge icke föreligger, lärer det dock få anses oeftergivligt, att den nu ifrågasatta omregleringen av prästerskapets familjepensionering i sådant hänseende i görligaste mån anslutes till de principer, som sålunda varit bestämmande, då det gällt förenämnda andra familjepensionsreglementens klientel. I detta syfte torde den nya familjepensioneringens tillämpningsområde böra begränsas att omfatta endast sådana till svenska kyrkan hörande prästerliga ordinarie eller extra ordinarie eller förutvarande befattningshavare, vilkas avlöning är eller i samband med en måhända nära förestående avlöningsreform å området kan förväntas bliva reglerad enligt enhetliga, någorlunda efter det statliga avlöningssystemet anpassade grunder, och för vilka tillika kan emotses, att deras tjänstepensionering därvid

skall kunna ordnas i nära anslutning till de för statstjänstemännen därutinnan gällande principer.

Från denna utgångspunkt ha de sakkunniga funnit, att den nya prästerliga familjepensioneringen för närvarande i första rummet bör omfatta innehavare av biskopsbefattning, av ordinarie befattning, som avses i lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning, och av kyrkoadjunksbefattning jämte alla i rikets territoriella församlingar anställda pastoratsadjunkter samt stifts- och kontraktsadjunkterna, liksom även f. d. dylika befattningshavare och anställda. Med det territoriella församlingsprästerskapet lära härvid emellertid böra likställas ett mindre antal andra präster i publik tjänst. Detta gäller främst innehavarna av de ordinarie eller därmed jämställda prästerliga befattningarna i Karlsborgs församlingspastorat samt vid de svenska icke-territoriella församlingarna inom riket och i utlandet. För omförmälda präster äro nämligen avlöningsförmånerna i huvudsak bestämda av Kungl. Maj:t och riksdagen eller ock av Kungl. Maj:t. Under tillämpningsområdet för det prästerliga familjepensionsreglementet torde vidare böra hänföras de extra ordinarie präster, som erhålla mer eller mindre stadigvarande anställning i Karlsborgs eller i någon av ovanberörda icke-territoriella församlingar. I första hand kommer här i fråga innehavaren av extra ordinarie amiralitetspredikantsbefattningen i Karlskrona amiralitetsförsamling, vilken befattning närmast motsvarar kyrkoadjunktstjänst i territoriell församling, ehuru förenad jämväl med visst arvode å marinens stat. Därjämte bör hit hänföras garnisonspastorn i Boden.

Med hänsyn till de grundsatser, som för motsvarande fall upprätthållits vid familjepensionsregleringen inom civilförvaltningen, synes likväl påkallat, att från den nu tillämnade nyordningen för prästernas familjepensionering uteslutes sådan till sistberörda grupper speciella prästerliga befattningar eller anställningar hänförlig tjänst, som förutsätter innehav av annan avlönad anställning, med vilken den icke är tjänsteorganisatoriskt förenad, eller som eljest har karaktären av bisyssla. En dylik karaktär har inom hovförvaltningen — förutom överhovpredikantsbefattningen (arvode 750 kronor) och de båda s. k. ordinarie hovpredikantstjänsterna (arvode 300 kronor) — pastorsbefattningen i hovförsamlingen (arvode 4,500 kronor). Omförmälda pastorsbefattning innehaves sålunda för närvarande alltsedan år 1898 av en tidigare ordinarie, numera pensionerad läroverkslektor och innehades därförut av en läroverksadjunkt. En liknande anställning är amiralitetspredikantens i Skeppsholms församling i Stockholm (arvode å marinens stat 1,410 kronor). Denna innehaves för närvarande av kyrkoadjunkten i Jacobs församling men är icke i tjänsteorganisatoriskt hänseende förenad med någon viss prästerlig tjänst.

Vad angår flertalet övriga prästerskapets änke- och pupillkassa nu tillhörande, på visst sätt fristående grupper av prästerliga delägare — i synnerhet sådana, vilka huvudsakligast ägna sig åt fri verksamhet, men jämväl de, som visserligen äga anställning men antingen hava privatreglerade eller i övervägande grad oreglerade avlöningsförhållanden — kan det måhända vid ett första övervägande synas förbundet med såväl praktiska svårigheter som principiella betänkligheter att, över huvud taget, inordna dem under en statligt reglerad och understödd familjepensionering. De prästmän av dessa kategorier, som redan nu äro delägare i prästänkekassan, böra givetvis i händelse av kassans avveckling övergångsvis indi-

viduellt tryggas vid sin familjepensionsrätt. Det torde emellertid vara såväl ändamålsenligt som av skälighetshänsyn motiverat att söka jämväl bereda fortsatta familjepensioneringsmöjligheter åtminstone för dem av ifrågavarande grupper av prästmän, som hava en mera markerat publik anställning (vissa domkyrkosysslomän och funktionärer i svenska kyrkans missionsstyrelse, sjömansvårdsstyrelse och diakonistyrelse) eller som i eljest allmännyttiga, om än inom den kyrkliga organisationen mer eller mindre friställda inrättningar hava fast prästerlig anställning (såsom sjömanspräster och missionärer eller vid föreningskyrkor, diakonissanstalter m. fl.). Regleringen för tiden efter prästänkekassans avveckling av familjepensioneringen vid dessa grupper av prästerliga befattningar synes dock icke böra genomföras i anslutning till den nu för prästerna i gemen föreslagna »allmänna» prästerliga familjepensioneringen. Däremot lärer hinder icke böra möta mot att berörda utanför det församlingsmässigt organiserade statskyrkoväsendet stående präster för framtiden inordnas under de allmänna bestämmelserna och för dem erforderliga särskilda bestämmelser om familjepension i reglementet för statens pensionsanstalt. De sakkunniga få erinra om att under sistberörda reglemente redan tidigare inordnats ett avsevärt antal, sinsemellan ganska disparata befattningshavargrupper såväl i kommunal och annorledes publik tjänst som å vissa för det allmänna betydelsefulla enskilda verksamhetsområden. De sakkunniga hava i anslutning härtil och med särskilt beaktande av ifrågavarande prästmäns allmännyttiga verksamhet ansett sig böra förorda, att efter prästänkekassans avveckling möjlighet i viss utsträckning beredes dessa prästmän att under statens medverkan få en pensionering för sina efterlevande säkerställd, på sätt här angivits. Av de nu åsyftade prästmännen märkas bland prästänkekassans nuvarande delägare innehavare av följande särskilda befattningar hos följande institutioner och inrättningar.

Domkyrkostyrelserna: domkyrkosysslomän,

Svenska kyrkans missionsstyrelse: sekreterare och missionärer,

Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse: sekreterare och sjömanspräster,

Svenska kyrkans diakonistyrelse: sekreterare och föreståndare vid svenska kyrkans lekmannaskola,

Svenska diakonanstalten å Stora Sköndal: föreståndare och biträdande pastor,

Diakonissanstalten å Ersta, Stockholm: föreståndare och biträdande pastorer,

Vårsta diakonissanstalt, Härnösand: föreståndare,

Göteborgs diakonissanstalt: föreståndare,

Samariterhemmet i Uppsala: föreståndare och biträdande pastor,

Blasieholmskyrkan, Stockholm: predikant,

Stockholms stadsmission: föreståndare,

Föreningen för Israelsmissionen: föreståndare samt

S:t Johanneskyrkan i Göteborg: predikant.

Beträffande avlönings- och anställningsförhållandena i övrigt för innehavarna av här förtecknade befattningar ha de sakkunniga införskaffat vissa uppgifter. Enligt vad de sakkunniga därvid inhämtat, synas icke alla dessa befattningar i den meningen vara av rent prästerlig natur, att ett oeftergivligt krav å prästvigning inom svenska kyrkan enligt institutionens stadgar är för innehavet av befattningen uppställt. Inom några av de större av angivna institutioner förekomma härjämte vissa, beträffande

anställningsvillkoren i övrigt i det hela likställda befattningar, vilka, såsom förbundna med ekonomiska och andra likartade uppgifter, synas vara avsedda att innehavas företrädesvis av lekmän. Det har syntts de sakkunniga givet, att därest och i den mån en ordnad familjepensionering i statens pensionsanstalt för framtiden anordnas för ifrågavarande institutioners fast anställda, rent prästerliga personal, denna pensionering bör inbegripa även innehavarna av sistberörda kategori av »lekmannabefattningar». Att framlägga ett utarbetat förslag till sådana tilläggsbestämmelser till reglementet för statens pensionsanstalt, som skulle reglera en familjepensionering i anstalten för innehavarna av här sist åsyftade befattningar, torde falla utanför de sakkunnigas uppdrag. Med hänsyn härtill och då ett närmare uppordnande av en dylik pensionering för ifrågakommande institutioners alla befattningshavare tydligen bör ske i ett sammanhang, anse sig de sakkunniga böra föreslå, att åt statens pensionsanstalt uppdrages att, efter den ytterligare utredning som må befinnas behöfelig, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i ämnet.

Ett hos de sakkunniga för en dylik reglering — avseende närmast de prästerliga befattningshavarna — uppgjort preliminärt utkast till vissa tilläggsbestämmelser i reglementet för statens pensionsanstalt torde, om de sakkunnigas här framförda förslag vinner bifall, böra i sinom tid ställas till anstaltens förfogande.

I anslutning till det här anförda ha av de sakkunniga under det föreslagna »allmänna» familjepensionsreglementet för prästerskapet i första hand hänförs, förutom biskoparna, alla ordinarie präster i rikets territoriella församlingar (inklusive Karlsborgs församling) samt i de svenska icke-territoriella församlingarna inom riket och i utlandet, med undantag för hovförsamlingens prästerskap och amiralitetspredikanten i Skeppsholms församling. Vidare ha därunder hänförs garnisonspastorn i Boden samt stifts- och kontraktsadjunkterna.

De sakkunnigas förslag att sålunda från den ifrågasatta »allmänna» prästerliga familjepensioneringen utesluta vissa prästerliga befattningar, varmed för närvarande följer delaktighet i prästerskapets änke- och pupillkassa, har å en del håll framkallat erinringar, främst från styrelserna för de härav särskilt berörda kyrkliga institutionerna. Dessa erinringar må här belysas av följande utdrag av remissutlåtandena.

Diakonistyrelsen: Några bärande skäl för att, som av de sakkunniga föreslagits, prästerskapets änke- och pupillkassa nu tillhörande, på visst sätt fristående grupper av prästerliga delägare, bland annat prästmän, som stode i diakoni-, missions- och sjömansvårdsstyrelsernas tjänst, skulle för sin familjepensionering för framtiden överföras till statens pensionsanstalt, hade icke av de sakkunniga anförts. De hade, åtminstone vad i första hand gällde de angivna institutionerna, emellertid medgivit, att dessa prästmän hade en mera markerat publik anställning, vilket med största skäl även kunde framhållas. Sålunda vore de institutioner, i vilkas tjänst de vore anställda, inrättade av Kungl. Maj:t och kyrkomöte och deras offentlig-rättsliga ställning torde numera vara ställd utom tvivelsmål. Styrelsen ansåge sig även böra framhålla, att dessa prästmän i sina tjänster vore

helt jämställda med församlingarnas prästerskap. Genom särskilda nådiga brev hade de sålunda erhållit rätt att åtnjuta prästerlig tjänsteårsberäkning och frihet från skyldighet att av vederbörande domkapitel mottaga prästerligt förordnande. Vidare hade de på sin tid genom nådiga brev medgivits rätt till delägarskap i prästerskapets änke- och pupillkassa och efter tillkomsten av kassans senast godkända reglemente hade dess direktion lämnat dylika tillstånd. Även finge framhållas, att jämlikt nådiga tillstånd erhöles för fyra hos diakonistyrelsen anställda prästerliga befattningshavare bidrag ur kyrkofonden för såväl deras löner som för resekostnader. Härtill komme, att vissa prästmän i ledande ställning i missionens och diakoniens tjänst, jämlikt lag den 28 juni 1935, tillerkänts rätt till emeritlöner såsom ordinarie tjänstinnehavare. Åtskilliga av dessa tjänster vore sålunda redan nu på visst sätt knutna vid kyrkofonden, varför även ett infogande av deras familjepensionering i en till kyrkofonden ansluten pensionskassa syntes väl motiverad.

Det innebure givetvis även avsevärda olägenheter, om denna grupp präster en första tid — före sin tid hos till exempel diakonistyrelsen — skulle för sin familjepensionering tillhöra den särskilda till kyrkofonden eventuellt knutna prästänkekassan, därefter en tidsperiod tillhöra statens pensionsanstalt och slutligen ånyo, då de återgått i församlingstjänst, återföras till först berörda kassa. Komme därtill, att pensionsrätten under den tid, de vore anställda hos till exempel diakonistyrelsen och tillhörde statens pensionsanstalt, även skulle avse tjänstepension för dem själva med därav följande, förmodligen jämförelsevis höga pensionsavgifter, ställde sig förhållandena än mer komplicerade. Svårigheter kunde till och med inträda för nu antydda institutioner att nöjaktigt rekrytera sina prästerliga tjänster, varigenom ett för kyrkans liv och arbete högst angeläget verksamhetsområde bleve betänkligt äventyrat. Diakonistyrelsen ansåge sig därför på det bestämdaste böra påyrka, att angivna grupp av prästerliga befattningshavare för sin familjepensionering finge kvarstå i den till kyrkofonden eventuellt knutna prästänkekassan, varom vid avtal mellan prästerskapets änke- och pupillkassa och kyrkofonden särskild bestämmelse borde inflyta och vederbörliga justeringar i anslutning därtill verkställas i det framlagda författningsförslaget.

Diakonistyrelsen ville i det sammanhanget även giva uttryck åt det önskemålet, att det påkallade fortsatta delägarskapet i den planerade prästänkekassan även måtte tillkomma diakon- och diakonissanstalternas prästerliga tjänare, vilka i de flesta fall åtnjöte samma förmåner beträffande tjänsteårsberäkning med mera, som diakonistyrelsens prästerliga befattningshavare och som utförde ett såväl för kyrkans tjänande gärning som för det allmänna högst angeläget kallelsearbete.

Styrelsen beaktade slutligen med tillfredsställelse de sakkunnigas förslag, att även innehavare av »lekmannabefattningar» hos åtminstone de större av de angivna institutionerna skulle kunna erhålla pensionsrätt i statens pensionsanstalt. Visserligen hade diakonistyrelsen — liksom vissa andra likartade institutioner — upprättat en särskild pensionsstiftelse för i första hand i kameralt och expeditionellt arbete sysselsatta, fast anställda befattningshavare, men denna särskilda stiftelse hade emellertid bildats för att i viss utsträckning från styrelsen avlasta kommande utgifter för pensionsändamål. Likväl hade den icke ännu kunnat helt åtaga sig befattningshavarnas pensionering. Ett i viss mån statligt ordnande av pensioneringen

för innehavare av dessa lekmannatjänster syntes styrelsen därför synnerligen tacknämligt, så mycket mer som, åtminstone vad vissa dylika befattningar beträffade, dessa kunde anses vara av för kyrkans arbete lika viktig art som vissa prästerliga tjänster.

Styrelsen kunde icke underlåta att även giva uttryck åt den förhoppningen, att på denna väg även skulle kunna öppnas en möjlighet för till exempel diakonkårerne att erhålla sin pensionsfråga löst, varom mångårigt önskemål föreläge.

Ungefär samma synpunkter, som diakoniststyrelsen här givit uttryck åt, ha framförts av *missions- och sjömansvårdsstyrelserna* samt, mera allmänt, jämväl av *domkapitlen i Uppsala, Skara, Växjö och Härnösand* ävensom av *prästföreningens centralstyrelse*. Med avseende särskilt å sjömansprästerna har *sjömansvårdsstyrelsen* härvid anført:

Om sjömansprästernas löner, på sätt de sakkunniga tillika föreslagit, skulle avlyftas från statsbudgeten och i stället utgå av kyrkliga medel (kyrkofonden), syntes det styrelsen oegentligt, att samtidigt sjömansprästerna avkopplades från den kyrkliga pensionskassan och överflyttades till den statliga. Det syntes styrelsen, att sjömansprästernas eventuella avlöning med kyrkliga medel krävde som en logisk följd, att de för sin familjepensionering finge kvarstå i den till kyrkofonden eventuellt knutna prästänkekassan.

Enligt styrelsens mening medförde sjömansprästernas överflyttning i familjepensionshänseende till den statliga pensionskassan synnerligen stora praktiska olägenheter. Styrelsen erinrade om att kyrkans sjömanspräster i regel först vore församlingspräster och som sådana vunnit delaktighet i det allmänna prästerliga pensionsväsendet. När en prästman erhöle förordnande såsom sjömanspräst, vore avsikten därmed icke att han skulle kvarstå i sjömansvården till pensionsåldern. Efter ett visst antal år i sjömansvårdens tjänst — sju år kunde anses som en normal tjänstgöringstid — återginge sjömansprästen till församlingstjänst. Konsekvensen av de sakkunnigas förslag bleve alltså, att ifrågavarande prästmän först skulle tillhöra den prästerliga, därefter under tjänstgöringen som sjömanspräst den statliga och slutligen åter den prästerliga pensionskassan. Med hänsyn till de betydande komplikationer en sådan anordning skulle medföra, ville styrelsen påyrka, att till svenska kyrkans sjömansvård anknutna prästerliga befattningshavare för sin familjepensionering bleve bibehållna vid den eventuellt till kyrkofonden anslutna prästänkekassan.

Därest så icke kunde ske, ansåge styrelsen det ofrånkomligt, att sjömansprästernas familjepensionering reglerades efter enahanda grunder och villkor, som komme att gälla för övriga präster, detta oavsett vilken pensionskassa de komme att tillhöra. Härvid borde beaktas, att en sådan reglering borde träda i kraft samtidigt med att det nya familjepensionsreglementet vunne tillämpning å övriga präster. I annat fall skulle ju sjömansprästerna för tiden närmast efter den 1 januari 1942 komma att stå utanför såväl den prästerliga som den statliga pensionskassan.

Domkapitlet i Luleå framhåller: Beträffande begränsningen av rätten till delaktighet i den nya kassan hade det väl från flera synpunkter syntts mera tillfredsställande om medlemskapet kunnat, i motsats till vad förslaget innebure, utsträckas till flertalet av de olika kategorier, som för när-

varande tillhörde prästerskapets änke- och pupillkassa. De tekniska svårigheter, som uppstode för reglerandet av en sådan fortsatt anslutning, syntes domkapitlet dock vara så betydande, att en dylik lösning bleve svår att genomföra. Domkapitlet finge varmt förorda vad de sakkunniga anført rörande rätten för i första hand de i sakkunnigutlåtandet förtecknade särskilda befattningarna hos vissa institutioner och inrättningar att bliva delaktiga i statens pensionsanstalt. Den ytterligare utredning, som därutinnan ifrågasattes, tillstyrktes sålunda livligt av domkapitlet.

En liknande inställning till här berörda frågor synes *domkapitlet i Göteborg* i sitt utlåtande ha intagit. *Domkapitlet i Strängnäs och Västerås* uttala i sådant hänseende allenast, att de — i enlighet med av prästänkekassans förhandlingsdelegerade i den träffade preliminära överenskommelsen om statens övertagande av kassan gjort förbehåll — förutsatte, att ifrågavarande kyrkliga institutioners prästerliga befattningshavare komme att beredas familjepensionsrätt i statens pensionsanstalt.

Kammarkollegiet uttalar till en början, att kollegiet ansåge det lämpligt, att kretsen av delägare i den nya familjepensioneringen gjordes i någon mån snävare än i den nuvarande prästänkekassan, där prästvigning inom svenska kyrkan grundade rätt till medlemskap, men att den av de sakkunniga föreslagna begränsningen dock i vissa avseenden syntes allt för snäv. Kollegiet anför härom, bland annat, följande:

Med innehavare av prästerlig befattning i territoriell församling borde i förevarande hänseende alltjämt likställas präst, anställd inom svenska kyrkans finska församling i Stockholm samt svenska kyrkans tyska församlingar i Stockholm och Göteborg. Beträffande dessa församlingars ställning inom svenska kyrkan erinrades, att kyrkoherden i Göteborgs tyska församling varit ledamot av domkapitlet i Göteborg och kyrkoherdarna i de finska och tyska församlingarna i Stockholm varit bisittare i Stockholms konsistorium ävensom att enligt nådiga beslutet den 20 december 1940 skyldighet föreläge för innehavaren av kyrkoherdebefattningen vid tyska församlingen i Göteborg att underkasta sig förflyttning till annan prästerlig befattning inom svenska kyrkan. Kyrkoherden i Göteborgs tyska församling avlönades med samma medel, som uttaxerades för övriga, av Göteborgs kyrkliga samfällighet avlönade präster. Kyrkoherdarna i Stockholms finska och tyska församlingar avlönades väl ej med medel, vilka utdebiterades efter enahanda grunder som för det territoriella prästerskapet i stan, men dock med å den kommunala debetsedeln upptagen avgift.

Prästerna inom dessa svenska kyrkan tillhörande församlingar — de finska och tyska församlingarna i Stockholm samt tyska församlingen i Göteborg — syntes i familjepensioneringshänseende ej böra behandlas annorlunda än de med prästerna inom de territoriella församlingarna därvidlag likställda prästerna inom dels de icke-territoriella hemlandsförsamlingarna Skeppsholms-, Karlskrona och Karlsborgsförsamlingarna, dels ock de svenska utlandsförsamlingarna.

Om, såsom förslaget jämväl innefattade, avlöningsmedlen till sjömansprästerna överfördes från riksstaten till kyrkofonden, borde också familjepensioneringen för dessa sjömanspräster ordnas efter samma grunder som

för prästerna inom de förenämnda territoriella och icke-territoriella församlingarna.

Från delägarskap i den nya familjepensioneringen hade vidare uteslutits prästmän, som beklädde vissa befattningar vid ett antal särskilda kyrkliga institutioner.

Med hänsyn till angelägenheten av att undanröja eventuella svårigheter vid övergång till eller från befattning, varå eljest det prästerliga familjepensionsreglementet bleve tillämpligt, vore det önskvärt, att prästman, som omfattades av sagda familjepensionsreglemente, icke vid övergång till någon av ifrågavarande befattningar uteslötes från familjepensionering i dittillsvarande ordning.

I viss mån samma synpunkter kunde anläggas beträffande prästman, som vunne anställning å någon av dessa befattningar utan att dessförinnan ha blivit delaktig i den prästerliga familjepensioneringen.

Befattningarna kunde anses vara av sådan art och betydelse för den svenska kyrkan, att dylika förmåner såvitt möjligt borde tillkomma vid institutionerna tjänstgörande prästmän.

Svårigheterna för reglementets tillämpning på befattningshavarna vid ifrågavarande institutioner berodde på att deras avlöningsförmåner ej vore så fixerade, att familjepensionsunderlaget och familjepensionsavgifterna för befattningshavarna kunde angivas i reglementet. Kollegiet föreställde sig, att dessa svårigheter kunde undanröjas därigenom, att befogenhet lämnades Kungl. Maj:t att pröva, om reglementet skulle kunna tillämpas, och därvid tillika bestämma pensionsunderlag och pensionsavgift. Av åtskilliga skäl borde dock reglementets tillämpning icke göras beroende av den prästerlige befattningshavarens personliga önskemål. Med rätten syntes böra följa en motsvarande förpliktelse för befattningshavaren. Lämpligast syntes därför vara att frågan prövades för varje särskild befattning och icke för varje prästman. Det borde ankomma på vederbörande institutions styrelse att bringa frågan under Kungl. Maj:ts prövning. Såsom förutsättning för Kungl. Maj:ts medgivande syntes böra uppställas, att vissa löneförmåner kunde garanteras samt att institutionen åtog sig att svara för inbetalningen av den pensionsavgift, befattningshavaren hade att erlagga till kyrkofonden.

Även *prästänkekassans fullmäktige, domkapitlet i Göteborg och Stockholms domkapitel* ifrågasätta, att kyrkoherdarna i de av kammarkollegiet omnämnda finska och tyska församlingarna här i riket erhålla familjepensionsrätt såsom andra församlingspräster. *Domkapitlet i Göteborg* framhåller dock härvid följande:

Enligt reglementsförslaget skulle kyrkoherden i tyska församlingen i Göteborg vara utesluten från den nya familjepensioneringen, detta i likhet med vad som också skulle gälla kyrkoherdarna i finska och tyska församlingarna i Stockholm. Vid tiden för de sakkunnigas överlämnande av betänkandet hade detta nog varit i sin ordning. Då emellertid Kungl. Maj:t enligt ecklesiastikdepartementets ämbetsskrivelse den 20 december 1940 förordnat, att innehavaren av kyrkoherdebefattningen i Göteborgs tyska församling skulle vara skyldig att låta förflytta sig till annan prästerlig befattning i församling tillhörande svenska kyrkan, och att förbehåll härom skulle intagas i kungörelsen om tjänstens ledigförklarande, hade enligt dom-

kapitlets mening frågan kommit i ett annat läge, och ansåge domkapitlet därför, att i och med det att kyrkoherdens ställning i kyrkan nu vore av annan karaktär än den förut varit, innehavaren av denna kyrkoherdebefattning borde upptagas bland dem på vilka reglementet skulle äga tillämpning.

Statskontoret tillkännager i sitt utlåtande en med de sakkunniga överensstämmande inställning i här berörda frågor. Dess yttrande är i denna del av följande innehåll:

De sakkunniga hade begränsat tillämpningen av det nya familjepensionsreglementet till att gälla präster, anställda inom det församlingsmässigt organiserade statskyrkoväsendet. Därmed hade uteslutits vissa prästänkekassan nu tillhörande, fristående grupper av prästerliga delägare, vilka antingen ägnade sig åt fri verksamhet, eller, som visserligen ägde anställning men hade privatreglerade eller i övervägande grad oreglerade avlöningsförhållanden. Till dessa hörde enligt en i huvudbetänkandet intagen förteckning, bland andra, svenska kyrkans missionsstyrelses sekreterare och missionärer, svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelses sekreterare och sjömanspräster, svenska kyrkans diakonistyrelses sekreterare och föreståndare vid lekmannaskolan samt diakon- och diakonissanstalternas prästerskap. I betraktande av att anställnings- och löneförhållandena för nämnda präster icke vore reglerade av statsmakterna, funne statskontoret det vara principiellt riktigt att ej inbegripa dem i den nya familjepensioneringen. Ämbetsverket ville därtill erinra, att de nya statliga pensioneringsgrunderna hittills endast tillämpats å, förutom statliga befattningshavargrupper, lärare vid folkskoleväsendet och vid de högre kommunala skolorna, samtliga sådana befattningshavare, vilka hade sina anställnings- och löneförhållanden bestämda av Kungl. Maj:t och riksdagen. Det av vissa myndigheter här påpekade förhållandet, att en del — för övrigt endast ett fåtal — av de vid förenämnda institutioner anställda prästerna genom lag den 28 juni 1935 erhållit rätt till emeritilön, kunde enligt statskontorets mening icke tillmätas avgörande betydelse, då det här vore fråga om tillämpningen av de nya statliga pensioneringsgrunderna.

Till sist må här återgivas vad *statens pensionsanstalt* i avseende å dessa frågor yttrat. Anstalten anför följande:

Tillämpningsområdet för det nya familjepensionsreglementet hade de sakkunniga ansett böra begränsas till att omfatta allenast sådana till svenska kyrkan hörande prästerliga ordinarie eller extra ordinarie eller förutvarande befattningshavare, vilkas avlöning vore eller i samband med en måhända nära förestående avlöningsreform kunde förväntas bli reglerad enligt enhetliga, någorlunda efter det statliga avlöningssystemet anpassade grunder och för vilka kunde motses, att deras tjänstepensionering därvid skulle kunna ordnas i nära anslutning till de för statstjänstemännen därutinnan gällande principerna. På grund därav hade vissa grupper av nu i prästänkekassan delaktiga prästerliga befattningshavare förutsatts komma att bli undantagna från reglementets tillämpning. Enligt förslaget till överenskommelse mellan staten och kassan skulle visserligen befattningarnas nuvarande innehavare individuellt få sin familjepensionsrätt tryggad. Men de sakkunniga hade ansett fortsatta familjepensioneringsmöjlig-

heter böra beredas åtminstone för dem av sagda grupper av prästmän, som hade en mera markerat publik anställning (vissa domkyrkosysslomän och funktionärer i svenska kyrkans missionsstyrelse, sjömansvårdsstyrelse och diakonistyrelse) eller som eljest i allmännyttiga inrättningar hade fast prästerlig anställning. Enligt de sakkunnigas mening borde detta ske genom befattningarnas förenande med familjepensionsrätt i statens pensionsanstalt. De sakkunniga, som syntes tänkt sig, att sådan pensionsrätt skulle tillkomma befattningarnas innehavare även om dessa icke vore präster, hade därjämte ansett det givet, att familjepensioneringen genom statens pensionsanstalt borde inbegripa även vissa, icke närmare angivna befattningar vid ifrågavarande institutioner, vilka såsom förbundna med ekonomiska och andra likartade uppgifter synts dem vara avsedda att innehavas företrädesvis av lekmän.

Den omständigheten, att prästerliga innehavare av befattningar vid av de sakkunniga avsedda institutionerna — ehuru de saknat rätt till tjänstepension — hittills ägt familjepensionsrätt, kunde möjligen anses motivera, att pensioneringsmöjligheter även framdeles beredes dylika befattningshavare. Enligt pensionsanstaltens mening föreläge däremot icke någon anledning att i förevarande sammanhang taga under överbäggande frågan om beredande av pensionsrätt för lekmännainnehavare av dylika befattningar. Huruvida ifrågavarande prästerliga befattningshavares verksamhet kunde anses vara av sådan betydelse för det allmänna, att för dem statlig pensionering borde ordnas, undandrog sig pensionsanstaltens bedömande. Därest statsmakterna skulle finna, att sådan pensionering för dem borde komma till stånd, mötte det emellertid icke hinder att för ändamålet inordna dem i statens pensionsanstalt. Dock torde detta icke böra ske under annan förutsättning än att de erhöles såväl tjänste- som familjepensionsrätt.

Vid den under senare tid företagna allmänna regleringen av familjepensionsförhållandena såväl för de omfattande personalgrupperna inom den civila och militära förvaltningen som för riksdagens verk och för folkskollärarkåren har, såsom av de sakkunniga framhållits, genomgående uppställts kraven, att klientelet av familjepensionsberättigade skulle innefatta i lönehänseende enhetligt reglerade befattningshavare med viss fastare anställningsform samt att tillämpningsområdet för familjepensioneringen skulle helt sammanfalla med tillämpningsområdet för befattningshavarnas tjänstepensionering. På sätt jag förut berört, måste visserligen för prästernas del, om man över huvud taget önskar att i närvarande läge bringa den trängande frågan om en reformering av dessa befattningshavares familjepensionsförhållanden till en lösning, de här uppställda kraven i väsentlig utsträckning eftergivas. Tydligt är emellertid, att till bevarande av en gemensam grundval för regleringen på hithörande område vissa minimifordringar härvid måste upprätthållas. Det torde sålunda svårigen kunna sättas i fråga att till kretsen av de prästerliga befattningshavare, som skulle få sin familjepensionering ordnad genom det föreslagna »allmänna» prästerliga familjepensionsreglementet, föra andra präster än sådana, vilkas avlöningsförmåner över huvud taget äro från det allmännas sida — av

Departementschefen.

Kungl. Maj:t och riksdagen eller av Kungl. Maj:t — reglerade. Vad angår de i sakkunnigförslaget i detta sammanhang närmare berörda befattningshavarna (vissa domkyrkosysslomän samt funktionärer i svenska kyrkans diakonistyrrelse, missionsstyrrelse och sjömansvårdsstyrrelse ävensom sjömanspräster och missionärer samt präster vid föreningskyrkor, diakonissanstalter m. fl.) föreligger icke här angivna förutsättning. Ifrågavarande befattningshavare äro i såväl anställnings- som avlöningshänseende underställda sina respektive styrelser beslutanderätt. Sakläget härutinnan förändras icke därav, att för avlönandet exempelvis av *vissa* närmare angivna sjömansprästbefattningar och av *vissa* hos diakonistyrrelsen anställda sekreterare för närvarande utgå bidrag, till de förra av riksstatsanslag och till de senare ur kyrkofonden. Ej heller kan för bedömandet av den föreliggande frågan vara av utslagsgivande betydelse, att möjlighet föreligger för *vissa* prästmän i ledande ställning i missionens och diakoniens tjänst att — utan egen avgiftsplikt — erhålla emeritilön i likhet med vad som gäller för församlingspräster. Jag finner mig av nu anförda skäl icke kunna annat än biträda de sakkunnigas av statskontoret och, i viss mån, även av en del domkapitel understödda mening, att de ifrågavarande prästerliga befattningshavarna icke böra inbegripas i den föreslagna nya »allmänna» familjepensionsregleringen.

Min här angivna ståndpunkt i avseende å avgränsningen av det nya prästerliga familjepensionsreglementets tillämpningsområde innebär emellertid icke, att staten nu bör undandraga sig omedelbar medverkan för ordnandet i fullt betryggande former av en familjepensionering jämväl i fortsättningen för de speciella kategorier av prästerliga befattningar, varom här är fråga. Det av de sakkunniga framförda förslaget, att möjlighet därtill borde beredas inom ramen för reglementet för statens pensionsanstalt, finner jag förtjänt av beaktande. De sakkunnigas förslag har härvid i första hand tagit sikte på befattningarna vid de särskilda friställda kyrkliga institutioner, som jag nyss berört. Något hinder synes mig dock icke behöva möta mot att, i den mån så för ett vart fall prövas lämpligt, inom samma anstalt beredes möjlighet till familjepensionering jämväl för andra förekommande, av de sakkunniga ej särskilt omnämnda, prästbefattningar inom den svenska kyrkliga organisationen (t. ex. i 47 § 2 mom. prästvalslagen avsedd tjänst vid bruk eller annat större industriföretag). De i detta samband framförda farhågorna för att vid en prästerlig befattningshavares övergång från tjänst, som i familjepensionshänseende komme att falla under det »allmänna» prästerliga familjepensionsreglementet, till en befattning, som medförde familjepensionsrätt i statens pensionsanstalt, eller vid fall av övergång i motsatt riktning särskilda svårigheter skulle tillskapas vid hithörande bestämmelsers tillämpning, har jag icke kunnat finna vara grundade. Vissa motsvarigheter härtill förekomma för övrigt redan förut inom andra statligt reglerade familjepensionsområden.

Huruvida det kan visa sig lämpligt att, på sätt de sakkunniga ifrågasatt, säkerställa en familjepensionering i pensionsanstalten för de förenämnda institutionernas lekmannabefattningar med en med de prästerliga befattningarna jämförlik ställning, torde få upptagas till prövning i annan ordning.

I detta sammanhang har från några håll även föreslagits, att de i finska och tyska församlingarna i huvudstaden samt i tyska församlingen i Göteborg anställda prästerna skulle göras delaktiga i den föreslagna »allmänna» prästerliga familjepensionsregleringen. Jag anser mig här icke behöva ingå på en närmare redogörelse för dessa församlingars ställning. Jag vill blott framhålla, att desamma icke äro på sådant sätt som de svenska territoriella och icke-territoriella församlingarna inlemmade i den kyrkliga organisationen här i landet, och beträffande församlingarnas präster finnes icke föreskrivet, att de för varje fall skola vara präster i svenska kyrkan. För prästerskapet i de båda utländska församlingarna i huvudstaden ha löneförmånerna över huvud taget icke varit föremål för några bestämmanden vare sig från statsmakternas sida eller av särskild svensk myndighet. Vad angår tyska församlingen i Göteborg har också domkapitlet i stiftet, oaktat Kungl. Maj:t på sin tid meddelat bestämmelser rörande avlöningsförhållandena för kyrkoherden därstädes, funnit det från principiella synpunkter riktigt, att kyrkoherdetjänsten i berörda församling med den ställning densamma hittills intagit — i likhet med kyrkoherdetjänsterna i huvudstadens utländska församlingar — uteslutits från den nya prästerliga familjepensioneringens tillämplighetsområde. Domkapitlet har emellertid tillika framhållit, att spörsmålet i fråga om kyrkoherdetjänsten i Göteborgs tyska församling syntes ha kommit i ett annat läge genom viss av Kungl. Maj:t genom beslut den 20 december 1940 meddelad särskild föreskrift, avseende förbehåll om skyldighet för tjänstens innehavare att låta sig förflytta till annan prästerlig befattning i församling tillhörande svenska kyrkan. Jag kan dock för egen del icke dela domkapitlets mening, att berörda föreskrift, vilken innebär en provisorisk reglering syftande till det fall, att pågående utredning om församlingens rättsliga ställning skulle leda till en mera ingripande förändring i denna, kan påverka den nu föreliggande frågans bedömande. Jag finner mig följaktligen ej heller i förevarande hänseende, såvitt avser de tre nu ifrågavarande församlingarnas prästerskap, kunna tillstyrka ett frångående av den i sakkunnigförslaget angivna principen.

Dessa församlingars präster skulle alltså, om sakkunnigförslaget på denna punkt oförändrat genomfördes, komma att för framtiden vara undandragna rätten till anslutning till varje statligt ordnad familjepensionering, såväl enligt det »allmänna» prästerliga reglementet som enligt reglementet för statens pensionsanstalt. Enär i församlingarna i fråga likväl kunna, på sätt redan nu är förhållandet, finnas fast anställda präster, som

tillhöra svenska kyrkan och som också tidigare innehaft eller framdeles kunna tänkas bliva befordrade till befattning i inhemsk församlingstjänst, har jag emellertid funnit skäl vara för handen att söka för sådana prästers vidkommande åstadkomma en uppmjukning av de hithörande stadgandena om tillämpningsområdet för det föreslagna »allmänna» familjepensionsreglementet för prästerskapet. Jag har dock härvid icke funnit mig kunna i sådant syfte anbefalla den reglering, som av kammarkollegiet beträffande de s. k. fristående prästerna i allmänhet förordats. En dylik reglering torde nämligen i följd av de ifrågakommande prästernas mestadels ej enhetligt bestämda avlönings- och anställningsförhållanden komma att i ett flertal fall leda till att den förvaltningsmässiga handläggningen av uppkommande pensionsfrågor invecklas på ett sätt, som det måste vara av betydelse att söka undvika. Jag vill i stället föreslå införande i förslaget till familjepensionsreglemente för prästerskapet av ett nytt stadgande — i viss mån motsvarande innehållet i 16 § i allmänna familjepensionsreglementet, vilken bestämmelse avser en reglering av pensionsrätten vid övergång till någon under reglementet icke fallande befattning, företrädesvis sådan med icke nyreglerad avlöning. Beträffande den närmare utformningen av ett dylikt stadgande återkommer jag i det följande under specialmotiveringen till det föreliggande reglementsförslaget.

Skulle mitt ställningstagande till de sakkunnigas förslag rörande avgränsningen av tillämpningsområdet för den »allmänna» familjepensionsregleringen vinna godkännande, har jag för avsikt att, sedan frågan om denna pensionsreglering av riksdagen prövats, låta beträffande den ifrågasatta familjepensioneringen i statens pensionsanstalt för innehavare av förberörda »fristående» befattningar företaga den ytterligare utredning, som är av nöden. Min förhoppning är, att en dylik utredning skall kunna verkställas med sådan skyndsamhet, att förslag i frågan kan snarast framläggas och erforderliga bestämmelser i ämnet hinna utfärdas, innan den tillämnade allmänna familjepensionsomläggningen för prästerna träder i kraft.

Pensionsunderlag.

Beträffande de svårigheter, som med hänsyn till det bestående prästerliga avlöningssystemets lönetekniska struktur visat sig möta för den erforderliga anpassningen av prästernas familjepensionering efter de för allmänna familjepensionsreglementet tillämpade grunderna, har av de *sakkunniga* ytterligare anförts följande:

Från de av de sakkunniga antagna utgångspunkterna framstår det såsom givet, att den enligt gällande familjepensionsreglemente för civilstatstjänstemännen uppbyggda skalan för familjepensionsunderlagen och familjepensionsavdragen i olika lönelägen för ordinarie och extra ordinarie befattningshavare bör, så långt ske kan, bliva normerande för moderniseringen av de här ifrågavarande prästernas familjepensionering. Vid konstruktionen av den motsvarande skalan för de prästerliga familjepen-

sionsunderlagen måste emellertid speciell hänsyn tagas till de mellan det civila och det prästerliga lönesystemet förefintliga, rätt djupgående skilligheterna. För anknytningen av de i regel individuellt för varje befattning reglerade avlöningsförmånerna vid prästtjänsterna till de lönebelopp för civilstatstjänstemännen, som legat till grund för dessas familjepensionsunderlag, tarvas sålunda i första hand ett bestämmande av vilka i den prästerliga avlöningen ingående avlöningsposter skola anses sammanlagt svara mot civilstatstjänstemännens ifrågavarande lönebelopp. Där i den prästerliga avlöningen ingå naturaförmåner — för kyrkoherde och komminister tjänstebostad (prästgård) jämte bränsle och för adjunkt bostad och vivre — eller mer eller mindre individuellt bestämda ersättningar härför, kräves vidare en generell fixering i penningar av sådan förmåns värde. Slutligen är att uppmärksamma, att, medan den för civilstatstjänstemännen till grund för visst familjepensionsunderlag liggande avlöningen alltid utgöres av allenast ett, för respektive lönegrad fastställt lönebelopp, de för prästerna på antytt sätt uträknade bruttolönebeloppen — till följd av den för dessa befattningshavare långt drivna lönedifferentieringen — måste bliva i hög grad växlande. Dessa senare lönebelopp komma fördenskull att representera en mångfald skilda lönelägen, liggande — med kanske merendels sinsemellan helt små differenser — mellan lönebeloppen enligt motsvarande löneplan för civilstatstjänstemännen. Då differentieringen i skalan för de prästerliga familjepensionsunderlagen icke läser böra föras längre än som skett i motsvarande skala för civilstatstjänstemännen, måste följaktligen en viss klassificering ske av de uträknade prästerliga bruttoavlöningarna. Denna klassificering torde lämpligen kunna ske på det sätt, att av prästerliga bruttolönebelopp, som falla mellan lönebeloppen i två på varandra följande lönegrader i vederbörande löneplan för civilstatstjänstemännen, de, vilka ligga inom den övre hälften av denna lönegradsintervall, hänföras till familjepensionsunderlaget för den högre lönegraden och de, som ligga inom den undre hälften av samma intervall, till familjepensionsunderlaget för den lägre lönegraden. De prästerliga bruttoavlöningarna komma sålunda att i skalan för pensionsunderlagen grupperas kring lönebeloppet i de särskilda lönegraderna för civilstatstjänstemännen, varvid ifrågavarande lönebelopp representerar genomsnittslönen i varje grupp. En dylik grupp av prästerliga bruttoavlöningar har av de sakkunniga i reglementsförslaget benämnts *lönegrupp*.

Den ojämförligt största delen av de prästerliga befattningshavare, varå reglementsförslaget skulle komma att bli tillämpligt, utgöres av präster, som avses i 1910 års prästlöneregleringslag. Vad till en början angår i denna lag avsedda *ordinarie befattningshavare* — kyrkoherdar och komministrar — är det tydligt, att för dessa vid bruttoavlöningens bestämmande i första hand bör medräknas den kontanta årslön, som blivit bestämd vid lönereglering fastställd jämlikt samma lag, (reglerad lön) ävensom förekommande ålderstillägg jämlikt 6 § i lagen. Dessa löneposter tillsammans tagna betecknas i reglementsförslaget såsom befattningshavarens *grundavlöning*. Med hänsyn till innebörden av gällande bestämmelser i prästlöneregleringslagen om rätt för prästerlig befattningshavare att uppbära särskild förmån utöver lönen på grund av donation av enskild bör tillika värdet av sådan förmån i viss omfattning inräknas i denna befattningshavarens grundavlöning. Vidare torde vid bruttoavlöningens bestämmande jämväl böra tagas i beräkning befattningshavarens tillkommande lönetillägg jämlikt lagen den 17 de-

cember 1926, nr 526, i anledning av nådårsrättens upphörande. Av övriga enligt den komplicerade lagstiftningen på detta område förekommande allmänna kontanta löneförmåner synes, då det gäller ett bestämmande i förevarande syfte av bruttoavlöningen för omförmälda präster, någon annan ytterligare lönepost icke kunna komma i fråga att däri inräknas än den löneförbättring, den s. k. provisoriska tilläggslönen, som beviljades ifrågasvarande präster jämlikt lagen den 13 december 1929, nr 382. I fråga om berörda löneförbättrings lönetekniska natur må hänvisas till Kungl. Maj:ts proposition nr 178 till 1929 års riksdag. De sakkunniga ha funnit denna rätt betydande, det ordinarie prästerskapet i lagform beviljade löneförbättring vara de nuvarande prästerliga tjänst innehavarna tillagd med praktiskt sett lika garanti för löneförmånens bibehållande som den, varmed de särskilda lönebeloppen enligt 1910 års prästlönereglingslag kunna antagas vara omgärdade. De sakkunniga hava följaktligen ansett sig oförhindrade tillstyrka, att i närvarande läge jämväl ifrågasvarande löneförbättring tages i beräkning vid det erforderliga fixerandet av de berörda prästernas bruttoavlöning för familjepensionsunderlagens bestämmande.

Vad härefter angår uppskattningen av värdet av förmånen av fri tjänstebostad (prästgård) jämte bränsle, må erinras om att denna fråga rätt ingående behandlades av de särskilda sakkunniga, som den 31 december 1929 avgåvo sitt förut omförmälda betänkande rörande, bland annat, nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning. Utgångspunkterna för de nämnda särskilda sakkunnigas överväganden i denna fråga voro dock i viss mån andra än de, som i detta sammanhang föreligga. Spörsmålet gällde sålunda då, till vilka procentsatser av de av de särskilda sakkunniga föreslagna, till lönegraderna för civilstatstjänstemännen anknutna prästerliga bruttolönerna värdet av bostadsförmånen skäligen borde skattas för bestämmande av det avdrag å lönen, »bostadskvoten», som befattningshavare, vilken åtnjöt sådan förmån, skulle hava att vidkännas. De särskilda sakkunnigas förslag på denna punkt gick ut på, att denna procentsats skulle för löner å lägsta dyrt (A-ort) sättas till 10 med en procents förhöjning i varje ny ortsgrupp, så att procentsatsen för dåvarande högsta dyrt (G-ort) bleve 16. Spörsmålet om en fixering av det värde, som i det nu förevarande hänseendet skall anses svara mot rätten till fri tjänstebostad med bränsle för prästerna, har givetvis en långt mindre räckvidd och betydelse. Man behöver sålunda här blott bestämma sagda förmåns värde å lägsta dyrt (A-ort), och tydligt är även, att, då denna värdesättning endast skall tjäna till underlag för beräkning av den bruttoavlöning, som skall ligga till grund för familjepensionsunderlagets bestämmande för vederbörande befattningshavare, anspråken å uppskattningens exakthet kunna ställas väsentligen lägre än om beräkningen skolat läggas till grund för en allmän lönereglering. De sakkunniga ha med hänsyn härtill funnit i mera schematisk uppskattning av tjänstebostads- och bränsleförmånens penningvärde i förevarande sammanhang försvarlig. I enlighet med vad i fråga om dylik förmåns värdesättning sedan länge i förekommande fall tillämpas för tjänste- och familjepensionering jämlikt reglementet för statens pensionsanstalt och som alltså, intill genomförandet år 1938 av den nya löneregleringen för folkskollärarkåren, jämväl var gällande vid tjänste- och familjepensionsregleringen för befattningshavare tillhörande sagda kår, ha de sakkunniga sålunda stannat för att värdet av fri tjänstebostad med förekommande bränsleförmån — även där i visst fall ersättning i penningar för dylik förmån blivit

särskilt bestämd — skall för konstruktionen av skalan för de prästerliga familjepensionsunderlagen för ordinarie präst antagas utgöra en åttondel av summan av de kontanta löneförmåner, som enligt förut angivna grunder skola för sådan präst beräknas ingå i dennes bruttoavlöning.

Sammanfattas vad de sakkunniga här anfört, skulle sålunda det brutto-lönebelopp, som för ordinarie präst skall ligga till grund för familjepensionsunderlagets bestämmande, komma att utgöra summan av befattningshavarens reglerade lön med ålderstillägg, oavsett om detta intjänats, — lönebeloppet i fråga i förekommande fall ökat med hänsyn till utgående särskild förmån av donation utöver lönen — samt befattningshavaren tillkommande lönetillägg i anledning av nådårsrättens upphörande och till honom utgående provisorisk tilläggs-lön, allt med tillägg av en åttondel för värdet av tjänstebostad med bränsle. I det följande föreslås de sakkunniga emellertid, för att vid en eventuellt förestående teknisk nydaning av det prästerliga löneväsendet icke försvåra familjepensionsregleringens anpassning efter därvid motsedda moderniserade lönegrunder, vidtagandet av en viss allmän reduktion av de för de ordinarie prästerna sålunda för familjepensionsregleringen uträknade bruttolönebeloppen.

Med utgångspunkt från samma beräkningsgrunder, som här angivits för bruttoavlöningsbestämmande för ordinarie präster, böra i förevarande syfte för såväl de i prästlöneregleringslagen avsedda *extra ordinarie prästerna* — kyrko- och pastorsatsadjunkter — som den speciella grupp sådana präster, som benämnas stifts- och kontraktsadjunkter, tagas i beräkning dels adjunktsarvode inklusive ålderstillägg, dels ett för dessa befattningshavare generellt bestämt belopp i ersättning eller gottgörelse i penningar för förmån av bostad och vivre. I beräkningen bör härjämte ingå, för kyrkoadjunkt, lönetillägg i anledning av nådårsrättens upphörande och, för pastorsatsadjunkt, utgående arvodesförhöjning med hänsyn till dennes hittillsvarande avgiftsskyldighet för familjepensionering ävensom, för båda de sistnämnda grupperna av präster, provisoriskt tilläggsarvode. För den allmänna uppskattningen av värdet av förmånen av bostad och vivre kan viss ledning sökas såväl i domkapitlens — må vara icke särdeles fasta — praxis vid fastställandet i förekommande fall av ersättning för dylik förmån som ock i vissa avgöranden av regeringsrätten i mål rörande sådan ersättningsbestämmande. De sakkunniga ha funnit sagda lönepost, vilken ju vid den förevarande uppskattningen bör motsvara ersättningsens värde å A-ort, skäligen kunna högst sättas till, i avrundat belopp, 1,400 kronor för år.

I enlighet med vad de sakkunniga sålunda anfört skulle familjepensionsunderlaget exempelvis för en kyrkoherde med reglerad lön av 5,980 kronor, förutsatt att denne icke uppbär särskild förmån av donation utöver lönen, samt för en kyrkoadjunkt med adjunktsarvode fastställt till 2,000 kronor och för en pastorsatsadjunkt med nu gällande adjunktsarvode av 1,200 kronor komma att grundas på ett bruttolönebelopp, beräknat på följande sätt:

<i>Kyrkoherden:</i> reglerad lön	kronor 5,980: —
»nådarstillägg»	» 89: 70
provisorisk tilläggs-lön	» 2,100: —
	kronor 8,169: 70
en åttondel därav	» 1,021: 21
	Summa kronor 9,190: 91

<i>Kyrkoadjunkten:</i>	adjunktsarvode	kronor 2,000:—
	ålderstillägg	» 600:—
	»nådarstillägg»	» 39:—
	provisoriskt tilläggsarvode	» 900:—
	ersättning för bostad och vivre	» 1,400:—
	Summa kronor	4,939:—

<i>Pastoratsadjunkten:</i>	adjunktsarvode	kronor 1,200:—
	ålderstillägg	» 600:—
	arvodesförhöjning för familjepensioneringen	» 60:—
	provisoriskt tilläggsarvode	» 600:—
	gottgörelse i penningar för förmån av bostad och vivre	» 1,400:—
	Summa kronor	3,860:—

Huru de enligt här angivna grunder uträknade prästerliga bruttoavlöningarna i olika lönelägen förhålla sig till lönebeloppen i respektive lönegrader i de löneplaner för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän vid den civila statsförvaltningen, vilka legat till grund för familjepensionsregleringen enligt allmänna familjepensionsreglementet, belyses närmare av en däröver uppgjord sammanställning (tablå I).

Av denna tablå framgår, hurusom den till grund för familjepensioneringen av ordinarie befattningshavare enligt allmänna familjepensionsreglementet ursprungligen liggande löneplanen för ifrågavarande civilstatstjänstemän i tablåen måst utbyggas med såväl en 31:a som en 32:a lönegrad för uppnåendet av en räckvidd, motsvarande löneläget för de lönegrupper, vartill de högst avlönade kyrkoherdarna — bortsett från vissa domprostar — jämlikt de förut angivna grunderna för uträknandet av vederbörandes bruttoavlönning skulle bli hänförliga. Och för vinnande av motsvarighet till löneläget enligt samma beräkningsgrunder för jämväl de högst avlönade domprostarna skulle ej ens en 33:e och en 34:e lönegrad förslå. För samtliga ifrågavarande kyrkoherdar, både domprostarna och övriga kyrkoherdar, skulle alltså enligt de angivna beräkningsgrunderna i familjepensionshänseende komma att gälla ett avsevärt högre pensionsunderlag än för de civilstatstjänstemän, med vilka dessa församlingspräster ansetts äga en i det hela jämförlig tjänsteställning. Tablåen giver för övrigt även vid handen, att de högst avlönade komministrarna i ett flertal lönelägen likaledes skulle, enligt samma beräkningsgrunder, komma att i familjepensionshänseende ligga ej så oväsentligt högre än med dem eljest närmast jämförbara befattningshavare vid den civila statsförvaltningen. Den anmärkningsvärt höga placering i familjepensionshänseende, som de här uträknade bruttolönebeloppen skulle medföra för ifrågavarande präster, kan antagas vara i sin mån påverkad av det förhållandet, att, fastän i det prästerliga avlöningssystemet någon omedelbar hänsyn till rådande dyrortsförhållanden i regel icke tages vid lönesättningen, de prästerliga lönerna likväl avvägs under visst hänsynstagande till de lokala förhållandena å respektive tjänstgöringsorter och därigenom även till sådana faktorer, som öva ett direkt inflytande å löneutmätningen i ett lönesystem med en genomförd dyrortsgruppering i modern mening. Då för familjepensioneringen allenast tages i betraktande lönebeloppet för vederbörande be-

Tablå I.

Sammanställning över lönebelopp i skilda lönegrader för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän vid den civila statsförvaltningen enligt löneplanerna i de före år 1939 för dessa befattningshavare gällande avlöningsreglementena samt i storleksordning motsvarande bruttoavlöningar med däri ingående grundavlöning för ordinarie och extra ordinarie präster, som i 1910 års prästlöneregleringslag avses.

Enligt vederbörande civila avlönings- reglemente		F ö r p r ä s t e r s k a p e t			
		brutto- avlöning	grundavlöning (lön, resp. arvode och ålderstillägg)		
lönegrad	lön		ordinarie präst	kyrko- adjunkt	pastorats- adjunkt
Eo 13	3,660	3,510— 3,810	—	—	—1,750
Eo 14	3,960	3,810— 4,110	—	—1,780	1,750—2,050
Eo 15	4,260	4,110— 4,410	—	1,780—2,080	2,050—2,350
Eo 16 } B 15 }	4,560	4,410— 4,710	—2,060	2,080—2,380	2,350—2,650
Eo 17 } B 16 }	4,860	4,710— 5,010	2,060—2,320	2,380—2,670	2,650—
Eo 18 } B 17 }	5,160	5,010— 5,340	2,320—2,610	2,670—3,000	—
Eo 19, 20 . . . } B 18 }	5,520	5,340— 5,700	2,610—2,920	3,000—3,350	—
Eo 21 } B 19, 20 . . . }	5,880	5,700— 6,090	2,920—3,260	3,350—	—
B 21	6,300	6,090— 6,510	3,260—3,630	—	—
B 22	6,720	6,510— 6,930	3,630—4,000	—	—
B 23	7,140	6,930— 7,380	4,000—4,390	—	—
B 24	7,620	7,380— 7,860	4,390—4,820	—	—
B 25	8,100	7,860— 8,340	4,820—5,240	—	—
B 26	8,580	8,340— 8,820	5,240—5,660	—	—
B 27	9,060	8,820— 9,300	5,660—6,080	—	—
B 28	9,540	9,300— 9,780	6,080—6,500	—	—
B 29	10,020	9,780—10,260	6,500—6,920	—	—
B 30	10,500	10,260—10,740	6,920—7,340	—	—
31	10,980	10,740—11,220	7,340—7,760	—	—
32	11,460	11,220—11,700	7,760—8,180	—	—
33	11,940	11,700—12,180	8,180—8,600	—	—
34	12,420	12,180—12,660	8,600—9,020	—	—

fattningshavares lönegrad å A-ort, synes man icke för prästerna kunna lämna ur sikte, att den för dem här uträknade bruttoavlöningen i ett måhända rätt stort antal fall komme att ej obetydligt nedsättas, därest densamma med hänsynstagande till dyrortsförhållandena skulle omräknas för lägsta dyrorten.¹

Det har för de sakkunniga visserligen stått klart, att en reglering av den prästerliga familjepensioneringen i närvarande läge, innan en genomgripande löneteknisk revision av själva avlöningssystemet kommit till stånd, måste få en i vissa hänseenden provisorisk karaktär. Av vikt är dock att tillse, att icke särskilda svårigheter tillskapas för denna reglerings framtida anpassning efter utfallet av en dylik avlöningsreform. De sakkunniga ha från dessa synpunkter funnit försiktigheten bjuda, att för de ordinarie prästerna de enligt de förut angivna beräkningsgrunderna uträknade brutto-lönebeloppen genomgående reduceras med 5 %, ävensom att kyrkoherde, som ej bekläder domprostbefattning, icke i något fall hänföres till högre lönegrupp än den, som motsvarar lönegrad B 30 i löneplanen för civilstatstjänstemännen. Domprost med reglerad lön över 8,000 kronor synes, oavsett bruttoavlöningens storlek i ett vart fall, böra hänföras till en särskild lönegrupp närmast däröver.

Med avseende å de extra ordinarie prästerna ha de sakkunniga till en början haft under övervägande, huruvida för den grupp sådana präster, som representeras av stifts- och kontraktsadjunkterna, borde fastställas ett särskilt, efter de för dem bestämda löneförmånerna avpassat familjepensionsunderlag. Avlöningarna till ifrågavarande präster äro visserligen icke reglerade genom bestämmelser i prästlöneregleringslagen men utgå efter därmed i stort sett likartade grunder. Till beloppen ligga emellertid avlöningarna för stifts- och kontraktsadjunkterna betydligt över pastoratsadjunkternas och överstiga till och med den avlöning, som genomsnittligt kommer kyrkoadjunkterna till del. Kunde man för stifts- och kontraktsadjunkterna vid förevarande frågas bedömande fasta avseende allenast vid avlöningens storlek, skulle väl fastställandet av ett särskilt för sådana präster gällande familjepensionsunderlag synas motiverat. Man kan emellertid icke, då det gäller regleringen för dessa befattningshavares familjepensionering, lämna obeaktat, att deras anställningar, organisatoriskt sett, än så länge icke erhållit den relativa fasthet, som exempelvis är utmärkande för kyrkoadjunktsbefattningarna. Kungl. Maj:ts medgivande till anställande inom de särskilda stiften av stifts- och kontraktsadjunkter lämnas sålunda allenast för den begränsade tiden av högst tre år. Och vidare är att uppmärksamma, att ifrågavarande befattningshavare icke äga att vid sjukdom eller annat hinder för förordnandets bestridande behålla någon del av de med detta förordnande förenade löneförmånerna. Befattningshavarna hava också att räkna med eventualiteten att, då tiden för förordnandet gått

¹ Till belysande av dessa förhållanden ha vissa stickprov utförts beträffande fyra, i dyrorthänseende rätt olikartade stift (Uppsala, Lunds, Göteborgs och Luleå). Resultatet av dessa stickprovundersökningar utvisar, att i nämnda stift år 1938 sammanlagt 110 kommunalarbetsledare eller drygt 35 % av inalles 314 tillhörde de två högsta för dessa befattningshavare i tablå I förekommande lönegrupperna (motsvarande lönegrad B 24 och B 25) samt 89 eller nära 16 % av 561 kyrkoherdar tillhörde de tre för kyrkoherdarna i gemen högsta lönegrupperna i samma tablå (motsvarande lönegrad B 30 och de tillbyggda lönegraderna 31 och 32) eller, beträffande domprostarna, voro i lönelägen därutöver. Av de utförda undersökningarna framgår vidare, att ifrågavarande år voro i angivna stift 165 eller cirka 52 % av komministrarna samt 153 eller 27 % av kyrkoherdarna tjänstgörande å högre dyrort än A- och B-ort.

till ända, nödgas återgå till tjänstgöring såsom pastoratsadjunkt, som må erbjudas dem. De sakkunniga ha med hänsyn till de omständigheter, som här i korthet berörts, icke funnit sig kunna förorda, att annat och högre familjepensionsunderlag för närvarande fastställes för innehavare av förordnande såsom stifts- eller kontraktsadjunkt än som varder gällande för de såsom pastoratsadjunkter tjänstgörande extra ordinarie prästerna. I varje fall synes med här berörda prästers uppflyttning till ett högre familjepensionsunderlag böra anstå, intill dess deras ställning i avlönings- och övriga hänseenden vunnit större stadga.

Såsom förut antytts äro kyrkoadjunktsbefattningarna numera såtillvida fastare organiserade än de övriga extra ordinarie prästerliga anställningarna, att innehavaren av en kyrkoadjunktsbefattning även under sjuk- och annan likartad tjänstledighet blir bibehållen vid åtminstone den huvudsakligaste delen av sina löneförmåner i befattningen. I motsats till stifts- och kontraktsadjunkterna intaga fördenskull kyrkoadjunkterna en ställning, som mera överensstämmer med de ordinarie prästernas eller med en extra ordinarie befattningshavares anställningsförhållanden inom den civila statsförvaltningen. Med beaktande härav ha också de sakkunniga vad angår kyrkoadjunkterna funnit sig oförhindrade föreslå, att vid familjepensionsunderlagets bestämmande för dessa befattningshavare hänsyn toges till deras, i förhållande till det extra ordinarie prästerskapet i gemen, generellt högre lönenivå. Då förordnandena å kyrkoadjunktsbefattningarna regelrätt endast gälla tills vidare under den för respektive pastorat löpande löne-regleringsperioden, kan emellertid kyrkoadjunkten icke anses på samma sätt som en ordinarie befattningshavare eller en extra ordinarie vid den civila statsförvaltningen vara tillförsäkrad att bli bibehållen vid oförminskad avlöning. Det kan fördenskull icke vara påkallat att, i likhet med vad för de ordinarie prästerna avses, vid fixerandet av familjepensionsunderlag för kyrkoadjunkterna söka differentiera detta för en var sådan befattningshavare i förhållande till denne vid vederbörande befattning tillkommande bruttoavlöning. Kyrkoadjunkterna för närvarande tillkommande adjunktsarvoden (utom ålders- och övriga arvodestillägg) uppgå i flertalet fall till 1,800 eller 2,000 kronor. För vissa orter (i de större städerna och andra folkrika eller eljest mera dyrortsbetonade pastorat) har arvodet emellertid ofta fastställts till högre belopp, upp till 2,500 kronor. I något enstaka fall förekommer även arvode å lägre belopp än 1,800 kronor.¹ Då för en kyrkoadjunkt med 1,800 eller 2,000 kronor i adjunktsarvode bruttoavlöningen efter förut angivna beräkningsgrunder utgör 4,736, respektive 4,939 kronor, skulle en dylik befattningshavare, oavsett skillnaden i lönebelopp, för familjepensioneringen bli hänförlig till en och samma prästerliga lönegrupp eller den, som i löneplanen för extra ordinarie tjänstemän vid den civila statsförvaltningen motsvaras av 17 lönegraden. Med hänsyn till vad här anförts ha de sakkunniga ansett sig böra föreslå, att familjepensionsunderlaget för kyrkoadjunkterna bestämmes enhetligt till ett och samma belopp och att detta för närvarande för samtliga dessa skall utgöra det för den angivna extra ordinarie lönegraden i allmänna familjepensionsreglementet fastställda, eller 1,500 kronor med familjepensionsavdrag för år av 180 kronor. Samma placering föreslås även för den med nämnda

¹ I Uppsala, Lunds, Göteborgs och Luleå stift funnos år 1938 inrättade sammanlagt 116 kyrkoadjunktsbefattningar, därav inalles 34 med arvode av 2,200, respektive 2,300 och 2,500 kronor (samtliga utom tre å orter tillhörande dyrortsgrupperna E—II) samt 81 med arvode av 1,800, respektive 2,000 kronor men blott en (i Uppsala stift) med arvode under 1,800 kronor.

adjunkter i viss mån likställda garnisonspastorn i Boden. — Den med kyrkoadjunkterna i huvudsak jämväl likställda extra amiralitetspredikanten i Karlskrona amiralitetsförsamling torde däremot, med hänsyn till de för denne meddelade speciella löneregleringsbestämmelserna, böra hänföras till en särskild, i närmare överensstämmelse med vad för ordinarie präster angivits, bestämd lönegrupp för familjepensioneringen.

För pastoratsadjunkterna är i gällande avlöningsreglemente för prästerskapet, 2 kap. 4 §, bestämt ett adjunktsarvode, lika för alla, av 1,200 kronor. På sätt förut angivits, utgör med detta arvode bruttoavlöningen för en pastoratsadjunkt 3,860 kronor, vilket lönebelopp i familjepensionshänseende ingår i den prästerliga lönegrupp, som motsvarar 14 lönegraden för extra ordinarie tjänstemän vid den civila statsförvaltningen. I enlighet härmed vilja de sakkunniga föreslå, att för samtliga i förevarande förslag avsedda extra ordinarie präster, utom kyrkoadjunkterna samt garnisonspastorn i Boden och extra amiralitetspredikanten i Karlskrona amiralitetsförsamling, fastställas ett gemensamt familjepensionsunderlag av 1,260 kronor med familjepensionsavdrag för år av 153 kronor.

Fastställas omedelbart, på sätt här föreslås, särskilda familjepensionsunderlag för samtliga de ifrågakommande extra ordinarie prästerna, kan den för familjepensioneringen erforderliga lönegruppsindelningen inskränkas till att avse uteslutande ordinarie präster. Omfattningen av de blivande lönegrupperna, efter vidtagande av den förut föreslagna reduceringen av de prästerliga bruttoavlönningarna med 5 % och maximeringen av skalan för familjepensionsunderlagen, framgår av följande i tablåform upprättade lönegruppsindelning (tablå II).

Tablå II.

L ö n e g r u p p s i n d e l n i n g			
Enligt avlöningsreglementet för ordinarie civil- statstjänstemän		För prästerskapet (ordinarie präst)	
		bruttoavlöning	grundavlöning (lön och ålders- tillägg)
B 15	4,560	4,410— 4,710	—2,270
B 16	4,860	4,710— 5,010	2,270—2,550
B 17	5,160	5,010— 5,340	2,550—2,850
B 18	5,520	5,340— 5,700	2,850—3,190
B 19, 20	5,880	5,700— 6,090	3,190—3,550
B 21	6,300	6,090— 6,510	3,550—3,930
B 22	6,720	6,510— 6,930	3,930—4,320
B 23	7,140	6,930— 7,380	4,320—4,730
B 24	7,620	7,380— 7,860	4,730—5,180
B 25	8,100	7,860— 8,340	5,180—5,620
B 26	8,580	8,340— 8,820	5,620—6,060
B 27	9,060	8,820— 9,300	6,060—6,500
B 28	9,540	9,300— 9,780	6,500—6,950
B 29	10,020	9,780—10,260	6,950—7,390
B 30	10,500	10,260—10,980	7,390—8,050
31	10,980	10,980—	8,050—

Av här uppgjorda tablå II framgår, att den föreslagna reduceringen av bruttoavlöningen för ifrågavarande ordinarie präster — fränsett i ett mindretal lönelägen inom de i tablå I ovanför B 28 liggande högsta lönegrupperna — för vederbörande befattningshavare i regel medför en nedflyttning till närmast lägre lönegrupp eller alltså en sänkning av familjepensionsunderlaget ett steg. I enstaka lönelägen nära översta gränsen inom varje lönegrupp under B 28 skulle likväl befattningshavaren även efter reduceringen komma att stanna vid oförändrat familjepensionsunderlag. För befattningshavare i de högsta, mot B 30 och lönegraderna däröver svarande lönegrupperna i tablå I komme familjepensionsunderlaget emellertid, i följd av de av de sakkunniga förordade särskilda maximeringsreglerna, ofta att sänkas två och — för domprostarna i de högre lönelägena — till och med flera steg.

De sålunda bestämda lönegrupperna ha i reglementsförslaget angivits — numrerade i ordningsföljd från 1 till 16 — i en särskild tabell, upptagande för respektive lönegrupp tillika det för densamma gällande familjepensionsunderlaget samt, i enlighet med skalan i allmänna familjepensionsreglementet, det däremot svarande familjepensionsavdraget. Vid tabellens utformning har till underlättande av dess användning så förfarits, att lönegruppernas spännvidd fixerats genom angivande icke av bruttolönebeloppen utan av marginalen för lägsta och högsta i varje grupp ingående »grundavlöning» (befattningshavarens reglerade lön + eventuellt ifrågakommande ålderstillägg). Härigenom vinnes den förenklingen vid pensionsskalans tillämpande, att man för befattningshavarnas inplacering i vederbörlig lönegrupp icke först behöver verkställa den mera omständliga uträkningen av bruttoavlöningen. Man har blott att inhämta uppgift om befattningshavarens i gällande löne regleringsresolution fastställda kontanta års-lön jämte, där denna för kommunister understiger 3,000 kronor eller för kyrkoherde 4,500 kronor, honom för visst fall tillkommande ålderstillägg. I tillämpningen ger detta förfarande samma resultat, som om inplaceringen företoges omedelbart efter den uträknade bruttoavlöningens storlek. I bruttoavlöningen för ordinarie präst ingå här nämligen, förutom den för de skilda prästerna i regel mycket variabla grundavlöningen, endast löneposter, som för alla ifrågavarande präster äro bestämda lika antingen, såsom den provisoriska tilläggslönen, till ett fixt belopp eller, såsom nådårstillägget, i viss relation till grundavlöningen eller, såsom värdet av för-månen av fri tjänstebostad med bränsle, till viss kvotdel av övriga i bruttoavlöningen ingående löneförmåner.

Beträffande den av de sakkunniga sålunda för ordinarie präster uppgjorda lönegruppsindelningen och den av dem i anslutning därtill föreslagna avvägningen av familjepensionsunderlagsskalan har i en del av de avgivna remissutlåtandena uttalats mer eller mindre stark tvekan om det befogade, över huvud taget, i att härvid, på sätt de sakkunniga gjort, vidtaga viss reducering och maximering av de uträknade bruttolönebeloppen. I andra utlåtanden har däremot ifrågasatts än starkare sådan reducering eller maximering. Ur de skilda uttalandena i detta hänseende må här följande återgivas.

Domkapitlet i Västerås: Domkapitlet ställde sig tveksamt till den av de sakkunniga föreslagna reduceringen av familjepensionsunderlaget, detta så mycket mera som chefen för ecklesiastikdepartementet i statsrådsprotokollet den 27 oktober 1939 framhållit, »att något avgörande hinder icke bör möta för en rationell lösning av familjepensioneringsfrågan även på det gällande prästerliga avlöningssystemets grund».

Domkapitlen i Uppsala och Växjö samt missionsstyrelsen äro likaledes tveksamma om det berättigade i lönereduceringen och -maximeringen. *Domkapitlet i Uppsala* framhåller därvid särskilt, att en del av de högst avlönade kyrkoherdarna genom maximeringen skulle kommit i en, efter vad det syntes, sakligt omotiverad ogynnsam ställning.

Domkapitlet i Växjö anför: Domkapitlet kunde ej lämna oemotsagda påståenden sådana som att 1929 års förslag till revision av det prästerliga avlöningsväsendet rönt en rätt allmän anslutning, eller att en nyordning av detta icke kunde så mycket längre undanskjutas. Ingen anledning finnes att i detta sammanhang ställa grunderna för prästerskapets avlöning under debatt.

Domkapitlet i Göteborg gör följande uttalande: I fråga om de föreslagna pensionsunderlagen skulle möjligen anmärkningar kunna göras, då dessa icke stode i full överensstämmelse med de för prästerna gällande löneförmånerna, särskilt då det gällde de högst avlönade prästerna i territoriella församlingar. För flertalet präster hade det givetvis varit förmånligare om lönegrupperingen kunnat verkställas i omedelbar anslutning till den av de sakkunniga i tablå I gjorda sammanställningen. Anledningarna till att så icke skett hade de sakunniga utförligt redogjort för och såsom huvudargument finge väl anses gälla dels kravet på likställighet med tjänstemän vid den civila statsförvaltningen, dels nödvändigheten av att icke tillskapa särskilda svårigheter för regleringen av den prästerliga familjepensioneringens anpassning efter utfallet av en genomgripande löneteknisk revision av själva avlöningsssystemet. Visserligen angäves i direktiven för de sakkunniga att det vore »en allsidig fristående undersökning av familjepensioneringsfrågan», som skulle komma till stånd, men det hade likväl strax förut i statsrådsprotokollet framhållits att »en allmän revision av det för prästerna gällande avlöningsreglementet med hänsyn till bristerna i detta avlöningsystem torde komma att förr eller senare vinna aktualitet». Med hänsyn till detta uttalande funne domkapitlet den av de sakkunniga verkställda reduceringen av familjepensionsunderlaget motiverad och hade för sin del intet att erinra mot densamma.

Domkapitlet i Härnösand framhåller följande: Det lönebelopp, som lagts till grund för bestämmande av familjepensionsunderlaget, hade av de sakkunniga framkonstruerats efter vissa beräkningsgrunder, mot vilka åtminstone i detta sammanhang i stort sett intet torde vara att erinra. I den slutliga lönegrupperingen hade emellertid samtliga dessa belopp reducerats med 5 % under påstående, att dyrtortstillägg vore indirekt inräknade i lönerna. Huru härmed i verkligheten kunde vara, ville domkapitlet nu lämna därhän; i nya löneregleringar, som under de senaste åren utarbetats, hade oftast uttryckligen betonats, att tillägg för höga levnadskostnader i

orten med hänsyn till de officiella dyrortsgrupperingarna icke kunde ifrågakomma. Då de lägst avlönades pensioner i alla fall icke bleve stora, ansågo domkapitlet, att denna reducering, om den skulle företagas, borde ske efter en progressiv skala från 0—5 % för de olika lönegrupperna.

Statskontoret anför följande: I en i betänkandet upptagen tablå I hade de sakkunniga visat, huru de prästerliga bruttoavlönningarna i olika lönelägen förhölle sig till de slutlöner å A-ort i respektive lönegrader för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän vid den civila statsförvaltningen, vilka legat till grund för familjepensioneringen enligt allmänna familjepensionsreglementet. Denna jämförelse gäve, såsom de sakkunniga framhållit, vid handen, att, därest de prästerliga avlönningarna direkt lades till grund för bestämmandet av familjepensionsregleringen, för de högst avlönade kyrkoherdarna och för domprostarna i familjepensionshänseende komme att gälla avsevärt högre pensionsunderlag än för de civilstatstjänstemän, med vilka dessa församlingspräster kunde anses äga en i det hela jämförlig tjänsteställning. De prästerliga bruttoavlönningarna i här åsyftade fall motsvarade nämligen A-ortslönerna i 31:a—34:e lönegraderna i civilstatstjänstlöneplanen. Ett ungefärligen liknande förhållande gällde för de högsta komministerlönerna.

Statskontoret hade tidigare uttalat såsom sin mening, att vid en löne-reform prästernas löner borde bringas i nivå med de löner, som gällde för jämförliga befattningshavare inom den civila statsförvaltningen. För de högst avlönade ordinarie prästerna torde en sådan löneanpassning kunna förutsättas komma att medföra rätt avsevärda lönesänkningar. Det syntes nämligen med fog kunna ifrågasättas, huruvida därvid för kyrkoherde borde ifrågakomma högre lön än den i 29:e lönegraden i löneplanen för ordinarie civilstatstjänstemän. Högsta kyrkoherdelön kunde även förväntas komma att utgå till kyrkoherde, som tillika innehade domprostbefattning, och tjänstgöringen i denna senare befattning skulle då endast kompenseras med visst tilläggsarvode, vilket enligt tillämpade principer icke skulle komma att påverka storleken av de på lönerna beräknade pensionsunderlagen.

Med den uppfattning, statskontoret sålunda hade i fråga om prästernas nu utgående löner och en blivande prästlönereform, kunde ämbetsverket i familjepensionsfrågans nuvarande läge icke tillstyrka, att för högsta lönegrupp i löneskalan för de ordinarie prästerna ifrågakomme högre familjepensionsunderlag än det för lönegraden B 29 i allmänna familjepensionsreglementet fastställda, 2,580 kronor. Statskontoret föreslog därför, att den i förslaget till familjepensionsreglemente för prästerskapet intagna skalan för lönegrupper, pensionsunderlag och pensionsavdrag jämkades med utgångspunkt från att nyssnämnda pensionsunderlag å 2,580 kronor skulle gälla för högsta lönegrupp. Därvid syntes jämväl böra övervägas, om icke antalet lönegrupper kunde begränsas, då statskontoret föreställde sig, att vid en kommande lönereglering prästerskapets löner icke torde bli föremål för en så omfattande differentiering, som för närvarande vore fallet.

Inom statskontoret har i här berörda fråga skiljaktig mening uttalats av en ledamot, som för sin del ansett, att man i nuvarande situation ej borde vidtaga en större jämkning av de uträknade prästlönerna än den av de sakkunniga föreslagna.

Statens pensionsanstalt framhåller följande: För att icke skapa svårigheter för en framtida anpassning av pensionsregleringen efter utfallet av en motsedd avlöningsrevision hade i sakkunnigförslaget de uträknade bruttolönebeloppen genomgående reducerats med 5 % samt — utom beträffande domprostarna — familjepensionsunderlaget maximerats till det mot lönegrad B 30 svarande. Huruvida därigenom tillräcklig säkerhetsmarginal skapats för en framtida ifrågakommande definitiv familjepensionsreglering, syntes pensionsanstalten ovisst, även om hänsyn toges till att de sakkunnigas uppskattning av det i bruttolönebeloppet ingående värdet av förmån av bostad och bränsle — $\frac{1}{8}$ av den kontanta avlöningen — troligen kunde anses i vissa fall innebära någon undervärdering av nämnda förmån. Det kunde därför ifrågasättas, om ej ytterligare åtgärder borde vidtagas i syfte att förebygga, att en kommande definitiv reglering föregrepes. Bortsett härifrån syntes de av de sakkunniga för konstruktion av underlagsskalan tillämpade grunderna vara på det hela taget ändamålsenligt valda. Visserligen kunde mot sagda grunder riktas bland annat den anmärkningen, att familjepensionsunderlagen enligt desamma skulle komma att automatiskt ändras vid ändringar i lönebeloppen. Detta torde emellertid vid nuvarande lönesystem svårigen kunna undvikas.

1938 års pensionssakkunniga giva uttryck för en liknande synpunkt och yttra: Med hänsyn till ovissheten om utfallet av en blivande löne-reglering med närmare anknytning till löneläget och lönereglerna för statstjänstemän ville det synas, som om anledning förefunnes att tillskapa ytterligare säkerhetsmarginal i avseende å underlagsskalan, antingen genom en generell nedräkning av familjepensionsunderlagen eller genom en skärpt maximering.

Även i fråga om avvägningen av familjepensionsunderlaget för extra ordinarie präst har i ett hänseende i remissutlåtandena erinran gjorts.

Domkapitlet i Uppsala anför sålunda: Domkapitlet hade uppmärksammat den påfallande oförmånliga placering i familjepensionshänseende, som sakkunnige ansett sig böra föreslå i fråga om stifts- och kontraktsadjunkterna. Domkapitlet kunde omöjligen finna denna placering överensstämma med billighetens krav, utan funne det enda skäligen vara, att dessa präster åtminstone jämställdes med kyrkoadjunkterna. Den jämförelsevis nya stiftsadjunktsinstitutionen hade för den kyrkliga organisationen redan visat sig vara av så stort och påtagligt värde, att domkapitlet icke kunde tänka sig, att denna institution, ett bland de allra värdefullaste initiativen på lång tid beträffande den kyrkliga organisationen, skulle sväva i fara. Och vad anginge de prästerliga innehavarna av dylika förordnanden, vore det i regel utan tvivel så, att de finge kvarbliva, till dess de sökte sig till någon ordinarie prästerlig befattning. Den av de sakkunniga föreslagna nedflyttningen av stifts- och kontraktsadjunkterna i familjepensionshänseende till den allra lägsta gruppen, pastoratsadjunkterna, funne domkapitlet sålunda för sin del uppenbart obillig i sakligt hänseende.

Ett annat domkapitel synes emellertid företräda en i viss mån skiljaktig uppfattning i fråga om stifts- och kontraktsadjunkternas ställning mot den, som kommit till uttryck i det sist återgivna utlåtandet.

Domkapitlet i Luleå uttalar nämligen: Rena tillfälligheter torde många gånger vara avgörande för frågan om en extra ordinarie präst erhöle förordnande såsom vice pastor eller såsom stifts- eller kontraktsadjunkt. Tjänstgöringen såsom pastoratsadjunkt kunde därför näppeligen betraktas såsom mera markerad provtjänstgöring än uppehållandet av en stifts- eller kontraktsadjunktur. Alla praktiska skäl talade sålunda för ett likställande av dessa kategorier av prästmän.

Vid konstruktionen av skalan för familjepensionsunderlagen har av de sakkunniga, på sätt av dem i betänkandet framhålles, eftersträfvats närmast möjliga anknytning till den underlagsskala, som är gällande för civilstatstjänstemännen enligt gällande allmänna familjepensionsreglemente. Den uppgift, de sakkunniga därvid ställts inför, har tydligen varit förbunden med vissa icke oansenliga svårigheter. Särskilt har detta gällt uppskattningen av de till de ordinarie prästerna för närvarande utgående bruttolönerna och den säkerhetsmarginal vid utformningen av skalan för familjepensionsunderlagen, som med hänsyn till en förmodligen rätt nära förestående omgestaltning av själva systemet för prästernas avlönande kan — för att icke föregripa utfallet av denna — vara behövlig. I sistnämnda hänseende ha de sakkunniga efter ingående överväganden stannat vid att föreslå, bland annat, en reduktion av de på visst sätt uppskattade individuella bruttolönerna med 5 %. Delade meningar ha framförts såväl om tillräckligheten av en efter denna procentsats företagen reduktion som om det berättigade i en sådan reduktion.

För egen del måste jag visserligen finna det kunna ifrågasättas, om icke ytterligare säkerhetsmarginal vid bestämmande av familjepensionsunderlagen — i form av förhöjd procentuell reduktion av bruttolönerna eller skärpt och utvidgad maximering av underlagen — bort iakttagas till undvikande av att en blivande revision av avlöningssystemet för prästerna och i samband därmed skeende pensionsreglering föregripes. Då det föreliggande reglementsförslaget får anses innebära allenast ett i viss mån provisoriskt ordnande av pensioneringsspörsmålet och uppskattningen av det i bruttoavlöningen ingående värdet av den prästerna tillkommande förmånen av fri bostad i förslaget skett med viss försiktighet, har jag emellertid funnit mig böra förorda, att förslaget godtages jämväl i nu ifrågavarande del. På sätt av det nyss sagda framgår förutsätter jag, att ett sådant godtagande icke får i något avseende verka prejudicerande vid en framtida definitiv lösning av prästerskapets löne- och pensionsförhållanden.

Vad vidare gäller regleringen av stifts- och kontraktsadjunkternas familjepensionsunderlag enligt det föreliggande reglementsförslaget, tillåter jag mig erinra om att frågan om dessa prästers inplacering, antingen bland kyrkoadjunkterna eller bland pastoratsadjunkterna, i särskilda avlöningshänseenden nyligen varit under omprövning. I proposition till årets riks-

Departement-
schefen.

dag, nr 157, behandlades sålunda ifrågavarande prästers löneförmåner för fall, att de nödgades avbryta sin tjänstgöring i det prästerliga förordnandet på grund av sjukdom eller inkallelse till viss militär tjänstgöring. Då Kungl. Maj:t i återopade proposition, efter däri framlagd utförlig motivering, stannat för att desamma i där ifrågavarande avlöningshänseende tills vidare skulle vara jämställda med pastoratsadjunkterna, vilken ståndpunkt numera¹ jämväl av riksdagen godkänts, torde väl även frågan om deras familjepensionsunderlag därmed få anses vara för det närvarande avgjord. Jag finner följaktligen icke heller skäl att i detta hänseende förorda ett avsteg från vad de sakkunniga föreslagit.

Speciell motivering till reglementsförslaget.

Vid avfattningen av sitt förslag till familjepensionsreglemente ha de sakkunniga i viss utsträckning följt uppställningen av de särskilda bestämmelserna i allmänna familjepensionsreglementet. I avseende å de bestämmelser i sakkunnigförslaget, vilka — utöver vad härförut berörts — i viktigare hänseenden avvika från regleringen i allmänna familjepensionsreglementet, ha de sakkunniga i betänkandet anført mer eller mindre utförlig motivering. Åtskilliga sådana punkter ha ock i remissutlåtandena blivit närmare berörda. Jag skall nu här upptaga dessa frågor till behandling och följer härvid paragrafordningen i reglementsförslaget.

1 §.

1 och 3 mom.

De *sakkunniga*: Enligt de huvudlinjer för regleringen av den prästerliga familjepensioneringens omfattning, som i betänkandet uppdragits, skulle även de i församlingstjänst eller såsom stifts- och kontraktsadjunkter tjänstgörande extra ordinarie prästerna principiellt inordnas under det föreslagna »allmänna» prästerliga familjepensionsreglementet. Då det härvid gällt att i görligaste mån anknyta regleringen av de extra ordinarie prästerliga tjänstemännens ställning i familjepensionshänseende till de grundsatser, som varit normerande vid motsvarande reglering för icke ordinarie befattningshavare i civil statstjänst, har man visserligen att beakta, att den kategori av icke ordinarie befattningshavare i statens tjänst, som i gällande avlöningsförfattningar betecknas såsom *extra ordinarie tjänstemän*, utan begränsning gjorts delaktig i den för civilstatstjänstemännen anordnade familjepensioneringen. Anställningen såsom extra ordinarie tjänsteman, med den jämförelsevis fasta karaktär som utmärker denna, uppnås emellertid av den i civil statstjänst inträdande endast sällan omedelbart vid första antagandet. Regelmässigt har han att därför under längre eller kortare tid fullgöra tjänstgöring i egenskap av aspirant eller extra tjänsteman. Sådan tjänstgöring, varunder befattningshavaren normalt befinner sig på

¹ Se riksdagens skrivelse 1941:152.

utbildnings- och provningsstadiet, har icke ansetts kunna förbindas med rätt till vare sig egen pensionering eller pensionering av efterlevande. Inom den kyrkliga organisationen finnes för närvarande ingen motsvarighet till de här berörda anställningsformerna såsom aspiranter och extra tjänstemän. Enligt härom ännu gällande föreskrifter antagas till tjänstgöring inom stiftet icke flera prästkandidater än som beräknas kunna erhålla omedelbara och därefter stadigvarande förordnanden såsom adjunkter. Den särskilda förmån i anställnings- och avlöningshänseende, som detta rekryteringssystem, vid en jämförelse med den gällande ordningen för den första anställningen i civil statstjänst, bereder de i församlingstjänst inträdande prästerna, kan dock ej förändra det naturliga sakförhållandet, att den första tjänstgöringen även för prästernas del under viss övergående tid måste få den huvudsakliga karaktären av provning och praktisk utbildning för yrket. Det måste med hänsyn härtill och till ernående av likställighet på denna punkt av familjepensionsregleringen mellan prästerna och civilstatstjänstemännen framstå såsom fullt befogat att för inträdet i familjepensionsrätten för pastoratsadjunkterna stadga viss tids fullgjord tjänstgöring i sådan egenskap. Det har synts de sakkunniga, som om denna tid lämpligen kunde fixeras till två år. En huvudregel av sådant innehåll har intagits i 3 mom. En viss modifikation av här berörda bestämmelse för särskilt fall har dock av de sakkunniga befunnits motiverad. De sakkunniga få härvid erinra om följande.

Av tillgängliga statistiska uppgifter rörande prästernas anställnings- och befordringsförhållanden (avseende året 1938) kan inhämtas, att möjligheterna för de inom stiftet tjänstgörande pastoratsadjunkterna att inom jämförelsevis kort tid efter prästvigningen erhålla förordnande såsom självständiga innehavare av kyrkoadjunkts- eller stifts- eller kontraktsadjunktsbefattning varit under det tidskede statistiken avspeglar synnerligen gynnssamma. Vad exempelvis stiftsadjunkterna beträffar framgår av statistiken, att av dessa adjunkter, vilkas antal för hela landet år 1938 utgjorde trettio, icke mindre än elva erhållit sitt förordnande redan före utgången av andra året efter prästvigningen. Att märka är emellertid, att Kungl. Maj:ts medgivanden till inrättandet av adjunktsbefattningar av här angivna tre särskilda kategorier alltid äro tidsbegränsade. Det kan följaktligen inträffa, att en extra ordinarie präst, som före det självständiga förordnandet å en dylik adjunktsbefattning icke fullgjort tjänstgöring under sammanlagt minst två år såsom pastoratsadjunkt, kan bliva pliktig att — för den händelse befattningen indrages — åtnöjas med en honom erbjuden anställning såsom pastorats- eller därmed likställd adjunkt. En dylik situation kan tänkas uppkomma även under annan förutsättning än att befattningen indragits. Det har emellertid synts de sakkunniga befogat, att om och så snart en extra ordinarie präst erhållit ett självständigt om ock kortvarigt förordnande att vara kyrko-, stifts- eller kontraktsadjunkt, kravet på två års församlingstjänst såsom villkor för delaktighet i familjepensioneringen bör för honom definitivt eftergivnas. Med dylikt förordnande har ansetts böra likställas självständigt förordnande att innehåva extra ordinarie befattning, som i 1 mom. under e) avses (extra amiralitetspredikant i Karlskrona och garnisonspastor i Boden).

Då det beträffande flertalet av de extra ordinarie prästerna gäller att

förbinda familjepensionsrätten med viss »anställning», som eljest i författningarna på detta område icke betecknas eller från löneteknisk synpunkt konstrueras såsom särskild tjänst eller befattning, har familjepensionsrätten i första hand måst knytas till själva tjänstgöringen såsom sådan. I 1 mom. sista stycket har i anslutning härtill intagits ett stadgande, avseende vissa fall, där ett avbrytande av tjänstgöringen i anställningen icke skall anses medföra ett upphörande av denna senare. Två av de här åsyftade fallen avse tid, då den extra ordinarie prästen erhållit befrielse från prästerligt förordnande antingen på grund av sjukdom eller på grund av inkallelse till särskild militär tjänstgöring. Gällande föreskrifter rörande den extra ordinarie prästens rätt till avlöning under sådan tid finnas meddelade dels i 2 kap. 7—9 §§ prästerliga avlöningsreglementet, dels i kungörelsen den 12 april 1940 nr 228. Med det nu behandlade stadgandet hava de sakkunniga emellertid jämväl tagit sikte på ett tredje fall. Inom riket finnes allttjämt vid bruk eller annan industriell anläggning prästerlig tjänst, som på sin tid inrättats efter Kungl. Maj:ts därom meddelade tillstånd och där prästens avlöning bestrides av brukets eller anläggningens ägare. Enligt vad de sakkunniga inhämtat kan vid dylik tjänst, som står under stiftsstyrelsens inseeende, uppkomma tillfälligt behov av vikarie, som för sådant fall förordnas av domkapitlet. Ett motsvarande behov av vikarie kan uppkomma beträffande vissa andra prästerliga tjänster, som falla utanför bestämmelserna i det föreliggande reglementsförslaget (exempelvis å prästerlig tjänst hos diakoni-, sjömansvårds- eller missionsstyrelse). Det har syntts de sakkunniga skäligt, att ett dylikt vikariatsförordnande — där det endast erhåller kortare varaktighet och ej för den extra ordinarie församlingsprästen syftar till en övergång till detta nya verksamhetsområde — skall kunna mottagas av en pastorats- eller därmed likställd adjunkt utan att denne därmed lider inskränkning i de rättigheter i familjepensionshänseende, vilka eljest skulle tillkomma honom i anställning, som i reglementet avses.

Statens pensionsanstalt: För civilstatstjänstemän torde visserligen i första hand tjänstepensionsrätt och i samband därmed familjepensionsrätt i allmänhet icke inträda förrän efter en kortare eller längre tids föregående tjänstgöring, men detta syntes knappast i och för sig utgöra tillräckligt skäl för att — med avvikelse från vad som nu gällde — fördröja familjepensionsrättens inträde för de extra ordinarie prästerna. För dessa vore medelåldern för första anställning redan för närvarande relativt hög, omkring 29 år, enligt i betänkandet lämnad uppgift. Mot kravet på väntetid syntes för övrigt tala, att densamma vore ägnad att försvaga täckningen av pensionskostnaderna genom familjepensionsavdrag samt att det torde komma att vara förenat med vissa praktiska svårigheter att exakt avgöra, när väntetiden utginge och familjepensionsavdragen skulle taga sin början.

1938 års pensions-sakkunniga ha likaledes i syfte att vinna en bättre täckning av pensionskostnaderna ifrågasatt ett borttagande av väntetiden. Invändningar mot införande av väntetid göras jämväl av domkapitlen i Uppsala, Växjö, Härnösand och Visby.

Domkapitlen i Strängnäs och Västerås föreslå för sin del, att väntetiden borde inskränkas till ett år, med hänsyn till att den nyblivne prästen haft att genomgå praktiskt-teologiska övningar under i det närmaste ett halvt år.

Domkapitlet i Luleå: Principen, att reglementet skulle vinna tillämpning å den extra ordinarie prästen först sedan denne fullgjort viss adjunkts-tjänstgöring, gäve anledning till tveksamhet. Tveksamheten bleve ytterligare förstärkt genom de angivna undantagen för förordnanden å kyrkoadjunktsbefattning eller såsom stifts- eller kontraktsadjunkt. Troligtvis betraktade emellertid de extra ordinarie icke gifta prästmännen, vilka torde vara i majoritet, den befrielse från familjepensionsavgifter, som de genom bestämmelsen uppnådde, såsom för sig förmånlig. Därest medlemskap i kassan för dessa prästmän ej kunde göras beroende av om de vore gifta eller icke, ansåge sig domkapitlet icke vilja påyrka ändring av bestämmelserna.

Statskontoret och kammarkollegiet finna stadgandet om väntetid lämpligt, det senare ämbetsverket av, bland annat, det skälet, att därigenom komme att ur familjepensioneringen uteslutas en del av dem, som av olika anledningar icke fortsatte på den prästerliga banan.

I fråga om den i de här återgivna utlåtandena omhandlade bestämmelsen i reglementsförslaget, att pastoratsadjunkt i regel först efter viss väntetid skall bliva delaktig i familjepensioneringen, ha bland remissmyndigheterna delade meningar gjort sig gällande. Jag har funnit de anförda skälen såväl för som mot väntetiden beaktansvärda. För egen del anser jag mig likväl, i anslutning till den av både statskontoret och kammarkollegiet härutinnan företrädde ståndpunkten, icke böra frångå de sakkunnigas förslag och vill därvid ej heller ifrågasätta ändring rörande den föreslagna väntetidens längd.

Departementschefen.

Jämlikt årets riksdags förut berörda beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 157 skall, bland andra, extra ordinarie präst äga åtnjuta särskilt arvode såsom präst jämväl, då han i följd av viss tjänstgöring såsom fältpräst är förhindrad fullgöra sin vanliga prästerliga tjänstgöring. Jag förutsätter, att härvid avsedd tjänstgöring såsom fältpräst täckes av uttrycket »militär tjänstgöring», som i reglementsförslaget i 1 § 1 mom. sista stycket sägs.

Mot regleringen i förevarande moment har jag alltså intet att erinra.

4 mom.

1 §.

De sakkunniga: Enligt gällande prästerliga avlöningsförfattningar föreligger för närvarande för en församlingspräst intet formellt hinder att med sin prästerliga tjänst förena annan anställning. Visserligen torde det numera vara mera sällan förekommande, att en i församlingstjänst anställd prästman vid sidan av denna sin tjänst innehar befattning, med vilken följer familjepensionsrätt enligt bestämmelser för av staten anordnad familjepensionering. Tidigare lära dock dylika tjänstekombinationer icke hava varit ovanliga och det torde särskilt med hänsyn till prästernas tjänstgöringsförhållanden kunna antagas, att sådana ännu alltfjämt kunna uppstå.¹

¹ Se härom stadganden i, bland annat, reglementet för prästerskapets änke- och pupillkassa (§ 2 mom. 2 samt § 65 mom. 2 och 3 och § 66 mom. 1 c) och mom. 4) samt stadgan angående folkundervisningen i riket den 26 september 1921 (§ 26, jfrd med 5 § 4 mom. i 1937 års avlöningsreglemente för folk- och småskollärare).

I gällande avlöningsreglementen för den civila statsförvaltningen och för folkskollärarna hava upptagits bestämmelser, som för de flesta fall förhindrar ett innehav av två pensionsberättigande tjänster vid sidan av varandra. Då emellertid fall av tjänstekombination för präster, som här avses, likväl alltjämt kunna förekomma, ha de sakkunniga funnit sig böra i sitt förslag till familjepensionsreglemente för prästerskapet inrymma ett stadgande av innebörd, att familjepensionsrätt enligt detta reglemente icke må förenas med familjepensionsrätt enligt bestämmelser för av staten eljest anordnad familjepensionering. En motsvarande reglering saknas för närvarande inom det statliga familjepensionsväsendet i övrigt. Det synes de sakkunniga angeläget, att en enhetlig reglering för området i dess helhet av här berörda förhållande med det snaraste åvägbringas.

Med bestämmelser »för av staten anordnad familjepensionering» åsyftas i det förevarande och andra stadganden i förslaget till familjepensionsreglemente för prästerskapet — förutom detta reglemente — allmänna familjepensionsreglementet eller något av familjepensionsreglementena för arbetare i statens tjänst, familjepensionsreglementet för riksdagens verk, för folkskollärare m. fl. eller för lärare vid högre kommunala skolor samt reglementet för statens pensionsanstalt.

Beträffande familjepensionsrätten vid förening av befattningar, vilka båda tillhöra de kategorier, som avses i det nu framlagda förslaget till »allmänt» familjepensionsreglemente för prästerskapet, har särskild bestämmelse upptagits i 2 § i reglementsförslaget.

5 mom.

De *sakkunniga*: Den i detta moment intagna bestämmelsen motsvarar i huvudsak vad enligt allmänna familjepensionsreglementet finnes stadgat beträffande samma reglementes tillämplighet å f. d. befattningshavare, som där avses, dock med viss modifikation i överensstämmelse med vad i familjepensionsreglementet för folkskollärare m. fl. stadgas rörande befattningshavare med rätt till uppskjuten livränta. Med den härvid angivna begränsningen, att bestämmelsen gäller den, som »medan reglementet varit å honom tillämpligt» avgått från sin befattning, avses att från tillämpligheten i förevarande fall utesluta såväl den, vilken ännu ej fullgjort extra ordinarie tjänstgöring, på sätt i 3 mom. sägs, som ock den, för vilken reglementet jämlikt 4 mom. tillsvidare upphört att äga tillämpning.

2 §.

Den i första stycket intagna bestämmelsen rörande familjepensionsrätten vid förening av befattningar, som i reglementet avses, har avfattats i enlighet med de allmänna principer, som av de sakkunniga närmare berörts i motiveringen till stadgandet i 1 § 4 mom.

Bestämmelsen i andra stycket saknar direkt motsvarighet i allmänna familjepensionsreglementet men står i full överensstämmelse med den reglering, som däri genomförts i anslutning till stadgandena beträffande civilstatstjänstemännens tjänstepensionering och rätten för dem till uppskjuten livränta. Bestämmelsen har här påkallats med hänsyn till avsaknaden för prästernas del av motsvarande tjänstepensionsbestämmelser.

Departement-
schefen.

Regleringen i 1 § 4 mom. och 2 § av familjepensionsrätten vid tjänstekombinationer har icke, liksom ej heller vad under 5 mom. i 1 § föreslagits, givit mig anledning till någon erinran.

5 §.

1 mom.

De sakkunniga ha förutsatt, att familjepensionsavdragen för de olika familjepensionsunderlagen skola bestämmas till samma belopp som de i allmänna familjepensionsreglementet fastställda. Av en till sakkunnigbetänkandet fogad försäkringsteknisk utredning, vartill jag i det följande skall närmare återkomma, framgår emellertid, att på så sätt bestämda avdrag kunna antagas täcka allenast ungefär 85 % av pensionskostnaderna, om man bortser från vad av familjepensionerna — 120 kronor av den fasta pensionsdelen och pensionens rörliga del — avses komma att bekostas av allmänna medel, under det att täckningsprocenten beträffande de allmänna familjepensionsreglementet underkastade befattningshavarna tillsammantagna beräknats utgöra omkring 100. Förstnämnda låga täckningsprocent förorsakades enligt de sakkunniga huvudsakligen av att det prästerliga familjepensionsreglementet i motsats till det allmänna icke komme att omfatta kvinnliga befattningshavare. Beträffande de under allmänna familjepensionsreglementet inordnade militära befattningshavarna, betraktade för sig, är täckningsprocenten än lägre eller 74 à 75 %.

De sakkunnigas förslag, att de prästerliga befattningshavarna i den nya familjepensioneringen — trots den därvid sålunda konstaterade låga täckningsprocenten — skola bidra till kostnaderna för pensioneringen genom att vidkännas pensionsavdrag efter samma skala som den enligt allmänna familjepensionsreglementet gällande, har föranlett vissa uttalanden i de avgivna remissutlåtandena.

Statskontoret: Det vore naturligt och skäligt, att fullt enhetliga bidrag skulle uttagas av befattningshavare, vilka bleve underkastade ett och samma pensioneringssystem. Statskontoret gjorde därför ingen erinran mot förslaget på denna punkt.

Statens pensionsanstalt: I betraktande av, bland annat, den provisoriska karaktär det föreslagna nya reglementet skulle få, syntes en höjning av de prästerliga familjepensionsavdragen för åstadkommande av en mera tillfredsställande täckning av kostnaderna böra övervägas.

1938 års pensionssakkunniga: Enligt deras mening funnes ej anledning, att staten för prästernas vidkommande skulle bestrida större del av familjepensionskostnaden än för statstjänstemännen i genomsnitt. Den omständigheten, att för en viss grupp av statstjänstemän, nämligen militära beställningshavare, gällde en än lägre täckningsprocent, torde icke i och för sig kunna åberopas som stöd för godkännande av det föreliggande förslaget, eftersom familjepensionsavdragen för samtliga de statliga tjänstemannagrupper, vilka i finansieringsavseende behandlats såsom en kollektiv enhet, avvägt så att de beredde fullständig täckning. Därest prästerna vid en enhetlig avvägning hade inräknats i denna kollektiva enhet, hade hundra procentig täckning ej kunnat ernås utan en viss generell höjning av de nu stadgade avdragen. Att de prästerliga befattningshavarna vid en fristående reglering behandlades såsom en särskild grupp, borde ej för dem medföra en förmänligare ställning än om de vid familjepensionsreformen inordnats

i samma grupp som statstjänstemännen. En genomgående höjning av familjepensionsavdragen för erhållande av bättre täckning syntes alltså pensionssakkunniga nödvändig. Någon invändning mot en sådan åtgärd torde ur befattningshavarnas synpunkt så mycket mindre kunna göras, som prästerna för närvarande vore helt befriade från bidrag till egen pensionering.

Storleken av den erforderliga höjningen av avdragen torde i viss mån kunna bli beroende av i vad mån andra åtgärder kunde vidtagas för att förbättra täckningskvoten. I detta avseende ville pensionssakkunniga framhålla, att en ändring i förslaget kunde ifrågasättas därhän, att icke-ordinarie präst bleve delaktig i pensioneringen utan den karenstid av två år, som innefattades i förslaget. Någon risk för ett föregripande av en framtida definitiv reglering torde knappast genom en sådan ändring behöva befaras.

Departement-
schefen.

Vid ett inordnande av prästerna i det genom allmänna familjepensionsreglementet införda familjepensionssystemet måste det te sig såsom naturligt att ej avvika från dess grundläggande bestämmelser, och till dessa anser jag stadgandena om pensionsavdrag vara att hänföra. Endast om synnerligen starka skäl tala för avvikelser, böra sådana göras.

De synpunkter, som statens pensionsanstalt och 1938 års pensionssakkunniga anfört till stöd för en höjning av de föreslagna familjepensionsavdragen för prästerna, äro givetvis i och för sig värda beaktande. Jag finner dock icke tillräckliga skäl föreligga att nu för prästernas del föreslå högre pensionsavdrag än som gälla för övriga i familjepensionshänseende likartat reglerade befattningshavare.

5 §.

2 mom.

De sakkunniga: I detta moment ha under a) och b) upptagits alla de särskilda befattningshavare eller grupper av befattningshavare, å vilka visserligen reglementet enligt 1 § skulle komma att äga tillämpning, men för vilka pensionsskalan i 1 mom. av förevarande paragraf antingen på grund av befattningshavarnas allt för höga eller allt för låga löneläge eller med hänsyn till de särskilda för dem gällande lönebestämmelserna ej alls eller icke omedelbart kan tillämpas. Dessutom ha under förstnämnda littera medtagits kyrkoadjunkterna och garnisonspastorn i Boden.

Vad beträffar övriga under a) uppräknade befattningshavare har dessas inplacering i pensionsskalan bestämts på grundval av för dem — i huvudsaklig överensstämmelse med förut angivna regler — uträknad bruttoavlöning, varvid arvode, som tillkommer befattningshavare i en med hans egen befattning såsom församlingspräst fast förenad anställning såsom militärpräst, tillika inräknats i bruttoavlöningen. För de här upptagna utlandskyrkoherdarna har lönegruppen ansetts skäligen kunna bestämmas enbart med utgående från att den för dem å riksstaten upptagna årslönen av 6,000 kronor, oavsett arten och storleken av deras övriga löneförmåner, skall anses motsvara grundavlöningen för ordinarie församlingspräst, som i prästlöneregleringslagen avses.

Under b) upptagas de befattningshavare, vilka med hänsyn till storleken av sina löneförmåner icke kunnat inplaceras i någon av de i tabellen i 1 mom. angivna lönegrupperna och för vilka fördenskull måst bestämmas särskilda familjepensionsunderlag. Här har sålunda för biskoparna föreslagits familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, överensstämmande med för landshövdingarna i allmänna familjepensionsreglementet fastställda, och i anslutning därtill för pastor primarius i Stockholm beräknats ett familjepensionsunderlag av 3,180 kronor med däremot enligt allmänna familjepensionsreglementet svarande familjepensionsavdrag för år av 576 kronor. Under samma grupp av befattningshavare ha jämväl upptagits de extra ordinarie präster (pastoratsadjunkter samt stifts- och kontraktsadjunkter), för vilka i det föregående föreslagits ett gemensamt familjepensionsunderlag.

3 mom.

De *sakkunniga*: På sätt förut omnämnts, äger ordinarie prästerlig tjänstinnehavare under vissa förutsättningar uppbära avkomst av donation av enskild såsom en särskild förmån utöver lönen. Jämlikt 7 § prästlönereglerningslagen må dock vid den kontanta årslönens bestämmande, »i den mån skäligt prövas», hänsyn tagas till befintligheten av sådan donation. Enligt av Kungl. Maj:t tillämpad praxis torde i regel omkring hälften av donationens vid lönereglernings fastställande för lönereglerningsperioden beräknade avkastning pläga avdragas från den efter eljest stadgade grunder beräknade årslönen. Antalet prästerliga tjänster, vid vilka dylik donerad avlöningsförmån förekommer, torde icke överstiga några tiotal.¹ Den prövning, som enligt den i detta moment upptagna bestämmelsen skall ankomma å Kungl. Maj:t, bör följaktligen i första hand gå ut på en undersökning, huruvida en sådan reducering av lönen vid lönereglerningen ägt rum, och, där så kan konstateras ha skett, en beräkning av det belopp, vartill den reglerade lönen skulle hava uppgått, om tjänstinnehavaren icke åtnjutit förmån, varom här är fråga. Sålunda beräknat belopp jämte eventuellt ifrågakommande ålderstillägg skall alltså för vederbörande befattningshavare därefter anses i familjepensionshänseende utgöra dennes »grundavlöning».

Vad sålunda föreslagits anser jag mig böra tillstyrka. Någon jämkning av för pastor primarius föreslagna familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag påkallas icke av den i särskild proposition till årets riksdag föreslagna fixeringen av det honom tillkommande särskilda arvodet, ej heller med avseende å lönegruppsplaceringen för kyrkoherden i Skeppsholms församling i följd av för prästerskapet i nämnda församling numera fastställd lönereglerning.

I anslutning till vad jag förut yttrat rörande avvägningen av familjepensionsunderlagen i allmänhet må dock framhållas, att ett bifall till förslaget i denna del icke får verka prejudicerande för en framtida löne- och pensionsreglering.

Departement-
schefen.

¹ I Uppsala, Lunds, Göteborgs och Luleå stift finnas enligt tillgängliga uppgifter (för år 1938) sammanlagt inalles 13 sådana tjänster.

6 §.

Bestämmelserna i denna paragrafs båda moment motsvara, med vissa av den speciella regleringen i föregående paragraf för prästerna betingade jämkningar, vad i 12 § i allmänna familjepensionsreglementet stadgas.

7 §.

De *sakkunniga*: Stadgandet i denna paragraf är i första hand avsett att reglera sådant fall, som i 13 § i allmänna familjepensionsreglementet åsyftas. De förordnanden, som för prästernas del här kunna komma i fråga, utgöras allenast av förordnande att vara kyrkoadjunkt, eventuellt garnisonspastor i Boden eller extra amiralitetspredikant i Karlskrona. Då sådana förordnanden städse meddelas blott tills vidare under viss tidsperiod, kan det, såsom i annat sammanhang redan framhållits, lätt inträffa även för en extra ordinarie präst (pastoratsadjunkt), att denne efter utlöpandet av förordnandet får träda tillbaka till en anställning med lägre familjepensionsunderlag än vad för honom därunder gällt. Med hänsyn härtill har förevarande stadgande ansetts icke lämpligen böra — på sätt i allmänna familjepensionsreglementet skett — begränsas att gälla uteslutande ordinarie befattningshavare, som förordnas innehava här avsedd extra ordinarie anställning.

8 §.

De *sakkunniga*: Förevarande bestämmelse saknar direkt motsvarighet i allmänna familjepensionsreglementet. Densammas upptagande i förslaget betingas, i likhet med stadgandet i andra stycket i 2 §, av den ofullständiga tjänstepensionsregleringen för prästerna.

9 §.

De *sakkunniga*: Såväl jämlikt allmänna familjepensionsreglementet som enligt familjepensionsreglementet för folkskollärare m. fl. skola befattningshavarnas egna bidrag till pensioneringen av de efterlevande utgå i form av *familjepensionsavdrag* å befattningshavaren tillkommande lön eller arvode. Samma princip torde böra tillämpas för de befattningshavare, som erhålla familjepensionsrätt enligt det nu föreslagna prästerliga familjepensionsreglementet. Att uppmärksamma är emellertid att tillämpningen av ett dylikt avdragssystem, med hänsyn till de gällande bestämmelserna om sättet för prästlönernas gäldande och utbetalande, måste påkalla en särreglering beträffande redovisningen till kyrkofonden av »familjepensionsavdragen» för åtskilliga grupper av präster, vilkas avlöning helt eller till sin allra väsentligaste del gäldas av andra medel än kyrkofondens. I första hand gäller detta de ordinarie församlingsprästerna samt kyrkoadjunkterna. Även för dessa präster torde emellertid en kontant uppbörd av pensionsavdragen för kyrkofondens räkning bliva erforderlig endast för de fall, att vid de eljest årligen skeende avräkningarna mellan kyrkofonden och pastoraten ett tillräckligt saldo pastoratet till godo icke uppkommer, varå de av pastoraten vid löneutbetalningen innehållna »pensionsavdragen» kunna avräknas.

De sakliga avvikelser från samt tillägg till vad i allmänna familjepensionsreglementet finnes stadgat, som i de här närmast omnämnda fyra paragraferna föreslagits, synas vara motiverade av de i här berörda hänseenden för prästerna rådande speciella förhållandena.

10 §.

1 mom.

De *sakkunniga*: På sätt förut framhållits saknas alltjämt för prästernas del en tjänstepensionering i modern mening. Den möjlighet, som jämlikt de för biskoparnas avlöande gällande särskilda bestämmelserna (förordningen den 27 november 1936 nr 578) samt 1910 års emeritilönelag beretts biskopar och församlingspräster att avgå från tjänsten mot erhållande av emeritilön innefattar sålunda icke någon ovillkorlig rätt till ålderspension eller pension vid inträffande tjänsteoduglighet, och befattningshavaren har till följd därav ej heller ansetts kunna förpliktas att erlägga avgift för eller eljest vidkännas avdrag å sin avlöning för berörda förmån. Bestämmelserna i förevarande moment om tjänstårsberäkningen hava följaktligen icke kunnat, på sätt som skett i allmänna familjepensionsreglementet, omedelbart anknytas till en reglering av tjänstårsberäkningen för tjänstepension. De i detta moment för fall, som under a) och b) sägs, i reglementsförslaget upptagna bestämmelserna äro dock i sakligt hänseende överensstämmande med motsvarande i allmänna familjepensionsreglementet åberopade bestämmelser i civila tjänstepensionsreglementet.

Vad angår de i detta sammanhang erforderliga speciella reglerna rörande tid, för vilken vid tjänstårsberäkningen avdrag skall göras, må erinras om, att även enligt 1910 års emeritilönelag skall vid emeritilöns bestämmande hänsyn i vissa fall tagas till av befattningshavaren innehavda tjänstår, s. k. »prästerliga tjänstår». Sådana prästerliga tjänstår åter uträknas enligt särskilda i 10 § lagen om tillsättning av prästerliga tjänster därom meddelade föreskrifter. Jämlikt dessa föreskrifter skall väl befattningshavarens tjänstålder principiellt grundas på *effektiv tjänstgöringstid*, men även annan tid, exempelvis för teologiska studiers idkande, liksom ock vissa särskilda examensmeriter må tillgodoräknas för dylik tjänstårsberäkning. Tydligt är emellertid, att här berörda bestämmelser icke äro användbara för den för prästerna nu föreslagna familjepensionsregleringen. I viss mån bättre avpassade härför äro då de bestämmelser, som finnas meddelade i 1935 års gällande prästerliga avlöningsreglemente för prövningen av befattningshavares rätt till ålderstillägg. Ej heller dessa bestämmelser kunna dock, om sambandet med familjepensionsregleringen för statens civila befattningshavare skall i erforderlig utsträckning upprätthållas, oförändrade komma till tillämpning. På denna punkt hava de sakkunniga fördenskull i sitt förslag mera följt den reglering, som enligt civila tjänstepensionsreglementet är i förevarande hänseende gällande. De mindre jämkningar av bestämmelserna i sistnämnda reglemente, som härvid företagits, hava betingats därav, att någon full motsvarighet till den semesterrätt, som är statstjänstemännen tillförsäkrad, icke förekommer för prästerna, samt att den stora massan av extra ordinarie präster icke, överhuvudtaget, kommer i åtnjutande av tjänstledighet i övlig mening.

2 mom.

De *sakkunniga*: Reglementsförslaget upptager under förevarande moment en bestämmelse om tillgodoräknande för tjänstårsberäkning — efter prövning i särskild ordning — jämväl av tid, varunder befattningshavaren varit i utövning av viss annan verksamhet än sådan tjänstgöring, som omedelbart medför rätt till tjänstårsberäkning. En motsvarande bestämmelse finnes intagen i civila tjänstepensionsreglementet. Enligt de sakkunnigas förslag (1 § 3 mom.) skall, såsom förut berörts, familjepensionsrätt för extra ordinarie präst såsom regel inträda först då denne fullgjort två års adjunktstjänstgöring. Det torde vid tillämpningen av den nu omfördälda bestämmelsen om tillgodoräknande efter speciell prövning av viss särskild verksamhet för tjänstårsberäkning få anses ligga i sakens natur, att till sådan verksamhet icke bör i något fall få räknas dylik av befattningshavaren — före reglementets ikraftträdande för honom — fullgjord adjunktstjänstgöring.

3 mom.

De *sakkunniga*: Det i första meningen i detta moment föreslagna förbudet mot dubbelräkning av tjänstgöringstid vid tjänstårsberäkningen har kunnat göras i viss mån mera kategoriskt än motsvarande stadgande i 3 § 3 mom. i civila tjänstepensionsreglementet, enär för prästernas del icke ifrågakommer sådan halvtidstjänstgöring, som i senare delen av sistnämnda stadgande främst åsyftas.

Stadgandet i sista meningen i momentet avser närmast det fall, att präst vid tjänstekombination under andra förhållanden än i 1 § 4 mom. sägs förvärvat familjepensionsrätt jämväl vid annan befattning än enligt familjepensionsreglementet för prästerskapet. I den mån kalendertid, varunder prästen tillika fullgjort prästerlig tjänstgöring, tillgodoräknas honom för familjepensioneringen vid denna andra befattning, skall sådan tid icke därjämte få tillgodoräknas honom för familjepensioneringen enligt detta reglemente.

4 mom.

Enligt sakkunnigförslaget skall för befattningshavare, som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt emeritilön, familjepensionens s. k. grundbelopp bestämmas i förhållande till det antal tjänstår, som erhålles, om de av befattningshavaren intjänade tjänståren utökas med tid, som från dödsfallet eller från tidpunkten för emeritilönens tillträdande må ha återstått till pensionsåldern. I anslutning till gällande bestämmelser om emeritiålder har pensionsåldern av de sakkunniga föreslagits skola anses inträda vid utgången av mars månad närmast efter det befattningshavaren, där han är biskop eller annan ordinarie präst, fyllt 70 år samt, där han är extra ordinarie präst, fyllt 60 år.

Med avseende å bestämmelsen i 1 mom. i denna paragraf angående avdrag vid tjänstårsberäkning samt beträffande i 4 mom. föreslagen pensionsålder för biskop och annan ordinarie präst ha i remissutlåtandena gjorts följande erinringar.

Domkapitlet i Luleå: Den föreslagna regeln för tjänstårsberäkningen kunde betraktas såsom skäligen oförmånlig för prästerna, jämfört med till

allmänna familjepensionsreglementet anslutna tjänstemän. Särskilt för de äldre prästmännen syntes det betungande, att kortare ledighet för enskilda angelägenheter under alla förhållanden skulle medföra avdrag vid tjänstårsberäkningen.

Statens pensionsanstalt: Bestämmelsen om en pensionsålder av 70 år i förening med därmed sammanhängande regler om beräkning av tjänstår och s. k. utökningstid kunde verka föregripande på en blivande tjänstepensionsreglering, vid vilken måhända en sänkning av avgångsåldern kunde finnas påkallad. I anledning härav och för att ej åt ifrågavarande präster ge en i jämförelse med statstjänstemän allt för gynnsam ställning i fråga om möjligheten att förvärva tjänstår syntes det lämpligt att vidtaga sådan begränsning i reglerna om tjänstårsberäkning och utökningstid, att tid efter 65 års ålder ej finge tagas i betraktande.

1938 års pensionssakkunniga hava samma uttalande med tillägg blott, att den sålunda föreslagna begränsningen med avseende å tjänstårsberäkningen och utökningstiden icke borde påverka tiden för pensionsavdrags uttagande.

Domkapitlet i Uppsala: Kravet, att prästerna inklusive biskoparna skulle för vinnande av en bättre familjepensionering avstå från sin hittillsvarande rätt att såsom emeriti vara befriade från erläggande av pensionsavgift, vore befogat.

Formuleringen i reglementsförslaget av bestämmelsen om pensionsåldern kunde tolkas, som om biskop vore skyldig kvarstå i tjänst till den 1 mars, året efter det han fyllt 70 år. Hittills har biskop, i motsats till annan präst, icke haft fixerad kalenderdag för sin emeritering. Det vore ur olika synpunkter beklagligt, om denna tolkning vore avsedd. Biskoparna vore så få, att de borde kunna få avgå efter sitt födelsedatum. En sträng likformighet med övriga präster syntes på intet sätt påkallad.

Reglementsförslagets bestämmelser om tjänstårsberäkning samt om för familjepensioneringen gällande pensionsålder komma icke att påverka familjepensionsrätten för dem, som vid tiden för reglementets ikraftträdande och prästänkekassans upphörande äro delägare i kassan och vid sin död kvarstå i tjänst eller åtnjuta emeritilön. Enligt den preliminära överenskommelsen om änkekassans övertagande äro nämligen dessa delägare tillförsäkrade hel familjepensionsrätt oberoende av tjänstårens antal.

Utformningen av bestämmelserna i 10 § 1 mom. i reglementsförslaget om tjänstårsberäkningen har delvis påverkats av att för prästerna för närvarande ej förefinnes någon semesterrätt i vanlig mening. I enlighet härmed ha sålunda ordinarie präster och med dem likställda i stadgandet medgivits avdragsfrihet för 30 dagar om året vid tjänstledighet för, exempelvis, enskilda angelägenheter, medan civilstatstjänstemän härför blott åtnjuta 14 dagar fria. Den reglering i angivna hänseende, som här föreslagits för prästerna, kan måhända sägas vara försiktig men är icke oförmånlig för dem. I avvaktan på en blivande översyn av prästernas löne- och anställningsförhållanden, vilken torde böra omfatta jämväl semesterfrågan, anser jag bestämmelsen i fråga tillsvidare väl försvarlig.

Departementschefen.

Då den av de sakkunniga i 4 mom. av samma paragraf gjorda bestämningen av begreppet pensionsålder i familjepensionshänseende anknyter till de stadganden om emeritiålder, som för närvarande för vederbörande präster normalt gälla, kan denna bestämning i och för sig synas motiverad. Det i ett par av de angivna remissutlåtandena gjorda påpekandet, att en blivande tjänstepensionsreglering därigenom kunde föregripas, visar dock att en viss försiktighet vid bestämmandet bör vara tillrådlig. Då, såsom jag redan berört, en sänkning av pensionsåldern enligt familjepensionsreglementet för biskopar och övriga ordinarie präster till 65 år icke skulle komma att påverka familjepensionsrätten för de nuvarande kassadelägarna, anser jag mig böra biträda yrkandet om sådan ändring.

Enär vid dylik jämkning av i familjepensionsreglementet angiven pensionsålder dennas anknytning till gällande emeritiålder i det väsentliga skulle upphöra, synes mig lämpligt — främst för erhållande av bättre anpassning av stadgandet till motsvarande bestämmelse i civila tjänstepensionsreglementet — att den i reglementsförslaget utsatta dagen för pensionsålderns inträdande för samtliga präster ändras från den sista mars till utgången av den månad, varunder pensionsåldern uppnås. Därmed tillgodoses även det av domkapitlet i Uppsala i detta hänseende beträffande biskoparna uttalade önskemålet.

11 §.

Stadgandena i förevarande paragraf motsvara, sakligt sett, vad i 4 § i allmänna familjepensionsreglementet stadgas.

De *sakkunniga*: Den föreslagna tilläggsbestämmelsen i andra stycket av 2 mom. avser att för särskilt fall reglera tillämpligheten av stadgandet i första stycket beträffande sådana präster, för vilka 1910 års emeritilönelag för präster icke är gällande (vissa militärpräster, utlandskyrkoherdarna m. fl.).

Departementschefen.

Vad de sakkunniga här föreslagit, finner jag väl motiverat.

12 §.

De *sakkunniga*: Beträffande anställningsförhållandena för de extra ordinarie präster, som enligt 1 § 1 mom. i de sakkunnigas förslag skulle falla under reglementets tillämpningsområde, bör beaktas, att ifrågavarande prästers anställning såtillvida till sin natur skiljer sig från extra ordinarie anställning inom den civila statsförvaltningen, som de prästerliga extra ordinarie befattningshavarna icke äro på samma sätt som de extra ordinarie civilstatstjänstemännen säkerställda för — ofrivilliga — avbrott i tjänstgöringen. Visserligen tillämpas vid rekryteringen av det extra ordinarie prästerskapet alltjämt den grundsatsen, att sådana befattningshavare icke antagas till tjänstgöring inom stiftet till större antal än att de kunna beräknas erhålla stadigvarande sysselsättning såsom adjunkter. Fall kunna dock givetvis tänkas uppkomma, då en extra ordinarie präst, när tiden för ett visst förordnande för honom gått till ända, utan sitt eget

förvållande kan bliva nödsakad att underkasta sig någon kortvarigare väntetid, innan nytt förordnande kan beredas honom.

Det kan tydligen icke anses tillfredsställande, att de efterlevande till en extra ordinarie präst, som avlede under tiden för ett dylikt tillfälligt avbrott i sin enligt det föreliggande förslaget familjepensionsreglerade anställning, skulle komma i en annan och sämre ställning än om dödsfallet inträffat under tjänstgöringen i denna anställning. Med bestämmelsen i förevarande paragraf ha de sakkunniga avsett att undvika en dylik ojämnhet i reglementets tillämpning. De sakkunniga få erinra om, att en i vissa avseenden likartad reglering finnes upptagen i familjepensionsreglementena för arbetare (4 § 5 mom.) samt för folkskollärare m. fl. (14 §).

Det har synts de sakkunniga, som om den tidsfrist efter senaste anställning, inom vilken dödsfallet skall hava inträffat, för att den i paragrafen upptagna regeln skall bli tillämplig, med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena för de extra ordinarie prästerna skäligen kunde fixeras till tre månader.

Av bestämmelsens avfattning torde framgå, att med »sista anställning», varifrån tidsfristen i fråga skall räknas, i förekommande fall även förstås sådan, med verklig anställningstid jämställd tid, som i andra stycket av 1 § 1 mom. i reglementet avses. De sakkunniga ha därjämte utgått ifrån, att den enligt nu ifrågavarande stadgande medgivna förlängningen av anställningstiden bör — såsom ock av innehållet i stadgandet framgår — få liksom ovan omnämnda i 1 § 1 mom. avsedda tid räknas den extra ordinarie prästen till godo såsom tjänstår.

Domkapitlet i Härnösand: Enligt förslaget komme efterlevande efter extra ordinarie präst, som avlede sedan en tid av tre månader förflutit efter det hans sista förordnande upphört, icke att erhålla pension. Denna gentemot extra ordinarie präster ganska hårda bestämmelse borde enligt domkapitlets mening ändras åtminstone såtillvida, att om dödsfallet vore föranlett av sjukdom, som uppstått, innan tre månader förflutit sedan den avlidnes senaste förordnande upphört, pensionsrätten för de efterlevande skulle vara behållen.

Domkapitlet i Luleå: Såvitt domkapitlet rätt fattat bestämmelserna om extra ordinarie prästs familjepensionsrätt, skulle stifts- och kontraktsadjunkternas samt pastoratsadjunkternas »medlemskap i kassan» upphöra, då de åtnjöte ledighet för enskilda angelägenheter. Ifrågavarande präster, vilka kunde förbli i sina förordnanden kanske ett tiotal år men som formellt icke ägde rätt till ledighet vid sina anställningar, torde emellertid överallt i riket erhålla viss ledighet. Det kunde nämligen icke förnekas, att dessa prästmän, som ofta hade ett förslitande arbete, vore i behov av ledighet för vila och recreation. Kunde det vid sådant förhållande anses rättvist, att principen om tjänstgöring skulle i ifrågavarande avseende uppehållas till sina yttersta konsekvenser? Under alla förhållanden syntes allt tala för att frågan om rätt för det extra ordinarie prästerskapet till semesterledighet skyndsammast upptoges till behandling.

Kammarkollegiet: Enligt familjepensionsreglementet för arbetare och familjepensionsreglementet för folkskollärare m. fl. vore motsvarande tid bestämd till nio månader. Anledning syntes knappast föreligga att för de extra ordinarie prästmännen stadga så kort tid som tre månader för pensionsrättens giltighet efter anställningens upphörande. Tiden syntes böra utsträckas till nio månader.

Departementschefen.

De sakkunniga erinra i motiveringen till sitt förslag i denna paragraf om att i två andra familjepensionsreglementen inginge en i vissa avseenden likartad reglering av pensionsrätten efter anställnings upphörande men att de ansett tidsfristen för pensionsrättens giltighet för de extra ordinarie prästerna skäligen kunna, med hänsyn till dessas tjänstgöringsförhållanden, begränsas till tre månader. Att märka är, att den motsvarande bestämmelsen i reglementet för arbetarna framförallt åsyftade de s. k. säsongarbetarna, vilka regelmässigt kunna ha relativt långa avbrott i sin tjänstgöring, samt att bestämmelsen i reglementet för folkskollärarna närmast är föranledd av de i samband med ferier uppkommande avbrotten, vilka, särskilt om läraren ej erhåller fortsatt anställning omedelbart från påföljande termins början, ofta kunna bliva av längre varaktighet än tre månader. För prästernas vidkommande har den föreslagna bestämmelsen närmast tagit sikte på sådana kortare avbrott, som sporadiskt kunna förekomma, antingen på grund av att förordnanden tillfälligtvis icke stå att erhålla eller ock till följd av kortare tids tjänstgöring inom annat prästerligt arbetsområde. Med hänsyn till här framhållna olikartade tjänsteförhållanden finner jag den av de sakkunniga föreslagna tidsfristen för extra ordinarie präst väl avvägd och anser jag mig fördenskull böra tillstyrka förslaget i denna del oförändrat.

I anledning av vad domkapitlen i Härnösand och Luleå anført, vill jag erinra om att den extra ordinarie prästens familjepensionsrätt merendels icke helt upphör under även ett längre avbrott i tjänstgöringen eller med tjänstgöringens fullständiga avbrytande. I regel bevarar sådan präst, där est han kan räkna minst fem tjänstår, i allt fall rätt till viss avkortad familjepension. Den i förevarande paragraf upptagna bestämmelsen är emellertid tillkommen just för att till någon del för dessa präster undanröja de i följd av deras säregna, i viss mån lösliga tjänsteförhållanden uppstående olägenheterna med avseende å möjligheterna till familjepensionsrättens bevarande oavkortad. Vad särskilt beträffar inträffande sjukdoms inverkan på den extra ordinarie prästens familjepensionsrätt förtjänar även uppmärksammas, att sådan präst jämlikt bestämmelserna i 1 § 1 mom. andra stycket i reglementsförslaget skulle vid sjukledighet få familjepensionsrätten bevarad oavkortad under två hela år och därefter enligt bestämmelsen i 12 § under ytterligare tre månader.

13 §.

Regleringen i denna paragraf följer i det hela den motsvarande regleringen i allmänna familjepensionsreglementet.

De sakkunniga: I sakligt hänseende överensstämma bestämmelserna i 5 mom. med däremot svarande bestämmelser i allmänna familjepensionsreglementet men ha, för att underlätta läsningen, erhållit en något änd-

rad uppställning. Ett tillägg till regleringen på ifrågavarande punkt har dock befunnits erforderlig, nämligen beträffande pensionstagare (änka), som äger uppbära avkastning från ett av enskild donerat prästänkesäte, från en fond, som härrör från en dylik fastighet, eller från annan fonderad penningtillgång, som genom donation av enskild knutits till viss prästerlig tjänst.

De sakkunniga ha funnit det med vedertagna principer på familjepensionsområdet mest överensstämmande, att för familjepensionens bestämmande annan hänsyn till en dylik avkomsträtt icke toges än att pensionen minskas med den rörliga pensionsdelen jämte så stor del av etthundratjugo kronor, som den i pensionsbeloppet ingående fasta pensionsdelen utgör av familjepensionsunderlaget. För skäligheten av en dylik reglering måste dock förutsättas, att det årliga värdet av avkastningen av de doneerade förmånerna är lika med eller större än det belopp, varmed pensionen, enligt vad här sagts, skulle komma att reduceras. Fall torde emellertid kunna förekomma, där berörda värde är lägre eller åtminstone måste bedömas såsom för framtiden osäkrare än den från det allmännas sida tillskjutna pensionsdelen. I den av de sakkunniga föreslagna tilläggsbestämmelsen har för dylikt fall befattningshavaren uttryckligen tillerkänts befogenhet att för sina efterlevande avstå från avkomsträtten till prästänkesätet, men även dennes änka berättigats att inom viss tid efter familjepensionens tillträdande själv fransäga sig sagda rätt.

Kammarkollegiet: Samma uttryckssätt syntes i 5 mom d) böra användas som i 3 § »avkastning av prästänkesäte och därav härfluten fond». Det syntes tvivelaktigt, om befattningshavare ägde befogenhet att för sin hustru avstå från förmånen av prästänkesäte. Likaså vore det osäkert, om en prästs maka kunde under hans livstid avstå från förmånen. Det syntes böra uppmärksammas, att det kunde inträffa, att prästänkas rätt till avkomsten av prästänkesäte kunde vara beroende av succession efter andra, tidigare berättigade prästänkor. Minskningen i pensionen syntes ej böra göras beroende av den rätt prästänkan tillförsäkrats utan av att hon verkligen kommit i åtnjutande av prästänkesätets avkomst. Samtidigt syntes valrätt böra medgivas intill den tidpunkt, då avkastningen av prästänkesätet skulle tillträdas; och avsägelse av avkomsten av prästänkesätet mot åtnjutande av oavkortad pension borde kunna ske intill denna tidpunkt. Framhållas borde även, att franskild hustru kunde äga rätt till familjepension men däremot torde vara utesluten från andel i avkastningen av prästänkesäte. Någon valrätt erfordrades föröfverskull icke för franskild hustru, men däremot borde tillses, att hon icke komme i sämre ställning genom att änka tillträdde prästänkesäte.

I förevarande paragraf avses med fond icke blott av prästänkesäte härfluten utan även särskilt donerad sådan. Då på annat sätt — än genom donation av enskild — för prästänka anslagen fond för närvarande icke förekommer och icke kan tänkas uppkomma, har däremot föreskriften i 3 § kunnat begränsas till att avse allenast av änkesätet härfluten fond.

Som den i bestämmelsen i momentet åsyftade avsägelsen från änkas sida endast komme att gälla henne själv och den rätt till 120-kronorsbidrag och rörlig del av familjepension, som kunde tillkomma henne, kan

Departementschefen.

ej hinder möta, att hon redan under sin makes livstid — om förhållandena skulle kunna föranleda därtill — för sin del avsäger sig ifrågasvarande pensionsförmåner. Likaså kan avsägelsen från hennes sida naturligtvis icke på minsta vis inverka på hennes eventuellt förekommande medpensionärers, t. ex. fränskild hustrus, pensionsrättigheter.

Med hänsyn till syftet med den föreslagna regleringen kan tydligen icke, på sätt kammarkollegiet för visst fall ifrågasatt, få anstå någon längre tid med avgörandet, huruvida änkan skall behålla här avsedd oavkortad familjepension. Det bör ju icke heller möta några större svårigheter för henne att under det första året efter makens fränfälle avgöra, huruvida de samlade familjepensionsförmånerna av 120 kronor för år jämte förhöjning genom den rörliga familjepensionsdelen, bedömda för hennes återstående sannolika livstid, uppväga det beräkneliga värdet för samma tid av avkomsten av ett prästänkesäte, även om förhållandena äro sådana, att hon först framdeles skulle äga komma i åtnjutande av avkomsten i fråga.

I enlighet med vad jag här framhållit, anser jag icke anledning föreligga att vidtaga ändring i eller komplettering av vad de sakkunniga i denna del föreslagit.

14 §.

De *sakkunniga*: I fråga om bestämmelserna under 1 mom. i förevarande paragraf må erinras om, att jämlikt 5 § 2 mom. i gällande reglemente för prästerskapets avlöning vid kyrkoherde-, komministers- och kyrkoadjunktstjänster samt för emeriti bestämda löneförmåner utgå intill slutet av den månad, varunder befattningshavaren, respektive f. d. befattningshavaren avlidit eller rätten till löneförmånerna eljest upphör. För annan i avlöningsreglementet avsedd adjunkt utgå däremot löneförmånerna blott till och med dagen för anställningens upphörande. Med hänsyn därtill hava bestämmelserna om familjepensionens utgående här måst givas ett i någon mån avvikande innehåll till vad i allmänna familjepensionsreglementet stadgats. Omnämnda förhållande har delvis även motiverat den ändrade avfattningen i momentets andra stycke rörande familjepension till barn, fött efter faderns död.

Till stöd för i 2 mom. föreslagen bestämmelse om statskontorets befattning med pensionsutbetalningar återopas vad som anföres under 15 §.

15 §.

De *sakkunniga*: Enligt 1910 års lag om emeritilöner för präster är prövningen av fråga om tilldelande av sådan lön (tjänstepension) förbehållen Kungl. Maj:t. Varje anledning torde dock saknas att betunga Kungl. Maj:t med prövningen i första hand även av frågor om familjepension till efterlevande efter präster, varå det föreslagna nya prästerliga familjepensionsreglementet avses skola bliva tillämpligt. För den uppgift, det här gäller, torde väl knappast annan myndighet böra komma i fråga än antingen statens pensionsanstalt eller statskontoret. Valet mellan dessa två organ torde vara ett rent lämplighetsspörsmål. Till stöd för ett hänläggande

av prövningsrätten i förevarande ärenden till statens pensionsanstalt skulle måhända kunna särskilt åberopas det förhållandet, att denna anstalt ombesörjer motsvarande uppgift för efterlevande till lärarpersonalen vid folkskoleväsendet, vilken personal, såsom förut framhållits, intager en med prästerskapets i betydelsefulla hänseenden likartad offentlighetslig ställning. De övervägande praktiska skälen torde dock tala för, att här ifrågasvarande uppgift anförtros åt statskontoret. Att beakta är nämligen, att kyrkofonden, varur de enligt reglementsförslaget utgående familjepensionerna skulle komma att bestridas, förvaltas av nämnda ämbetsverk, vilket också för närvarande verkställer utbetalningen från berörda fond av de prästerliga tjänstepensionerna. Vidare bör uppmärksammas, att statskontoret enligt gällande bestämmelser omedelbart omhänderhar alla ifrågakommande kontantlikvider mellan kyrkofonden och pastoraten. Då här förevarande präster skulle hava att vidkännas avgift för sin familjepensionering genom avdrag å dem tillkommande lön eller arvode och detta avdrag för ordinarie församlingspräster och kyrkoadjunker i så fall torde böra ske genom avgiftsbeloppets innehållande vid utbetalningen inom pastoraten av de avlöningsposter, vilkas gäldande ankomma å dessa menigheter, ligger ock i sakens natur, att de nämnda, årligen skeende likviderna mellan kyrkofonden och pastoraten måste komma att inbegripa jämväl redovisningen till fonden av sålunda innehållen familjepensionsavgift. Slutligen må erinras om, att statskontoret är den myndighet, som jämlikt allmänna familjepensionsreglementet för varje fall — med undantag för de affärsdrivande verkens personal — prövar och avgör fråga om rätt till familjepension.

16 §.

Denna paragraf innehåller föreskrift om att ur tjänst avgången befattningshavare skall — där han så begär — äga utfå bevis beträffande sin familjepensionsrätt.

Såväl *statskontoret* som *statens pensionsanstalt* förklara sig icke hava något att erinra emot, att bestyret med pensioneringen enligt det nya familjepensionsreglementet och enligt de i träffad överenskommelse med prästänkekassan inrymda bestämmelserna uppdrages åt statskontoret. I fråga om de arbetsuppgifter, som därvid skulle ankomma på ämbetsverket, framhåller *statskontoret* följande:

Då statskontoret i samband med allmänna familjepensionsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1937 övertog arbetsuppgifter, som tidigare handhäfts av civilstatens änke- och pupillkassa, arméns och marinens familjepensionskassor samt tullstatens enskilda pensionsinrättning förutsattes, att dessa arbetsuppgifter icke skulle komma att omfatta kassornas samtliga bestyr med familjepensioneringen. Med hänsyn till det nya sätt, varpå befattningshavarnas bidrag till pensioneringen komme att uttagas — pensionsavdragen — ansåges nämligen behov ej föreligga att bibehålla den centrala registrering av till pensioneringen anslutna befattningshavare, som ägt rum inom respektive kassor, liksom ej heller där förekommande beräkning och debitering av avgifter samt kontroll i fråga om avgiftsbetalningens

fullgörande. På statskontoret överflyttades därför huvudsakligen — förutom förvaltningen av kassornas fondtillgångar — prövningen av frågor om rätt till familjepension samt utbetalningen av pensionerna jämte därå belöpan- de tilläggsförmåner. Personalorganisationen å statskontorets pensionsbyrå utbyggdes också under här angivna förutsättningar.

De sakkunniga hade i betänkandet icke närmare angivit, huru redovis- ningen av de prästerliga befattningshavarnas bidrag till familjepensione- ringen skulle komma att ske. Såvitt statskontoret kunde finna, vore härvid två alternativ att välja på, nämligen att dessa bidrag — vare sig de ut- gjorde pensionsavdrag enligt det nya reglementet eller avgifter enligt präst- änkekassans jämlikt överenskommelsen för vissa fall alltså gällande reg- lemente — antingen innehölles av pastoraten i samband med löneutbetal- ningen och därefter redovisades till kyrkofonden i samband med den medels- reglering, som skedde mellan pastoraten och fonden, eller ock innehölles av stiftsnämnderna å de dyrtidstilläggsförmåner, som stiftsnämnderna hade att för kyrkofondens räkning till prästerna utbetala. I båda fallen borde det ankomma på stiftsnämnderna att svara för bidragens behöriga redo- visning till kyrkofonden. Någon svårighet för stiftsnämnderna eller pasto- raten att avgöra vilka bidragsbelopp, som i vart fall skulle ifrågakomma, behövde icke föreligga, då bidragen — såsom vanligen bleve förhållandet — utgjordes av de i det nya familjepensionsreglementet för respektive löne- grupper fastställda pensionsavdragen. I de fall avgifter skulle innehållas enligt prästänkekassans reglemente, borde det däremot ankomma på stats- kontoret att på förhand tillhandahålla stiftsnämnderna erforderliga upp- gifter om vilka befattningshavare detta gällde och storleken av förekom- mande avgifter. Vid valet mellan dessa båda alternativ i fråga om redo- visningen till kyrkofonden av befattningshavarnas bidrag till pensione- ringen funne sig statskontoret böra förorda det senare alternativet såsom innebärande den mest praktiska och ur kontrollsynpunkt mest lämpliga lösningen.

Vilket av nämnda båda redovisningssätt, som än valdes, utginge stats- kontoret från att ämbetsverket icke heller nu, när det gällde övertagandet av den prästerliga familjepensioneringen, skulle läggas att ingående över- vaka fullgörandet av de enskilda befattningshavarnas bidrag till pensione- ringen. — Det borde dock framhållas, att ämbetsverket numera ansett sig böra utöva en viss kontroll beträffande myndigheternas redovisningar av befattningshavarnas enligt äldre reglementsbestämmelser utgående avgifter. — Statskontorets arbetsuppgifter skulle alltså även i fråga om prästernas pensionering huvudsakligen inskränkas till att omfatta, förutom förvalt- ningen av prästänkekassans till kyrkofonden överlämnade fondtillgångar, prövning av frågan om rätt till familjepension samt utbetalning av pen- sioner jämte tilläggsförmåner. Med denna utgångspunkt behövdes enligt statskontorets mening endast en mindre förstärkning av arbetskrafterna å pensionsbyråns expeditionsavdelning. Under erinran, att någon förstärk- ning av nämnda byrås personal icke ifrågakommit i samband med stats- kontorets övertagande av universitetskassornas och lotsverkets enskilda pensionskassas verksamhet, funne sig statskontoret här böra föreslå, att nämnda personal utökades med två tjänster, en revisorstjänst i 21 löne- graden, avsedd till biträde åt förste revisorn å byrån, vilkens arbetsbörda redan nu behövde lättas, samt en kvinnlig biträdestjänst i 4 lönegraden. Statskontoret förutsatte, att till dessa befattningar skulle kunna överflyttas

personal från kassan, samt att kassans personal i övrigt skulle, om så visade sig erforderligt, stå till ämbetsverkets förfogande vid fullgörandet av vissa engångsarbeten, som givetvis förekomme vid tidpunkten för övertagandet av kassan.

Kammarkollegiet: Enligt allmänna familjepensionsreglementet erhöles alla, som avginge ur tjänst, bevis över dem tillkommande rätt till familjepension. En sådan regel vore lämplig även för den nya prästerliga familjepensioneringen. Beviset borde utställas av statskontoret.

I enlighet med vad av de sakkunniga föreslagits och av såväl statskontoret som statens pensionsanstalt biträtts, finner jag det ändamålsenligast, att åt statskontoret uppdrages att handlägga de för prästerna i allmänhet ifrågakommande familjepensionsfrågorna.

Departementschefen.

Då de av kammarkollegiet omnämnda bevisen om rätt till familjepension synas sakna större praktisk betydelse och då någon bestämmelse, över huvud taget, om utfärdande av sådant bevis ej föreslagits i 1938 års pensions-sakkunnigas den 14 mars 1941 avgivna betänkande med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen (statens offentliga utredningar 1941: 10), finner jag ej anledning tillstyrka kammarkollegiets yrkande om ändring i förevarande hänseende.

Ej heller mot övriga i 14—16 §§ i reglementsförslaget intagna bestämmelser finner jag skäl till erinran.

Beträffande den framtida redovisningen av prästernas familjepensionsavdrag eller -avgifter bör den närmare regleringen ske i administrativ väg. Jag har för avsikt att sedermera framlägga förslag härom.

Vad statskontoret anført rörande eventuell förstärkning av sina arbetskrafter i och för familjepensionsärendenas handläggning, torde böra upptagas till prövning först sedan prästänkekassans avveckling kommit till stånd och man därvid fått tillfälle att överblicka, i vilken omfattning denna kassas klientel övergått å det nya »allmänna» reglementet eller kvarstår å de äldre familjepensionsbestämmelserna.

17 §.

I enlighet med vad jag i det föregående vid frågan om den nya familjepensioneringens omfattning uttalat, har jag ansett, att till svenska kyrkan hörande präst, som överginge från en i 1 § i familjepensionsreglementet avsedd befattning till anställning i någon av de utländska församlingarna i Stockholm och Göteborg, skäligen borde få bli bibehållen vid sin familjepensionsrätt enligt reglementet. Härför erforderligt stadgande i reglementet torde, i likhet med vad i allmänna familjepensionsreglementet för motsvarande fall skett, böra såsom särskild tillämplighetsbestämmelse införas i reglementets sista kapitel, förslagsvis såsom 17 §. Förslagets nuvarande 17, 18 och 19 §§ torde för så fall böra erhålla nummerbeteckningarna 18,

Departementschefen.

19 och 20 och kapitelrubriken ändras till förslagsvis »särskilda bestämmelser». I nu angivet syfte utarbetat förslag till stadgande är av följande lydelse:

Övergår befattningshavare, å vilken reglementet äger tillämpning, från i 1 § 1 mom. avsedd befattning till prästerlig befattning i finska eller tyska församlingen i Stockholm eller tyska församlingen i Göteborg, må reglementet å befattningshavaren även under sådan hans anställning äga tillämpning, såframt hos statskontoret inom en månad från det befattningshavaren tillträder den nya anställningen göres anmälan dels av befattningshavaren, att han önskar fortfarande vara underkastad bestämmelserna i detta reglemente, dels av den församling, i vars tjänst han inträder, att församlingen förbinder sig att för den tid, befattningshavaren kvarstår i församlingens tjänst, till statskontoret, på sätt av Kungl. Maj:t föreskrives, inbetala vad befattningshavaren för så fall skall hava att vidkännas i familjepensionsavdrag. Skall reglementet fortfarande å sådan befattningshavare tillämpas, anses därvid som om han alltså vore innehavare av den i 1 § avsedda befattning, han senast innehaft.

Av hänvisningarna i stadgandet till 1 § i reglementet framgår, att stadgandet har tillämpning allenast på i tjänst varande, till svenska kyrkan hörande präst. Enligt lydelsen i övrigt skulle stadgandet komma att äga fortsatt giltighet för sådan präst, även för det fall att han, sedan han en gång inträtt i tjänst hos en av de ifrågavarande församlingarna, därifrån överginge omedelbart till annan prästerlig tjänst i samma församling eller i någon av de båda andra församlingarna. Av stadgandet i sista punkten av paragrafen, att vid reglementets tillämpning skall anses, som om befattningshavaren alltså innehade i 1 § avsedd, av honom senast innehavd befattning, följer bland annat, att för innehavare av sistnämnda befattning i reglementet bestämt familjepensionsunderlag, respektive familjepensionsavdrag skall gälla oförändrat för befattningshavaren under hela den tid, han utan avbrott innehar prästanställning i de här avsedda utländska församlingarna. Likaså skall han under sådan tjänstgöring äga räkna tjänstår såsom om han hela tiden innehaft sin ursprungliga befattning. De i detta hänseende erforderliga uppgifterna rörande befattningshavarens tjänstgöringsförhållanden (tjänstledighet m. m.) böra givetvis tillhandahållas av vederbörande församling, där han tjänstgör.

18 § (17 §).

De sakkunniga: Då pensionsförmånerna, i enlighet med de sakkunnigas förslag, förutsätts skola utgå ur kyrkofonden, följer av i ämnet för närvarande gällande bestämmelser [lagen om regeringsrätt 1 § 4:o], jämfört med stadgandena i kungörelsen den 12 december 1924, nr 528, 1 § 1 mom.], att besvär över statskontorets beslut i fråga, som avses i reglementsförslaget, skulle komma att tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande. Någon anledning till ändring i vad sålunda finnes stadgat torde icke föreligga. Med hänsyn till den prästerliga familjepensioneringens nära sam-

band med de speciella inom kyrkoväsendet bestående organisatoriska förhållandena i övrigt torde övervägande lämplighetsskäl tala för, att handläggningen av här ifrågakommande besvärsmål skall tillkomma ecklesiastikdepartementet.

19 § (18 §).

Paragrafen innehåller föreskrift om skyldighet för befattningshavare, å vilken reglementet erhåller tillämpning, att vara underkastad ändringar i familjepensioneringsbestämmelserna.

Kammarkollegiet: Prästerskapet borde icke underkastas strängare regler än statstjänstemännen. Det syntes ej ens kunna ifrågasättas att i reglementet göra förbehåll för de förändringar, som kunde föranledas av en ny allmän lönereglering för prästerskapet, då även i detta fall en sänkning i familjepensionerna icke torde kunna inträda för de befattningshavare, vilka redan förvärvat rätt enligt reglementet.

På sätt jag redan tidigare haft anledning framhålla, måste den nu föreslagna familjepensionsregleringen för prästerskapet betraktas i viss mån såsom ett provisorium. Jag finner fördenskull en bestämmelse av här föreslagen innebörd sakligt påkallad och gentemot prästerna ej obillig.

Departementschefen.

Utöver de jämkningar, jag härförut under de särskilda paragraferna i reglementsförslaget närmare berört, har jag i förslaget allenast funnit mig böra vidtaga några rent redaktionella ändringar.

Överenskommelsen om statens övertagande av prästänkekassans verksamhet jämte särskilda pensionsförbättringar.

De sakkunniga framhålla, att de, såsom redan förut berörts, i sitt förslag till villkor för statens övertagande av prästerskapets änke- och pupillkassa och dess verksamhet sökt så nära som möjligt anknyta till de principer, som följts vid de under de senaste åren träffade överenskommelserna om statens övertagande av familjepensionskassor för civilstatstjänstemännen med flera. Vid redogörelsen för detta sitt förslag ha de sakkunniga hänvisat till, bland annat en av prästänkekassans konsulent, fil. doktorn Fredrik Esscher på de sakkunnigas initiativ verkställd utredning rörande kassans ställning samt en av de sakkunnigas sekreterare, förste aktuarien Bertil Kjellén utarbetad promemoria angående den ekonomiska innebörden av med prästänkekassan träffad överenskommelse m. m., vilka handlingar funnes bilagda de sakkunnigas betänkande och nu torde få såsom särskilda bilagor fogas vid dagens statsrådsprotokoll över detta ärende (bil. VI, respektive VII). De sakkunniga anföra i samma fråga till en början följande.

**Verkställda försäkringstekniska
utredningar.**

Såsom en utgångspunkt vid den tidigare företagna centraliseringen av de statsanställdas familjepensionering har gällt, att även de av staten övertagna familjepensionskassornas dåvarande delägare såvitt möjligt borde erhålla de i allmänna familjepensionsreglementet bestämda pensionsförmånerna. Utredningsarbetet inriktades därför till en början på frågan, vilka förmåner staten kunde beräknas bereda dessa delägare utan kostnad för statsverket, därest kassornas tillgångar, inberäknat rätten att av delägarna uppbära de i vederbörande kassareglementen bestämda avgifterna, överlätos på statsverket. För utrönande härav verkställdes beträffande kassorna försäkringstekniska undersökningar, och resultaten av dessa sammanställdes i balansräkningar, i huvudsak uppställda sålunda, att såsom tillgångar upptogs kassornas kapitalbehållning jämte kapitalvärdet av återstående avgifter, medan såsom skuld upptogs kapitalvärdet av kassans dåvarande förpliktelser mot såväl i tjänst varande och med pension avgångna delägare som pensionärer. Vid beräkningarna tillämpades icke s. k. betryggande grunder eller, med andra ord, grunder med sådana säkerhetsmarginaler, att man vid ett normalt förlopp av verksamheten skulle hava att vänta sig överskott, utan i stället valdes s. k. självkostnadsgrunder, vilka, i följd av att bestämda säkerhetsmarginaler saknades, inneburo, att — såvitt på förhand kunde bedömas — vinster och förluster på verksamheten voro ungefär lika sannolika. Vid beräkningarna förutsattes, att kassornas kapital skulle komma att lämna en avkastning av 4 %, och värderingen av kassornas tillgångar skedde efter en effektiv ränta av samma procent; i fråga om fastigheter företogs särskilda värderingar. Med utgångspunkt från de överskott, som balansräkningarna utvisade, beräknades för respektive kassor den procentuella förhöjning, som kassapensionerna kunde undergå, och de sålunda förhöjda beloppen utgjorde vad staten vid övertagandet av tillgångarna och rätten till avgifterna beräknades kunna erbjuda kassans dåvarande delägare och pensionärer. De på detta sätt beräknade beloppen lades i princip till grund för fastställandet av nya pensionsbelopp dels för de vid övertagandet redan förefintliga pensionärerna och dels för efterlevande till delägare, som ej längre voro i tjänst eller som valde att ej underkasta sig allmänna familjepensionsreglementets bestämmelser. De i tjänst varande delägare åter, som övergingo på dessa nya bestämmelser, fingo för sina efterlevande rätt till det nya familjepensionsreglementets pensionsförmåner, dock med vissa övergångsbestämmelser, vilka åt dessa bevarade några av de förmåner, som enligt de för kassorna gällande reglementena varit tillerkända delägarna. Dessa övergångsbestämmelser inneburo exempelvis befrielse från sådan minskning i pensionsförmånerna, som familjepensionsreglementet föreskriver för det fall att före pensionsåldern ej kunnat intjänas 30 tjänstår. I avgiftshänseende blevo de nya reglerna gällande, där icke på grund av vederbörande kassas ekonomiska ställning eller andra särskilda skäl viss avvikelse gjordes, huvudsakligen innebärande ett bibehållande vid förutvarande avgiftsplikt. I princip skulle kostnaden för här ifrågavarande delägars övergång å det nya familjepensionsreglementet jämväl bestridas av kassans tillgångar. I ett par fall, där kassans tillgångar voro mera betydande, reducerades emellertid vid den slutliga regleringen — för vinnande av en viss enhetlighet inom

den för statens befattningshavare ordnade familjepensioneringen — pensionsförmånerna för pensionärer och delägare, för vilka allmänna familjepensionsreglementet icke blev gällande. Därvid uppkommet överskott i kassans tillgångar fick av kassan särskilt disponeras. I andra fall åter, där vederbörande kassas medel ej förslogo till täckning av samtliga övergångskostnader, påtog sig statsverket merkostnaden.

Då man går att taga ställning till i vad mån dessa vid de tidigare överenskommelserna om statens övertagande av familjepensionskassor för statsanställda tillämpade huvudprinciper kunna följas jämväl i fråga om prästerskapets änke- och pupillkassa, finner man, att denna kassa i sin konstruktion företer vissa särdrag, som nödvändiggöra särskilda åtgärder. De sakkunniga tänka härvid i främsta rummet därpå, att de från präst-änkekassan utgående pensionerna ej äro till sina belopp fixerade utan från år till år växla med fondernas inkomster och med pensionärernas antal och sammanlagda pensionsunderlag. Detta system med rörliga pensioner kan givetvis ej bibehållas vid en familjepensionering för prästerna på grundval av allmänna familjepensionsreglementets principer. Ej ens övergångsvis med avseende å nuvarande delägare och pensionärer kan efter statens övertagande av kassan ett sådant system lämpligen upprätthållas. Systemet förutsätter nämligen en fortvaro av grund- och tillskottsfonderna samt fortsatta tillskott till dessa enligt hittillsvarande grunder, vilket, även om det i praktiken kunde genomföras, dock skulle för flera tiotal år framåt i högsta grad komplicera pensioneringens handhavande. Ett bibehållande av nämnda system kan för övrigt icke i och för sig vara något önskemål utan fastmer måste en omedelbar avveckling därav framstå såsom eftersträfvansvärd. Kassan har även själv genom ett år 1935 infört system med särskild pensionsfyllnad sökt åstadkomma en viss fixering av pensionerna, om än denna fixering på grund av kassans nuvarande konstruktion måst göras temporär och begränsas att avse relativt korta tidsperioder och tillika bestämts att gälla blott en — visserligen större — del av kassans klientel. Fixeringen gällde första gången tiden den 1 maj 1935—31 december 1937, således $2\frac{2}{3}$ år, och den avsåg därefter treårsperioden 1938—1940. Beslut har numera av kassans fullmäktige fattats om en sådan fixering av pensionerna även för följande treårsperiod, innebärande därjämte en utvidgning av rätten till omförmäld pensionsfyllnad ävensom av rätten till tilläggspension. Detta beslut har dock ännu icke blivit av Kungl. Maj:ts stadfäst.

För erhållande av utgångspunkter för en bestående fixering av pensionsförmånerna enligt kassareglementet hava de sakkunniga från prästänkekassan införskaffat viss utredning i enlighet med särskilda av de sakkunniga lämnade direktiv. Utredningen, som verkställets av kassans konsulent, fil. doktorn Fredrik Esscher, har baserats på en år 1936 utförd ingående försäkringsteknisk undersökning av kassan men har på vissa punkter kompletterats med hänsyn till därefter vunna erfarenheter av kassans verksamhet, särskilt i fråga om uppskattningen av kassans blivande vakansårsinkomster, vilken uppskattning numera kunnat göras mera preciserad.

Av utredningen framgår till en början, att pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna, under antagande av en genomsnittlig framtida ränteavkastning av 3 %, kunna beräknas komma att variera på det sätt, som av följande sammanställning framgår. Det ligger härvid i sakens natur,

att siffrorna måste betraktas såsom allt osäkrare, ju mera avlägsna tidpunkter de avse.

Å r	Beräknad hel pensionslott ur grundfonden	Beräknad hel pen- sionslott ur tillskotts- fonden, i % av del- ägarens delaktighets- belopp i denna fond
1941	230 kronor	7.4 %
1946	200 »	6.8 »
1951	186 »	6.6 »
1956	178 »	6.5 »
1961	174 »	6.5 »
1966	173 »	6.6 »
1971	174 »	6.8 »
1976	176 »	7.0 »
1981	180 »	7.3 »
1986	185 »	7.7 »
1991	193 »	8.2 »
1996	202 »	8.8 »
2001	210 »	9.5 »

De anförda siffrorna torde få anses representera de pensionsbelopp, som med angiven räntefot äro de mest sannolika, och de visa, att pensionsnivån torde komma att befinna sig i sjunkande under de närmaste 20 åren samt att den därefter väntas långsamt stiga och åter nå nuvarande läge för att sedermera ytterligare stiga. Man har emellertid då kommit så långt fram i tiden, att förutberäkningarna måste på grund av de många däri ingående osäkra faktorerna karakteriseras såsom mycket osäkra. Förklaringen till den först fallande och därefter stigande tendensen hos siffrorna är huvudsakligen att söka däri, att antalet pensionsberättigade sjuka barn över 21 års ålder och ogifta döttrar över 55 års ålder först ökas men sedermera efter hand minskas till följd av de begränsningar, som i fråga om sådana efterlevandes pensionsrätt införts genom bestämmelserna i 1926 års kassareglemente. Vad angår delägare, som äga delaktighet i kassan enligt 1874 års reglemente, förtjänar det särskilt understrykas, att nämnda efter hand inträdande förbättring av pensionerna för dem väsentligen är föranledd av de inskränkningar i pensionsrätten, som stadgats för befordrade och nytillkommande delägare, vilka bliva underkastade 1926 års reglementsbestämmelser. Denna förbättring skulle nämligen hava uteblivit eller åtminstone blivit betydligt mindre, om 1926 års reglementsändringar ej genomförts.

Pension ur försäkringsfonden är enligt kassareglementet garanterad att för hel pensionslott utgå med 7 % av delaktighetsbeloppet i denna fond. Ur försäkringsfonden utgår vidare tilläggspension med fixt belopp, 60 kronor för hel pensionslott, till vissa änkor och minderåriga barn, som eljest icke äro berättigade till pension ur nämnda fond. Dessutom utgår sedan den 1 maj 1935 till sådana änkor och minderåriga barn, vilka åtnjuta pen-

sion eller tilläggspension ur försäkringsfonden, av vissa i denna fond uppkomna överskottsmedel pensionsfyllnad, vilken för närvarande bestämmes på sådant sätt, att ur grund- och tillskottsfonderna utgående pension jämte pensionsfyllnad för hel pensionslott kommer att för helt år uppgå, beträffande grundfonden till 300 kronor och beträffande tillskottsfonden till 8 % av delaktighetsbeloppet i denna fond. Det är att märka, att pensionsfyllnaden — ehuru utgående ur försäkringsfonden — konstruerats såsom tillägg till pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna, men att densamma ej får åtnjutas av de ur dessa fonder eljest pensionsberättigade sjuka barnen över 21 år och ogifta döttrarna över 55 år. Det är vidare att märka, att pensionsfyllnaden, då den ju utgår av medel ur försäkringsfonden, helt bekostas av andra medel än dem, som tillflyta kassan enligt 1874 års reglemente.

Såsom ett andra led i den verkställda utredningen rörande prästänkekassans ställning har ingått en undersökning, syftande till att utröna, till vilka belopp pensionerna från kassan borde kunna bestämmas, om kassan skulle fortsätta sin verksamhet på grundval av hittills gällande bestämmelser men pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna — liksom redan pensionerna ur försäkringsfonden — för framtiden skulle vara fasta.

Utredningen har givit till resultat, att kassapensionerna under nämnda förutsättningar borde för hel pensionslott åt pensionärer med rätt till pensionsfyllnad kunna fixeras på enahanda sätt, som av kassan för den senast förflutna treårsperioden beslutats, eller följaktligen sålunda, att desamma — med inräknande av pensionsfyllnaden — komme att utgöra ur grundfonden 300 kronor, ur tillskottsfonden 8 % av delaktighetsbeloppet i fonden samt ur försäkringsfonden 7 % av delaktighetsbeloppet i denna fond. Denna del av utredningen har verkställts i syfte att giva en föreställning om storleken av de pensioner, som kassan i fortsatt egen regi skulle kunna erbjuda vid en fixering av beloppen. Vid beräkningarna hava därför inlagts säkerhetsmarginaler i enlighet med vad hittills inom kassan praktiserats.

Det tredje och sista ledet i den verkställda utredningen har haft till mål att få fram siffror, som skulle kunna tagas till utgångspunkt för de sakkunnigas förslag till den fixering av kassapensionerna, som vid statens övertagande av kassan och dess verksamhet borde kunna erbjudas kassans delägare och pensionärer. Med utredningen avsågs härvid att finna en grundval för åstadkommande av fasta pensioner, som jämväl inkluderade en förhöjning av pensionerna i förhållande till det överskott, som kassan under vissa närmare angivna förutsättningar kunde anses uppvisa. De sakkunniga hade därför i sina direktiv för denna del av utredningen anknutit till de grundprinciper, som tillämpats vid motsvarande beräkningar i samband med statens övertagande av familjepensionskassorna inom den civila och militära statsförvaltningen. Beräkningarna hava alltså verkställts med tillämpning av s. k. självkostnadsgrunder, d. v. s. utan inläggande av säkerhetsmarginaler, och hava därjämte — liksom beräkningarna beträffande de förenämnda kassorna — baserats på antagandet av en framtida ränteavkastning av 4 % på kapitaltillgångarna. Det må här nämnas, att kassans kapital beräknats under år 1939 hava varit räntebärande efter en medelräntefot av 3.63 %.

Av denna utredning, vid vilken dock icke tagits hänsyn till förut omnämnt beslut av kassans fullmäktige om utvidgning av rätten till pensions-

fyllnad och tilläggspension,¹ framgår, att kassapensionerna skulle kunna fixeras på följande sätt. Enligt ett fördelningsalternativ beträffande kassans särskilda fonder beräknas vad som motsvarar hel pensionslott komma att för pensionärer med rätt till pensionsfyllnad utgöra ur grundfonden 444 kronor, ur tillskottsfonden 10 % av delaktighetsbeloppet i fonden samt ur försäkringsfonden 9.1 % av delaktighetsbeloppet i denna fond. Enligt ett andra och tredje alternativ, vilka ur kostnadssynpunkt beräknas vara likvärdiga med det första, skulle hel pensionslott för samma pensionärer i stället komma att uppgå till 420 kronor ur grundfonden och 10.4 % ur tillskottsfonden, respektive 405 kronor ur den förra och 10.8 % ur den senare fonden, medan pensionen ur försäkringsfonden enligt båda dessa senare alternativ skulle bli densamma som enligt det första alternativet, eller alltså 9.1 % av delaktighetsbeloppet i denna fond. För pensionärer utan rätt till pensionsfyllnad har motsvarande fixering av förmånerna för hel pensionslott beräknats till 240 kronor ur grundfonden och 7.6 % av delaktighetsbeloppet i tillskottsfonden. Beträffande pension, som ur tillskottsfonden komme att utgå till sådant pensionsberättigat överårigt barn, vars fader ägt delaktighet i försäkringsfonden, skulle dock iakttagas den i kassareglementet stadgade begränsningen till — för halv pensionslott — 3 % av delaktighetsbeloppet.

I fråga om de närmare detaljerna rörande beräkningarna hänvisas till den åberopade utredningen.

Kassan har sedermera till komplettering av denna utredning till de sakkunniga överlämnat en promemoria med uppgift å viss, till ett kapitaliserat värde av 601,000 kronor beräknad besparing vid pensionsutbetalningarna från kassan, vilket belopp icke i utredningen medräknats.

Rörande innehållet i den föreliggande överenskommelsen om statens övertagande av prästänkekassans verksamhet anför de sakkunniga här efter följande.

Preliminär överenskommelse med
av prästänkekassan utsedda
förhandlingsdelegerade.

I överensstämmelse med förfarandet vid nyordningen av familjepensioneringen för de inom den civila och militära statsförvaltningen anställda har av de sakkunniga med särskilda av prästänkekassan utsedda förhandlingsdelegerade — under förbehåll av godkännande av, å ena sidan, Kungl. Maj:t och riksdagen och, å andra sidan, kassans fullmäktige — träffats preliminär överenskommelse om statens övertagande av denna kassas rörelse. Överenskommelsen har i tillämpliga delar fotats på samma principer, som följts vid de tidigare ingångna överenskommelserna om statens övertagande av familjepensionskassor för statsanställda, och innebär i huvudsak följande.

¹ Ifrågavarande av fullmäktige beslutade utvidgning av rätten till pensionsfyllnad och tilläggspension har, enligt särskild från kassan inhämtad uppgift, av kassans konsulent beräknats komma att draga en merkostnad till ett kapitaliserat värde av cirka 550,000 kronor.

Staten övertager alla kassans rättigheter och förpliktelser enligt nu gällande bestämmelser.

Enligt 2 mom. i överenskommelsen skall det föreslagna nya familjepensionsreglementet för prästerskapet i allmänhet såväl beträffande pensionsförmåner som beträffande bidragsplikt bliva gällande för de kassadelägare, som vid kassans överlåtelse på staten innehava anställning, som skall medföra pensionsrätt enligt det nya reglementet. För dessa kassadelägare skola emellertid gälla de särbestämmelserna, att — på grund av tidigare högre delaktighet i kassan — i vissa fall må kunna bestämmas högre pensionsunderlag och pensionsavdrag än eljest vid övergången å det nya reglementet enligt detta skulle blivit gällande, att reglementets stadgande om reduktion av familjepension, då befattningshavaren ej kunnat före pensionsåldern intjäna 30 tjänstår, ej skall gälla i fråga om den, som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt emeritilön, att äktenskap skall grundlägga pensionsrätt, även om mannen vid dess ingående uppnått 60 års ålder, blott han då ännu icke fyllt 65 år, samt att pension till eget arvsberättigat barn må utgå, till dess barnet uppnår 21 års ålder eller dessförinnan träder i äktenskap.

För vissa till den civila statsförvaltningen hörande befattningshavare, vilka jämlikt kassans äldre reglemente alltjämt äro delaktiga i kassan, har i 3 mom. föreslagits skyldighet att på i det väsentliga samma villkor, som ovan sagts, övergå å allmänna familjepensionsreglementet.

I 4 mom. i överenskommelsen har reglerats pensioneringen för de änkor och barn, som vid statens övertagande av kassan redan åtnjuta pension, samt för framdeles pensionsberättigade änkor och barn efter emeritilöntagare och efter de befattningshavare och förutvarande befattningshavare, vilka ej bleve underkastade det nya prästerliga eller allmänna familjepensionsreglementet. Rörande de beräkningar, varå de sakkunniga för sin del byggt det i överenskommelsen utformade förslaget med avseende å dessa pensionärers blivande förmåner, få de sakkunniga hänvisa till den av förste aktuarien Kjellén utarbetade promemorian angående den ekonomiska inbörden av överenskommelsen m. m. Av denna framgår, att de sakkunniga funnit ifrågavarande pensioner skäligen böra fixeras på grundval av de siffror, som framkommit vid den av prästänkekassans konsulent verkställda utredningen rörande kassans ekonomiska ställning.

I överenskommelsen hava dessa pensioner alltså, i den mån pension ur kassans olika fonder enligt kassareglementet skolat utgå, bestämts sålunda, att de, då oavkortad pension skolat erhållas, för hel pensionslott skulle komma att uppgå

för *grundfonden* till 444 kronor,

för *tillskotts-fonden* till 10 % av det för vederbörande avlidne delägare närmast före övertagandet gällande delaktighetsbeloppet eller pensionsunderlaget i fonden samt

för *försäkringsfonden* till 7 % av det för den avlidne däri närmast före övertagandet gällande delaktighetsbeloppet.

Härutöver skola i förekommande fall utgå

dels tilläggspension med 60 kronor, för den händelse sådan skolat jämlikt kassareglementet utgå,

dels pensionstillägg, i den mån sådant skall utgå enligt kungörelsen den 15 juni 1922 nr 361 med däri sedermera gjorda ändringar,

dels dyrtidstillägg å pension, tilläggspension och pensionstillägg enligt de grunder, som under den tid pensionen avser gälla ifråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, som åtnjuta s. k. nyreglerad avlöning (exempelvis enligt 1921 års avlöningsreglemente för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen),

dels slutligen ett särskilt, fast tillägg med 30 % av det för försäkringsfonden bestämda pensionsbeloppet.

Vissa undantagsbestämmelser skola gälla för sådana fall, då enligt präst-änkekassans reglemente ej skulle föreligga rätt till tilläggspension eller pension ur försäkringsfonden eller pensionsrätten eljest är begränsad.

För dem, som ej bliva underkastade det föreslagna nya reglementet, skola i övrigt i tillämpliga delar kassareglementets bestämmelser gälla. Vissa inskränkningar i avgiftsplikten göras dock. Avgift skall sålunda ej — annat än i vissa särskilt angivna undantagsfall — erläggas för tid efter utgången av det kalenderkvartal, varunder delägaren avgått ur tjänst, samt ej vidare, på sätt i § 19 i kassareglementet stadgats, uttagas vare sig för uppehållen vakanssatt befattning, för vilken delägaren ej erhållit delaktighet i kassan, eller av ordinarie befattningshavare för dennes egen befattning, då han blivit delaktig i kassan för annan, av honom å förordnande uppehållen vakanssatt befattning. Avgift skall ej heller utgå för tid efter det delägaren avlidit.

Med avseende å innebörden av överenskommelsen i vad rör dyrtidstillägget å pensionsförmånerna är följande att beakta.

Å pensioner från kassan har hittills utgått dyrtidstillägg enligt de förmånligare grunder, som tillämpats för efterlevande till statstjänstemän med s. k. oreglerad avlöning. Redan härförinnan har emellertid ifrågasatts, om icke för dessa pensioner i stället borde föreskrivas de grunder för dyrtidstilläggets beräkning, som gälla för efterlevande till statstjänstemän med s. k. nyreglerad avlöning och vilka innebära tillämpning av ett 13 enheter lägre procenttal. De sakkunniga hava likaledes — särskilt i betraktande av den avsevärda höjning kassapensionerna i gemen enligt den träffade preliminära överenskommelsen skulle komma att undergå — funnit, att någon tvekan ej bör råda därutinnan, att nuvarande förmånliga beräknings sätt för dyrtidstillägget å ifrågavarande pensioner ej vidare kan vara berättigat. Den reducering av dyrtidstillägget, som sålunda här måste anses befogad, har emellertid i överenskommelsen genomförts på det sättet, att enligt densamma skall å de i 4 mom. fixerade pensionsförmånerna — dock ej å det särskilda, »fasta tillägget» — utgå dyrtidstillägg efter samma procenttal, som för närvarande gäller såväl för beräknande av rörlig del av pension enligt allmänna familjepensionsreglementet som för beräknande av procentuellt tillägg å s. k. ny familjepension och som enligt de sakkunnigas förslag även skulle komma att gälla för beräknande av rörlig del av pension enligt det nya familjepensionsreglementet för prästerskapet, eller alltså 18 enheter under det procenttal, efter vilket dyrtidstillägg å pensioner från prästänkekassan hittills beräknats. De sakkunniga hava funnit denna ytterligare reducering av dyrtidstillägget väl befogad med hänsyn till den för pensionstagarna — kollektivt sett — förmånliga beräkningsgrund, som

för överenskommelsen blivit tillämpad vid fixeringen av kassapensionernas förhöjning. Rörande den compensation, som därigenom beretts pensions-tagarna för det minskade dyrtidstillägget, hänvisas vidare till den åbe-ropade promemorian angående den ekonomiska innebörden av överens-kommelsen.

I fråga om pensionerna åt överåriga barn (sjukt barn efter fyllda 21 år och ogift dotter efter fyllda 55 år) har i överenskommelsen, i anslutning till vad för närvarande är stadgat i 1923 års kungörelse om dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn, föreskrivits, att eljest å pension jämlikt förevarande moment i överenskommelsen utgående dyrtidstillägg endast skall tillkomma den, som styrkes vara obemedlad och av sjukdom eller lyte oförmögen att försörja sig. I avseende å tillämpningen av denna bestämmelse förutsattes, att med sjukdom likställas ålderdomssvaghet och eljest bristande kropps- eller själskrafter.

I 5 mom. av överenskommelsen har intagits föreskrift om möjlighet för den, som är underkastad bestämmelserna i det äldre kassareglementet av den 6 november 1874 och som ej önskar övergå på det föreslagna nya familjepensionsreglementet för prästerskapet eller enligt 3 mom. på allmänna familjepensionsreglementet, att efter därom till Kungl. Maj:t före övertagandet gjord anmälan få kvarbliva å »äldre familjepensionsstat» med de förpliktelser och förmåner, som enligt vad här skildrats skulle gälla för de kassans delägare, som ej bleve underkastade sistnämnda reglementen.

6 mom. i överenskommelsen innehåller stadganden om att den, som kvarstår vid en enligt 4 mom. i överenskommelsen i anslutning till kassans reglemente fixerad pensionsrätt, vid vissa fall av befordran m. m. i stället skall bliva underkastad det föreslagna nya familjepensionsreglementet för prästerskapet eller ock, i några särskilda fall, allmänna familjepensionsreglementet eller annat statligt familjepensionsreglemente.

De i 7 mom. intagna föreskrifterna för reglering av prästänkekassans i tjänst varande och tjänstepensionerade befattningshavares ställning efter statens övertagande av kassan äro utformade i full överensstämmelse med vad i motsvarande hänseenden stadgats i de tidigare överenskommelserna om statens övertagande av familjepensionskassor för statsanställda.

Från förhandlingsdelegerades sida har framförts önskemålet, att extra ordinarie kanslibiträdet hos kassan Birgit Jernberg måtte vid pensionsin-rättningens avveckling behandlas lika med kassans ordinarie befattnings-havare. Birgit Jernberg, som är född den 20 augusti 1906, erhöi sin första stadigvarande anställning i kassans tjänst den 15 juli 1927 och förord-nades från och med den 1 maj 1935 såsom extra ordinarie kanslibiträde i lönegrad 9 enligt dåvarande löneplan för extra ordinarie civilstatstjänste-män. Genom särskilt beslut av kassans fullmäktige den 25 september 1937 har Birgit Jernberg beviljats tjänstepensionsrätt i enlighet med civila tjänstepensionsreglementets föreskrifter om icke-ordinarie tjänstemän med retroaktiv verkan från och med den 1 juli 1935.

Jämlikt bestämmelse i § 43 i kassareglementet skola, jämte verkstäl-lande direktör, å ordinarie stat finnas i kassan anställda befattningshavare, som upptagits å av Kungl. Maj:t fastställd plan. Ombudsman och kon-sulent anställas av direktionen mot arvode och för högst tre år i sänder. För kassans verksamhet därutöver erforderliga biträden äger direktionen

anställa mot arvode, ej överstigande vad extra befattningshavare i motsvarande tjänst inom statens centrala verk åtnjuta. Enligt av Kungl. Maj:t den 19 juni 1936 fastställd plan utgöras de ordinarie befattningshavarna hos kassan av en direktör, en revisor, en kassör, en registrator, en maskinbokförare och en vaktmästare. Kassörstjänsten uppehålls för närvarande på förordnande av en å äldre lönestat kvarstående ordinarie kvinnlig amanuens.

Kassans beslut att, med avvikelse från vad i reglementet stadgas, tillerkänna Birgit Jernberg andra förmåner än vad eljest tillkommer extra befattningshavare i motsvarande tjänst inom statens centrala verk hava icke varit underställda Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse.

De sakkunniga hava med hänsyn till vad sålunda upplysts rörande Birgit Jernbergs anställningsförhållanden icke funnit sig kunna biträda förhandlingsdelegerades förevarande förslag. De sakkunniga vilja emellertid uttala, att det synes böra ankomma på prästänkekassans fullmäktige att pröva, huruvida icke Birgit Jernberg, med hänsyn till hennes jämförelsevis långvariga anställning hos pensionsinrättningen, må tillerkännas skälig avskedsersättning att utgå för det fall, att hon icke i anslutning till statens övertagande av kassan beredes anställning i statstjänst. Ett beslut i sådan riktning från fullmäktiges sida bör givetvis underställas Kungl. Maj:t för godkännande.

Enligt 8 mom. i överenskommelsen skall staten jämväl övertaga förvaltningen av två av kassan omhänderhavda donationsfonder, vilka härvid förutsättas komma att underställas de domkapitel, vilka för närvarande hava att avgiva förslag rörande användningen av ifrågavarande fonders avkastning.

9 och 10 mom. innehålla föreskrifter om överlåtande av kassans tillgångar till staten samt om kassans revisorers, fullmäktiges och direktionsledamöters skyldigheter och dem tillkommande ersättningar efter statens övertagande av kassan.

I ett sista, 11 mom. har såsom allmänt villkor för den träffade överenskommelsens giltighet angivits, att godkännande därav skall hava skett före 1941 års utgång. Från såväl statens som kassans synpunkt har det nämligen ansetts mindre lämpligt att hålla avgörandet i en ekonomisk fråga av denna räckvidd svävande under någon längre tid, varunder rubbningar kunna tänkas inträffa i de olika förutsättningar, vilka legat till grund för överenskommelsen. Samma moment innehåller även föreskrift därom, att dagen för övertagandet skall fastställas i samband med godkännandet. De sakkunniga liksom även kassans förhandlingsdelegerade utgå ifrån att denna tidpunkt bestämmes till den 1 januari 1942.

De sakkunniga ha vidare upptagit till behandling förslag om särskilda pensionsförbättringar i vissa fall samt om kristillägg och anförda därom följande.

Förbättring av vissa äldre familjepensioner.

År 1939 företogs med avseende å de, i förhållande till levnadskostnadernas växlingar automatiskt rörliga tillägg, som efter skilda grunder då av

statsmedel utgingo å familjepensioner, en omläggning, varigenom dessa tilllägg kunde bestämmas efter enhetliga normer, nämligen efter de regler, som gälla i fråga om beräkning av den rörliga delen av pension enligt allmänna familjepensionsreglementet. Omläggningen innebar en omräkning av eljest bestämda pensionsbelopp på det sätt, att, då man å det omräknade beloppet lät utgå ett procentuellt tillägg i förhållande till levnadskostnadsindex efter samma regler som de för rörlig pensionsdel enligt allmänna familjepensionsreglementet tillämpade, de sammanlagda förmånerna skulle komma att uppgå till ungefär samma belopp som enligt dittillsvarande bestämmelser. Föreskrifterna härom finnas intagna i kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 508) angående ny familjepension i vissa fall.

Kungörelsen om n y f a m i l j e p e n s i o n innehåller emellertid ej blott föreskrifter om en teknisk omräkning av familjepensionerna, avsedd att möjliggöra en tillämpning av enhetliga bestämmelser om dyrtidstilllägg. I denna hava även meddelats bestämmelser för åstadkommande av en realförbättring av vissa av dessa pensioner. Till grund för avvägningen av denna förbättring lågo särskilda statistiska undersökningar rörande pensionsnivån för olika grupper av familjepensionärer. Med stöd av denna utredning ansågs pensionsförbättringen skäligen kunna bestämmas så, att för de fall, där det på förut angivet sätt omräknade beloppet av hel änkepension komme att understiga 70 % av jämförlig hel änkepension enligt allmänna familjepensionsreglementet, en provisorisk pensionsförhöjning motsvarande skillnaden skulle utgå. En liknande förhöjning skall enligt kungörelsen företagas i fråga om pensionerna till minderåriga barn. I en till kungörelsen fogad förteckning hava för olika slag av befattningar upptagits de belopp, varmed vederbörande änkepensioner skola jämföras för bestämmande av pensionsförbättringens storlek.

Kungörelsen innehåller dessutom en del särskilda bestämmelser, bland annat, för det fall att vederbörande pensionär uppbär mer än en pension.

Kungörelsen om ny familjepension är tillämplig allenast beträffande sådana familjepensioner, vilka, på sätt de sakkunniga redan omnämnt, blivit föremål för reglering i samband med statens övertagande av familjepensionskassorna inom den civila och militära statsförvaltningen.

Då enligt de förslag, som de sakkunniga i betänkandet framlagt, flertalet statskyrkoprästers familjepensionering skulle för framtiden regleras i nära anslutning till den för den civila statsförvaltningens befattningshavare numera gällande pensionsordningen, framstår det, främst beträffande efterlevande till dylika präster, såsom en naturlig konsekvens, att kungörelsen angående ny familjepension göres tillämplig även å dessa. De sakkunniga hava därför ansett det ingå i det åt dem givna utredningsuppdraget att jämväl i här berörda avseende avgiva förslag.

I detta syfte vilja de sakkunniga föreslå, att den med kungörelsen angående ny familjepension genomförda regleringen anpassas till att — i tillämpliga delar — gälla jämväl med avseende å de pensionsförmåner, som enligt den av de sakkunniga preliminärt ingångna överenskommelsen om statens övertagande av prästerskapets änke- och pupillkassa skulle komma att utgå till i kassan vid övertagandet pensionsberättigade änkor och minderåriga barn och till framdeles pensionsberättigade sådana efterlevande till de kassadelägare, för vilka jämlikt överenskommelsen varken det föreslagna nya familjepensionsreglementet för prästerskapet eller annat

statligt familjepensionsreglemente komme att gälla. Enligt överenskommelsen skulle ifrågavarande pensionsberättigade komma i åtnjutande av dyrtidstillägg å pensionerna efter andra grunder än jämlikt kungörelsen den 15 juni 1923 nr 267. Av särskilda skäl, vartill de sakkunniga efteråt återkomma, hava de sakkunniga emellertid funnit sig böra föreslå, att vissa av dessa pensionsberättigade i stället skola tillerkännas dyrtidstillägg enligt återopade kungörelse. Enär, även efter detta de sakkunnigas särskilda förslag, dyrtidstillägget i allt fall för en del av här berörda pensionsberättigade skulle komma att utgå i enlighet med i överenskommelsen angivna grunder, påkallas för en anpassning beträffande dessa pensionsberättigade av bestämmelserna i 1939 års kungörelse angående ny familjepension ett tillägg till 1 § i kungörelsen i fråga om densammas tillämpningsområde.

Vissa ytterligare särbestämmelser äro härjämte erforderliga. Främst gäller det salunda att bland de befattningshavare, vilkas efterlevande enligt de allmänna bestämmelserna i kungörelsen skulle — jämlikt vad här föreslagits — på grund av befattningshavarens delaktighet i prästänkekassan få sin familjepension utbytt mot ny sådan, bestämma dem, som för sina efterlevande tillika skulle kunna tillerkännas rätt till den med regleringen för vissa fall följande pensionsförbättringen. Vidare gäller det att bestämma grunderna för en skäligh avvägning av de belopp (jämförelsetal), som för de olika kategorierna av dessa befattningshavare böra upptagas i den förutnämnda till kungörelsen angående ny familjepension fogade förteckningen — jämförelsetal, som därmed skulle läggas till grund för fastställande av pensionsförbättringens storlek.

I förstnämnda hänseende torde det vara uppenbart, att den åsyftade pensionsförbättringen i första rummet bör tillkomma änka och minderåriga barn efter präst, som innehaft befattning, som i förslaget till familjepensionsreglemente för prästerskapet avses, men därjämte sådana efterlevande till innehavare av ett par, dessa befattningar nära motsvarande men numera ej förekommande prästbefattningar. Pensionsförbättringen torde dessutom böra få åtnjutas av änka och minderåriga barn efter de tidigare befattningshavare hos domkapitlen, vilka — fastän tillhörande civilstaten — på grund av bestämmelse i 1874 års reglemente för prästänkekassan bibehållit delaktighet i denna.

I fråga om storleken av den pensionsförbättring, som bör tillerkännas omförmälda efterlevande till en var av förberörda särskilda befattningshavare, synas hittills tillämpade principer för pensionsförbättringens fixering böra i möjligaste mån följas. I betraktande av att ifrågavarande pensionsförbättring, vad civilförvaltningen angår, ansetts böra begränsas så, att densamma i intet fall komme att avvägas med hänsyn till högre lönegrad än B 30 i den närmast före år 1939 för nämnda förvaltning gällande löneplanen, hava de sakkunniga funnit sig böra föreslå sådan begränsning även för nu ifrågavarande familjepensioner. Högsta jämförelsetalet för bestämmande av pensionsförbättringen för dessa skulle alltså bliva 70 % av 2,670 kronor, vilket jämförelsetal enligt föreskrift i 4 § i kungörelsen skall avrundas till 1,872 kronor. Detta jämförelsetal anse de sakkunniga böra tillämpas i fråga om familjepension efter ärkebiskop och annan biskop.

Vid valet av jämförelsetal för familjepensionerna efter kyrkoherdar och komministrar uppkomma vissa svårigheter på grund därav, att den lön, som legat till grund för sådan pensions bestämmande, för varje befattning varit individuellt reglerad och vid olika tidpunkter dessutom bestämd efter

skilda grunder. De sakkunniga hava funnit den enda praktiskt framkomliga vägen vara att för vardera av nämnda båda befattningshavargrupper antaga ett enhetligt jämförelsetal och hava ansett det vara mest överensstämmande med de för avvägningen av pensionsförbättringen tillämpade grundprinciperna, att dessa jämförelsetal fastställas så att de utgöra 70 % av det för respektive befattningshavargrupp för normala fall gällande lägsta familjepensionsunderlaget enligt det föreslagna nya familjepensionsreglementet för prästerskapet. Jämförelsetalen skulle härvid bliva för pension efter kyrkoherde (70 % av 2,040 kronor) 1,428 kronor och efter komminister (70 % av 1,680 kronor) 1,176 kronor. Det sålunda för efterlevande till kyrkoherdar föreslagna jämförelsetalet torde böra tillämpas jämväl för efterlevande till amiralitetspastor och domprost samt det för efterlevande till komministrar jämväl för efterlevande till kapellpredikant. Med kyrkoherde synes i förevarande hänseende därjämte kunna likställas konsistorienotarie (stiftssekreterare), som för sin tjänst varit obligatoriskt delaktig i prästänkekassan.

För efterlevande till kyrkoadjunkt (ständig adjunkt) samt sådan extra ordinarie präst, som avses i 1 § 1 mom. f) eller g) av förslaget till familjepensionsreglemente för prästerskapet, bliva — med hänsyn till de för dessa befattningshavare i reglementsförslaget enhetligt reglerade pensionsunderlagen — jämförelsetalen (70 % av 1,500 kronor, avrundat till) 1,056 kronor, respektive (70 % av 1,260 kronor, avrundat till) 888 kronor. Det för efterlevande till kyrkoadjunkter föreslagna jämförelsetalet torde böra tillämpas jämväl för innehavare av sådan pastoratsadjunktstjänst, som varit inrättad enligt före 1910 års prästlöneregleringslag gällande föreskrifter. Det för andra extra ordinarie präster ovan föreslagna jämförelsetalet, 888 kronor, synes kunna bestämmas att gälla även för konsistorieamanuens, som i denna sin egenskap varit obligatoriskt delaktig i prästänkekassan.

I fråga om rätten till nu omhandlade pensionsförbättring torde givetvis böra upprätthållas den grundsatsen, att densamma icke må tillgodonjutas jämte förmånen av vare sig nådår eller tjänstår eller av avkomsträtt till prästänkesäte eller till någon vid vederbörande prästerliga befattning knuten penningfond. I kungörelsen om ny familjepension synes följaktligen böra intagas särskilda bestämmelser av innebörd, att befattningshavare, vilken icke inom tid, som därför föreskrives, anmält sig vilja avstå från all rätt till den här ifrågavarande pensionsförbättringen för sina efterlevande, därmed i stället skall hava för all framtid avstått från dylik särskild förmån, som efter ikraftträdandet av regleringen för den nya familjepensionen eljest må hava tillkommit de efterlevande. Beträffande avkomsträtt till prästänkesäte och fond, som nyss nämnts, synes det även böra tillkomma änka rätt att inom viss kortare tid efter befattningshavarens död göra anmälan i motsvarande syfte. Har änka eller annan pensionsberättigad vid tiden för den nya pensionsregleringens ikraftträdande redan tillträtt här avsedd särskild förmån men — där fråga är om nådår eller tjänstår — då ännu ej fullt tillgodonjutit densamma, torde vad sålunda föreslagits beträffande särskild anmälan böra övergångsvis tillämpas i fråga om den del av förmånen, som belöper å tid efter bestämmelsernas ikraftträdande.

Vid en undersökning av utfallet av pensionsregleringen enligt 4 mom. i överenskommelsen om statens övertagande av prästänkekassan ha de sak-

kunniga funnit, att, då enligt kassareglementet familjepension skulle utgått på grund av bestämmelserna i § 65 eller § 66, pensionsförmånerna jämlikt nämnda moment i överenskommelsen skulle i de fall, där ny familjepension icke komme att utgå, ligga på en förhållandevis otillfredsställande låg nivå. De sakkunniga vilja fördenskull förorda, att här åsyftade fåtaliga grupp pensionsberättigade beredes en önskvärd förbättring av sina pensionsförmåner genom en för dem förmånligare reglering av dyrtidst i l l ä g g e t. I sådant syfte föreslås de sakkunniga, att för de vid statens övertagande av prästänkekassan i denna förefintliga pensionärer med familjepension enligt § 65 eller § 66 i kassareglementet ävensom för sådana efterlevande till i kassan då kvarstående, ur tjänst avgångna delägare, som skulle bliva pensionsberättigade enligt återopade § 66 i reglementet, dyrtidstillägg — där sådant jämlikt överenskommelsen eljest skulle utgå — skall beräknas efter gällande, i 1923 års kungörelse stadgade grunder för dylikt tillägg å reglerade familjepensioner.

Till belysande av läget av från prästänkekassan nu utgående pensioner efter dessas reglering i enlighet med den preliminärt träffade överenskommelsen och pensionsförmånernas omräkning jämlikt 2 § i kungörelsen om ny familjepension meddelas följande sammanställning, utvisande för olika grupper av befattningshavare pensionsförmånernas fördelning allt efter dessas storlek i förhållande till de pensionsunderlag, som skulle läggas till grund för bestämmande av föreslagen provisorisk pensionsförbättring i samband med ny familjepension.

Antal änkor, vilkas pension komma att uppgå till i tablån angivet procenttal av det familjepensionsunderlag, som skulle ligga till grund för bestämmande av provisorisk pensionsförbättring i samband med ny familjepension					
Procenttal	Befattning, i vilken familjepensionen grundats, samt familjepensionsunderlag				
	Ärkebiskop och annan biskop 2,670 kr.	Kyrkoherde och likställd 2,040 kr.	Komminister och likställd 1,680 kr.	Kyrkoadjunkt och likställd 1,500 kr.	E. o. präst och likställd 1,260 kr.
100 och däröver . . .	1	6	2	—	—
90—99.9	—	7	2	—	3
80—89.9	2	11	11	—	—
70—79.9	—	22	9	1	—
60—69.9	2	114	30	2	2
50—59.9	—	332	59	2	10
40—49.9	—	85	71	3	1
30—39.9	—	1	—	—	—
Summa	5	578	184	8	16

I tablån ha medräknats jämväl fall, då pension utgår allenast till efterlevande minderårigt barn. Änkor, som tillika uppbära annan pension eller lön av statsmedel, äro däremot ej medtagna i tablån.

Beträffande kostnaden för här föreslagen förbättring av äldre familjepensioner förutsätta de sakkunniga, att densamma skall bestridas ur kyrkofonden.

Kristillägg å familjepensionerna.

I proposition nr 66 till 1940 års urtima riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag om ett särskilt rörligt kristillägg till — förutom vissa statliga löntagare samt tjänstepensionärer — sådana familjepensionärer, som erhålla pension enligt allmänna eller några andra särskilt uppräknade familjepensionsreglementen och å vilkas pensioner utgår dyrtids- eller procentuellt tillägg av statsmedel. Förslaget, som givetvis motiveras av angelägenheten att bereda statstjänstemännen och pensionärer en skälig kompensation för levnadskostnadernas fortsatta starka stegring, är närmast föranlett därav, att för rörligt tillägg å lönerna är i löneförfattningarna stadgad en högsta gräns vid index 120 av 1935 års levnadskostnadsnivå samt att dyrtids- och annat motsvarande tillägg för såväl löner som pensioner genom lagtima riksdagens beslut år 1940 maximerats vid index 188 av 1914 års levnadskostnadsnivå, vilket sistnämnda indextal motsvarar angivna övre gräns för det rörliga tillägget å lönerna. De nämnda högsta indextalen äro för närvarande rätt så mycket överskridna i levnadskostnadsnoteringarna. Genom förslaget åsyftas att tills vidare bereda löntagarna och pensionärerna en viss, i stort sett till hälften begränsad kompensation för hittillsvarande och under en tid av ett år framåt uppkommande prisstegring utöver de nu fixerade indextalen för rörligt tillägg och dyrtidstillägg m. m.

De familjepensioner, varå kristillägg enligt propositionen är avsett att utgå, utgöras i första rummet av familjepensioner enligt de nya grunder, varå de sakkunnigas förslag till familjepensionsreglemente för prästerskapet vilar. De sakkunniga finna det fördenskull naturligt, att, därest kristillägg enligt Kungl. Maj:ts återopade proposition av riksdagen beslutas, rätt till sådant tillägg även bör tillerkännas de pensionsberättigade enligt det föreslagna nya prästerliga familjepensionsreglementet.

Vidare skall enligt propositionen kristillägg tillkomma den, som åtnjuter annan familjepension än här åsyftats eller därmed jämförligt understöd, varå utgår dyrtidstillägg eller procentuellt tillägg av statsmedel. Härunder torde för närvarande även innefattas pensionsberättigade i prästerskapets änke- och pupillkassa. Därest staten enligt de sakkunnigas förslag övertager nämnda kassa, bör tydligen det nu föreslagna kristillägget också tillkomma de prästänkekassans nuvarande pensionärer och blivande pensionsberättigade, vilka få sina familjepensioner reglerade i enlighet med 4 mom. i den av de sakkunniga preliminärt avslutade överenskommelsen eller, jämlikt vad förut föreslagits, få dessa utbytta mot ny familjepension och tillika äga åtnjuta dyrtidstillägg, respektive procentuellt tillägg å familjepensionerna.

Kostnaden för kristillägg åt efterlevande till här ifrågavarande prästerliga och andra befattningshavare bör gäldas ur kyrkofonden.

Slutligen ha de *sakkunniga* i två särskilda tablåer sammanställt uträkningar rörande nuvarande och enligt de sakkunnigas förslag blivande pensionsförmåner för prästerliga familjepensionärer i skilda fall och lämna till dessa tablåer följande kommentarer.

Jämförelse beträffande pensionsförmåner

och avgifter enligt gällande bestäm-

melser och enligt de sak-

kunnigas förslag.

Pensionsvillkoren för nuvarande pensionärer och delägare i prästänkekassan äro av flera anledningar synnerligen växlande. Löneförmånerna, som i viss omfattning äro bestämmande för pensionsförmånernas storlek, hava under tidernas lopp avsevärt ändrats, och prästerna äro ej heller nu — i motsats till tjänstemännen inom den civila statsförvaltningen — i lönehänseende sammanförda till ett fåtal grupper med enhetligt reglerade, fixerade lönebelopp. Till en stark splittring i fråga om pensionsvillkoren bidraga även det förhållandet, att för några delägargrupper gällt och gälla särskilda övergångsbestämmelser, enligt vilka i många fall därjämte för den enskilde delägaren funnits valfrihet — inom vissa gränser — i fråga om pensionsrättens omfattning.

Ett åskådliggörande av de föreslagna bestämmelsernas inverkan på nuvarande och blivande pensionstagares pensionsrätt måste därför här inskränkas till att avse vissa typfall.

I närmast följande tablå lämnas några exempel på pensionsförmånernas belopp för nuvarande pensionärer enligt för dem ännu gällande äldre bestämmelser och enligt den av de sakkunniga föreslagna övergångsregleringen. Exempen belysa även vissa blivande pensionsfall för delägare, som alltjämt kvarstå å kassans äldre reglemente. I de i tablå angivna pensionsförmånerna äro inräknade jämväl pensionstillägg, där sådant utgår, samt dyrtidstillägg respektive procentuellt tillägg vid levnadskostnadsindex 188. Förhållandet mellan pensionsförmånerna enligt de gällande och de föreslagna bestämmelserna komme icke att nämnvärt förskjutas vid antagandet av ett annat, något högre indexläge genom därvid utgående kristillägg.

Pensionstagare med pensionsrätt enligt § 65 eller § 66 i kassareglementet, vilka äga rätt till tilläggspension				
Befattningshavare	Delaktighetsbelopp i tillskotts-fonden	Pensionsförmåner för änka utan minderåriga barn		
		enligt gällande bestämmelser	enligt förslaget	
			före förbättring genom ny familjepension	efter förbättring genom ny familjepension
	kronor	kronor	kronor	kronor
Vanlig adjunkt	600	792	882	1,118
» »	2,400	978	1,080	1,118
Ständig adjunkt	600	792	882	1,330
» »	2,400	978	1,080	1,330
Komminister	3,000	1,020	1,164	1,481
»	5,000	1,240	1,424	1,481
Kyrkoherde	4,500	1,188	1,350	1,799
»	8,000	1,588	1,760	1,799

Till belysande av de föreslagna förändringarna i pensionsvillkoren för delägare i prästänkekassan, som äro helt underkastade de nya bestämmelserna i 1926 års kassareglemente enligt dess nuvarande lydelse, meddelas i följande tablå en sammanställning av pensionsförmåner och pensionsavgifter enligt gällande bestämmelser och enligt de sakkunnigas förslag till nytt familjepensionsreglemente. Pensionsförmånerna hava i denna liksom i föregående tablå beräknats för indexläget 188. Det må framhållas, att jämförelsen i avgiftshänseende försvåras därigenom, att avgifterna enligt gällande bestämmelser äro beroende ej blott av delägarens delaktighetsbelopp utan även av dennes ålder vid inträde i kassan och vid befordran samt att delägaren vid övergång på de nya bestämmelserna får för sina dödsbodelägare avstå från förefintlig rätt till tjänstår.

Delägare, helt underkastade de nya bestämmelserna i 1926 års kassareglemente enligt dess nuvarande lydelse					
Befattningshavare	Delaktighetsbelopp i tillskottsfonden	Pensionsförmåner för änka utan minderåriga barn		Befattningshavarens årliga	
		enligt gällande bestämmelser	enligt reglements-förslaget	familjepensionsavgift enligt gällande bestämmelser ¹	familjepensionsavdrag enligt reglements-förslaget
	kronor	kronor	kronor	kronor	kronor
Pastoratsadjunkt . . .	2,500	1,378	1,587	a) 131 b) 151	153
Kyrkoadjunkt	2,500	1,378	1,890	a) 131 b) 151	180
Komminister	3,000	1,677	2,116	a) 191 b) 219	204
»	5,000	2,004	2,682	a) 279 b) 314	285
Kyrkoherde	4,500	1,950	2,570	a) 256 b) 290	267
»	8,000	2,574	3,362	a) 420 b) 481	411

¹ I beloppen ingå såväl grundavgifter som tilläggsavgifter, vilka sistnämnda beräknats utgå till 75 års ålder. Befordringsavgift antages hava erlagts på en gång.

Avgifterna äro beräknade under följande förutsättningar rörande ålder vid inträde i kassan och vid befordran (kyrkoherde med lägsta, respektive högsta delaktighetsbelopp antages befordrad från komminister med lägsta, respektive högsta delaktighetsbelopp):

a) inträde i kassan 23 år, befordran till komminister med lägsta delaktighetsbelopp 30 år och med högsta 35 år samt befordran till kyrkoherde med lägsta delaktighetsbelopp 35 år och med högsta 40 år.

b) inträde i kassan 30 år, befordran till komminister med lägsta delaktighetsbelopp 35 år och med högsta 40 år samt befordran till kyrkoherde med lägsta delaktighetsbelopp 40 år och med högsta 50 år.

Gentemot de beräkningar, som lagts till grund för de sakkunnigas här närmare återgivna förslag om statens övertagande av prästerskapets änke- och pupillkassa och dess verksamhet, och beräkningarnas ekonomiska innebörd ävensom i avseende å andra i samband därmed stående, härförut jämväl berörda frågor ha i vissa av remissutlåtandena — främst från präst-änkekassans sida — framställts en del erinringar. Ifrågavarande och övriga dessa frågor berörande uttalanden i remissutlåtandena äro av följande innehåll.

Prästänkekassans fullmäktige: Beträffande den av de sakkunniga avgivna motiveringen, i vilken fullmäktige icke kunde på alla punkter instämma, ville fullmäktige blott göra ett par invändningar, av vilka en gällde det förfaringssätt, som i fråga om utredningens ekonomiska innebörd av de sakkunniga tillämpats beträffande kapitalvärdet av framtida inkomster jämlikt § 4 mom. 1 a) och b) och § 6 mom. 1 a) i kassareglementet, i synnerhet som denna tillämpning medfört den praktiska konsekvensen, att dyrtidstillägget till vissa pensionärer komme att utgå med fem enheters lägre belopp än annars skulle varit fallet. Då de sakkunniga här gjorde gällande, att till en kassa utgående statsbidrag, i överensstämmelse med de principer, som tidigare tillämpats, icke skulle få medräknas i den försäkringstekniska balansräkning, som låge till grund för bestämningen av vissa pensionsbelopp, hade fullmäktige visserligen icke något att invända häremot, men det vore för fullmäktige uppenbart, att nyssnämnda inkomster, som härflöte av lediga tjänster, icke kunde betraktas såsom statsbidrag i vanlig mening, och i varje fall kunde de, alldenstund de utan tidsbegränsning tillerkänts kassan jämlikt gällande reglemente, icke jämsättas med statsbidrag, som tid efter annan beviljades en kassa. Fullmäktige ansåge därför, att bärande skäl icke funnes för den föreslagna sänkningen av dyrtidstillägget med fem enheter. Tvärtom syntes det, att de sakkunnigas påpekande att förvaltningskostnaderna, varav kapitalvärdet upptagits i kassans försäkringstekniska balansräkning, icke i övriga kassors balansräkningar upptagits såsom passiv post, bort leda till att de sakkunniga företagit en därav betingad uppräknings av pensionsbeloppen.

Ytterligare skäl kunde andragas för att motivera att dyrtidstillägget borde få utgå efter samma grunder, som tillämpats för andra kassor. Då kassan anmodades utarbeta en försäkringsteknisk balansräkning enligt av de sakkunniga angivna principer, hade det, på grund av kassans invecklade och säregna konstruktion, icke varit möjligt att under den relativt korta tid, som stått till buds för dess utarbetande, göra ifrågavarande utredning tillräckligt ingående eller att grunda den på tillräckligt aktuellt material. Vid kassans ordinarie stämma år 1940 påvisades, att kassans ställning i åtskilliga hänseenden måste vara avsevärt gynnsammare än den, som framginge av nämnda försäkringstekniska balansräkning. En av kassan senare föranstaltad, av direktören Karl Esscher utförd utredning rörande några av de punkter, där dolda överskott kunde förmodas, hade bekräftat antagandena i detta hänseende. Ehuru väl någon fullständig utredning i överensstämmelse med de av de sakkunniga angivna principerna icke kunnat göras, syntes det dock fullmäktige på anförda skäl motiverat, att kassan vid dess avveckling icke i något principiellt hänseende borde av ekonomiska skäl erhålla sämre behandling än den, som kommit övriga pensionskassor till del.

Den i 3 § i reglementsförslaget intagna bestämmelsen, att den, å vilken reglementet bleve tillämpligt, skulle avstå från rätt till nådår och tjänstår och rätt till avkomst av prästänkesäte, vore i och för sig lämplig och överensstämmande med moderna pensioneringsprinciper. Då emellertid kassan kunde betraktas såsom en sammanfattning av delägarers och pensionärers familjepensionsintressen och rätten till tjänst- och nådår samt inkomsten av prästänkesäten inginge häri, ville fullmäktige hävda, att även kapitalvärdet av dessa förmåner bort medtagas bland tillgångarna i den försäkringstekniska balansräkningen.

Beträffande pensionärer med pensionsrätt enligt §§ 65 och 66 i kassans reglemente ville fullmäktige uttala såsom ett önskemål, att dessa pensionärer i den mån de icke komme att åtnjuta s. k. ny familjepension fortfarande måtte få åtnjuta dyrtidstillägg enligt de grunder, som gällde för oreglerade familjepensioner. Detta torde komma att gälla ett mycket litet antal pensionärer, vilkas ställning i pensionshänseende emellertid i jämförelse med andra pensionärsgrupper skulle bli synnerligen ogynnsam.

Den av kassans fullmäktige i dess här återgivna yttrande åberopade, av direktören Karl Esscher på fullmäktiges initiativ verkställda kompletterande utredningen är av utredningsmannen sammanställd i en av honom avgiven promemoria. Vid promemorian har fogats ett tillägg angående vissa poster i den försäkringstekniska balansräkning för prästerskapets änke- och pupillkassa, som ingår i kassans konsulent fil. doktorn Fredrik Esschers utredning av den 30 juni 1940. Ifrågavarande promemoria med tillägg torde få såsom särskild bilaga fogas till detta protokoll (bil. VIII).

Statens pensionsanstalt: Den preliminärt mellan de sakkunniga och prästänkekassans förhandlingsdelegerade träffade överenskommelsen vore byggd på i stort sett samma grunder, som följts vid tidigare mellan staten och de olika halvprivata familjepensionskassorna träffade överenskommelser. Liksom fallet vore vid nämnda överenskommelser hade sålunda vid balansräkningens uppgörande tillämpats en räntefot av 4 %. Det kunde ifrågasättas, om ej denna räntefot vore väl hög med hänsyn bland annat till den räntefot, vilken försäkringsanstalterna numera hade att tillämpa. Det kunde erinras om, att för livförsäkringsbolagens premieberäkningar för närvarande regelmässigt gällde en räntefot av 2.5 % och att i pensionsstyrelsens på frivilliga avgifter grundade försäkring tillämpades en räntefot av 2.75 %. Mot bakgrunden av dessa siffror framstode den här tillämpade räntefoten såsom för kassans delägare förmånlig. Emellertid torde skäl kunna anföras för att vid ifrågavarande överenskommelse beträffande räntefoten, liksom i övrigt, tillämpa samma grunder, som förut kommit till användning vid statens övertagande av statstjänstemännens änke- och pupillkassor och som icke minst i avseende å räntefoten torde valts i syfte att underlätta en även ur statens synpunkt önskvärd uppgörelse. Pensionsanstalten ville med hänsyn därtill icke framställa erinran mot grundvalen för överenskommelsen på denna punkt, vilken torde vara av avgörande betydelse för hela sakkunnigförslaget.

Liknande synpunkter ha framförts av 1938 års pensionssakkunniga.

Domkapitlet i Linköping ansåge det böra övervägas, om icke den balansräkning, som låge till grund för beräkningen av pensionsbeloppen, vore för

låg i fråga om de aktiva posterna och för hög i fråga om somliga passiva, varför överlåtelsens villkor säkerligen icke vore så fördelaktiga för kassans pensionärer, som de kunde och borde vara.

Domkapitlet i Uppsala gör invändning mot det sätt, varpå de sakkunniga dels syntes likställa begreppen allmänna medel och statsmedel, dels till »allmänna medel» hänförde sådana tillgångar i den nuvarande änke- och pupillkassan, vilka vunnits genom prästerskapets egna uppföringar — såsom vid avstående till kassans förmån av det gamla och det nya vakans-året.

Enahanda erinringar göras av *domkapitlet i Härnösand* och *Visby*.

Domkapitlet i Luleå berör i sitt utlåtande den i femte momentet av överenskommelsen intagna bestämmelsen om skyldighet för vissa kassadelägare att inom särskild tid anmäla, att de icke vilja gå in på det nya familjepensionsreglementet. Domkapitlet anför härvid:

Bestämmelsen om skyldighet för de präster, vilka erhållit sin nuvarande ordinarie befattning före den 1 maj 1927, att anmäla, huruvida de icke önskade övergå till den nya ordningen och därmed bibehålla sin rätt till tjänst- och nådår för sina efterlevande, borde omredigeras. De problem, som i detta sammanhang uppkommit för dessa prästmän, måste anses ytterligt svårlösta, då konsekvenserna vid en underlåten anmälan vore oberäkneliga. En uppmjukning av denna bestämmelse funne sig domkapitlet därför böra påyrka.

I övrigt har i remissutlåtandena mot innehållet i överenskommelsen icke gjorts anmärkning annat än i avseende å vad däri och i betänkandet föreslås om behandlingen vid avvecklingen av vissa kassans egna befattningshavare. Härtill återkommer jag emellertid längre fram i redogörelsen.

Mot de sakkunnigas förslag om särskilt högre dyrtidstillägg till vissa enligt äldre grunder pensionsberättigade har *kammarkollegiet* förklarat sig icke ha något att erinra. Likaså ha såväl *kammarkollegiet* som *statskontoret* och *statens pensionsanstalt* biträtt förslagen om s. k. ny familjepension och om kristillägg.

Även *domkapitlet i Göteborg* förordar för sin del uttryckligen förslaget om s. k. ny familjepension, men anför härom särskilt:

För de nuvarande pensionärerna innebure förslaget en väsentlig förbättring. Än bättre skulle dock förhållandena för dessa blivit, om till utgångspunkt för den nya familjepensionens fixering icke valts det lägsta familjepensionsunderlaget inom varje befattningshavaregrupp utan i stället ett pensionsunderlag mitt emellan det högsta och lägsta. Domkapitlet ville därför förorda en sådan ändring i förslaget.

Departement-
schefen.

De sakkunniga ha vid valet av utgångspunkter för den fixering av de till sina belopp för närvarande ej garanterade pensionsförmånerna, som måste vara en oundgänglig förutsättning för det allmännas övertagande av prästänkekassans verksamhet, i största möjliga mån anknutit till de

principer, som tidigare följts, då familjepensionskassorna för befattningshavare vid den civila och militära statsförvaltningen överlåtits på staten.

Visserligen kunde det, såsom i ett par yttranden framhållits, med hänsyn till numera ändrade förhållanden sättas i fråga att grunda övertagandet av kassan på beräkningar, som utgå från antagandet av en lägre framtida förräntning av kassans tillgångar än efter 4 %, men jag vill dock — liksom även i berörda yttranden skett — förorda, att de sakkunnigas förslag beträffande räntefot och övriga för beräkningarna grundläggande principer godtagas.

Kassans fullmäktige och även vissa domkapitel ha rest invändningar mot att de kassans inkomster, som härflyta från lediga tjänster, betraktas såsom statsbidrag i vanlig mening, och fullmäktige hava särskilt framhållit, att dessa inkomster i varje fall, alldenstund de utan tidsbegränsning tillerkänts kassan jämlikt gällande reglemente, icke kunna jämföras med statsbidrag, som tid efter annan beviljas en kassa.

Även om de kassan tillagda anslagen av lönedel från lediga tjänster i viss mån kunna sägas ha ett annat ursprung än de motsvarande anslag, som utgått till andra av staten övertagna familjepensionskassor, står det dock fast, att de här ifrågavarande anslagen till prästänkekassan beviljats denna av statsmakterna. Jag anser därför dessa medel vara av sådan art, att jag kan lämna utan erinran de sakkunnigas uppfattning rörande det sätt, varpå dessa medel vid en uppgörelse angående kassan böra behandlas. Med anledning av vad kassans fullmäktige anfört vill jag också erinra därom, att hos de av staten förut övertagna kassorna för tjänstemän vid statsförvaltningen jämväl förekommit bidrag av allmänna medel (även lönedel), vilka angivits i vederbörande kassas reglemente, men att dessa behandlats på samma sätt som bidrag, beviljade år från år, och således ansetts — i vad de innebure kassan för framtiden tillförsäkrade intäkter — ej böra medräknas bland kassans tillgångar.

Kassans fullmäktige hava vidare framhållit, att de verkställda försäkringstekniska utredningarna rörande kassans ställning på grund av bristande tid ej kunnat göras tillräckligt ingående eller grundas på tillräckligt aktuellt material, och fullmäktige hava gjort gällande, att kassans ställning i åtskilliga hänseenden måste vara avsevärt gynnsammare än den till grund för den preliminära överenskommelsen liggande balansräkningen utvisar. Fullmäktige ha härvid stött sig på en promemoria över vissa efteråt inom kassan gjorda utredningar.

Beträffande dessa utredningar vill jag till en början framhålla, att desamma — såsom i promemorian även uttryckligen betonas — ensidigt inriktats på en undersökning av sådana poster i balansräkningen, vilka kunnat förmodas uppvisa säkerhetsmarginaler kassan till godo, och att vid en ny, fullständig utredning även avvikelser i motsatt riktning skulle

kunna framkomma, varför dessa partiella undersökningar icke utgöra något tillräckligt underlag för bedömande av det överskott, som eventuellt kan finnas i balansräkningen i dess helhet. Med avseende å dessa efterundersökningar må för övrigt framhållas, att de vid desamma ernådda resultaten knappast äro ägnade att påverka grundvalarna för uppgörelsen med kassan. Den ena delen av undersökningarna har nämligen inriktats på att ernå en noggrannare uppskattning av kassans framtida inkomster av lediga tjänster, men då, såsom jag tidigare uttalat, dessa inkomster böra behandlas såsom sådana bidrag, som ej böra medräknas bland kassans tillgångar, inverka ändringar i fråga om uppskattningen av deras belopp ej på överenskommelsen med kassan. Den andra delen av efterundersökningarna berör vissa besparingar, som för kassan beräknats uppstå på grund av att nådårsinstitutet ännu ej är helt avvecklat, men dessa besparingar ha, på sätt i de sakkunnigas betänkande angives, redan beaktats vid utformningen av den preliminära överenskommelsen.

Fullmäktige ha slutligen velat hävda, att, enär den, å vilken det föreslagna nya familjepensionsreglementet blir tillämpligt, får avstå från rätten till nådår och tjänstår ävensom från rätt till avkomst av prästänkesäte, kapitalvärdet av dessa förmåner bort medtagas bland tillgångarna i den försäkringstekniska balansräkningen. Vad rätten till tjänst- och nådår beträffar synes anmärkningen närmast vara av formell art. Kapitalvärdet av dessa förmåner har nämligen beaktats vid den i sakkunnigbetänkandet gjorda beräkningen av kostnaderna för överförande av kassadelägarna på det nya reglementet, fastän detsamma ej intagits bland posterna i premiereservernas beräkning. Att nämnda kapitalvärde ej kunnat inräknas bland kassans tillgångar ligger i sakens natur. Vad beträffar avkomsten av prästänkesäten må den av fullmäktige framförda anmärkningen såtillyvida vara riktig, att värdet av sådan avkomst bort ingå i beräkningen av kyrkofondens kostnader för pensionsregleringen. Med hänsyn till osäkerheten i de faktorer, som skulle komma i betraktande vid bestämmandet av ett sådant värde, och den ringa storleksordning, som denna post över huvud taget lär representera, anser jag, att man vid de ifrågavarande kostnadsberäkningarna i allt fall kan bortse därifrån. För värdesättning av prästänkekassans tillgångar saknar anmärkningen helt naturligt all betydelse.

Vad beträffar den av domkapitlet i Luleå berörda frågan angående övergången till den nya familjepensioneringen, kan jag väl förstå, att det för de enskilda prästerna i förekommande fall kan vara rätt vanskligt att för sig avgöra, huruvida och i vad mån de böra gå in på det nya pensioneringssystemet. Det bör emellertid kunna förutsättas, att prästänkekassans delägare av kassans direktion i god tid göras underkunniga om de vid pensionsregleringen bundna villkoren och att kassan även i övrigt lämnar de enskilda delägarna råd och upplysningar i hithörande frågor.

Jag vill slutligen betona, att den nuvarande familjepensioneringen för prästerskapet och därmed sammanhängande anordningar erhållit en så invecklad konstruktion, att ett fullständigt klarläggande av alla därmed förknippade ekonomiska frågor knappast är möjligt. Jag får emellertid uttala, att mitt totalintryck av den träffade preliminära överenskommelsen om prästänkekassans övertagande är, att den väl tillgodoser kassadelägarernas intressen på samma gång som den från det allmännas synpunkt sett är godtagbar. Den i överenskommelsen ingående frågan om kassans nuvarande och tjänstepensionerade egna befattningshavares ställning efter kassans upphörande vill jag strax härefteråt upptaga till särskild behandling.

Vad de sakkunniga föreslagit i fråga om s. k. ny familjepension och förbättring av dyrtidstilläggen i vissa fall samt i fråga om kristillägg finner jag mig kunna förorda och kan fördenskull icke biträda av domkapitlet i Göteborg ifrågasatt jämkning i avseende å ny familjepensions bestämmande. Det av kassans fullmäktige uttalade önskemålet om viss förbättring, utöver vad de sakkunniga föreslagit, av dyrtidstillägget för vissa pensionärer med pensionsrätt enligt §§ 65 och 66 i kassans reglemente, vilka ej skulle komma i åtnjutande av s. k. ny familjepension, finner jag således ej föranleda någon ändring i den därutinnan föreslagna regleringen.

Prästänkekassans befattningshavare.

Innan jag nu övergår till att redogöra för de förmåner, som genom överenskommelsen med prästänkekassan skulle tillförsäkras dennas egna befattningshavare för tiden efter statens övertagande av kassan, må här först lämnas några närmare uppgifter angående dess nuvarande befattningshavare och dem för närvarande tillkommande förmåner.

Genom beslut den 19 juni 1936 har Kungl. Maj:t fastställt en plan, upptagande de ordinarie befattningshavarna hos kassan ävensom de särskilda lönegrader enligt då gällande löneplan för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, vartill dessa befattningshavare skulle hänföras. I fråga om allmänna lönebestämmelser har kassans direktion i övrigt regelmässigt å befattningshavarna tillämpat för motsvarande statliga befattningshavare gällande föreskrifter, dock att utgående avlöning i sin helhet utbetalats månadsvis i förskott. Kassans befattningshavare åtnjuta jämväl provisorisk avlöningsförstärkning, provisoriskt dyrtidstillägg samt dyrtidstillägg efter för statens befattningshavare före den 1 juli 1939 gällande grunder. Sistnämnda förmåner, vilka jämväl utbetalats i förskott, ha av kassans fullmäktige beslutats för varje treårsperiod i samband med fastställandet av utgiftsstat för kassan.

För närvarande finnas följande befattningshavare anställda hos kassan:

<i>Ordinarie.</i>	Född.	Lönegrad.	Löneklass.
Direktör	19/11 1894	B 30	33
Revisor	12/2 1897	B 21	24
Registrator	31/12 1904	B 11	12
Maskinbokförare	2/11 1907	B 7	8
Expeditionsvakt	21/12 1908	B 7	10
<i>På övergångsstat.</i>			
Kameralbiträde	17/6 1874	Årslön 4,800 kronor (3,600 + 3 ålderstillägg å vardera 400 kro- nor)	
(t. f. kassör)			
<i>Extra ordinarie.</i>			
Kanslibiträde	20/8 1906	Eo 8	8
<i>Extra.</i>			
Skrivbiträde	27/7 1915	Årsarvode 2,520 kronor (ej dyr- tidstillägg)	

Anm.: Kameralbiträdet å övergångsstat åtnjuter jämlikt fullmäktiges beslut den 18 oktober 1922 dyrtidstillägg efter samma grunder, som då vore eller tid efter annan eventuellt bleve fastställda för Stockholms stads befattningshavare med nyreglerade löner.

Jämlikt fullmäktiges beslut å kassans ordinarie stämma den 26 september 1940 skulle civila avlöningsreglementet av den 4 januari 1939, räknat från och med den 1 juli 1939, bliva tillämpligt å kassans tjänstemän i de delar, det äldre civila avlöningsreglementet enligt Kungl. Maj:ts förenämnda beslut år 1936 varit för dem gällande. Detta fullmäktiges beslut har dock ännu icke blivit fastställt av Kungl. Maj:t.

Med avseende å tjänstepension för kassans ordinarie befattningshavare har Kungl. Maj:t genom beslutet den 19 juni 1936 föreskrivit, att de bestämmelser, som avsåge pension för ordinarie tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk, skulle i tillämpliga delar för dem lända till efterrättelse.

De manliga befattningshavarna — direktören, revisorn och expeditiionsvakten — äro för sin familjepensionering delägare i prästänkekassan och erlägga i följd därav för närvarande familjepensionsavgift med något högre belopp än vad för respektive lönegrad enligt allmänna familjepensionsreglementet utgår. För övriga befattningshavare vid kassan har familjepensionsrätt icke ordnats.

Kassans fullmäktige ha i sitt utlåtande i ärendet, närmast i anslutning till de sakkunnigas uttalande i betänkandet rörande tillerkännande av avskedersättning åt kassans nuvarande extra ordinarie kanslibiträde, anfört följande:

Det vore fullmäktiges förväntan, att extra ordinarie kanslibiträdet Birgit Jernberg måtte kunna beredas lämplig och med hennes nuvarande be-

fattning jämförbar anställning i allmän tjänst i Stockholm. För det fall så icke kunde ske, hade fullmäktige i överensstämmelse med det av de sakkunniga gjorda uttalandet och under förbehåll för Kungl. Maj:ts godkännande, beslutat tillerkänna Birgit Jernberg en avskedsersättning, vilken, under förutsättning att hon icke inom sex månader efter kassans övertagande bereddes sådan anställning, skulle utgå med 1,412 kronor för år, räknat under hennes återstående livstid; och skulle Birgit Jernberg under nämnda sex månader äga uppbära löneförmåner enligt för henne nu gällande grunder, intill dess hon erhållit befattning av angiven art.

Direktionen för prästänkekassan har samtidigt med eget utlåtande över sakkunnigförslaget underställt Kungl. Maj:ts prövning fullmäktiges förenämnda beslut.

I här sist berörda fråga och beträffande innehållet i övrigt i sjunde momentet av överenskommelsen gör *statskontoret*, bland annat, följande uttalande:

Ämbetsverket ville erinra om den förflyttningsskyldighet, som enligt 1939 års civila avlöningsreglemente åvilade statens ordinarie befattningshavare. I betraktande av de därutinnan gällande bestämmelserna och med hänsyn till de erfarenheter, som vunnits i fråga om möjligheten att under samma förutsättningar, som angivits för placering av prästänkekassans ordinarie personal, överflytta motsvarande personal hos de tidigare övertagna kassorna, funne sig statskontoret böra påyrka sådan ändring av den nu föreslagna bestämmelsen, att befattningshavarna — givetvis med bibehållna avlönings- och tjänstepensionsförmåner — kunde utnyttjas i statens tjänst även om statlig befattning, som kunde anses motsvara, vara jämförbar med eller högre än den innehavda befattningen hos kassan, icke stode att erbjuda.

Statskontoret hade vidare ansett sig böra fästa uppmärksamheten på att bland prästänkekassans nuvarande ordinarie befattningshavare funnes en kameralamanuens på övergångsstat, Nanna Brunius, med årlig lön av 4,800 kronor jämte dyrtidstillägg enligt förut gällande grunder för Stockholms stads befattningshavare. Brunius, vilken uppnått en ålder av 66 år och vore skyldig avgå från sin befattning först vid 70 års ålder, hade sedan flera år med bibehållen lön å övergångsstat på förordnande uppehållit den ordinarie kassörsbefattningen hos kassan (lönegrad B 11). För Brunius syntes enligt överenskommelsen komma att gälla, att hon från statens övertagande av kassan intill den dag, hon uppnådde 70 års ålder, skulle bibehållas vid sina löneförmåner å övergångsstat samt att hon för tiden därefter skulle tillerkännas pension enligt de särskilda grunder, som hittills varit för henne gällande. Någon pensionering av Brunius torde således, trots hennes höga ålder, icke kunna komma i fråga i samband med statens övertagande av kassan.

I fråga om de för extra ordinarie kanslibiträdet Birgit Jernberg av kassans fullmäktige numera beslutade förmånerna vid kassans upphörande framhåller statskontoret vidare:

Jämlikt fullmäktiges beslut år 1937 att bevilja Birgit Jernberg tjänstepensionsrätt enligt civila tjänstepensionsreglementets föreskrifter om icke-ordinarie tjänstemän syntes hon vid avgång från sin tjänst i samband med

kassans övertagande inneha rätt att vid uppnådd pensionsålder komma i åtnjutande av uppskjuten livränta enligt angivna pensioneringsgrunder.

Statskontoret, som utginge från att de sakkunniga i fråga om Jernberg avsett, att hon av fullmäktige skulle beredas viss engångsersättning vid avgång från sin extra ordinarie befattning hos kassan, ville för sin del med hänsyn till Jernbergs jämförelsevis långvariga anställning hos kassan och den henne av fullmäktige — låt vara utan stöd i gällande kassareglemente — meddelade extra ordinarie-anställningen förorda, att henne tillerkändes rätt att under ett år, räknat från tidpunkten för kassans övertagande, uppbära löneförmåner enligt för henne nu gällande grunder. Därest hon inom nämnda år bereddes tillfälle att övergå till statstjänst med lön, lägst enligt 4 lönegraden i extra ordinarie-planen, borde dock nyssnämnda rätt till lön upphöra med dag för tillämnat tillträde av erbjuden statstjänst.

Departementschefen.

I likhet med vad som skett vid statens tidigare övertagande av enskilda pensionskassor, t. ex. civilstatens änke- och pupillkassa, torde även beträffande prästänkekassan få förutsättas, att kassans personal, i den mån så låter sig göra, beredes sysselsättning i statens tjänst.

Enligt ordalydelsen i de föreslagna avtalsbestämmelserna skulle gälla, att, därest och så länge tillfälle icke bereddes befattningshavare att övergå till sådan statstjänst i Stockholm, som funnes svara mot, vara jämförbar med eller högre än den tidigare befattningen hos kassan, denne skulle bibehållas vid de avlönings- och tjänstepensionsförmåner, som han vid tiden för övertagandet var tillförsäkrad för sin tjänst i kassan.

I anslutning till vad statskontoret i ärendet framhållit, torde avgörande betydelse härvid böra fästas vid att vederbörande befattningshavare för det arbete han kommer att erbjudas i statens tjänst — vilket självfallet i görligaste mån bör motsvara de arbetsuppgifter han haft att utföra hos kassan — kommer i åtnjutande av minst samma förmåner i löne- och pensionshänseende, vartill han hos kassan varit berättigad.

Skulle någon av kassans ordinarie befattningshavare icke kunna beredas lämpliga arbetsuppgifter i statens tjänst, bör givetvis sådan befattningshavare, i avvaktan på att lämplig sysselsättning i statens tjänst anvisas honom, bibehållas vid sina hittillsvarande löne- och pensionsförmåner. Med ordinarie befattningshavare torde i detta sammanhang få jämnställas kameラルbiträdet Nanna Brunius på grund av ett utav fullmäktige den 17 oktober 1922 meddelat beslut, att hon skulle tillförsäkras samma fasta anställning i kassan, som om hon vore innehavare av ordinarie tjänst.

Beträffande den icke-ordinarie personalen anser jag särskilda åtgärder behöva ifrågakomma endast i fråga om extra ordinarie kanslibiträdet Birgit Jernberg. I enlighet med vad statskontoret förordat synes hon böra tillerkännas rätt att under ett år, räknat från tidpunkten för kassans övertagande av staten, uppbära löneförmåner enligt för henne omedelbart före

övertagandet gällande grunder. Därest inom nämnda år tillfälle skulle beredas henne att övergå till statstjänst, lärer det böra ankomma på Kungl. Maj:t att med hänsyn till den henne erbjudna statsanställningen och med beaktande, att hon icke samtidigt får uppbära två fulla avlöningar, bestämma, huruvida och i vad mån nämnda övergångsavlöning bör tillkomma henne under återstoden av respitåret.

På grund av de ojämnheter, som kunna förväntas uppkomma vid befattningshavares övergång i statens tjänst till följd av, bland annat, att befattningshavarens avlöning hos kassan nu utbetalas i förskott, lärer det få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela föreskrift om de åtgärder, som kunna befinnas påkallade i samband med överflyttningen av kassans personal i statens tjänst.

I övrigt biträder jag vad i här berört hänseende av de sakkunniga föreslagits och i den preliminära överenskommelsen bestämts.

Beträffande fullmäktiges förenämnda beslut den 26 september 1940 om tillämpning av det nya civila avlöningsreglementet för kassans befattningshavare torde jag vid ett senare tillfälle få återkomma.

Särskilda frågor.

Ehuru berörande ett ämne, som i viss mån ligger vid sidan om de sakkunnigas uppdrag, ha de sakkunniga i sammanhang med förslaget om reformering av prästernas familjepensionering framfört ett förslag om överförande av vissa prästerliga avlöningsanslag från statsbudgeten till kyrkofonden.

De sakkunniga: De anslag, som de sakkunniga i första hand avse, äro de i statsliggaren för budgetåret 1940—1941 under VIII C 9 och 10 uppförda förslagsanslagen dels å 41,000 kronor för avlöningar till pastorer vid svenska församlingar i utlandet, dels å 63,000 kronor för religiös och social verksamhet bland svenskar i vissa utländska hamnstäder. Av det förstnämnda av dessa anslag skall bestridas avlöning (6,000 kronor jämte dyrtidstillägg) till pastor vid en var av följande församlingar i utlandet, nämligen svenska Gustavsförsamlingen i Köpenhamn, svenska Victoriaförsamlingen i Berlin, svenska Sofiaförsamlingen i Paris, Svenska Olaus Petri-församlingen i Helsingfors samt svenska Margaretaförsamlingen i Oslo. Anslaget disponeras av utrikesdepartementet för utbetalning till kyrkorådet i vederbörande församling. Av det sistnämnda anslaget åter bestrides avlöning (med 5,000 kronor jämte dyrtidstillägg till varje befattningshavare) för en sjömanspräst i en var av städerna Melbourne, West Hartlepool, Stettin, London, Antwerpen, Rotterdam, Hull, Buenos Aires samt Danzig. Ifrågakvarande anslag disponeras av statskontoret för utbetalning till svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse, som mot redovisningsskyldighet inför riksräkenskapsverket äger använda anslaget för därmed avsett ändamål. Till kostnaden för avlöning av angivna i utlandet verksamma präster kommer härjämte kostnad för reglering av vissa kursförluster, som bestrides av ett i riksstaten under VIII N 24 upptaget för-

slagsanslag å 12,000 kronor. Detta senare anslag avser emellertid även viss lärarpersonal, varom här ej är fråga.

Spörsmålet om överförande å kyrkofonden av anslagen för bidrag till avlönandet av svenskt prästerskap utomlands är icke nytt. Ett förslag i sådant syfte framlades sålunda för riksdagen i samband med förslaget till 1932 års riksdag beträffande den ecklesiastika boställsreformen. De sakkunniga kunna inskränka sig till att beträffande motiveringen härför hänvisa till Kungl. Maj:ts proposition nr 187 för nämnda år (sid. 387—403). Förslaget i vad det berörde de ifrågavarande anslagen blev emellertid för det dåvarande — utan särskild motivering (se: sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 8, sid. 54) — av riksdagen avisat.

Då de sakkunniga nu ansett sig böra föra fram ett förnyat förslag om här förevarande utgifters överflyttande å kyrkofonden, har skälet härför i första hand varit frågans samband med den av de sakkunniga föreslagna regleringen av familjepensioneringen för prästerna. På sätt förut framhållits innebär nämligen denna reglering, att all det allmännas kostnad för familjepensioneringen i fråga i praktiken kommer att åvila kyrkofonden, och alltså jämväl kostnaden för familjepensioneringen av här ifrågavarande grupp prästerliga befattningshavare, där sådan kostnad beräknats uppkomma. Blir förslaget till familjepensionsreglering godkänt, måste de här åsyftade — redan tidigare anförda — skälen för kyrkofondens övertagande av avlöningsanslagen ytterligare vinna i styrka. De sakkunniga få därtill framhålla, att frågan om kyrkofondens övertagande av här berörda avlöningskostnader för de i utlandet tjänstgörande prästerna numera — även från principiell synpunkt — kommit till ett förändrat läge, sedan samma fråga senast av riksdagen prövades. Enligt av statsmakterna sedermera fattade beslut har sålunda kyrkofondens ansvarighet för utgifterna inom den kyrkliga organisationen på åtskilliga punkter vidgats utöver de gränser, som tidigare varit härför uppdragna. Exempelvis må här nämnas, hurusom kyrkofonden genom särskilda, efter år 1932 tillkomna författningsbestämmelser pålagts kostnaderna för biskoparnas avlönande, för avlöning åt s. k. dövtumpräster samt för tjänstepensioner (emeritilöner) åt vissa präster i missionens och diakoniens tjänst.

I det av Kungl. Maj:t år 1932 framlagda förslaget rörande överförande till kyrkofonden av här ifrågavarande anslag förutsattes, att det närmare bestämmandet av de avlöningsbelopp, som sålunda skulle få ur kyrkofonden gäldas, skulle förbehållas Kungl. Maj:t. Då anledning torde saknas att frångå den därutinnan för närvarande tillämpade ordningen, har åt den av de sakkunniga föreslagna tilläggsbestämmelsen till 6 § kyrkofondslagen givits den avfattningen, att bestämmandet av såväl kostnadsramen som grunderna för anslagets disposition skall såsom hittills ankomma på Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt.

Förevarande anslagsfrågor ha jämväl berörts i några av de över familjepensioneringsförslaget avgivna remissutlåtandena, varur följande må här återgivas.

Kammarkollegiet: De sakkunniga hade upptagit frågan om överflyttning av kostnaderna för avlöningar till pastorer vid svenska församlingar i utlandet samt till sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder ävensom kostnaderna för reglering av vissa kursförluster för dessa präster från riks-

staten till kyrkofonden. Mot en sådan överflyttning hade kollegiet icke något att erinra. Det syntes emellertid kollegiet som om frågan om beredande av emeritilöner åt vissa av dessa präster borde tagas upp i sammanhang härmed. Om avlöningskostnaderna för dem överflyttades till kyrkofondens utgifter, borde även kostnaderna för emeritilöner åt dem gäldas av kyrkofonden. Efter remiss den 30 november 1937 på en av ärkebiskopen den 20 samma månad gjord framställning hade kammarkollegiet avgivit utlåtande i sistberörda ämne den 31 december 1939.

Statskontoret har funnit den av de sakkunniga sålunda föreslagna anslagsregleringen naturlig och foljdriktig.

Domkapitlet i Uppsala förklarar sig ej heller ha något att erinra mot vad här föreslagits, men berör i detta samband frågan om sjömansvårdsstyrelsens framtida sammansättning ävensom, i likhet med kammarkollegiet, frågan om emeritilöner åt utlandspastorer.

Domkapitlet i Växjö anser däremot de sakkunnigas förslag i fråga om här berörda präster vara opåkallat.

Sjömansvårdsstyrelsen slutligen synes för sin del finna den nuvarande ordningen förmånligare. I dess yttrande beröres även frågan om styrelsens framtida sammansättning.

Jag finner de sakkunnigas förslag i denna del väl motiverat och tillstyrker följaktligen detsamma. Till frågan om beredande av emeritilöner jämväl åt kyrkoherdarna i de svenska utlandsförsamlingarna torde jag i annat sammanhang få återkomma.

Departement-
schefen.

Kostnadsberäkningar.

De kostnader, för vilka staten i och med övertagandet av prästänkekassans verksamhet komme att principiellt få ikläda sig ansvaret, hänföra sig främst till familjepensioneringen för de präster, å vilka det »allmänna» prästerliga familjepensionsreglementet komme att bli tillämpligt, samt till övergångsregleringen beträffande vid statens övertagande av kassans verksamhet redan utgående pensioner och pensioneringen av efterlevande till de av prästänkekassans dåvarande delägare och övriga familjepensionsberättigade, vilka icke komme att övergå å nämnda reglemente. Härtill komma de kostnader, som kunna uppstå för familjepensioneringen av den — jämförelsevis fåtaliga — grupp präster, som enligt vad de sakkunniga förordat skulle för framtiden få denna sin pensionering ombesörjd av statens pensionsanstalt. Om finansieringen av samtliga ifrågavarande kostnader anföras de sakkunniga följande.

Vad beträffar den av de sakkunniga förordade särskilda familjepensionsregleringen i statens pensionsanstalts regi, lär man för en familjepensionering framdeles av här åsyftade mindretal präster — gruppen torde komma att omfatta högst ett 80-tal befattningshavare — icke behöva räkna med

någon särskild i pensionsanstaltens verksamhet uppkommande ökad kostnad för staten. Denna pensionering är nämligen, om man bortser från dyrtidstillägg å pensionerna, i princip avsedd att helt bekostas av de för pensioneringen utgående avgifterna. Då vidare åtskilliga av ifrågavarande präster kunna förutsättas efter hand komma att övergå till befattningar, som medföra pensionsrätt enligt det »allmänna» prästerliga familjepensionsreglementet, komme för sådana fall utgifterna för familjepensionerna, ehuru avgiften för dessa under viss kortare eller längre tid erlagts till pensionsanstalten, att helt vila å kyrkofonden. Den merinkomst i pensionsavgifter, som därigenom skulle uppkomma i statens pensionsanstalt, bör i stort sett motväga dels statens utgifter för de av avgifter ej täckta kostnaderna för dyrtidstillägg å de familjepensioner för präster, som i allt fall komme att från pensionsanstalten slutligt utgöras, dels ock den merutgift, som i vissa fall kunde uppstå för anstalten genom att vid sådan pensionsbestämmande tillgodoräknas den avlidne befattningshavarens tjänstgöringstid i en förut innehavd befattning med pensionsrätt enligt det »allmänna» prästerliga familjepensionsreglementet, varunder pensionsavgifter tillgodo-förts kyrkofonden.

Rörande omfattningen i övrigt av de ekonomiska förpliktelser för den prästerliga familjepensioneringen, som vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag komme att åvila det allmänna, framlägga de sakkunniga följande beräkningar.

Den finansiella innebörden för kyrkofonden av förläggandet till densamma av det ekonomiska ansvaret för prästerskapets familjepensionering i enlighet med de sakkunnigas förslag åskådliggöres från försäkringsteknisk synpunkt i förste aktuarien Kjelléns till sakkunnigbetänkandet fogade promemoria. Kjelléns undersökning avser att giva en uppfattning om de kostnader, som, räknat på lång sikt, fränsett eventuellt utgående kristillägg kunna väntas drabba fonden för denna pensionering. De sakkunniga framlägga här vissa siffror till belysande av det rent budgetmässiga inflytande, som ett genomförande av de sakkunnigas förslag kan — oavsett omnämnda kristillägg — beräknas få på kyrkofondens kapital samt på dess inkomster och utgifter under den första tiden efter fondens övertagande av pensioneringen. Jämväl reformens verkningar å riksstaten beröras i detta sammanhang.

Prästänkekassans kapital var den 31 december 1939 bokfört till ett belopp av ungefär 27.8 miljoner kronor. Om kapitalet under år 1940 ökats och under den närmaste tiden därefter fortsätter att tillväxa i samma progression som under de senaste åren, kan förväntas, att vid statens övertagande av kassans verksamhet, vilket förutsatts äga rum den 1 januari 1942, kommer att till kyrkofonden överföras ett kapital av ungefär 30.2 miljoner kronor.

För år 1942 beräknas de sakkunnigas förslag medföra följande förändringar i kyrkofondens inkomster och utgifter.

Ränteavkastningen av det från prästänkekassan till kyrkofonden överförda kapitalet samt av andra kapitalmedel, som enligt förslaget skola tillföras fonden, kan uppskattas till ungefär 1,150,000 kronor.

Familjepensionsavdrag och -avgifter beräknas inflyta med ett belopp av cirka 775,000 kronor. Denna siffra är givetvis något osäker, med hänsyn till ovissheten i vad mån de delägare, vilka enligt den preliminära överens-

kommelsen med prästänkekassan skulle beredas frihet att välja mellan pensionsrätt och avgiftsplikt enligt 4 mom. i överenskommelsen och övergång å det föreslagna nya reglementets bestämmelser, komma att föredraga det ena eller det andra av dessa alternativ. Såsom inkomst för fonden äro även att räkna sådana lönetillägg, vilka jämlikt § 71 i reglementet för prästänkekassan för närvarande av denna uppbäras för vissa prästerliga befattningshavare, som ej erlagga avgift till kassans försäkringsfond, och vilka lönetillägg föreslagits härefter skola ingå till kyrkofonden. Inkomsten därav kan antagas till en början uppgå till omkring 20,000 kronor, motsvarande dessa lönetilläggs nuvarande sammanlagda belopp för år.

Den av familjepensioneringen föranledda inkomstökningen för kyrkofonden kan alltså beräknas uppgå till ungefär $1,150,000 + 775,000 + 20,000 = 1,945,000$ kronor.

Å kyrkofondens utgiftssida märkas främst de nytillkommande utgifterna för familjepensioner, vilka uppskattats till omkring 1,500,000 kronor (häri ingår kostnad för pensionsförbättring enligt kungörelsen om ny familjepension med ungefär 230,000 kronor, oberäknat å sådan pensionsförbättring belöpande procentuellt tillägg), samt för dyrtidstillägg och procentuellt tillägg å dessa pensioner, beräknat till cirka 360,000 kronor.

Två från prästänkekassan utgående tjänstepensioner till f. d. befattningshavare hos kassan skulle hädanefter komma att belasta kyrkofonden. Årsutgiften härför utgör ungefär 10,000 kronor.

Kassans nuvarande befattningshavare förutsättas komma att beredas anställning i statstjänst, och kyrkofonden får i sådant fall ingen utgift för dem. I den mån sådan anställning ej genast skulle kunna beredas, torde emellertid de befattningshavarna tillförsäkrade löneförmånerna böra bestridas av kyrkofondens med prästänkekassans kapitaltillgångar utökade kapital. Ur detta kapital synes vidare böra gäldas utgifterna för den förevarande utredningen samt de engångskostnader i övrigt, som uppkomma i samband med änkekassans avveckling. Dessa särskilda utgifter böra likväl icke bliva av den storleksordning, att deras bestridande från kapitalet nämnvärt komme att inverka på härförut kalkylerade ränteinkomst för fonden av samma kapital.

Avlastning av utgifter uppstår för kyrkofonden dels genom bortfallet av vissa från kyrkofonden till änkekassan nu utgående familjepensionsavgifter för emeriti och dels genom upphörande av anslaget från fonden till den allmänna prästänkehjälpen inom stiftet. Dessa bortfallande utgifter uppgå till ungefär $30,000 + 10,000 = 40,000$ kronor.

Den genom familjepensioneringen uppkommande ökningen av kyrkofondens utgifter kan således, om man bortser från de utgifter, som förutsättas komma att bestridas ur fondens kapital, uppskattas till omkring $1,500,000 + 360,000 + 10,000 - 40,000 = 1,830,000$ kronor.

Med här kalkylerade inkomst- och utgiftsökning för kyrkofonden med övertagandet av det ekonomiska ansvaret för prästernas familjepensionering kan alltså för det första räkenskapsåret därefter, år 1942, förväntas en nettoökning i kyrkofondens inkomster med omkring 115,000 kronor. Det må emellertid med hänsyn till den relativa osäkerheten överhuvudtaget i de i beräkningarna ingående siffrorna betonas, att avvikelser från dessa beräkningar — åt ena eller andra hållet — väl kan tänkas i verkligheten uppkomma.

Enligt de sakkunnigas förslag skola kostnaderna för avlöningar till pas-

torer vid svenska församlingar i utlandet samt till sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder ävensom kostnaderna för reglering av vissa kursförkluster för dessa präster överflyttas från riksstaten till kyrkofonden. Den härigenom uppkommande utgiftsökningen för kyrkofonden kan med ledning av riksstatens nuvarande belastning för ifrågavarande ändamål uppskattas till i runt tal 140,000 kronor för år.

Man torde sålunda finna, att även om hänsyn toges till sistnämnda utgiftsökning, ett genomförande av de sakkunnigas förslag icke behöver för år 1942 beräknas medföra någon större merbelastning å kyrkofonden, i allt fall icke av den storleksordning, att densamma kan förväntas i och för sig föranleda höjning av allmänna kyrkoavgiften. Detta läge i avseende å fonden jämlikt de sakkunnigas förslag ålagda nya kostnader torde med viss sannolikhet komma att i huvudsak bestå även för de närmaste ett å två åren därefter. För framtiden måste dock, på sätt av förste aktuarien Kjelléns återopade promemoria framgår, för kyrkofonden uppkomma gradvis stigande kostnader för denna pensionering, vilka icke täckas av inflytande familjepensionsavgifter och andra förut angivna inkomster.

Vid bedömandet av de sakkunnigas förslag ur kostnadssynpunkt är ytterligare följande att beakta.

Genom upphörandet av tjänst- och nådårsrätten samt av prästänkekassans rätt att i vissa fall uppbära inkomsten av lediga prästerliga tjänster uppstå för det allmänna vissa besparingar av löne-medel. Dessa besparingar komma främst pastoraten till godo, men sådana uppstå även, såväl direkt som indirekt, för kyrkofonden. Prästtjänsterna böra nämligen vid härefter inträffande ledigheter kunna återbesättas tidigare än hittills varit fallet, och för kyrkofonden bör därvid uppkomma minskning av utgifterna för vikarier. Viss besparing torde även för kyrkofonden vara att emotse därigenom, att minskningen av pastoratens löneutgifter, på sätt nyss sagts, ävensom ökningen i prästlöne-medel för vissa pastorat genom dessa tillerkänd avkastning av prästänkesäte medföra någon reducering av kyrkofondens bidrag till de s. k. tillskottspastoraten.

Beträffande verkningarna å riksstaten av sakkunnigförslagets genomförande må slutligen framhållas, att från riksstaten skulle komma att avlastas förenämnda avlöningskostnader för utlandspastorer och sjömanspräster, cirka 140,000 kronor för år, ävensom kostnaderna för de från tolfte huvudtiteln till prästers efterlevande utgående dyrtidstilläggen och pensionstilläggen, vilkas sammanlagda belopp torde kunna beräknas för närvarande uppgå till ungefär 500,000 kronor för år. Utgiftsminskningen å riksstaten skulle alltså bli, i avrundat tal, 640,000 kronor.

Statens pensionsanstalt: Finansieringen av den nya familjepensioneringen hade i förslaget förutsatts skola — bortsett från förvaltningskostnaderna — helt åvila kyrkofonden. Till denna skulle ingå dels de från prästänkekassan övertagna kapitaltillgångarna, per den 31 december 1941 beräknade till ungefär 30.2 miljoner kronor, dels även framdeles inflytande familjepensionsavdrag och pensionsavgifter, för år 1942 uppskattade till omkring 775,000 kronor. De sakkunniga hade beräknat, att den inkomstökning, som därigenom bereddes fonden, skulle komma att för år 1942 och de närmaste ett eller två åren därefter förslå till bestridande av fondens familjepensionsutgifter jämte en årlig utgift av i runt tal 140,000 kronor

för avlöningar till utomlands- och sjömanspräster, vilka avlöningar nu belastade riksstaten men av de sakkunniga föreslagits skola överflyttas på kyrkofonden. För framtiden måste dock, enligt de sakkunniga, för fonden uppkomma gradvis stigande kostnader för pensioneringen, vilka icke täcktes av i samband med pensionsregleringen till fondens förfogande ställda merinkomster. Att det därvid kunde bli fråga om en tämligen betydande ökning av de årliga utgifterna framginge av de i betänkandet meddelade resultaten av verkställda försäkringstekniska kostnadsberäkningar. Enligt dessa skulle nämligen de till fonden överförda tillgångarna och inkomsterna lämna utan täckning dels ett — efter en räntefot av 4 % beräknat — kapitalvärde av $(5,110,000 + 1,475,000 =) 6,585,000$ kronor, motsvarande kostnaderna för i tjänst varande kassadelägares inordnande under bestämmelserna i det föreslagna nya reglementet, dels även årliga utgifter för dyrtidstillägg m. m. (till en början omkring 360,000 kronor, men gradvis växande), för pensionsförbättring i samband med fastställande av s. k. ny familjepension med därå belöpande procentuellt tillägg (till en början omkring 300,000 kronor, men gradvis avtagande), för kristillägg (omkring 50,000 kronor), för avlöningar till utomlands- och sjömanspräster (omkring 140,000 kronor) samt för 120-kronors tillägg och bristande täckning beträffande framtida befattningshavare (gradvis växande till omkring $50,000 + 130,000 = 180,000$ kronor). Denna ökade belastning, vilken — om man bortsåg från utgifterna för dyrtidstillägg och kristillägg — i huvudsak torde utgöra en motsvarande merbelastning för det allmänna i stort sett, komme visserligen till någon del att kompenseras genom besparingar på grund av tjänst- och nådårsrättens avveckling m. m. Men man syntes dock ha att räkna med att för täckande av merbelastningen i övrigt en viss ökning av den allmänna kyrkoavgiften framdeles komme att bli erforderlig. Detta förhållande borde emellertid knappast utgöra hinder mot att godtaga den av de sakkunniga föreslagna formen för pensioneringens finansiering.

Domkapitlet i Uppsala: Den föreslagna förhöjningen av pensionsbeloppen vunnes huvudsakligen genom att det allmänna ej behövde räkna med en någorlunda bred säkerhetsmarginal, något som en mer eller mindre enskild kassa måste göra. Domkapitlet ansåge det emellertid alldeles i sin ordning, att det allmänna ej åsamkades väsentligt ökade kostnader. — Domkapitlet hade icke något att erinra emot, att kyrkofonden finge svara för kostnaderna för de sakkunnigas utredning.

Jag har icke funnit anledning till någon erinran mot de av de sakkunniga företagna kostnadskalkylerna. Det har emellertid legat i sakens natur, att dessa kalkyler på vissa punkter måst fotas på uppskattningar, som endast kunna äga approximativ giltighet. De av mig förordade ändringarna i de sakkunnigas förslag — häri inbegripet indragningen av understöd medels ersättning för viss kyrkotionde m. m. för Göteborgs stift — synas icke innebära förskjutningar i inkomst- och utgiftsberäkningarna av sådan storleksordning, att dessa därav på något väsentligt sätt beröras. De sakkunnigas beräkningar torde följaktligen kunna godtagas såsom underlag för reformförslagets bedömande. Jag finner också, i likhet med statens pen-

Departement-
schefen.

sionsanstalt, den framlagda finansieringsplanen väl försvarlig och tillstyrker fördenskull den föreslagna familjepensionsreformens genomförande ävensom i samband därmed föreslagna särskilda kostnadsregleringar.

Till de av de sakkunniga framlagda författningsförslagen berörande ändringarna i *prästlöneregleringslagen* och *kyrkofondslagen*, i vilka lagar i annat sammanhang påkallas ytterligare ändringar, ber jag att senare få återkomma.

Departementschefens hemställan.

Departementschefen föredrager övriga omförmälda, inom ecklesiastikdepartementet i enlighet med vad departementschefen anfört i vissa delar ändrade förslag, nämligen förslag till *reglemente angående familjepension för efterlevande till präster (familjepensionsreglemente för prästerskapet)*, till *lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 17 december 1926 (nr 526) om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m.*, till *lag om ändrad lydelse av 18 § ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) och till förordning angående ändring i förordningen den 27 november 1936 (nr 578) med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel*, vilka förslag såsom bilaga¹ fogats till detta protokoll.

Departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till riksdagen föreslå,

A) att riksdagen, under förutsättning att densamma bifaller vad efteråt under B) föreslås, bemyndigar Kungl. Maj:t att träffa överenskommelse med fullmäktige för prästerskapets änke- och pupillkassa i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående anförts;

B) att riksdagen, under förutsättning att under A) avsedd överenskommelse om statens övertagande av präst-änkekassan kommer till stånd,

1) för sin del beslutar, att rätt till tjänsteår för efterlevande till präst, som efter den 31 december 1941 erhåller utnämning till prästerlig befattning, varmed dylik rätt är förenad, skall upphöra, samt att rätten till tjänstår jämväl för efterlevande till före angivna dag utnämnd prästerlig befattningshavare så ock rätten till nådår, där sådan rätt alltjämt består, skall, i den ordning härförut angivits, upphöra;

¹ Denna bilaga, vilken är likalydande med de vid propositionen fogade författningsförslagen, har här uteslutits.

2) godkänner förenämnda inom ecklesiastikdepartementet utarbetade förslag till familjepensionsreglemente för prästerskapet och bemyndigar Kungl. Maj:t att *dels* fastställa de avvikelser från familjepensionsreglementet för prästerskapet, som må betingas av bestämmelserna i överenskommelsen om statens övertagande av prästänkekassan, *dels* meddela de bestämmelser i övrigt, som erfordras för genomförandet av nämnda överenskommelse;

3) antager de inom ecklesiastikdepartementet uppgjorda förslagen till författningar om ändringar i lagen den 17 december 1926 om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m., i ecklesiastik boställsordning samt i förordningen den 27 november 1936 med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel;

4) medgiver, att, i enlighet med vad i det föregående angivits, till vissa efterlevande till delägare i prästänkekassan må utgå s. k. ny familjepension ävensom i vissa fall dyrtidstillägg enligt särskilda grunder samt kristillägg;

5) beslutar

a) att de bidrag till prästerskapets familjepensionering med inkomster av prästerliga befattningar, vilka för närvarande åtnjutas av prästänkekassan enligt § 4 mom. 1 a) och b) samt § 6 mom. 1 a) i det för kassan gällande reglementet, skola från och med statens övertagande av kassan och dess verksamhet upphöra,

b) att från och med samma tidpunkt sådana bidrag till den s. k. allmänna prästänkehjälpen, vilka med stöd av prästerskapets år 1653 träffade, av Kungl. Maj:t den 13 augusti 1685, stadfästade förening eller andra särskilda, sedermera därom meddelade äldre bestämmelser alltjämt inom stiftens utgöras vare sig av församlingar med kyrkokassas medel eller av prästerskapet, skola, vad angår bidragen från församlingarna, ej utgå och, vad angår bidragen från präster, anses ej vara dessa rättsligen ålagda, samt

c) att samtidigt de årliga anslag av tillhoppa 10,805 kronor 13 öre, som jämlikt för närvarande gällande bestämmelser utgå i ersättningar för krono- och kyrkotionde m. m. till understöd åt prästänkor inom stiftens, skola upphöra;

6) beslutar, att de staten jämlikt överenskommelsen om prästänkekassans övertagande tillfallande kapitaltillgång-

arna jämte de av domkapitlet i Västerås förvaltrade s. k. papegojvretsmedlen skola av statskontoret mottagas för att från och med den 1 januari 1942 tillföras kyrkofonden, samt bemyndigar Kungl. Maj:t att ur kyrkofonden bestrida all kostnad för den prästerliga familjepensioneringen i enlighet med vad härförut angivits, så ock all sådan särskild kostnad, för vilken staten jämlikt överenskommelsen iklätt sig ansvaret och beträffande vilken icke av överenskommelsen eller den i samband därmed beslutade regleringen i övrigt framgår, att densamma skall av staten i annan ordning gäldas;

7) bemyndigar Kungl. Maj:t att jämväl låta ur kyrkofonden slutligt bestrida kostnaderna för den verkställda sakkunnigutredningen rörande statens övertagande av familjepensioneringen för prästerna ävensom för den ytterligare utredning, som Kungl. Maj:t för den definitiva regleringen därav finner påkallad.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Astrid Charpentier.

Bil. I.

(åberopad sid. 15)

Historik m. m.

I. Tjänst- och nådärsrätten samt prästerskapets änke- och pupillkassa.

Förmånen av *tjänst- och nådär* har sedan gammalt tillkommit avliden prästmans dödsbodelägare, respektive änka och efterlämnade omyndiga, oförsörjda barn. Denna förmån, som bekräftades i de för prästerskapet gällande privilegier av den 16 oktober 1723, innebar rätt att kvarsitta vid den tjänst, den avlidne innehade, och mot avlönande av vikarie åtnjuta lönen vid tjänsten ej blott till slutet av det ecklesiastikår, under vilket prästen avlidit (tjänståret), utan även under det därpå följande ecklesiastikåret (privilegiinådet). Då emellertid sålunda erhållna inkomster ofta befunnos otillräckliga för ankans och de minderåriga barnens uppehälle för framtiden, blev det småningom ganska vanligt, att Kungl. Maj:t efter där- om gjord anhållan tillerkände dessa rätt till ytterligare ett, ibland till och med två nådår (extra nådår). Detta sätt att bereda understöd åt de efterlevande innebar emellertid icke en betryggande försörjning för framtiden och medförde därjämte den olägenheten, att, då en präst avled, den av honom innehavda befattningen kom att stå ledig under en ganska lång tid. Såväl insikten om behovet av att bereda större trygghet åt prästernas efterlevande som ock det allmännas intresse att få den långa vakanstiden vid prästerliga befattningar förkortad ledde till strävanden att anordna en verklig pensionering av änkor och barn efter präster. Efter långvariga förberedelser ledde dessa strävanden slutligen år 1874 till upprättandet av *prästerskapets änke- och pupillkassa* (reglemente den 6 november 1874).

Bland de inkomster, som den nybildade kassan enligt det för densamma fastställda reglementet hade att påräkna för sin verksamhet, äro i främsta rummet att nämna delägarnas egna bidrag. Med hänsyn till den svaga avlönning, som en mycket stor del av prästerskapet, särskilt det lägre, vid tiden för kassans bildande åtnjöt, måste dock anspråken på delägarna hållas inom ganska måttliga gränser. Sedan delägarnas delaktighetsbelopp i kassan föreskrivits skola vara lika med deras reglerade lön, bestämdes den alla åliggande årsavgiften till två procent av delaktighetsbeloppet, varförutom delägare förpliktades att under vissa förutsättningar erlagga retroaktiv- och åldersskillnadsavgifter. De inkomster, som genom de sålunda bestämda delägaravgifterna beräknades tillflyta kassan, befunnos emellertid icke ensamma förslå till pensioneringen, utan härtill erfordrades ytterligare medel till betydande belopp. Till fyllande av detta behov fanns till en början att tillgå behållningen i det forna prästeståndets arkivkassa och Stockholms centonalkassa, vilken behållning, uppgående till 26,600 kronor, av prästeståndet anslagits till en blivande änke- och pupillkassa. De härutöver erforderliga medlen erhöles på det sätt, att enligt medgivande av 1874 års riksdag till kassans bildande anslogos ej mindre tre fjärdedelar av stiftens emeritikassors behållning med skyldighet för änke- och pupillkassan att ansvara för motsvarande del av de förbindelser, vari dessa kassor då häftade, än även ett års behållen inkomst av varje prästerlig beställning i riket, vilken inkomst i allmänhet borde utfalla, då beställningen första gången efter pensionsreglementets fastställande bleve ledig, (vakans-

medel: »gamla vakansåret») samt all behållen inkomst vid prästsyssla, vilken i följd av tvist eller annan omständighet komme att stå ledig utöver den lagliga tillträdestiden, jämte vederlag under extra nådår (s. k. kaduk- och vederlagsmedel). Stiftens emeritikassor hade till huvudsaklig del tillkommit genom besparingar å prästerliga löne-medel. Såsom villkor för att änke- och pupillkassan skulle komma i åtnjutande av dessa tillgångar och inkomster stadgades emellertid, att, så snart pensionerna från kassan kunde utgå med fulla beräknade beloppet, extra nådår icke vidare skulle beviljas.

Beträffande rätten till pension ur kassan föreskrefs i reglementet för densamma, att sådan rätt tillkomme delägares änka samt delägares efterlämnade barn, de senare dels då de icke fyllt 21 år, dels efter nämnda ålder, då de genom kropp- eller sinnessjukdom vore urståndsatta att bidraga till sitt uppehälle, dels ock döttrar efter uppnådda 55 år, såvida de icke vore eller varit gifta, (»55-åriga, ogifta döttrar»). Tillika stadgades, att pensionsrätten förutom vid pensionärs död förlorades, då pensionär trädde i äktenskap samt då barn fyllde 21 år. Med hänsyn till pensionens storlek voro de särskilda slagen av pensionärer olika ställda. Den pension, som tillföll en änka utan pensionsberättigat barn, togs vid pensioneringen till enhet och betecknades såsom en pensionslott. Efterlämnade delägare, förutom änka, även barn under 21 års ålder, ökades ankans pension alltefter barnens antal så, att änka med ett barn erhöll 1.3 pensionslott, änka med två barn 1.5 pensionslott, änka med tre barn 1.6 pensionslott samt änka med flera än tre barn ytterligare 0.1 pensionslott för varje följande barn. För minderåriga barn, vilkas moder dött eller trätt i nytt gifte, bestämdes pensionen så, att ett barn erhöll 0.5 pensionslott, två syskon tillsammans 1 pensionslott, tre syskon tillsammans 1.3 pensionslott, fyra syskon tillsammans 1.5 pensionslott samt flera än fyra syskon tillsammans sist angivna pensionslott ökad med 0.1 pensionslott för varje syskon utöver fyra. De pensioner, som tillföllo sjukt barn efter fyllda 21 år samt 55-årig ogift dotter, bestämdes var för sig till 0.5 pensionslott.

De samlade medel, som vid kassans bildande tillföllo densamma, och de inkomster, som för framtiden skulle ingå till kassan, delades på två fonder, den ena benämnd *g r u n d f o n d e n* och den andra *t i l l s k o t t s f o n d e n*. Till grundfonden fördes dels andelen i emeritikassornas behållning, dels de medel, som komme att tillfalla kassan på grund av rätten till ett års behållen inkomst av varje prästerlig befattning i riket, dels ock de s. k. kaduk- och vederlagsmedlen. Till tillskottsfonden åter fördes dels behållningen i det forna prästeståndets arkivkassa och Stockholms centonalkassa, dels ock alla inkomster i form av delägaravgifter. Mellan de båda fonderna gjordes den skillnaden, att i grundfonden alla delägare ägde lika rätt, varemot delägarnas andel i tillskottsfonden gjordes beroende av vars och ens delaktighetsbelopp. Denna åtskillnad mellan fonderna framträdde vid pensionsutdelningen, varvid för varje år utdelningsbart belopp fastställdes för vardera fonden särskilt.

Beträffande grundfonden tillgick detta så, att, sedan kassans förvaltningskostnader, vilka i sin helhet bestredos av denna fond, blivit guldna, en beräkning verkställdes av det närvarande värdet av de vid räkenskapsårets början icke influtna vakansmedlen, d. v. s. de medel, som framdeles skulle tillfalla kassan i form av ett års behållen inkomst av varje prästerlig beställning. Till detta värde lades grundfondens verkliga behållning. Efter

verkställd uträkning av medelräntefoten å kassans medel under närmast föregående år beräknades med tillämpning av nämnda räntefot ett års ränta på den förut funna summan. Det tal, som därvid erhöles, ansågs såsom grundfondens årsinkomst. Denna årsinkomst fick emellertid icke i sin helhet utdelas till pensionärer, utan en del skulle användas till fondens förstärkning och lades följaktligen till fondens kapital. Under de båda första åren av kassans tillvaro fonderades hela årsinkomsten. Då pensionsutdelning sedermera vidtog, var till en början såväl antalet pensionärer som den till pensioner utgående delen av årsinkomsten ringa. Allteftersom pensionärernas antal med åren tillväxte, ökades emellertid sagda del av årsinkomsten och i samma mån minskades den till fondens förstärkning använda delen av årsinkomsten. Under de utredningsarbeten, som föregingo kassans bildande, verkställdes beräkningar över grundfondens sannolika framtida utveckling samt antalet pensionslotter. I enlighet med dessa beräkningar fastställdes vid utfärdandet av kassans reglemente en tabell, angivande för vart och ett av kassans 38 första verksamhetsår den procent av grundfondens årsinkomst, som finge till pensionärer utdelas. Den första pensionsutdelningen ägde rum för tredje året av kassans verksamhet eller ecklesiastikåret 1877/78. För det året var utdelningsprocenten bestämd till 3.348 procent av grundfondens på nyss angivet sätt beräknade årsinkomst. Därefter höjdes utdelningsprocenten, i början kraftigare än längre fram, och för det 38:de året, eller ecklesiastikåret 1912/13, uppgick utdelningsprocenten till 74.741 procent av grundfondens årsinkomst. Genom en sedermera fastställd fortsättning av nämnda tabell, avseende följande 18 år, höjdes utdelningsprocenten för ecklesiastikåret 1913/14 till 82 procent. Utdelningsprocenten steg även därefter oavbrutet, så att den för ecklesiastikåret 1925/26 utgjorde 88.7 procent och under de följande i tabellen angivna åren skulle fortsätta att stiga och med ecklesiastikåret 1930/31 uppnå sitt högsta tal eller 90 procent.

Sedan på här angivet sätt det av grundfondens årsinkomst för ett visst år utdelningsbara beloppet uträknats, verkställdes en sammanräkning av de för samma år anmälda pensionärernas pensionslotter. Varje hel pensionslott berättigade till lika stor andel i den från grundfonden utdelningsbara summan, oavsett storleken av det delaktighetsbelopp, efter vilket den avlidne delägaren under sin livstid erlagt årsavgift. Genom att dividera denna utdelningssumma med antalet pensionslotter erhöles sålunda den summa, som för det ifrågavarande året på varje hel pensionslott utföll ur grundfonden.

Vad beträffar utdelningen ur tillskottsfonden, skedde denna så, att av fondens under nästföregående år verkligen influtna årsinkomst, bestående dels av delägaravgifter och dels av ränta å fondens kapital, samma procent, som gällde för grundfonden, användes för pensionsutbetalning, och resten lades till fondens kapital. Utdelningssumman fördelades mellan pensionärerna på det sätt, att varje hel pensionslott erhöles en för alla pensionärer lika stor procent av det delaktighetsbelopp, efter vilket den avlidne delägaren senast ägt delaktighet i kassan.

Behovet av ökade pensioner från prästerskapets änke- och pupillkassa var emellertid sedan länge känt och vitsordat av kassans delägare. Sedan år 1913 frågan om förbättrade pensioner från kassan blivit väckt i sammanhang med en då igångsatt revision av kassans reglemente, hade åtskilliga förslag till förbättrande av pensionerna framlagts, men intet förslag

lett till något slutligt resultat. De utvägar, man i sådant avseende sökt anlita, voro dels ökade bidrag av delägarna och dels ett förnyande av den rätt till ett års behållen inkomst av varje prästerlig beställning i riket, som vid kassans bildande medgavs densamma. Beträffande ökade bidrag av delägarna hade åtgärderna i denna riktning utmynnat däri, att 1916 och 1919 års stämmor med fullmäktige för kassans delägare för sin del beslutat bildandet vid sidan av den nuvarande kassan av en ny änke- och pupillkassa med uppgift att utdela fyllnadspensioner åt vissa den gamla kassans pensionärer. Frågan om möjligheten för kassan att erhålla rätt till ett nytt vakansår väcktes vid kassans fullmäktigestämma år 1913, på vars uppdrag kassans direktion den 9 december 1914 hos Kungl. Maj:t gjorde framställning om rätt för kassan till ytterligare ett års behållen inkomst av varje befattning, vars innehavare vore pliktig att vara delägare i kassan, i den mån dessa befattningar första gången efter det sådan rätt tillerkänts kassan bleve lediga, dock beträffande de befattningar, för vilka lönereglering enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 stundade, först sedan ny lönereglering blivit vid dem genomförd. I enlighet med därom väckt motion gjorde 1915 års kyrkomöte en liknande framställning till Kungl. Maj:t.

Genom beslut den 20 oktober 1916 fann Kungl. Maj:t direktionens och kyrkomötets här omnämnda framställningar icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Sedermera beslöt 1917 års riksdag i anledning av väckta motioner för sin del medgiva, att kassan tillerkändes ytterligare ett års behållen inkomst av varje befattning, vars innehavare vore pliktig att vara delägare i kassan, i den mån dessa befattningar första gången efter det sådan rätt tillerkänts kassan bleve lediga, dock beträffande de befattningar, för vilka lönereglering enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 stundade, först sedan ny lönereglering blivit vid dem genomförd. Såsom villkor härför föreskrev riksdagen emellertid, att det prästerskapet tillförsäkrade tjänståret skulle bortfalla, och att änkers samt omyndiga och oförsörjda barns nådår alltså skulle räknas från tjänstinnehavarens frånfälle. Sedan denna riksdagens ståndpunkt i vakansfrågan blivit känd, upptogs frågan ånyo av kassans fullmäktige år 1919, och sedan dessa efter verkställda utredningar trott sig hava funnit, att den förbättring, som en prästänka genom vakansårsinkomsten skulle vinna i pensionshänseende, icke uppvägsde förlusten för henne av tjänståret, hemställde fullmäktige hos Kungl. Maj:t, att riksdagens omförmälda skrivelse icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Kassans direktion åter, vars utlåtande över denna framställning av Kungl. Maj:t inhämtades, var av annan mening och hemställde, att fullmäktiges framställning måtte lämnas utan avseende.

I anledning av vad sålunda förekommit tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet, enligt Kungl. Maj:ts den 4 november 1919 givna bemyndigande, fem sakkunniga personer att inom departementet biträda med utredning av frågan om beredande av bättre pensionsförhållanden åt änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa.

I den 20 januari 1920 avgivet betänkande i ämnet föreslogo dessa sakkunniga, att vid sidan av den dittillsvarande prästänkekassan skulle upprättas en ny kassa, däri alla, som efter den nya kassans tillkomst bleve delägare i den gamla kassan, skulle vara skyldiga att inträda. Den pensions-

förbättring, som genom den nya kassan skulle beredas dessa delägars efterlevande, skulle bestridas genom delägarnas egna bidrag i form av årsavgift motsvarande 1.2 procent av delaktighetsbeloppet ävensom i vissa fall retroaktiv- och befordringsavgift. För beredande av tillgång så att dels dåvarande delägare i den gamla kassan skulle för sina efterlevande komma i åtnjutande av pensionsförbättringen utan att betungas av retroaktiva avgifter eller befordringsavgifter, dels kassans dåvarande pensionärer skulle bekommen pensionsförbättring utan egen kostnad framlade de sakkunniga ett förslag av följande innebörd. Den nya kassan skulle under villkor, att det prästerskapet tillförsäkrade tjänståret för framtiden upphörde med utgången av det ecklesiastikhalvår, varunder tjänstinnehavarens dödsfall inträffat, erhålla rätt till ett års behållen inkomst av varje befattning, vars innehavare vore skyldig tillhöra kassan. Då inkomsterna av det sålunda föreslagna nya vakansåret först småningom inflöte, men medel till bestridande av pensionsförbättring åt dåvarande pensionärer måste vara disponibla till vissa beräknade belopp för varje år redan omedelbart efter den nya kassans trädande i verksamhet, skulle erforderliga medel såväl till genast utgående pensionsförbättringar som till gäldande av retroaktiv- och befordringsavgifter för dåvarande delägare förskjutas av statsmedel mot ersättning av de för det nya vakansåret småningom inflytande medel.

I avgivet gemensamt utlåtande den 12 mars 1920 över de sakkunnigas förslag anförde kammarkollegiet och statskontoret följande.

Mot förslaget i vad det avser beredande av förbättrad pensionering för änkor och barn efter blivande delägare i den nuvarande kassan synes i och för sig intet vara att erinra, då denna pensionsförbättring skulle åstadkommas utan att bidrag av statsmedel därför skulle erfordras och genom ökade delägaravgifter, som ingalunda kunde anses bliva särdeles betungande. Emellertid synes det ämbetsverken kunna ifrågasättas, huruvida över huvud taget någon som helst mera genomgripande förändring beträffande pensioneringen av änkor och barn efter präster bör företagas utan att i sammanhang därmed en fullständig avveckling av rätten till tjänst- och nådår åvägbringas och en omläggning efter mera tidsenliga grunder av ifrågavarande pensionering jämväl i vissa andra avseenden vidtages. Visserligen vill det synas, som om de sakkunnigas förslag skulle medföra, att den för kassan synnerligen betungande pensioneringen av 55-åriga ogifta döttrar och sjuka barn över 21 år efter delägare i kassan bleve i någon mån inskränkt, ävensom att pensionerna, som nu utgå med varierande belopp år från år, komma att fixeras i visst förhållande till delägarrens avlöning vid dödsfallet; men enligt ämbetsverkens mening lider förslaget beträffande pensioneringens omfattning av vissa brister, som torde böra avlägsnas, och i fråga om rätten till tjänst- och nådår hava de sakkunniga, fränsett förslag om tjänstårets avkortning till halvår, icke gjort något försök till avveckling av denna pensionsform, som utom att den är föråldrad och redan därför icke lämpligen bör bibehållas vid sidan av en ordnad pensionering för änkor och barn, tillika allmänt erkännes såsom en olägenhet för det allmänna, enär de prästerliga tjänsterna därigenom allt fortfarande under avsevärd tid komma att vara utan ordinarie innehavare.

I alla händelser synes det ämbetsverken, som om det allmänna endast under den förutsättning bör på ena eller andra sättet medverka till beredande av pensionsförbättring, att rät t e n t i l l t j ä n s t - o c h n å d å r småningom a v v e c k l a s. Det är emellertid givet, att ett avstående av denna rätt måste

på något sätt kompenseras, och i sådant hänseende skulle väl i första hand böra tagas i övervägande att av allmänna medel, exempelvis av kyrkofonden eller av församlingarna i likhet med prästlönemedel, bereda bidrag till pensioneringens ordnande på bättre sätt än nu är fallet. Skulle emellertid denna utväg till compensation visa sig icke vara lämplig, lär de sakkunnigas förslag om att till pensioneringens förbättrande skulle anvisas inkomsten av ett vakansår vid varje prästerlig befattning böra upptagas till övervägande. Väl kan anmärkas att även vakansåret medför en olägenhet för det allmänna på samma gång det innebär en uppoffring av nuvarande eller nästa generations delägare för pensionering av en gången generations efterlevande, men dessa olägenheter äro såsom av övergående beskaffenhet givetvis att föredraga, om man därigenom kan för framtiden komma ifrån rätten till tjänst- och nådår.

På grund av vad sålunda anförts hemställde ämbetsverken, att det i de sakkunnigas betänkande framlagda förslaget icke utan en genomgripande omarbetning i angivet syfte måtte läggas till grund för ett förbättrat ordnande av pensioneringen av änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa.

I en vid ämbetsverkens utlåtande fogad reservation framhölls än skarpare nödvändigheten av de gamla privilegieförmånernas avveckling i sammanhang med åtgärder för förbättring av familjepensioneringen för prästerskapet.

När sedermera den 29 juni 1921 chefen för finansdepartementet för Kungl. Maj:t anmälde åtskilliga till pensionsväsendet hörande frågor, som tarvade utredning, erinrades om att fråga sålunda jämväl föreläge om förbättrade pensionsförhållanden för änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa och att det syntes vara av vikt, att detta ärende gjordes till föremål för den ytterligare utredning, som kunde befinnas erforderlig för att frågan snart måtte vinna sin lösning. I det komplex av ärenden, som överlämnades till utredning av en vid nämnda tillfälle tillsatt kommitté (1921 års pensionskommitté), ingick i enlighet härmed även frågan om beredande av förbättrade pensionsförhållanden för efterlevande efter delägare i prästänkekassan.

Pensionskommittén avgav betänkande i ämnet den 18 februari 1923. Därvid erinrade kommittén, att det för det dåvarande föreläge dels av fullmäktige för delägarna i prästerskapets änke- och pupillkassa godkända förslag ej mindre till förnyat reglemente för kassan än även till reglemente för en ny kassa, dels ock ett av förenämnda sakkunniga utarbetat förslag till reglemente för en ny kassa. Att intet av dessa förslag, som underställts Kungl. Maj:t prövning, erhållit stadfästelse, finge efter kommitténs mening antagas huvudsakligen hava berott på de erinringar, som av kammarkollegiet och statskontoret framställts, under yrkande att pensionsförbättring måtte beredas endast under förutsättning, att rätten till tjänst- och nådår småningom avvecklades samt att en omläggning efter mera tidsenliga grunder på ifrågavarande pensionering vidtoges. På grund härav hade kommittén ansett sitt uppdrag i avseende å denna del av pensionsväsendet innefatta, att kommittén skulle söka utreda, huruvida och under vilka villkor en avveckling av tjänst- och nådårsrätten måtte kunna äga rum, ävensom i vilka hänseenden då gällande grunder för pensioneringen av efterlevande efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa funnes vara föråldrade och lämpligen kunde ersättas med mera tidsenliga, samt framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Kommitténs förslag i förstnämnda hänseende avsåg, att tjänst- och nådårsrätten såsom en förmån för de enskilda präststärbhusen skulle avvecklas samt att denna förmån skulle tills vidare överflyttas till prästerskapets änke- och pupillkassa, vilken med inkomsten av denna förmån skulle åtaga sig att i form av förbättrad pension m. fl. förmåner åt efterlevande efter avliden präst bereda kompensation för den avstädda tjänst- och nådårsrätten. Tjänst- och nådårsrätt, som uppstått före ikraftträdandet av beslutet om rättens upphävande, skulle enligt förslaget lämnas oförkränt, men skulle det stå dåvarande delägare fritt att under vissa förutsättningar avsäga sig ifrågakarande rätt och vinna delaktighet i de nya pensionsvillkoren.

I det senare hänseendet förmålde sig kommittén anse det otvivelaktigt föreligga starka skäl för en omorganisation av prästerskapets änke- och pupillkassa så att pensioneringen byggdes på försäkringstekniska grunder. För en omedelbar och fullständig övergång till sådana pensioneringsgrunder mötte emellertid till synes oöverbärliga hinder, beroende på kassans egenomliga konstruktion. Å ena sidan hade dåvarande delägare icke någon skyldighet att underkasta sig andra avgifter till kassan än som funnes i reglementet bestämda, och å andra sidan hade kassans pensionärer enligt reglementet rätt att få i pensioner utdelat allt vad som under nästföregående året till kassans båda fonder influtit i avgifter och andra inkomster efter avdrag endast av förvaltningskostnader och vad som reglementsenligt skulle avsättas till fondernas förstärkande. Då i reglementet icke funnes någon föreskrift om förpliktelse för delägare att underkasta sig förändring av skyldigheter eller rättigheter, vilken vidtagits efter det vederbörande blivit delägare i kassan, kunde nämligen, såsom jämväl av prejudikat framginge, anses fastslaget att vidtagen reglementsändring icke kunde utvidga de skyldigheter eller inskränka de förmåner, som grundade sig på delägarskap i kassan före reglementsändringen. På grund härav syntes det få anses uteslutet att genom reglementsändringar tvångsvis genomföra mera rationella pensioneringsgrunder, enär därigenom skulle vållas rubbning av stadgade skyldigheter och rättigheter. Endast på frivillighetens väg kunde alltså en omedelbar och fullständig övergång till lämpligare pensioneringsgrunder genomföras; men om blott en enda pensionär eller förmyndare för pensionär vägrade ingå på nya bestämmelser, måste de dåvarande grunderna bibehållas till följd av kassans förut angivna, säregna konstruktion. Ehuru det framstode såsom synnerligen önskvärt, att kassans dåvarande båda fonder kunde ombildas till en verklig försäkringsfond samt att det med mycket besvär förenade sättet för pensionernas årliga uträknande skulle kunna redan då slopas, syntes alltså förhållandena icke medgiva en sådan lösning av den föreliggande frågan. I likhet med förenämnda 1920 års sakkunniga hade därför kommittén funnit, att det dåvarande pensioneringssättet måtte tills vidare bibehållas. Liksom de sakkunniga hade emellertid också kommittén funnit lämpligt, att snarast möjligt vissa åtgärder vidtoges för att bredvid den dåvarande pensioneringen upprättades en pensionering, grundad på rationellare principer, i syfte att dessa med tiden, efter det att desamma blivit tillämpliga å alla delägarna i kassan samt inga pensionärer med anspråk på pension uteslutande efter då gällande grunder längre funnes, skulle bliva de för pensioneringen ensamt gällande. Först då kunde en verklig omorganisation av kassan äga rum.

Kommittén, som funnit, att en ny pensionering utan olägenhet läte sig

inordna inom ramen av den då befintliga kassan, blott genom upprättande av nya fonder inom kassan, föreslog, att änkor och barn efter delägare i kassan måtte mot en årsavgift av 1.3 procent av delaktighetsbeloppet beredas en pensionsförbättring, motsvarande 7 procent av det för delägaren gällande delaktighetsbeloppet. Härigenom beräknades sammanlagda pensionsbeloppet för blivande pensionärer komma att bli 300 kronor jämte ett tillägg, motsvarande 15 procent av delaktighetsbeloppet, och sålunda komma att stå i samma proportion till den avlidne befattningshavarens lön som förhållandet vore med pension, som från statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. då utgick till folkskolläraränka. Bland berättigade till pensionsförhöjningen hade kommittén icke upptagit 55-åriga ogifta döttrar, varjämte den inskränkt sjuklighetspensioneringen till den omfattning, som tillämpades i vissa andra kassor. Vidare innebar kommitténs förslag, att garanti lämnades för att beloppet av pensionerna för dåvarande pensionärer icke komme att understiga 300 kronor med ett tillägg motsvarande 8 procent av delaktighetsbeloppet.

Kommittén, som låtit genom byråchefen E. Göransson verkställa erforderliga undersökningar och beräkningar över den ekonomiska innebörden av de förslag, kommittén framlade, ansåg, att den förutsatta kompensationen för den avstådda tjänst- och nådårsrätten kunde beredas prästerskapet på följande sätt. Inkomsterna av tjänst- och nådåret skulle användas i första hand till bestridande av retroaktiv- och befodringsavgifter för de dåvarande delägarna i kassan beträffande den föreslagna pensionsökningen ävensom till avgifter till tillskottsfonden under tid motsvarande tjänst- och nådår samt till bestridande av kostnaden för den tidigare pensionering, som föranleddes av tjänst- och nådårsrättens bortfallande, och till begravningshjälp. Därjämte beräknades härutöver uppstå ett icke obetydligt överskott.

Kommittén framlade med betänkandet ett utarbetat förslag till förnyat reglemente för prästerskapets änke- och pupillkassa.

Över kommitténs förslag hördes bland andra försäkringsinspektionen, som i utlåtande den 15 september 1923 framställde vissa anmärkningar mot förslaget, särskilt i vad angår garantien beträffande pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna och de förbindelser, som ålagts den föreslagna försäkringsfonden. Vidare hördes över förslaget änke- och pupillkassans fullmäktige, vilka yttrade sig i utlåtande den 21 november 1924.

Kassans fullmäktige förklarade sig härvid icke kunna tillstyrka kommittéförslaget utan framlade ett utarbetat nytt förslag till frågans lösning. Detta förslag åsyftade i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag, tjänst- och nådårsrättens upphörande som en förmån för den särskilde prästen samt dess överflyttande på kassan och avsåg vidare, att inkomsterna av den överflyttade tjänst- och nådårsrätten skulle användas dels till förmån för dåvarande delägare i kassan, vilka för sina efterlevande avstode från rätten till tjänst- och nådår, till bestridande av dessa delägars överårighets- och åldersskillnadsavgifter, för att pension till deras efterlevande skulle utgå ur den nya pensionsfonden med 7 procent av delaktighetsbeloppet, dels till förmån för blivande delägare, för att dessa, utan erläggande av särskild årsavgift härfor, skulle ur nya pensionsfonden för sina efterlevande erhålla pension, förhöjd med 5 procent utöver nyss angivna 7 procent å delaktighetsbeloppet, dels ock till bestridande av kostnaderna för den tidigare pensionering, som föranleddes av tjänst- och

nådaársrättens avlösning, samt av ökade förvaltningskostnader m. m. Enligt förslaget skulle pensionerna bliva för dåvarande delägare, vilka för sina efterlevande avstode från rätten till tjänst- och nådår, 300 kronor jämte ett tillägg, motsvarande omkring 15 procent av delaktighetsbeloppet, samt för blivande delägare 300 kronor jämte ett tillägg av omkring 20 procent av delaktighetsbeloppet. På nämnda och andra närmare angivna grunder hade fullmäktige låtit upprätta och för sin del antagit ett förslag till förnyat reglemente, vilket jämte motiv fanns bilagt fullmäktiges yttrande.

Över pensionskommitténs förslag avgav kammarkollegiet den 18 april 1925 underdånigt utlåtande i ärendet, varvid tillika överlämnades infordrade yttranden av samtliga domkapitel och Stockholms stads konsistorium ävensom av länsstyrelserna och överståthållarämbetet.

Då detta ärende den 18 juni 1925 anmäldes inför Kungl. Maj:t erhöll departementschefen bemyndigande att tillkalla högst tre sakkunniga för att inom departementet biträda vid utredning av frågan angående beredande av förbättrad pensionering från kassan och därmed sammanhängande frågor. De av honom på grund härav tillkallade personerna (1925 års ecklesiastika pensionssakkunniga) avgåvo den 14 november 1925 betänkande.

I anslutning till en av domkapitlet i Växjö framförd och av kammarkollegiet i utlåtandet den 18 april 1925 upptagen tanke föreslogo dessa sakkunniga tjänstaársrättens reformerande på sådant sätt, att tjänståret i varje fall fixerades till sex månader. Nådaársrätten åter skulle enligt deras förslag helt avvecklas och detta så snabbt som möjligt. Därför hade nådaársrätten bibehållits allenast för de dåvarande ordinarie prästerna beträffande deras då innehavande befattningar eller, om de avginge därifrån med emeritilön, vid emeritilönen. Den, som befordrades, skulle förlora rätten till nådår för sina efterlevande. Nådaársrättens överflyttande på kassan hade de sakkunniga motsatt sig. Däremot föreslogs kassan skola erhålla ett vakansår för det fall, att vid först inträffande ledighet nådaársrätten icke toges i anspråk, vilket inträffade, när en dåvarande ordinarie präst befordrades första gången eller finge emeritilön eller utan nådaårsberättigade efterlevande avlede i sin dåvarande befattning. De sakkunniga hade därjämte utarbetat och i betänkandet framlagt ett nytt förslag till förnyat reglemente för kassan. Detta förslag, som i flera och ofta väsentliga hänseenden skilde sig från de föregående, avsåg i likhet med pensionskommittén, att bereda prästernas efterlevande en förhöjning i pensionen motsvarande 7 procent av delaktighetsbeloppet. Förslaget åsyftade vidare en betydande förenkling i kassans förvaltning.

Huvudgrunderna i de förslag till åtgärder för förbättring av pensionerna från prästerskapets änke- och pupillkassa, som de nämnda sakkunniga framlade, kunna sammanfattas sålunda.

1. Den stärbhus efter innehavare av prästerlig befattning enligt prästerskapets privilegier tillförsäkrade rätten till tjänst- och nådår jämte den därav härflytande rätten för änka och barn efter såsom emeritilöntagare avliden f. d. innehavare av befattning med tjänst- och nådaårsrätt att uppbära emeritilön under tid motsvarande tjänst- och nådår förändrades på det sätt, att

a. tjänstaårsrätten omfattade en tid av sex månader, räknat från och med månaden näst efter den då dödsfallet inträffade, samt

b. nådaårsrätten upphörde, dock den nådaårsrätt oförkränt, som tillkomme efterlevande efter ordinarie präst, vilken avlede vid den tjänst han innehade

vid tiden för förändringens genomförande eller vid sådan tjänst erhöles emeritilön, eller som undfått emeritilön före förändringens genomförande.

2. Prästerskapets änke- och pupillkassa tillerkändes ett års behållen inkomst av varje ordinarie prästerlig befattning utom sådana, där vid först inträffande ledighet inkomsten uppbures av nådårsberättigat stärbhus, ävensom av varje ständig adjunktsbefattning, så ock ett års emeritilön efter emeritus, som bibehållit nådårsrätten men ej efterlämnade nådårsberättigade stärbhusdelägare, det s. k. nya vakansåret.

3. Församlingarna — vilka bleve för framtiden helt befriade från nådårstungan, sedan varje befintlig tjänst allenast en gång stått ledig, endera för nådår eller för vakansår — ålades att som avlösning av nådårstungan utgöra till sådana präster, vilka uppbure lön jämlikt lönereglering, fastställd enligt lagen den 9 december 1910, ett lönetillägg, motsvarande 1.5 procent av lönen, vilket lönetillägg vore avsett att användas som avgifter till änke- och pupillkassan för den nya pensionsförmån av 7 procent av delaktighetsbeloppet, varom under punkt 6 sägs.¹ Lönetillskottet gäldades medelst församlingsavgifter och övriga till prästerskapets avlöning anslagna medel inom den ram, som redan vore anvisad för prästlönernas bestridande, och sålunda med rätt för församlingarna att i vissa fall få ersättning ur kyrkofonden. Det till adjunkt utgående arvodet höjdes under viss förutsättning med 60 kronor.

4. Delaktighetsbeloppet för extra ordinarie präst höjdes för nytillkommande delägare och för dåvarande delägare, som så önskade, från 600 kronor till 2,500 kronor.

5. Pensioneringen ur grund- och tillskottsfonderna bibehölles lika med förut, allenast med följande förändringar:

a. Pensionsunderlagen finge i regel ej höjas utöver de delaktighetsbelopp, som gällde vid tiden för förändringens genomförande.

b. Blivande delägare vunne ej pensionsrätt för icke-minderåriga barn.

c. Dåvarande delägare, som beredde sina efterlevande pensionsrätt ur den nya försäkringsfonden, finge rätten till pensioner ur grund- och tillskottsfonderna för icke-minderåriga barn begränsad dels så att pension, efter hel pensionslott räknat, ej finge överstiga 250 kronor + 6 procent av delaktighetsbeloppet, dels ock så att dylik pensionsrätt ej förvärvades för barn, som föddes efter förändringens genomförande.

6. Till beredande av förbättrade pensioner åt efterlevande till blivande delägare bildades en ny fond, försäkringsfonden, avsedd att åt änkor och minderåriga barn lämna pension motsvarande 7 procent av delaktighetsbeloppet. Under viss förutsättning kunde pensionsförhöjning äga rum. Avgifterna för denna pension bleve 1.5 procent av delaktighetsbeloppet jämte befordringsavgift, som utginge efter försäkringstekniska grunder. Inberäknat avgifterna till tillskotts-fonden uppginge avgifterna till 3.5 procent av delaktighetsbeloppet jämte befordringsavgift.

7. Dåvarande delägare finge delaktighet i försäkringsfonden enligt följande grunder:

a. Delägare, som efter förändringens genomförande sökte och erhöles befordran, vunne full delaktighet i försäkringsfonden.

b. Annan delägare ägde, om han önskade, mot erläggande av en årlig avgift av 1.5 procent av delaktighetsbeloppet (vilket i sådan händelse bleve fixerat) bereda änka och minderåriga barn pension, som efter försäkringstekniska grun-

¹ För präst, som ej var delägare i prästänkekassan eller, ehuru delägare, ej erlade avgifter utöver vad i 1874 års reglemente stadgades, skulle kassan äga uppbära lönetillägget.

der svarade mot denna avgift och vilken, om delägaren vid förändringens genomförande icke vore mer än 35 år, utgjorde 5 procent av delaktighetsbeloppet men eljest en i mån av högre ålder lägre procent. Minimum 60 kronor för hel pensionslott.

c. Delägare, som under b avses, kunde, under förutsättning av gott hälsotillstånd, mot erläggande av högre årsavgift än 1.5 procent av delaktighetsbeloppet jämte en särskild s. k. åldersskillnadsavgift bereda änka och minderåriga barn pension av 7 procent av delaktighetsbeloppet eller, om delägaren vore mer än 50 år, efter önskan en lägre pension.

8. Dåvarande pensionärer (efterlevande till före förändringens genomförande avliden delägare) erhöles, om de voro änkor eller minderåriga barn, ett årligt pensionstillägg av 60 kronor för hel pensionslott räknat.

9. Pensionerna ur samtliga fonder utbetalades kvartalsvis.

10. Beträffande kassans förvaltning föreslogos åtskilliga förändringar, som åsyftade att stärka förvaltningen och göra den billigare och på sådant sätt till en början minska den nedgång i de från grundfonden utgående pensionerna, som en tid framåt vore att vänta, samt att framdeles påskynda dessa pensioners höjning.

I vissa öfver betänkandet avgivna yttranden ifrågasattes, att avliden prästs stärbhusdelägare borde hava rätt att, jämte åtnjutande av tjänstår i enlighet med förslaget, kvarbo i prästgården till den fardag, som inträffade näst efter sex månader efter dödsfallet. Detta förslag biträdades av kammarkollegiet och statskontoret på det sätt, att stärbhusdelägarna finge tillgodonjuta den fardag, som inträffade näst efter tre månader från tjänst innehavarens död, dock det föreslagna, till viss tid fixerade tjänståret oförkränt.

De sakkunnigas förslag lades i huvudsak till grund för den lagstiftning, som beslöts vid 1926 års riksdag, och vari även upptogs det av kammarkollegiet och statskontoret framförda förslaget i fråga om kvarboenderätt i prästgård. Särskilda bestämmelser meddelades för beredande av motsvarande förmån åt stärbhusdelägare efter biskop och efter ordinarie prästerlig befattningshavare i icke nyreglerat pastorat.

Sedan kyrkomötets samtycke inhämtats, utfärdades den 17 december 1926 följande författningar, samtliga avsedda att träda i kraft den 1 maj 1927: kungörelse angående ändrade bestämmelser i fråga om den stärbhus efter präst tillkommande förmånen av tjänst- och nådår (nr 524), lag om ändrad lydelse av 11 § 1 mom. lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning (nr 525), lag om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m. (nr 526), kungörelse angående vissa lönetillägg åt biskoparna i anledning av nådårsrättens upphörande m. m. (nr 527), kungörelse angående rätt för prästerskapets änke- och pupillkassa att uppbära ett års behållen inkomst av vissa prästerliga befattningar m. m. (nr 528), förnyat reglemente för prästerskapets änke- och pupillkassa (nr 529) — innefattande även omreglering av kassans förvaltning — samt kungörelse angående ändrad lydelse av 1, 10 och 11 §§ i förordningen den 18 april 1914 angående reglering av det extra ordinarie prästerskapets avlöning samt angående gottgörelse till ordinarie präst, som mottagit förordnande att jämte egen tjänst uppehålla annan befattning eller annan i hans tjänst biträda (nr 530).

Enligt det sålunda utfärdade nya reglementet för prästerskapets änke- och pupillkassa med däri den 26 april 1935, den 17 december 1937 och den

22 november 1940 vidtagna ändringar är till delaktighet i kassan berättigad och förpliktad en var ordinarie och extra ordinarie präst i svenska kyrkan ävensom ordinarie manlig befattningshavare hos kassan. Delägare, som lämnar prästämbetet eller som före uppnådd pensionsålder, utan erhållande av tjänstepension frånträder befattning hos kassan, upphör att vara delägare i kassan från och med kvartalet näst efter det, då förändringen inträffat, likaledes den som erhåller befattning, varmed följer delaktighet i annan änke- och pupillkassa, försåvitt han icke tillika innehar ordinarie prästerlig befattning eller ordinarie befattning hos kassan (§ 2). Befattningshavare hos domkapitlet, av vilka enligt det äldre reglementet vissa (konsistorienotarier och konsistorieamanuenser) ägt delaktighet i kassan, äga numera icke vinna inträde i densamma.

Kassans fonder utgörs enligt det nya reglementet av grundfonden, tillskottsfonden och försäkringsfonden (§§ 3—7). I de två förstnämnda ingå i huvudsak samma medel som tillförne, dock att vederlag under extra nådår upphört i och med sagda förmåns avskaffande. Därjämte tillföras dessa fonder årligen vissa förstärkningar från försäkringsfonden, nämligen: grundfonden 20,000 kronor i bidrag till förvaltningskostnaderna samt tillskottsfonden 6,000 kronor till årsinkomsten jämte ett belopp, motsvarande vad till densamma för året skulle erlagts i avgift av delägare, som fyllt 75 år, vid vilken ålder avgiftsskyldigheten för delägarna upphör. I försäkringsfonden ingå — förutom delägarna åliggande avgifter till densamma — inkomsterna av de s. k. nya vakansåren samt kassan enligt lagen om lönetillägg i anledning av nådårsrättens upphörande för vissa fall tillfallande sådana lönetillägg.

Delägarnas delaktighetsbelopp, vilka enligt det äldre reglementet för ordinarie befattningshavare motsvarade dessas gällande löner och för extra ordinarie präst i regel voro fixerade till 600 kronor, äro numera bestämda efter särskilda grunder, olika för tillskotts- och för försäkringsfonden (§ 10). För ordinarie befattningshavare var delaktighetsbeloppet i tillskottsfonden till en början enligt 1926 års reglemente bestämt att vara lika med den med befattningen förenade kontanta lönen jämte ålderstillägg, dock för kyrkoherde och jämförlig befattningshavare lägst 4,500 kronor samt för komminister och jämförlig befattningshavare lägst 3,000 kronor. Jämlikt särskild bestämmelse (§ 27: 2) skulle för beräkningen av pensionslott ur fonden, då lönen genom förnyad lönereglering enligt 1910 års prästlöneregleringslag eller eljest förhöjts, likväl såsom pensionsunderlag läggas det före löneförhöjningen gällande delaktighetsbeloppet. Enligt 1935 års ändrade reglementsbestämmelser är emellertid delaktighetsbeloppet i tillskottsfonden för ifrågavarande delägare nu fastlåst till det belopp eller i förekommande fall underlag, som sålunda före den 1 maj 1935 var för vederbörande befattning gällande i denna fond. För övriga delägare — e. o. präster — är delaktighetsbeloppet i fonden fixerat till 2,500 kronor (före år 1935 uppgick detsamma för en tjänstgörande adjunkt i regel till 2,400 kronor). I försäkringsfonden utgör delaktighetsbeloppet numera för biskop 20,000 kronor, för annan ordinarie präst det för denne gällande delaktighetsbeloppet i tillskottsfonden ökat generellt med 4,200 kronor, kyrkoherdes dock lägst tillhoppa 9,000 kronor och komministers 7,500 kronor, samt för innehavare av befattning hos missionsstyrelsen m. fl. ett belopp motsvarande för närmast jämförlig kyrkoherde- eller komministersbefattning gällande delaktighetsbelopp och för extra ordinarie präst 5,000 kronor. Vid förening av tjäns-

ter utgör för ordinarie befattningshavare delaktighetsbeloppet i respektive fond summan av för hans befattningar eljest gällande delaktighetsbelopp (§ 11). Den, som förordnats att med åtnjutande av samtliga med tjänsten förenade löneförmåner uppehålla vakanssatt befattning, äger efter därom gjord anmälan få sin delaktighet i kassan bestämd på grundval av förmåner vid den sålunda uppehållna tjänsten (§ 12). Efter fyllda 65 år kan delägare icke erhålla förhöjning i sitt delaktighetsbelopp (§ 13). Vid eventuellt nedsättning i lön och vid avgång ur tjänst med emeritilön eller eljest är delägare likväl bibehållen vid det för honom före förändringen gällande delaktighetsbeloppet (§ 14).

Delägares avgiftsskyldighet innefattar (§§ 15—20) *dels* för en var delägare grundavgift till tillskottsfonden med 2 procent och till försäkringsfonden med 1.5 procent för år av delaktighetsbeloppet i respektive fond, *dels* för den, som vid inträde i kassan eller vid erhållen förhöjning i sitt delaktighetsbelopp i försäkringsfonden (på grund av tillträde av ny befattning) överskridit viss ålder, tilläggsgavgift till nämnda fond med viss, allt efter delägares ålder vid angivet tillfälle, stigande procent av hans delaktighetsbelopp i fonden vid inträdet i kassan eller av sedermera av honom erhållen förhöjning däri, *dels ock* för en var vid vunnen befordran (med vissa undantag) befodringsavgift till försäkringsfonden med 20 procent av därvid erhållen förhöjning i hans delaktighetsbelopp i denna fond. Grundavgift och — i regel — även tilläggsavgift utgå kvartalsvis från och med kvartalet för delägares inträde i kassan, respektive för av honom vunnen förhöjning i delaktighetsbelopp samt till och med det kvartal, varunder han fyller 75 år, eller det kvartal dessförinnan, varunder han avlider eller hans stärbhus — om stärbhusdelägarna äga uppbära löneförmåner vid tjänsten — frånträder hans löneförmåner eller han jämlikt § 2 upphör att vara delägare i kassan. Avgiftsskyldigheten kan sålunda komma att omfatta tid (del av kvartal) såväl före det delaktighet vunnits i kassan, som efter det delägare avlidit och tjänst- och nådår utgått. Avgiftsskyldighet föreligger jämväl för emeriti, men fullgöres den på grund av särskilda föreskrifter av kyrkofonden. Tilläggsavgift kan, på delägares begäran, även få erläggas genom engångsavgift eller avbetalning under fem år. Befodringsavgift skall erläggas antingen på en gång eller avbetalningsvis under fem år. Extra ordinarie präst kan vid sjukdom, som varat minst ett år och varunder han ej åtnjuter sjukledighetsarvode, bliva befriad från honom åliggande avgiftsskyldighet utan att detta medför någon minskning i pensionsrätten. — Härutöver har den, som jämlikt § 2 upphört att vara delägare i kassan, att vid återinträde däri erlägga särskild tilläggsavgift, beräknad enligt försäkringstekniska grunder. Vidare skall en var, som å förordnande uppehåller vakanssatt befattning och icke jämlikt § 12 anmält sig till delaktighet för denna befattning, utöver honom i övrigt åliggande avgifter erlägga grundavgift till tillskottsfonden jämväl för den sålunda uppehållna befattningen ävensom ordinarie befattningshavare, som förordnats å dylik befattning men jämlikt § 12 även blivit delaktig i kassan för densamma, utöver de avgifter, som härför å honom ankomma, jämväl erlägga grundavgift till såväl tillskotts- som försäkringsfonden för sin egen befattning. Här omförmålda särskilda avgiftsskyldighet medför dock icke i någotdera fallet pensionsrätt i kassan efter delägaren i fråga. — Slutligen förekomma även enligt övergångsbestämmelserna till reglementet (§ 67) särskilda tilläggs- och åldersskiltnadsavgifter till för-

säkringsfonden för vissa delägare, som kvarstå å 1874 års kassareglementes bestämmelser men genom tilläggsförsäkring velat bereda sin änka och sina minderåriga barn förbättrade pensioner ur försäkringsfonden. För delägare, som kvarstått å 1874 års kassareglemente men efter det nya reglementets ikraftträdande i följd av befordran vinner full delaktighet i försäkringsfonden (§ 68), beräknas tilläggsavgiften till nämnda fond enligt försäkringstekniska grunder och med gottskrivande av dels förekommande premiereserv för tidigare tilläggsförsäkring enligt § 67, dels visst värde av för honom med hans förra tjänst eventuellt förenad nådårsrätt.

Pensionsberättigade enligt 1926 års reglemente äro änka, så länge hon lever ogift och såvitt äktenskapet ej ingåtts efter det mannen fyllt 65 år, samt arvsberättigat eget barn under 21 år, som icke är eller varit gift (§§ 21 och 22). För »sjuka barn över 21 år» och »ogifta döttrar över 55 år» begränsades pensionsrätten till vissa maximibelopp efter äldre delägare, såväl då denne erhöll befordran och alltså ingick helt å det nya reglementet (§ 68), som ock därest han genom tilläggsförsäkring vann särskild delaktighet i försäkringsfonden (§ 67). I båda dessa fall förlorades därjämte all pensionsrätt för ifrågavarande överåriga barn, där de fötts efter den 1 maj 1927. Pensionsbeloppen för änka och barn bestämmas efter samma grunder, som enligt 1874 års reglemente (§ 23). Efter den, som jämlikt § 2 upphört att vara delägare i kassan, utgår pension på försäkringstekniskt beräknat underlag (§ 24). Den årliga utdelningssumman för grund- och tillskottsfonderna bestämmas efter i stort sett samma grunder som enligt det äldre reglementet; utdelningsprocenten är numera för båda fonderna fixerad till 90 procent, men äro andelarna per pensionslott i fondernas utdelningssummor alltjämt varierande (§§ 26 och 27). Pensionen ur försäkringsfonden utgör för hel pensionslott 7 procent av delägarrens delaktighetsbelopp i denna fond eller för visst fall försäkringstekniskt beräknade underlag (§ 28).

Enligt övergångsbestämmelserna till reglementet utgår i vissa fall till änka och minderåriga barn efter äldre delägare, jämte i övrigt bestämd pension, tilläggspension ur försäkringsfonden (§§ 65 och 66) ävensom till änkor och minderåriga barn, som sålunda åtnjuta tilläggspension eller eljest pension ur försäkringsfonden, en särskild pensionsfyllnad av vissa överskottsmedel i sagda fond (§ 74).

Jämlikt i 1926 års reglemente intaget stadgande (§ 62) skall en var, som blivit underkastad samma reglemente, jämväl vara för sig och sina efterlevande underkastad de ändringar däri, som i stadgad ordning bliva fastställda under tiden, innan han avlidit. Efter reglementsändring den 22 november 1940 (svensk författningssamling nr 953) skall förslag om ändring i eller tillägg till reglementet anses antaget, därest minst nio av fullmäktige å stämman biträtt förslaget och detta, efter underställning, av Kungl. Maj:t stadfästs (§ 59).

Kassans förvaltning handhaves av en direktion, som utgöres av fem av ordinarie stämman utsedda ledamöter av vilka en tillika är ordförande, en vice ordförande och en verkställande direktör (§ 39). Jämte verkställande direktören, vilken tillsättes av fullmäktige, äro å ordinarie stat hos kassan anställda vissa befattningshavare, vilka samtliga tillsättas av direktionen samt åtnjuta lön och, efter avskedstagandet, tjänstepension. Direktionen skall dessutom mot arvode och för högst tre år i sänder anställa en ombudsman och en konsulent, vilken senare åligger att verkställa erforderliga försäkringstekniska beräkningar och utredningar. I den mån sådant finnes för

arbetets oundgängliga gång nödvändigt må direktionen antaga andra extra ordinarie biträden mot arvode (§ 43). Delägarnas inseende över kassan och dess förvaltning utövas dels genom revisorer och dels genom fullmäktige å stämma (§ 47). En revisor, vilken tillika skall vara revisorernas ordförande, jämte suppleant för honom utses av Kungl. Maj:t samt två revisorer jämte fyra suppleanter av fullmäktige å ordinarie stämma (§ 48). Fullmäktige väljas av och bland delägarna, en för varje stift och en för Stockholms stad, och utses för tiden från årets ordinarie stämma intill nästa ordinarie stämma. För varje fullmäktig utses en suppleant (§ 54). Ordinarie stämma hålles i Stockholm vart tredje år under september månad och tager sin början å dag, som av direktionen bestämmes. Extra stämma hålles, då Kungl. Maj:t därom förordnat eller fullmäktige å ordinarie stämma eller direktionen eller revisorerna så beslutat (§ 55). Å extra stämma må upptagas ärende, som föranlett dess sammankallande eller därmed äger omedelbart samband, ävensom ärende, som av fullmäktige å stämman enhälligt prövas icke utan allvarlig olägenhet kunna uppskjutas (§ 57).

II. Pensionstillägg och dyrtidstillägg av statsmedel.

Enligt kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 361) angående pensionstillägg åt vissa änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. med däri senare vidtagen ändring skall till sådana änkor och minderåriga barn efter befattningshavare i statens tjänst, som äga åtnjuta pension eller därmed jämförligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd anstalt för familjepensionering av dylika befattningshavare, med vissa begränsningar och undantag utgå särskilda *pensionstillägg*. Sådant tillägg utgår, om den änka ensam tillkommande pensionen understiger 600 kronor för år, med

90 kronor, där sådan pension understiger 330 kronor,

60 kronor, där pensionen utgör 330 kronor eller därutöver intill 450 kronor, samt

30 kronor, där pensionen utgör 450 kronor eller därutöver. För änka med ett eller flera minderåriga barn skall, under förutsättning att i pensionen icke ingår förhöjning i förhållande till barnantalet och att särskilda pupilltillägg icke heller utgå, nämnda pensionstillägg ökas med 20 procent för varje barn.

Till minderåriga barn utan pensionsberättigad moder utgå likaledes pensionstillägg, nämligen till ett barn, om pensionen understiger 300 kronor, med belopp, varierande mellan 45 och 15 kronor för år alltefter pensionens storlek. För två barn gäller i fråga om pensionstillägg vad för änka ensam finnes stadgat; beträffande tre barn vad om änka med ett barn är stadgat o. s. v.

Från åtnjutande av pensionstillägg äro emellertid undantagna, i stort sett, efterlevande till befattningshavare med nyreglerad avlöning.

Pensionstillägg enligt 1922 års kungörelse utgå jämväl till pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa. Med minderårigt barn avses enligt § 7 i denna kungörelse sådant barn, som icke uppnått den ålder, då enligt de särskilda pensionskassornas reglementen eller eljest givna föreskrifter dess rätt till pension i allmänhet upphör; dock skall vad om minderårigt barn är i kungörelsen stadgat gälla även annan pensionsberättigad under förutsättning att pensionen åtnjutes av

anledning, att vederbörande är till följd av invaliditet eller sjukdom oförmögen till arbete och i saknad av medel att försörja sig.

Enligt kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 267) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. med däri sedermera vidtagna ändringar utgår *dyrtidstillägg* enligt i § 4 i kungörelsen stadgade grunder (oreglerade grunder) till, bland andra, pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa. Dyrtidstillägget utgår i förhållande till ett för månad beräknat tilläggsunderlag, bestämt sålunda, att om den å månad belöpande pensionen uppgår till 125 kronor eller därutöver, tilläggsunderlaget utgöres av pensionens belopp; understiger däremot pensionen 125 kronor för månad, motsvarar tilläggsunderlaget summan av pensionen och ett belopp av 30 kronor, dock må tilläggsunderlaget för sådant fall ej överstiga 125 kronor och ej heller 160 procent av pensionsbeloppet. Den allmänna regeln är för övrigt den, att dyrtidstillägget å oreglerade familjepensioner utgår efter ett procenttal, motsvarande hälften av talet för levnadskostnadsökningen, medan det sålunda erhållna procenttalet beträffande reglerade familjepensioner minskas med 13 enheter. Genom kungörelse den 22 juni 1932 nr 303 stadgades, att dyrtidstillägg icke finge utgå till pensionsberättigat barn efter uppnådda 21 år under annan förutsättning än att pensionären styrkes vara obemedlad och av sjukdom eller lyte oförmögen att försörja sig.

Under ecklesiastikåret 1931/32 hade från prästerskapets änke- och pupillkassa till sammanlagt 845 barn över 21 år efter delägare i kassan (»55-åriga döttrar» och »sjuka barn») utbetalats i dyrtidstillägg av statsmedel 123,840 kronor. Resultatet av den år 1932 stadgade inskränkningen i rätten till dyrtidstillägg visade sig under det närmast följande ecklesiastikåret genom en väsentlig minskning i utgifterna för statens dyrtidstillägg till här avsedda pensionärer. Den 1 juli 1932 utgick sålunda dyrtidstillägg av statsmedel till blott 374 pensionsberättigade barn över 21 år och belöpte sig den sammanlagda kostnaden för dessa under ecklesiastikåret 1932—33 till 54,072 kronor.

Riksdagens år 1933 församlade revisorer anmärkte under § 61 i sin berättelse, att en viss oenhetlighet rådde i skilda pensionskassor om vad som skulle förstås med minderårigt barn, och att på grund därav dyrtidstilläggs utgående blivit beroende av den åldersgräns, som i vederbörande kassas reglemente stadgats för pensions åtnjutande. Revisorerna ifrågasatte för sin del, huruvida icke statens bidrag i form av dyrtidstillägg åt efterlevande barn under alla förhållanden borde upphöra, då barnet uppnått en viss levnadsålder, exempelvis 18 år, samt om ej ändring i sådan riktning borde vidtagas i gällande bestämmelser rörande dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. Under § 62 i sin berättelse för samma år anförde revisorerna jämväl, att de uppmärksammat, att i vissa änke- och pupillkassor barn kommit i åtnjutande av pensionstillägg intill fyllda 21 år, medan däremot i andra kassor sådant tillägg utgått endast till barn under 18 år, allteftersom åldersgränsen för minderårigt barn bestämts i respektive reglemente. Vid de kassor, där under vissa villkor pension eller därmed jämförligt understöd kunde utgå även efter ifrågavarande åldersgräns, hade jämväl pensionstillägg utbetalts enligt § 7 i 1922 års kungörelse. Under erinran om och i anslutning till sina uttalanden under § 61 angående dyrtidstillägg av statsmedel till barn efter

befattningshavare i statens tjänst m. fl. förordade revisorerna tillika en sådan ändring i gällande bestämmelser rörande pensionstillägg åt vissa änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, att pensionstillägg av statsmedel icke finge utgå till barn över 18 år.

I yttrande den 10 januari 1934 i anledning av revisorernas yttrande under §§ 61 och 62 anslöt sig statskontoret till det av revisorerna gjorda uttalandet, att staten vid utmätandet av bidrag i form av dyrtidstillägg och pensionstillägg borde i görligaste mån följa enhetliga grunder, och att bidragets utgående i här angivna avseenden borde göras oberoende av bestämmelserna i de särskilda kassornas reglementen. Ändring i gällande bestämmelser rörande såväl dyrtidstillägg som pensionstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. borde därför ske i den av revisorerna angivna riktningen.

Under § 63 i sin förberörda berättelse år 1933 lämnade riksdagens revisorer vidare en särskild redogörelse för de förmåner av olika slag, vartill det allmänna medverkade för åstadkommande av en förbättrad pensionering för änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa. Revisorerna erinrade vidare om att de avgifter, som erlades av delägare i nämnda kassa, vore jämförelsevis låga, samt att präst icke erlade någon tjänstepensionsavgift. Med hänsyn till de avsevärda förmåner, som kassan åtnjöt, syntes det revisorerna kunna ifrågasättas, huruvida överhuvudtaget statsmedel fortfarande behövde tagas i anspråk för beredande av pensions- tillägg och dyrtidstillägg åt denna kassas pensionärer. För den händelse man icke ansåge sig böra gå så långt, talade dock enligt revisorernas mening starka skäl för att kassan i fråga om dyrtidstillägget åtminstone borde likställas med flertalet änke- och pupillkassor såtillvida, att dyrtidstillägget skulle utgå enligt nyreglerade grunder. Revisorerna fäste uppmärksamheten på att prästerskapet icke åtnjöt tjänstepension i egentlig bemärkelse och således, i motsats till statens befattningshavare, icke erlade några tjänstepensionsavgifter, att den tidigare tillfälliga löneförbättringen för prästerskapet utbytts mot en provisorisk tilläggs-lön av mera stadigvarande natur, samt att nyreglerat dyrtidstillägg utginge såväl till i tjänst varande präst å dennes avlöning som till innehavare av emeritilön. Härigenom hade grunderna för prästerskapets avlöning faktiskt redan anslutits till de principer, som i sådant avseende gällde för statens befattningshavare med nyreglerad avlöning. De för familjepensionerna tillämpade oreglerade grunderna innebure, att dyrtidstillägget utginge efter ett procenttal, som med 13 enheter överstege reglerat dyrtidstillägg å sådana pensioner. Enligt revisorernas mening borde därför en sådan ändring i gällande bestämmelser rörande dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. m. vidtagas, att dyrtidstillägg till pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa komme att utgå efter nyreglerade grunder.

I yttrande den 10 januari 1934 i anledning av detta revisorernas uttalande framhöll statskontoret, bland annat, att det vore ostridigt, att prästerskapets änke- och pupillkassa erhållit understöd av det allmänna i väsentligt större omfattning än andra liknande kassor. Det oaktat vore de från nämnda kassa utgående pensionerna ej obetydligt lägre än de, som utbetalades från andra kassor. Anledningen härtill vore i huvudsak, dels att prästerskapets änke- och pupillkassa i olikhet med de flesta övriga kassor tillförsäkrade pension åt vissa andra efterlevande än änkor och minderåriga

barn, dels att delägarna i nämnda kassa erlade ett i förhållande till dem tillförsäkrade avlöningsförmåner väsentligt mindre bidrag till familjepensioneringen än delägare i de flesta andra kassor. Ämbetsverket funne det oegentligt, att staten lämnade bidrag i form av ett efter gynnsammare grunder beräknat dyrtidstillägg där, såsom förhållandet vore i fråga om prästerskapets änke- och pupillkassa, familjepensionerna vore lägre, huvudsakligen beroende på att vederbörande delägare icke åtagit sig en avgiftsbetalning i eljest förekommande utsträckning. Med hänsyn härtill liksom ock till det förhållandet, att ett bättre utnyttjande av de prästerskapets änke- och pupillkassa tillförsäkrade inkomsterna från det allmänna kunde ifrågakomma i syfte att reglera från kassan utgående pensioner, ansåge sig statskontoret böra tillstyrka den av statsrevisorerna med hänsyn till de gjorda iakttagelserna förordade ändringen av gällande bestämmelser rörande dyrtidstillägg till prästänkekassans pensionärer.

Direktionen för prästerskapets änke- och pupillkassa anförde i yttrande den 13 januari 1934 i anledning av revisorernas härförut omförmälda uttalande, bland annat, att en förhöjning av prästernas familjepensionering hade åstadkommits genom den år 1927 inrättade försäkringsfonden. Pensionen från denna fond vore avsedd att träda i stället för det s. k. privilegienådalet. Ännu funnes dock endast ett fåtal pensionärer efter delägare, vilka förvärvat eller förpliktats till full delaktighet i nämnda fond. Då delaktighetsbeloppen (pensionsunderlagen) i kassan bestämdes med hänsyn till den reglerade lönen, vilken blott utgjorde en del av vederbörande prästs samtliga löneförmåner, vore pensionerna från kassan även för nämnda delägars efterlevande fortfarande jämförelsevis låga och komme på långt när icke upp till de pensionsbelopp, som efterlevande efter delägare i civilstatens änke- och pupillkassa med ungefär motsvarande lön erhöles. Revisorerna hade tydligen ansett, att de genom sin utredning påvisat, att kassan själv skulle kunna bära de utgifter, som vore förenade med beviljande av erforderliga tilläggspensioner, och det syntes därvid få antagas, att de ansett det möjligt, att tilläggspensionerna kunde bli av den storleksordning, som motsvarade skillnaden mellan dyrtidstillägget vid oreglerade och nyreglerade befattningar. En dylik uppfattning ansåg sig direktionen emellertid vara i tillfälle att vederlägga med en hänvisning till resultatet av en i mars månad 1933 verkställd försäkringsteknisk utredning angående möjligheten av ändring av kassans reglemente. Denna utredning hade verkställts av professorn H. Cramér och därav inhämtades, att ett fixerande av pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna under vissa betingelser vore möjligt, men att pensionsbeloppen i så fall icke kunde sättas högre än till 300 kronor ur den förstnämnda fonden och till 8 procent av delaktighetsbeloppet i den sistnämnda, allt för hel pensionslott räknat. Cramér hade dock framhållit, att härför erfordrades vissa nya eller förhöjda avgifter.

Riksdagens revisorer hade härutöver under § 64 i sin förut åberopade berättelse gjort ett uttalande till förmån jämväl för en sådan ändring i gällande bestämmelser rörande dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl., att dyrtidstillägg av statsmedel endast för det fall finge utgå till familjepensionstagare, som samtidigt åtnjöte dyrtidstillägg av statsmedel å avlöning eller tjänstepension, att dyrtidstillägget å sistnämnda förmåner understeg dyrtidstillägget å familjepensionen. Dyrtidstillägget syntes därvid böra bestämmas till belopp, motsvarande skillnaden mellan dyrtidstillägget å familjepensionen

och vad som skolat i dyrtidstillägg utgå å avlöningen eller tjänstepensionen var för sig eller tillhopa.¹

Med anledning av vad riksdagens revisorer sålunda i sin berättelse för år 1933 anført och föreslagit samt vissa i anslutning därtill väckta motioner (I: 131, 132 och 133, II: 238, 239 och 240) förordade bankoutskottet vid 1934 års riksdag i utlåtande nr 68 utredning i de väckta frågorna, varvid utskottet, som förklarade sig dela revisorernas uppfattning om lämpligheten av enhetlighet i grunderna för dyrtidstillägg och pensionstillägg åt barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl., tillika underströk vikten av att delägarna i prästerskapets änke- och pupillkassa — i första hand genom egna tillskott till kassan — vidtog åtgärder för en tillfredsställande höjning av pensionsförmånerna. Med godkännande av vad i bankoutskottets utlåtande anförts, anhöll riksdagen i skrivelse den 12 juni 1934 (nr 365), att Kungl. Maj:t ville *dels* låta verkställa utredning i syfte att åstadkomma enhetliga grunder för dyrtidstillägg och pensionstillägg åt barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. ävensom för 1935 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning, *dels* låta verkställa utredning angående grunderna för dyrtidstillägg till pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa ävensom för 1935 års riksdag framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning, *dels och* låta verkställa utredning angående grunderna för dyrtidstillägg åt familjepensionstagare, som samtidigt åtnjöte dyrtidstillägg av statsmedel å avlöning eller tjänstepension, ävensom för 1935 års riksdag framlägga det förslag, vartill ifrågavarande utredning kunde giva anledning.

Under erinran om en sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 december 1934 med hemställan om fastställelse av förslag till ändring i och tillägg till gällande reglemente för prästerskapets änke- och pupillkassa uttalade kassans fullmäktige i särskild underdånig skrivelse samma dag med anledning av riksdagens här anförda skrivelse, bland annat, att fullmäktige icke kunde bestrida riktigheten i att dyrtidstilläggen borde utgå enligt nyreglerade grunder till sådana pensionärer i kassan, vilkas pension grundade sig på en delaktighet, jämförbar med den, som tillkomme de statens befattningshavare, som åtnjöte nyreglerad avlöning. Fullmäktige ville dock på det allvarligaste framhålla vikten av, att hänsyn toges till skillnaden mellan kassans dittillsvarande pensionärer och de pensionärer, som erhöle full delaktighet enligt de föreslagna ändringarna i kassareglementet. För de förra skulle en reducering av dyrtidstilläggen, med hänsyn till den under alla omständigheter oundvikliga sänkningen av de redan nu otillräckliga pensionsbeloppen, i många fall innebära ekonomisk misär. Fullmäktige hemställde därför, att reducering av dyrtidstilläggen måtte ifrågasättas endast beträffande de pensionärer, som komme att åtnjuta pension ur försäkringsfonden, beräknad å de jämlikt bestämmelserna i § 10 av de framlagda reglementsändringsförslaget förhöjda delaktighetsbeloppen i fonden, men att övriga pensionärer måtte även i fortsättningen få åtnjuta dyrtidstillägg enligt nu gällande grunder.

¹ Enligt § 3 i kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 361) angående pensionstillägg åt vissa änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, sådant författningsrummet lyder enligt ändring den 17 juni 1938 (nr 501) tillkommer numera pensionstillägg ej den, som åtnjuter familjepension enligt allmänna familjepensionsreglementet, familjepensionsreglementet för folkskollärare m. fl. eller familjepensionsreglementet för arbetare.

Denna framställning överlämnades av Kungl. Maj:t till statskontoret, som genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 november 1934 erhållit uppdrag att verkställa av riksdagen i skrivelse nr 365 begärda utredningar.

Till statskontoret ingick direktionen för kassan med en den 18 januari 1935 dagtecknad skrift, vari anfördes, bland annat, följande.

De till grund för den av Kungl. Maj:t anbefallda utredningen liggande motiotionerna stöda sig uteslutande på de erinringar, som riksdagens år 1933 församlade revisorer framställt i sin berättelse under §§ 61—64. I anledning av statsrevisorernas uttalande i fråga om reducering av dyrtidstilläggen till pensionärerna hos kassan har direktionen avgivit underdånigt yttrande den 13 januari 1934, vari påvisats de felaktiga utgångspunkterna och den bristfälliga utredningen i statsrevisorernas redogörelse i ämnet. Direktionens yttrande jämte ett vid detsamma fogat försäkringstekniskt utlåtande av professoren Harald Cramér finnes intaget i del III av riksdagens revisorers berättelse år 1933, förklaringar, sidorna 141—157. I första hand får direktionen hänvisa till vad sålunda redan blivit an-
fört i frågan.

Det återopade yttrandet avgavs för cirka ett år sedan och därefter har en ny och mera ingående försäkringsteknisk utredning angående kassan verkställts av kassans konsulent, fil. dr Fr. Esscher. Denna senare utredning, som vilar på antagandet, att en räntefot av 4 procent kan anses vara för all framtid betryggande, har givit till resultat, att pensionerna till änkor och minderåriga barn med hjälp av en pensionsfyllnad från försäkringsfonden för några år framåt skulle kunna fixeras till 320 kronor ur grundfonden och 8 procent av delaktighetsbeloppet i tillskottsfonden. På grundval av de försäkringstekniska utredningarna har ett förslag till ändring i och tillägg till 1926 års reglemente utarbetats och numera antagits av två stämmor med fullmäktige för delägarna i kassan. Det sålunda antagna förslaget har för stadfästelse överlämnats till Kungl. Maj:t och, enligt vad direktionen har sig bekant, är detsamma nu remitterat till kungl. statskontoret för yttrande. Av den vid förslaget fogade motiveringen framgår, att kassans fonder äro otillräckliga för åstadkommande av höjning av den från de olika fonderna utgående sammanlagda pensionen. Däremot kan den befarade stora sänkningen av änkepensionen från grund- och tillskottsfonderna begränsas genom användande av uppkomna överskottsmedel i försäkringsfonden. Med den räntefot, som nu är gällande, torde pensionerna icke kunna för framtiden fixeras på sätt ovan angivits, utan torde man få räkna med en ytterligare sänkning av pensionsnivån.

Enligt reglementsförslaget kommer betydligt ökade avgifter att påföras alla delägare, som äro obligatoriskt underkastade 1926 års förnyade reglemente. Härmed följer även ökad familjepension. Pensionär efter en sådan delägare erhåller i allmänhet en pensionsförbättring av 294 kronor för år räknat. Efterlevande efter de delägare, som icke äro underkastade 1926 års reglemente, kunna dock icke erhålla någon sådan pensionsförbättring. För så gott som samtliga nuvarande pensionärer saknar förslaget därför i denna del betydelse. Deras pensioner komma alltjämt att förbli otillräckliga och mindre än de nu utgående, vilket torde framgå av motiveringen till reglementsförslaget. Eftersom meddelaktighetsbeloppet i tillskottsfonden för kassans samtliga pensionärer under föregående ecklesiastikår utgjorde 4,322 kronor, skulle den genomsnittliga pensionen från kassan för ensam änka i år utgöra 644 kronor 40 öre från grund- och tillskottsfonderna samt till därtill berättigade därutöver 60 kronor från försäkringsfonden. Eftersom pensionens storlek för året ännu icke kunnat fastställas, har härvid å sid. 10 i motiveringen till reglementet gjord beräkning följts. En pen-

sion av denna storlek torde icke kunna tåla vid en minskning av minst halva det å densamma belöpande dyrtidstillägget, vilket skulle bliva fallet om statsrevisorernas och motionärernas förslag skulle komma att bliva gällande. I underdånig skrivelse den 7 december 1934 har också 1934 års ordinarie stämma hos Kungl. Maj:t hemställt, att reducering av dyrtidstilläggen endast måtte komma i fråga beträffande de pensionärer, som komma i åtnjutande av pension ur försäkringsfonden, beräknad å de i reglementsförslaget § 10 angivna förhöjda delaktighetsbelopp i fonden. Avskrift av fullmäktiges berörda skrivelse bifogas och åberopas.

Den ifrågasatta sänkningen av åldersgränsen för minderårigt barn, varigenom barn över 18 år skulle uteslutas från rätt till dyrtids- och pensionstillägg, har motiverats med att enhetliga grunder för de nämnda tilläggens utgående borde åstadkommas. Direktionen finner det förklarligt att sådana enhetliga grunder eftersträvas, men kan dock icke underlåta ifrågasätta, om det kan vara skäl i att för vinnande av ett sådant mål ytterligare försvåra för en fattig änka att giva sina barn en vårdad uppfostran. Emellertid vill direktionen icke motsätta sig den föreslagna åtgärden, om det befinnes nödvändigt, att den kommer till stånd.

I fråga om indragning eller begränsning av dyrtidstillägg till sådana familjepensionstagare, som tillika åtnjuta dyrtidstillägg å lön eller tjänstepension, finner direktionen sig böra instämma i riksdagens revisorers och motionärernas yrkanden.

Under åberopande av vad sålunda anförts får direktionen hemställa, att kungl. statskontoret behagade föreslå Kungl. Maj:t, att dyrtidstillägget av statsmedel till kassans nuvarande pensionärer och blivande pensionärer efter delägare, å vilka 1926 års förändrade reglemente icke ägt tillämpning, fortfarande måtte få utgå efter oförändrade grunder, d. v. s. i enlighet med de s. k. oreglerade grunderna, men att dyrtidstillägget till efterlevande efter delägare, å vilka 1926 års förändrade reglemente i sin helhet ägt tillämpning, må om så befinnes skäligt få detta beräknat i enlighet med s. k. nyreglerade grunder. Mot de föreslagna ändringarna i övrigt anser sig direktionen icke böra göra någon erinran.

Den 13 februari 1935 avgav statskontoret den begärda utredningen och anförde i fråga om dyrtidstillägg till pensionärer vid änke- och pupillkassan bland annat följande.

Statskontoret ansluter sig i princip till statsrevisorernas förslag, att dyrtidstillägget till änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa bör reduceras till reglerat dyrtidstillägg. Den av kassans kontrollant gjorda försäkringstekniska beräkningen synes emellertid utvisa, att kassans tillgångar icke skulle medgiva utbetalande av kompensation för en dylik sänkning av dyrtidstillägget. Med hänsyn till svårigheten att vid sådant förhållande överblicka de verkningar, som ett förverkligande av statsrevisorernas ifrågavarande förslag skulle medföra, anser sig statskontoret icke kunna tillråda, att sagda förslag för närvarande genomföres i hela dess vidd. En reducering av dyrtidstillägget synes dock redan nu kunna vidtagas beträffande pensioner till efterlevande efter delägare, vilka den 1 november 1926 eller senare inträtt i kassan. Sådana pensionsberättigade torde för närvarande utgöra endast ett fåtal. Att märka är vidare, att vissa delägare, som före den 1 november 1926 inträtt i kassan, jämlikt § 67 av övergångsstadgandena till reglementet kunnat på vissa villkor bereda änka och minderåriga barn, som avses i § 21 i reglementet, pension ur försäkringsfonden. Nämnda delägare hava därvid fått bibehålla nådårsrätten. Härigenom

hava dessa delägare kommit att intaga en i viss mån gynnsammare ställning än sådana delägare, som den 1 november 1926 eller därefter inträtt i kassan. Det synes statskontoret vid sådant förhållande, att jämväl efterlevande till nu ifrågasvarande delägare böra få vidkännas en motsvarande reducering av dyrtidstillägget. Ävenledes lär dyrtidstillägget till efterlevande efter delägare, å vilken reglementet jämlikt § 68 blivit eller blir tillämpligt, böra på motsvarande sätt reduceras.

Med utgångspunkt från vad sålunda anförts framlade statskontoret förslag till ändring av § 7 i kungörelsen den 15 juni 1923 nr 267. Slutligen framhöll ämbetsverket, att en lösning av frågan om dyrtidstillägg av statsmedel till pensionärer vid prästerskapets änke- och pupillkassa efter angivna linjer enligt ämbetsverkets mening vore att anse endast som en provisorisk anordning i avvaktan på närmare utredning rörande möjligheten för kassan att genom omläggning av sitt pensioneringssystem och genom en bättre anpassning av delägarnas avgifter efter vad som i sådant hänseende gällde för delägare i andra kassor kunna i högre grad än vad nu synes vara fallet själv svara för de med pensioneringen förenade utgifterna.

III. Prästänkesäten.

De s. k. prästänkesätena grupperas i praxis i två kategorier, den ena bestående av fastigheter, som härröra från anslag av äldre prästboställen, den andra härrörande av enskilda donationer.

Beträffande den förra gruppen, *prästboställena*, må meddelas följande. Konung Fredrik III av Danmark medgav den 29 augusti 1648, att prästänka i Bohuslän finge, så länge hon ej inginge nytt äktenskap, tillgodonjuta den bästa av prästbordets jordar näst den prästen själv besuttede. Den för prästänka avsedda jorden skulle ej av prästen få bortstädjas på längre tid än hans livstid; och skulle änkan efter hans död, om hon ej på annat sätt försörjdes, äga att omedelbart tillträda jorden. Den 1 mars 1756 överenskommo samtliga kyrkoherdar i Halland att vid varje pastorat lämna och avstå till sina änkor såsom änkesäte, på sätt skett i Bohuslän, en stomgård (annexhemman) eller, därest stomgård icke funnes, ett mensalhemman. Så länge ingen änka funnes, som disponerade »änkesätet eller kronohemmanet», och när änkan avginge med döden eller ginge i nytt gifte, skulle pastor disponera hemmanet. Den änka, som först tillträdde änkesätet, skulle behålla det till sin död eller andra gifte, fastän annan änka (efter senare kyrkoherde) under tiden tillkommit. Änka, som hade änkesäte, ägde behålla den av prästerskapet utgående »änkepenninghjälpen»¹, dock att, där senare änka tillkomme i samma pastorat, denna skulle uppbära »änkepenningarna för sig allena». Föreningen stadfästes av Kungl. Maj:t den 11 augusti samma år. Såsom skäl anfördes bland annat, att förändringen kunde ske utan någon »kronones gravation». Liknande överenskommelser fastställdes för domprosteriet och Marks kontrakt i Göteborgs stift den 30 september 1761 samt för Kinds kontrakt den 15 maj 1779. Av ordalagen i stadfästelsebesluten framgår, att änkesätena skulle innehavas med samma rätt, under vilken kyrkoherdarna förut innehaft dem och att, för den tid ingen berättigad änka funnes, gårdarna skulle återfalla till kyrkoherdarna.

¹ Här om närmare under avdelning IV härefteråt.

Enligt en Kungl. Maj:ts resolution den 23 december 1747 disponerades stommar, mensaler och annexprästgårdar med lika rätt och under samma frihet som prästborden. Enligt Kungl. Maj:ts brev den 12 november 1858 skulle emellertid prästerskapets annex- och mensalhemman i Skåne, Halland och Blekinge ej längre disponeras av kyrkoherdarna själva utan för deras räkning utarrenderas genom Kungl. Maj:ts befallningshavande och domkapitlet med undantag dock för bland annat »hemmen och lägenheter som i Halland äro anslagna till änkesäten». Brevet skulle enligt Kungl. Maj:ts brev den 9 september 1873 i tillämpliga delar lända till efterrättelse i avseende å de inom Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län till änkesäten upplåtna stom- (annex-) och mensalhemman. Dessa prästänkesäten, som numera falla under tillämpningen av ecklesiastik boställsordning, ligga alla inom Göteborgs stift. Enligt uppgift av stiftssekreteraren i Göteborg skall deras antal ursprungligen ha varit mellan 80 och 90, men större delen har övergått till löneboställen. De återstående änkesätena utgjorde i maj 1940 31, varav i Göteborgs och Bohus län 9, i Hallands län 13 och i Älvsborgs län 9. I några fall hava änkesäten sålts och prästänkan åtnjuter avkomsten av försäljningsmedlen. Enligt praxis åtnjuter änka avkastning av sådana prästlönefonder, som bildats genom försäljning av inägojord från prästänkesäte.

Genom ikraftträdandet av 1910 års prästlönelagstiftning upphörde i princip den rätt, vilken gällt såväl för prästänka som, då änka ej funnits, för kyrkoherde att åtnjuta avkomsten av änkesäte av natur, som här berörts. Enligt 26 § av prästlönelagen den 9 december 1910 skulle avlöningsmedel, varom i 19 § 2 mom. samma lag sägs — och hit räknades även arrende av prästänkesäten av nu ifrågavarande natur, vilka skulle förvaltas såsom löneboställen, — uppbäras av vederbörande kyrkoråd från och med ecklesiastikåret näst efter det, med vars utgång äldre lönereglering upphörde att gälla, eller, om hinder därför mötte, »när det utan förnärmande av annans rätt kan ske». Jämlikt 3 § 4 mom. lagen om kyrkofond samma dag (jfr prästlöneregleringslagen 19 § 4:o) skulle till kyrkofonden ingå medel, som inflöte för försåld skog från prästerskapet anslagna löneboställen, med undantag bland annat av sådana, vilkas avkomst skulle enligt bestämmelse i donationsbrev angående bostället tillfalla änka. Man torde hava utgått från att skogsavkastningen från andra änkesäten än de donerade skulle disponeras på samma sätt som skogsavkastningen från prästerliga boställen i allmänhet. Innebörden av sistnämnda stadganden torde böra ses mot bakgrunden av vissa uttalanden av prästlöneregleringskommittén av år 1897. Kommittén föreslog i sitt betänkande IV år 1903, att behållen avkastning av prästerskapets löningsboställen, jämväl de som anslagits till änkesäten, skulle ingå till kyrkofonden, dock med undantag för boställen, som härrörde från enskilda eller församling (förslaget till lag om kyrkofond § 3 mom. 2). Beträffande änkesäten skulle av kyrkofonden utgöras behållna avkastningen, när sådan finge av prästänka tillgodonjutas (§ 6 mom. 2 i sistnämnda förslag). I fråga om rätten till änkesäte anförde kommittén (sid. 236): »Besittningsrätten till änkesätena tillhör prästernas änkor, vilka, så länge sådana finnas, efterträda den ena den andra däruti i samma ordning, som männen innehaft tjänstebefattningarna. I följd härav kan det inträffa å ena sidan, att änka finnes, som i avvaktan på innehavarinnans avgång ännu ej fått tillträda änkesätet, å andra sidan att, då änka saknas, kyrkoherden eller, om änkesätet är an-

slaget till komministersänka, komministern äger begagna änkesätet, intill dess han från tjänsten avgår.» Obesträdligt vore, att avkastning av änkesäte, i den mån den tillkomme prästänka, ej kunde betraktas såsom en lönetillgång för prästerskapet, och det kommittén givna uppdraget borde ej så tolkas, att kommittén skulle hava att ingå i bedömande, huruvida dylik egendom skulle kunna, utan förnärmande av annans rätt, tillvinnas kyrkofonden. Avkastning av änkesäte för tid, då icke någon till detsamma berättigad änka levde, vore redan en avlöningstillgång för prästerskapet och borde såsom sådan, efter det ny lönerreglering vunnit tillämpning, komma kyrkofonden till godo, enär ingen anledning finnes att därmed, sedan skäliga löner beretts åt prästerskapet i allmänhet, gynna någon viss präst inom det pastorat, vid vilket änkesätet vore fäst (sid. 237). Vad som tillkomme kyrkofonden såsom inkomst — bortsett från vissa fonder och ersättningsmedel — skulle enligt kommittén tillföras fonden, när sådant kunde ske utan förnärmande av annans rätt (§ 5 st. 3). Detta gällde även änkesätena. Angående innebörden av uttrycket »utan förnärmande av annans rätt» yttrade kommittén (sid. 247): »Här således t. ex. boställshavare fått sig tillerkänd rätt till skogsavkastning utöver husbehovet för längre tid än nu gällande lönerreglering skall tillämpas, bör han bibehållas vid denna rätt, liksom kyrkoherde icke heller omedelbart förlorar rätten att uppbära avkastning av änkesäte, om han redan kommit i besittning av sådan fastighet, då till änkesätet berättigad prästänka icke funnits». Skiljaktiga meningar anfördes inom kommittén av kammarrådet Rydin och prosten Redelius i syfte att — bortsett från de enskilt donerade änkesätena — med änkesätesinstitutionens upphävande, »i den mån sådant utan förnärmande av annans redan förvärvade rätt kan ske», änkesätena skulle användas för prästerskapets avlöning i respektive pastorat. En ledamot, prosten Wannberg, ansåg, att änkesätena bort lämnas utanför regleringen av prästerskapets avlöning, samt att kommittén saknat befogenhet att, »om än blott i fråga om prästernas eventuella rätt», upptaga änkesätena under »den allmänna synpunkt, varunder prästerskapets löningsboställen vore att betrakta». Domkapitlet i Göteborg anslöt sig i sitt utlåtande över förslaget till sistnämnda mening samt uttalade dessutom som sin åsikt att, om en förändring med avseende å änkesätenas användning skulle genomföras, denna fråga måtte bli för en särskild lagstiftning och att, om en sådan komme till stånd, den ej måtte få retroaktiv verkan på redan utnämnda kyrkoherdar, utan att dessa för sin tjänstetid bibehölles vid dem enligt dittills gällande rättsförhållanden tillkommande förmån. Kammarkollegiet anslöt sig till den av Rydin och Redelius uttalade uppfattningen (utlåtande den 6 december 1905), och denna biträdades också av departementschefen i Kungl. Maj:ts proposition nr 88 till 1908 års riksdag (sid. 328). Någon lagstiftning kom emellertid, som bekant, ej till stånd detta år.

I prästlönerregleringssakkunnigas betänkande 1909, vars förslag till bestämmelser beträffande änkesäten, sakligt oförändrade återgå i gällande lag, saknas (jfr sid. 51), liksom i Kungl. Maj:ts proposition nr 85 till 1910 års riksdag, uttalande om naturen av änkas rätt.

I ärende angående ny lönerreglering för prästerskapet i Årstads och Asige församlingars pastorat anförde kammarkollegiet i utlåtande den 8 april 1913: »Efter kollegii mening lär vi den, som sitter som kyrkoherde vid övergången till den nya lönerregleringen, vara för sig och sin änka eventuellt berättigad till avkomsten av änkesätet; men då — — — denna fråga

ej kan bli va föremål för prövning i denna ordning, synes någon bestämmelse härom ej böra införas i den blivande löneregleringsresolutionen.» Kollegiets reservation »eventuellt» — som återfinnes även i prosten Wannbergs ovannämnda yttrande — kan syfta på att frågan icke blivit rättsgiltigt avgjord. Kungl. Maj:t följde i sitt beslut den 12 september 1913 kollegiets förslag härutinnan. I den av hovrättsrådet K. J. Ekman, en av 1909 års sakkunniga, år 1915 utgivna kommentaren »Prästlöneregleringslagarna» heter det om de icke donerade änkesätena (sid. 116 f): »Den rätt som sålunda hittills gällt såväl för prästänka som, då änka ej funnits, för kyrkoherde och komminister att åtnjuta avkomsten av prästerskapet på lön anslagna men till änkesäten upplåtna hemman upphör, så snart lönereglering i enlighet med bestämmelserna i förevarande lag inom vederbörande pastorat trätt i tillämpning; redan utnämnd tjänst innehavare och hans änka efter honom likväl oförkränkt bibehållna vid dem tillkommande rätt till änkesätet.»

Vad i frågan förekommit i samband med tillkomsten av 1910 års prästlönelagstiftning synes giva vid handen, att prästänkas rätt till avkastning av änkesäte, som förut utgjort prästerligt löningshemman, är av enahanda art som den, vilken tillkom kyrkoherde före inträdet av ny lönereglering enligt 1910 års avlöningslag.

Genom lag den 30 augusti 1932 (nr 405) undergick 1910 års prästlöneregleringslag vissa ändringar, vilka trädde i kraft den 1 maj 1933. Enligt 19 § i dess nya lydelse skall till bestridande av prästlön m. m. i nedan nämnd ordning användas:

1:o. Avkastning av tillgångar, vilka äro avsedda för avlöning av pastoratets prästerskap, med undantag av tillgång, vars avkomst skall enligt 7 § tillkomma viss tjänstinnehavare utöver lönen eller enligt bestämmelse i donationsbrev tillfalla prästänka;

2:o. Andra tillgängliga medel ävensom församlingsavgifter till erforderligt belopp.

Bestämmelsen i 26 § enligt dess lydelse år 1910 har däremot icke undergått någon saklig ändring.

I överensstämmelse med det år 1932 beslutade nya förvaltnings- och finansieringssystemet fick den nya lagen om kyrkofond den 30 augusti 1932 icke någon bestämmelse, att skogsavkastning från prästerligt löneboställe skall ingå till kyrkofonden. Avkastningen ingår i stället jämlikt 19 och 26 §§ avlöningslagen till kyrkorådet.

Prästänkesäte faller, liksom enligt 1910 års ecklesiastika boställsordning, under boställsordningen den 30 augusti 1932 (1 §). Vissa kompletterande föreskrifter angående änkesäten meddelades i kungörelsen den 16 september 1932 (nr 437) med vissa föreskrifter angående tillämpningen av ecklesiastik boställsordning (1—5 §§). Denna kungörelse har ersatts av kungörelsen den 15 februari 1935 (nr 19) med bestämmelser angående tillämpningen av ecklesiastik boställsordning.

Genom Kungl. Maj:ts reglemente för ecklesiastik medelsförvaltning den 15 februari 1935 (nr 18) har stadgats (3 kap. 2 §), att vid redovisning till särskild avkomsttagare av avkastningen från bland annat änkesäte med undantag för dess skog samt, där den särskilde avkomsttagaren är berättigad till skogsavkastning, behållen inkomst av den ordinarie avverkningen

från skogen skall, så snart ske kan, överlämnas till avkomsttagaren. Slutredovisning för sådan inkomst skall av pastoratet avgivas till avkomsttagaren, beträffande skogen för hushållningsplanens giltighetstid och i fråga om lönebostället i övrigt för kalenderår. Slutredovisningen skall ske inom ett år efter utgången av den tid densamma avser. Har avkomsttagaren icke inom angivna tid erhållit slutredovisning, och har denne icke inom ytterligare ett år instämt talan om sådan redovisning, må talan därå icke vidare väckas. Vill avkomsttagare klandra avgiven slutredovisning, skall denne instämma sin talan inom ett år efter det slutredovisningen lämnades.

Då präst erhållit emeritilön har stiftsnämnden ansett, att därmed rätten till änkesäte upphör för såväl honom som hans änka (Kungl. Maj:ts utslag den 27 februari 1940 angående prästänkesätet Stafsinge nr 7 i Stafsinge socken). I ett fall har prästänka tillerkänts avkomsten av skogen å prästänkesäte (Kungl. Maj:ts beslut den 29 september 1939 angående prästänkesätet Barkås nr 1 i Enslövs socken).

För de från *enskilda donationer* härrörande prästänkesätena lämnades en redogörelse av 1897 års prästlöneregleringskommitté i dess betänkande IV år 1903 (sid. 236). Av denna kategori finnas enligt av domkapitlen numera lämnade uppgifter 11 boställen: i U p p s a l a stift ett (lägenheten Hemmet i Övergrans församling, donation 1859; viss rätt för kyrkoherden till virke); i L i n k ö p i n g s stift tre (hemmanet Kyrksäter i Mjölby församling; hemmanet Rotebo i V. Hargs församling, donation 1797, subsidiär rätt för komminister; hemmanet Särstad Storgården i Rinna församling, donation 1809; subsidiär rätt för komminister); i L u n d s stift fyra ($\frac{1}{16}$ mtl Matteröd nr 4 i Matteröds socken, $\frac{1}{2}$ mtl Hissmåsa nr 2 och $\frac{1}{2}$ mtl Hissmåsa nr 5 i Västra Torups socken samt $\frac{5}{16}$ mtl Brahetorp nr 1 i Vittsjö socken, donation 1727; subsidiär rätt för kyrkoherden i Sörby pastorat); i G ö t e b o r g s stift två ($\frac{1}{4}$ mtl Flaalt nr 1 i Breareds församling, donation 1804; subsidiär rätt för Breareds kyrka; Svepetorp nr 1 i Bokenäs församling; testamente 1879); i K a r l s t a d s stift ett ($\frac{26}{1024}$ mtl Ökna i Rölunda församling, testamente 1861).

I S t r ä n g n ä s stift finnes ett änkesäte, lägenheten Fridhem, vilken, sedan den på 1840-talet bebyggts på dåvarande tjänstinnehavarens bekostnad, mot årlig avgäld upplåtits från kyrkoherdebostället i Sköldinge församling enligt Kungl. Maj:ts medgivande den 17 juni 1850. Kyrkoherden har, då änka saknas, rätt att besitta lägenheten (»Till Hembygden», utg. av stiftsrådet i Strängnäs stift, 1932, sid. 76 ff).

I tyska församlingen i G ö t e b o r g finnes en säregen form av änkesäte. Enligt en mellan kyrkofullmäktige i staden och församlingen i samband med överlåtelse av den förutvarande tyska pastorsbostaden träffad överenskommelse åtnjuter änka efter kyrkoherden i församlingen förmånen av fri bostadslägenhet i en staden tillhörig byggnad, som disponeras dels till pastorsexpedition och dels till bostad åt kyrkoherden och komministern i Göteborgs Kristine församling.

De enskilt donerade prästänkesätena förvaltas liksom de övriga enligt ecklesiastik boställsordning. När donationsurkund tillagt tjänstinnehavare viss rätt, har bostället i hans hand behandlats såsom fastighet, varom förmäles i 7 § lagen om reglering av prästerskapets avlönning.

**IV. Den s. k. allmänna prästänkehjälpen samt anslag
av krono- och kyrkotionde.**

Vid riksdagen år 1653 ingick rikets prästerskap en förening, att präst-änkorna skulle erhålla bidrag till sin försörjning genom årligt *samman-skott* från prästerskapet att utgå med halvannan riksdaler eller mindre efter råd och lägenhet, »dock ingen ringare än 1 riksdaler, kapellanen en fjärdedels riksdaler att ock deras änkor må något njuta av bemälte hjälp». Prostarna skulle var inom sitt kontrakt tillse, att denna änkehjälp levererades inom föreskriven tid. Därjämte skulle för enahanda ändamål utgå »utur kyrkones kista årligen en riksdaler eller som kyrkan kan förmå och församlingens lägenhet är». Föreningen stadfästes av konungen genom förordning den 13 augusti 1685. Med stöd av de däri meddelade bestämmelserna hade av kyrkorna i Bohus län och den del av Älvsborgs län, som tillhör Göteborgs stift, årligen från varje kyrka till fattiga prästänkor utgått ett anslag av 1 krona 50 öre med ett sammanlagt belopp av 103 kronor 50 öre för Bohus län och 114 kronor för Älvsborgs länsdel av Göteborgs stift. I samband med frågan om avskrivning av den från viss jord inom Skåne med flera provinser utgående kyrkotionden beslöt 1898 års riksdag och kyrkomöte, att jämväl dessa avgifter från kyrkorna i Bohus län och nämnda del av Älvsborgs län skulle från och med år 1900 avskrivas och ersättas med anslag av statsmedel å samma belopp. Bestämmelse härom meddelades i förordningen den 14 oktober 1898 angående avskrivning av den från viss jord inom Skåne med flera provinser utgående kyrkotionden. Anslaget ingår numera till kyrkofonden, som har att bestrida de motsvarande bidragen för kyrkorna i fråga.

Till fattiga prästänkors understöd anslogs dessutom genom nådigt brev den 18 februari 1653 vissa kvantiteter *kronotionde* för samtliga stift, med undantag av Lunds och Visby samt den del av Göteborgs stift, som utgöres av Hallands län. För sistnämnda län föreskrevs, efter därom vid 1761 års riksdag av prästerskapet i länet gjord framställning, genom nådiga brev den 9 augusti 1769 och den 17 december 1773, att de kyrkor i Halland, som före år 1696 bevisligen av *kyrkotionden* utgjort in natura den s. k. notarietunnan, alltjämt skulle utgiva densamma samt att halva notarietunnan, tillhoppa 89.5976 hektoliter råg, vilken av kyrkoherdarna avståtts till fattiga prästänkor, skulle av kyrkorna utgöras in natura eller betalas efter medelmarkegång jämte forsellön.

I 1723 års privilegier för biskopar och prästerskap bekräftades de präst-änkorna förunnade »förläningar av kronotionden eller medelst beviljningar av prästerskapet och kyrkorna».

Jämlikt förordningen den 23 juli 1869 angående förändring av grundräntor och kronotionde (§ 2) indrogos kronotiondeanslagen mot ersättning av statsanslag i penningar efter medelmarkegångspris jämte forsellön. Den 5 oktober 1888 föreskrev Kungl. Maj:t, efter riksdagens och kyrkomötets hörande, att de inom samtliga stift i riket med undantag av Lunds och Visby stift efter medelmarkegångspris jämte forsellön utgående ersättningar för till fattiga prästänkor anslagen kronotionde skulle från och med år 1889 utbytas mot ett kontant årligt belopp av 9,813 kronor att på visst sätt fördelas mellan Uppsala, Linköpings, Skara, Strängnäs, Västerås, Växjö, Göteborgs (utom Hallands län), Kalmar, Karlstads och Härnösands stift. Genom förordningen den 14 oktober 1898 angående avskrivning av

den från viss jord inom Skåne med flera provinser utgående kyrkotionden avskrevs även från och med år 1900 till prästänkorna i Halland anslagen kyrkotionde (den s. k. halva notarietunnan) och skulle för dessa ankors räkning i stället av statsmedel utgå ersättning med bestämt belopp, sammanlagt 774 kronor 63 öre för år. — Båda de två här sist omnämnda anslagen utbetalas numera från kyrkofonden, som härför erhåller ersättning från åttonde huvudtitelns anslag »Ersättningar till vissa prästerskapet tilldelade statsanslag».

Jämlikt Kungl. Maj:ts cirkulär den 21 november 1902 beträffande åtgärder för betryggande av kyrkokassornas bestånd i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän skall inom dessa landskap avgifter ur kyrkokassa till prästänkehjälp vare sig i form av tionde eller andra medel icke vidare utgå.

1873 års kyrkomöte framhöll i skrivelse (nr 19) till Kungl. Maj:t, att vissa prästänkor icke skulle komma i åtnjutande av pension från den då föreslagna prästerskapets änke- och pupillkassa, och att således inom respektive stift bidrag fortfarande måste utgå enligt den gamla ordningen till sådana änkor, som vore i behov därav. Kyrkomötet hemställde, att Kungl. Maj:t måtte, i samband med stadfästande av reglementet för kassan, förnya 1653 års förening och tillförbinda vederbörande präster och övriga att tillskjuta däri angivna bidrag till prästänkehjälp, »tills vidare och intill dess att, sedan fulla pensioner av änke- och pupillkassan åt alla fattiga änkor utbetalas, fattigunderstödet, inskränkt till ett fåtal, kan bestridas av de av Kungl. Maj:t år 1653 donerade medel (d. v. s. kronotiondeanslagen) utan detta tillskott (d. v. s. änkehjälpsavgifterna), dock att Kungl. Maj:t tillika medgiver vederbörande rättighet att stiftsvis överenskomma om en mera efter lönerna lämpad fördelning av årsbidragen, utan att deras summa, så länge behovet fortfar, undergår förminskning». Något Kungl. Maj:ts särskilda beslut härutinnan har visserligen icke meddelats, men läser det vara ostridigt att 1653 års bestämmelser fortfarande äro i kraft. Dock må erinras, att kammarkollegiet i utlåtande i ett av Kungl. Maj:t den 5 maj 1933 avgjort ärende angående den s. k. änkegenten i Lunds stift anför, att det syntes sannolikt, att man vid bildandet av prästerskapets änke- och pupillkassa förutsatt att änkegenten liksom där emot svarande avgifter inom andra stift skulle komma att upphöra i den mån pensioner utginge ur kassan, men något uttryckligt stadgande i denna riktning föreläge kollegiet veterligt icke. Kronotiondeersättningen har berörts i kyrkomötets andra tillfälliga utskotts betänkande och kyrkomötets skrivelse till Kungl. Maj:t nr 19 år 1873 samt i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 7 till 1888 års kyrkomöte (statsrådsprotokollet den 3 september 1888), kyrkolagsutskottets betänkande nr 4 och kyrkomötets skrivelse till Kungl. Maj:t nr 4 år 1888; kyrkotiondeersättningen i Hallands län och änkehjälpsavgifterna för kyrkorna i Göteborgs stift i övrigt ha berörts i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 4 till 1898 års kyrkomöte samt kyrkolagsutskottets betänkande nr 10 och kyrkomötets skrivelse till Kungl. Maj:t nr 10 år 1898.

Riksdagens revisorer anförde i sin berättelse till 1937 års riksdag (§ 46), att då pensioneringen av efterlevande efter prästmän, till vilken staten lämnade förhållandevis större bidrag än till andra befattningshavares familjepensionering, numera vore ordnad efter tidsenliga grunder, ansåge revisorerna en undersökning önskvärd, huruvida här berörda bidrag kunde upphöra att utgå.

V. Lokala änke- och pupillkassor.

I de olika stiften ha bildats lokala änke- och pupillkassor, vilka i regel torde vara att betrakta såsom understödsföreningar.

I *Uppsala stift* har, i anledning av beslut vid 1873 och 1902 års prästmöten, utdebitering från och med år 1903 skett till allmänna prästänkehjälpen med 0,3 procent på reglerade och 0,4 procent på oreglerade löner för ordinarie prästerskapet. Extra ordinarie präster ha erlagt en frivillig årlig avgift av 75 öre. Beloppen av de utbetalda anslagen (gratialen) hava bestämts särskilt i varje fall. Tidigare hava även läroverkslärare påförts utdebitering men detta synes ha upphört efter av Kungl. Maj:t den 17 mars 1871 och den 16 augusti 1872 meddelade beslut i besvärsmål. En viss tvekan har gjort sig gällande huruvida beslut, som fattats å prästmöte, är gällande även för sådana tjänstinnehavare som icke deltagit i mötet.

Åren 1937—1939 hava av de s. k. änkehjälpsavgifterna och kronotiondersättningen, vilken för stiftet utgör 1,499 kronor 72 öre årligen, utbetalats understöd åt efterlevande efter prästmän med 6,495 kronor år 1937 till 68, 6,585 kronor år 1938 till 68 och 6,460 kronor år 1939 till 66 gratialister (tidigare även till en f. d. domkapitelspedell och hans änka). I dessa summor ingår jämväl ränta å fonderade medel, den s. k. allmänna änkehjälpskassan, vilken uppkommit genom överskott vid årliga utdelningen av ifrågavarande gratial. Denna kassa, som förvaltas av domkapitlet, hade den 30 juni 1939 en behållning av 32,632 kronor 55 öre. Domkapitlet förvaltar dessutom 11 stycken från enskilda donationer härrörande fonder och stiftelser till förmån för efterlevande efter präster, med en sammanlagd behållning den 30 juni 1939 av 172,193 kronor 9 öre. Beloppet har under budgetåret 1939/40 utökats med donation av 3,052 kronor 81 öre till en av fonderna.

Dessutom står under domkapitlets överinseende en stiftelse, kallad »Frideborg», med uppgift att lämna stöd och hjälp åt änkor efter präster, som tillhört ärkestiftet, dels genom kontanta hyresbidrag och dels genom upplåtelse av bostad. Stiftelsen, vartill höra tre s. k. våningsfonder à 5,000 kronor, hade den 31 december 1939, oberäknat dessa fonder, en behållning av 45,542 kronor 20 öre. Stiftelsen äger en bebyggd fastighet i Uppsala.

I *Linköpings stift* utgöras de s. k. änkehjälpsmedlen av 1) 6 kronor årligen från varje församling inom stiftet, 2) 887 kronor 81 i kronotiondersättning (enligt Kungl. Maj:ts beslut den 5 oktober 1888), 3) bidrag från den s. k. Staalska fonden.

Av änkehjälpsmedlen hava 6,640 kronor utbetalts år 1937 till 62 personer (högsta anslag 200 kr.), 5,845 kronor år 1938 till 63 personer (högsta anslag 175 kr.) och 5,745 kronor år 1939 till 61 personer (högsta anslag 200 kr.).

Domkapitlet förvaltar 12 av enskildas donationer härrörande, för understöd till efterlevande efter präster avsedda fonder, Staalska pensionsfonden inberäknad, med en behållning den 30 juni 1939 av tillhoppa 281,374 kronor. Från dessa fonder utdelades år 1937 anslag till 29 personer, år 1938 till 28 personer och år 1939 till 28 personer.

Av Mjölby församling förvaltas två donationsfonder av enahanda karaktär med en behållning den 31 december 1939 av tillhoppa 22,165 kronor 52 öre.

I *Skara stift* utgöras enligt »reglemente för prästänkehjälpen i Skara stift», fastställt vid prästmöte år 1915 (med viss ändring år 1922), avgifter till änkehjälpen på följande sätt: 1) ersättning för kronotonde, 1,060 kronor 75 öre årligen; 2) en avgift av varje kyrka, i 1 krona i församling under 500 invånare, 2 kronor i församling med folkmängd av 500—1,000, 3 kronor i församling med större folkmängd än 1,000, tillhopa något över 600 kronor per år; 3) avgifter av prästerskapet med 0,5 procent av reglerad lön, lönen för extra ordinarie prästman beräknad till 1,500 kronor; 4) uttaxering å prästerskapet i erforderlig omfattning.

Åren 1938—1940 hava utgått anslag till prästänkor med 5,425 kronor år 1938, 6,075 kronor år 1939 och 5,850 kronor år 1940, allt i poster från 100 till 300 kronor; till prästbarn 1,800 kronor år 1938, 1,600 kronor år 1939 och 1,700 kronor år 1940, allt i poster på 100 kronor.

I anslagen hava ingått räntemedel från extra ordinarie prästmäns avlöningskassa (»adjunktslönekassan») med 988 kronor 55 öre år 1938, 1,500 kronor 47 öre år 1939, 1,237 kronor år 1940. Denna kassa torde till huvudsaklig del ha uppkommit genom sammanskottsmedel från stiftets prästerskap. Efter ikraftträdandet år 1915 av ny lönelagstiftning för extra ordinarie prästmän disponeras enligt beslut å prästmöte, senast år 1934, kassans medel 1) till bidrag åt fattiga stärbhus för adjunkts eller vikaries vivre, 2) till bidrag åt mindre bemedlade prästmän för vikaries underhåll, 3) i mån av tillgång till skjutsersättningsbidrag åt ordinarie prästman, som på grund av domkapitlets förordnande uppehåller prästerlig tjänst i annat pastorat. Därför har under senaste år visst belopp av kassans medel använts till understöd åt efterlevande efter prästmän.

Under domkapitlets förvaltning stå vidare 15 stycken, väsentligen från anslag av enskilda härrörande fonder till förmån för efterlevande efter präster med en sammanlagd behållning den 30 juni 1939 av 97,218 kronor 42 öre. Därtill komma tre fonder »Prästdottersfonden» (kr. 15,821:30), »Treprocentsfonden» (kr. 950:02) och »Cassa pauperum sacerdotum» (kr. 10,909:29), vilka synas vara att betrakta såsom sammanskott av prästerskapet. Till sistnämnda kassa synes utgå hälften av den först härförut under 3) berörda avgiften av prästerskapet. En donation, placerad i frälseränta, till förmån för, bland annat, behövande komministeränka förvaltas av Kinnevads pastorat.

I *Strängnäs stift* uttaxeras enligt prästmötesbeslut avgifter till änkehjälpen, motsvarande för ordinarie präst 30 öre för varje fullt 100-tal kronor av grundlönen och för extra ordinarie präst 1 krona 5 öre i fast avgift. Avgifter utgå även av kyrkokassorna enligt 1653 års förening och Kungl. Maj:ts beslut år 1685. Dessutom utgår kronotiondeersättning enligt Kungl. Maj:ts beslut den 5 oktober 1888 med 622 kronor 98 öre årligen.

Anslag av änkehjälpen hava år 1936 utgått med tillhopa 7,808 kronor 23 öre (synbarligen för två år) i poster från 10 till 379 kronor, 34 stycken till prästänkor och 36 till prästdöttrar, år 1937 med 4,925 kronor i 36 poster från 50 till 250 kronor, år 1938 med 4,692 kronor 50 öre i 33 poster från 50 till 300 kronor. Kronotiondeersättningen, 622 kronor 98 öre per år, har disponerats i anslag år 1936 (för 2 år) i 15 poster från 30 till 125 kronor, tillhopa 1,137 kronor 98 öre; år 1937 i 10 poster från 40 till 125 kronor, tillhopa 622 kronor 98 öre; år 1938 i 12 poster från 30 till 125 kronor, tillhopa 730 kronor 96 öre.

Under domkapitlets förvaltning stå 16 stycken fonder huvudsakligen

till förmån för efterlevande efter präster, härrörande från enskildas donationer, med en behållning den 31 december 1939 av tillhoppa 61,906 kronor 4 öre.

Härtill komma två, den s. k. Hospitalsfonden (3,005 kr. 87 öre), insamlad genom stambok, och »allmänna pensionsfonden» (26,626 kr. 56 öre), insamlad åren 1842—59 genom uttaxering av 3 procent av lönebevillning på prästerskapet och läroverkslärarna samt utökad år 1875 genom överskott å riksdagskontingent. Till allmänna pensionsfonden har år 1847 av B. G. Ribbing skänkts ett belopp av 666 rdr 32 sk. banko.

I Västerås stift utgick före år 1932 avgift till »gamla änkehjälpkassan» från stiftets präster med 0,1 procent å lönen. År 1931 beslöt prästmötet, att dessa avgifter icke vidare skulle uttagas. Från varje kyrka ha avgifter utgått till gamla kassan med 1 krona 50 öre men år 1937 upphört enligt beslut å prästmöte. Tre personer erhålla för närvarande understöd från kassan, en var med 500 kronor. Kassan beräknas räcka under dessa personers livstid. Därefter eventuellt kvarstående behållning (den 30 juni 1939 kr. 6,699:51) skall enligt beslut av 1937 års prästmöte överföras till den, härefteråt närmare omnämnda fonden för beredande av bostad åt behövande prästänkor och barn, konto 3.

I stället för gamla kassan bildades enligt 1931 års beslut »nya änkemedelskassan», till vilken bidrag ingå med 0,3 procent å reglerad lön (lönen för extra ordinarie präster beräknad till 1,200 kronor). Bidragen betraktas såsom frivilliga och inlevereras till domkapitlet i samband med första kvarstalets kollekt. Inkomsten utdelas årligen till behövande prästänkor och prästdötrar enligt domkapitlets beslut efter förslag av vederbörande kontraktsprostar. År 1939 utbetalades anslag till 26 personer å tillhoppa 2,475 kronor, varierande mellan 50 och 450 kronor. Behållningen i kassan utgjorde den 30 juni 1939 2,494 kronor 84 öre.

Kronotiondeersättning till fattiga prästänkor utgår årligen med 992 kronor 80 öre. Senaste utdelning utgjorde 198 kronor 56 öre till en var av 5 personer.

Viss del av besparad domprostlön i Västerås avsattes enligt Kungl. Maj:ts brev den 1 mars 1773 såsom en fond för understöd av fattiga prästänkor i stiftet. Ur fonden, vars behållning den 30 juni 1939 utgjorde 1,452 kronor 79 öre, de s. k. domprostmedlen, hava senast utdelats 10 kronor till en var av fem personer.

Gustav II Adolf anslag år 1630 avraden av den s. k. Papegojvreten i Västerås till understöd av två prästänkor. Detta bekräftades för framtiden av drottning Kristina den 12 juli 1637 och Karl XI den 21 oktober 1686. Genom Kungl. Maj:ts brev den 18 december 1908 medgavs, att avraden finge avlösas mot ett kapitalbelopp av 1,461 kronor 50 öre samt förordnades, att denna summa, de s. k. papegojvretsmedlen, skulle bilda en under domkapitlets förvaltning stående fond, vars årliga räntebehållning, sedan 1/10 därav årligen tillgodoförts fonden, skulle användas uteslutande för de ändamål, som överensstämde med anslagets syfte.

Genom gåvor från enskilda prästmän i samband med högtidsdagar och dylikt under år 1924 och följande år bildades en fond för byggandet av ett änkehem och en fond för beredande av bostadshjälp till behövande prästänkor. Enligt beslut vid 1931 års prästmöte sammanfördes dessa fonder till »Fonden för beredande av bostad till behövande prästänkor och barn», vilken skulle föras på tre konton, nr 1 omfattande medel för byg-

gande av ett änkehem (behållning den 30 juni 1939 kr. 7,162:01), nr 2 medel för beredande av bostadshjälp (behållning den 30 juni 1939 kr. 1,691:05) och nr 3 medel, som lämnats utan att givaren angivit särskilt ändamål, blott att medlen finge tjäna till lättande av svårigheterna för prästänkor att anskaffa bostad (behållning den 30 juni 1939 kr. 413:30). Någon utdelning ur fonden har ännu icke ägt rum.

Förutom ovannämnda fonder förvaltar domkapitlet 5 från donationer av enskilda härrörande, helt eller delvis till understöd av efterlevande efter präster avsedda fonder med en sammanlagd behållning den 30 juni 1939 av 73,318 kronor 8 öre.

I Växjö stift utgå 1) avgifter till »Växjö stifts änkepensionskassa» med 0,5 procent av den reglerade lönen och för obefordrade präster med 0,5 procent av den beräknade årslönen (2,000 kronor), vilka avgifter i stiftets Jönköpings- och Kronobergs-delar erläggas av alla prästmän men i Kalmar-delen, förutom av äldre delägare i kassan, blott av de präster vilka redan den 15 februari 1922 ordinerats till stiftet eller dit vunnit befordran från annat stift, 2) »änke- och pupillhjälp» från varje kyrka med 5 kronor för år (dock ej från stiftets Kalmar-del, som har egen änkehjälpkassa), 3) kronotiondeanslag åt fattiga prästänkor med 887 kronor 81 öre årligen (enligt Kungl. Maj:ts beslut den 5 oktober 1888). Prästman får vid prästvigningen förbinda sig att erlägga avgift till änkepensionskassan.

År 1937 utbetalades 12,112 kronor till 62 prästänkor och 48 prästdöttrar, år 1938 12,501 kronor till 61 prästänkor och 47 prästdöttrar samt år 1939 12,230 kronor till 58 prästänkor och 46 prästdöttrar.

Inom stiftet finnas ett flertal kassor och fonder, förvaltade av olika organ.

A. D o m k a p i t l e t förvaltar 8 från enskilda donationer härrörande fonder, avsedda huvudsakligen för understöd åt efterlevande efter prästmän. Behållningen i dessa fonder utgjorde den 30 juni 1939 sammanlagt 70,786 kronor 28 öre.

B. En särskild stiftelse, »Växjö stifts prästerskapskassor och fonder», förvaltar följande fonder: a) Änkehjälpssmedlen, behållning den 31 december 1939 40,495 kronor 88 öre, uppkommen genom årliga avgifter dels av prästerskapet, dels ock från kyrkorna i Kronobergs och Jönköpings län samt genom gåvor från enskilda. Avkastningen användes till hjälp åt prästänkor och prästdöttrar i stiftet. b) Änkepensionskassan, behållningen den 31 december 1939 112,351 kronor 71 öre, bildad vid prästmötet år 1921 för att bereda pensioner åt prästänkor. Av behållningen i Växjö stifts prästfattigkassa anslogos 100,000 kronor såsom grundfond; kassans övriga inkomster utgöras av årliga avgifter utav delägarna. Årliga pensionen för prästänka utgår för närvarande med 170 kronor. c) Fonden för understöd åt obemedlade prästdöttrar, behållning den 31 december 1939 1,908 kronor 87 öre, tillkom vid prästmötet år 1927 genom kollekt och gåvor. Avkastningen är avsedd att användas till understöd åt sjuka och medellösa prästdöttrar, vilkas fäder tjänstgjort inom Växjö stift.

C. Av stiftelsen Växjö stifts Prästänkehem förvaltas: a) Biskop Reuterskiölds fond, behållning den 31 december 1939 2,217 kronor 98 öre, vilken utgöres av medel, som insamlats såsom minnesgård vid biskopens död. Avkastningen skall utdelas såsom hyresbidrag till änkor efter prästmän inom stiftet. b) Växjö stifts hembygdskalenders hyresbidragsfond, behållning den 31 december 1939 1,064 kronor 62 öre, överlämnad från direktionen för nämnda kalender och avsedd till hyresbidrag åt prästänkor i stiftet. c) Hyresbidragsfonden, behållning den 31 december

1939 15,072 kronor 50 öre, uppkommen genom anslag från Växjö stifts prästfattigkassa samt genom gåvor från enskilda, genom kollekt och alltfört utgående årliga bidrag från prästerskapet. d) Hedda Cecilia Gullanders fond, behållning den 31 december 1939 19,888 kronor 37 öre, uppkommen genom donation år 1931 av kontraktsadjunkten emeritus L. E. Gullander. Avkastningen användes till hyresbidrag åt prästänka och prästdöttrar i stiftet. e) Agronomen Arvid Hörbergs fond, behållning den 31 december 1939 994 kronor 45 öre, uppkommen genom testamente år 1939. Av denna fond utdelas årligen 100 kronor såsom hyresbidrag till en prästänka. f) Ett prästänkehem i Växjö, uppfört av medel, som anskaffats genom samman-skott från stiftets prästerskap samt genom kollekt och gåvor. g) Makarna Andréns fond, behållning den 31 december 1939 899 kronor 8 öre, uppkommen genom testamente år 1933 och avsedd för uppförande av prästänkehem; fondens tidigare behållning disponerad vid uppförande av prästänkehemmet. h) Prästänkehemsfonden, behållning den 31 december 1939 12,059 kronor 11 öre, likaledes avsedd för uppförande av hemmet. Å prästmöte 1927 beslöt prästerskapet verka för uppförande av prästänkehem och anskaffa medel för ändamålet bland annat genom årliga bidrag, vilka alltjämt utgå. Fonden häftar i skuld till stiftelsen Växjö stifts prästerskaps kassa och fonder med 30,000 kronor. Prästänkehemmet, som ej är taxerat till fastighetsskatt, uppskattas till ett värde av 125,000 kronor.

D. Av en särskild direktion under tillsyn av domkapitlet förvaltas en stiftelse J. M. K o r e n i u s d o n a t i o n s f o n d, behållning den 31 december 1939 157,565 kronor 52 öre, som är avsedd för utbetalning av årliga pensioner i penningar till fattiga prästänkor i stiftet ävensom, därutöver, till bostadsförmån åt fyra pensionstagare med bostads- och naturaförmåner.

E. Av särskild direktion förvaltas också K a l m a r s t i f t s e n s k i l d a ä n k e- och p u p i l l k a s s a, understödsförening. Denna kassa, vars tillgångar, den 31 december 1939 tillhoppa 231,129 kronor 99 öre, till större delen synas utgöras av enskilda donationsfonder, förvaltas av en styrelse, som består av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande och fyra ledamöter, jämte två suppleanter, valda av fullmäktige bland kassans delägare för två år. Delägare i kassan är en var, som enligt förut gällande reglementen vunnit inträde i kassan och till densamma fortfarande inbetalar stadgade årsavgifter, samt en var som eljest vinner inträde i kassan och inbetalar stadgade årsavgifter. Rätt till inträde äger a) varje präst, som erhåller ordinarie prästerlig beställning i den del av Växjö stift, som förut utgjort Kalmar stift, b) rektor och ordinarie ämneslärare vid allmänna läroverken i Kalmar och Oskarshamn samt vid folkskoleseminariet i Kalmar, c) extra ordinarie prästman inom det forna Kalmar-stiftet, därest kassans fullmäktige härtill lämna bifall. Delägare i kassan erlagga i årlig avgift 0.4 procent av sin avlöning eller pension, dock minst 10 kronor och högst 40 kronor. Med avlöning avses lön, arvode, ålderstillägg, tjänstgöringspengar, fritt vivre, hyresersättning eller värde av bostadsförmån.

I Lunds stift utgick tidigare, jämlikt Kungl. Maj:ts resolution den 17 december 1697, en s. k. änkegenant, vilken utgjordes av ordinarie kyrkoherde till företrädarens änka, där sådan fanns. Efter ansökan av 1932 års prästmöte för stiftet fastställde emellertid Kungl. Maj:t den 5 maj 1933 ett av mötet fattat beslut, att denna avgift skulle upphöra, »dock oförkränt lämnad de nu levande änkor efter kyrkoherdar inom stiftet eventuellt tillkommande rätten till sådan änkegenant». Numera erlägger enligt

prästmötesbeslut varje kyrkoherde i änkehjälpsavgift 3 kronor per år. Avgiften betraktas ej såsom obligatorisk. Avgift av kyrkokassorna utgår såsom nämnts ej numera (Kungl. Maj:ts cirkulär den 21 november 1902), men enligt Kungl. Maj:ts beslut den 14 mars 1902 upptagas inom stiftet årligen två kollekt till kontraktens fattiga prästänkor.

I prästänkehjälpsavgifter hava influtit och utbetalts 636 kronor år 1937, 618 kronor år 1938 och 636 kronor år 1939.

Under domkapitlets förvaltning stå 6 från enskildas donationer härrörande, för efterlevande efter präster avsedda fonder med behållningar om tillhopa 119,455 kronor 34 öre vid räkenskapsårets utgång år 1939. Dessutom förvaltas inom de olika kontrakten 27 lokala prästänke- och pupillkassor, var och en i regel avsedd för visst härad. Behållningen i dessa utgjorde vid räkenskapsårets utgång år 1939 tillhopa 778,168 kronor 66 öre. Dessa kassor synas hava huvudsakligen tillkommit genom tillskott från delägarna, i någon mån genom kollekt och enskilda gåvor. I vissa fall har Kungl. Maj:t, i andra länsstyrelsen fastställt reglemente.

I Göteborgs stift har den tidigare utgående s. k. änkehjälpen numera ersatts av en särskild kassa för understöd åt prästänkor och prästbarn. Denna kassa »Göteborgs stifts prästerskaps understödskassa» bildades enligt beslut å 1915 års prästmöte, och delägare är »varje Göteborgs stift tillhörande präst, så länge han fullgör betalningsskyldigheten mot kassan». Kassan förvaltas av en särskild styrelse, som utses av prästmötet. Till kassan ingå dels medlemsavgifter enligt prästmötets beslut, graderade med hänsyn till vederbörandes lön från och med 5 kronor till och med 30 kronor, dels ock kollekt och gåvomedel. Influtna medlemsavgifter utgjorde 3,485 kronor för år 1937, 3,390 kronor för år 1938, och 3,515 kronor för år 1939. Utdelade belopp för nämnda år utgjorde 3,840, respektive 3,840 och 4,020 kronor. Kassan hade den 31 december 1938 en behållning av 10,091 kronor.

Inom stiftet utgå årligen ersättningar dels för indragen kronotionde 528 kronor 64 öre (Kungl. Maj:ts beslut den 5 oktober 1888), dels för indragna änkehjälpsavgifter i Bohus län och stiftsdelen av Älvsborgs län 217 kronor 50 öre samt för avskriven kyrkotionde i Halland 774 kronor 63 öre (förordningen den 14 oktober 1898).

Under domkapitlets förvaltning stå 12 av enskildas donationer härrörande fonder till förmån för efterlevande efter präster med en behållning den 1 juli 1939 av sammanlagt 313,301 kronor 87 öre. Under förvaltning av andra kyrkliga organ stå 9 dylika fonder med en behållning vid räkenskapsårets utgång år 1939 av tillhopa 75,652 kronor 71 öre samt 2 lokala änke- och pupillkassor av annat ursprung med en behållning vid angivna tid av tillhopa 8,330 kronor.

I Karlstads stift utgöras av varje inom stiftet tjänstgörande prästman enligt »Stadgar för prästänkors pensionstilläggsfond», antagna vid prästmöte år 1935, avgifter till och med året för nästa prästmöte med 0,5 procent av reglerad lön eller arvode. Avgifterna anses vara frivilliga. Därjämte finnes en äldre »änkehjälpsfond» (Kungl. Maj:ts reglemente den 26 oktober 1877). Delägare i denna senare äro endast präster, som prästvigts före tillkomsten av 1874 års reglemente för prästerskapets änke- och pupillkassa. (Enligt uppgift år 1936 fanns då blott en delägare kvar i livet och 10 änkor, som erhöilo pension från fonden.) Avgifter från kyrkorna erläggas ej numera. Ersättning för kronotiondeanslag utgår enligt Kungl. Maj:ts beslut den 5 oktober 1888 med 1,200 kronor 63 öre.

Av prästänkehjälsavgifter och kronotiondeersättning ha åren 1937—1939 utbetalats

år 1937 ur Prästänkors pensionstilläggsfond 1,950 kronor till 12 änkor, ur Änkehjälsfonden 840 kronor till 10 änkor,

år 1938 ur Prästänkors pensionstilläggsfond 2,000 kronor till 11 änkor, ur Änkehjälsfonden 840 kronor till 10 änkor,

år 1939 ur Prästänkors pensionstilläggsfond 2,100 kronor till 11 änkor, ur Änkehjälsfonden 750 kronor till 9 änkor.

Under domkapitlets förvaltning stå änkehjälsfonden, behållning den 30 juni 1939 23,265 kronor 99 öre; den däri ingående »Treprocentfonden», behållning den 30 juni 1939 kronor 3,400: —; prästänkors pensionstilläggsfond, behållning den 30 juni 1939 28,273 kronor 94 öre; prästänkors hemfond, bildad enligt beslut av 1929 års prästmöte och avsedd för enahanda ändamål som den närmast föregående, behållning den 30 juni 1939 1,568 kronor 9 öre. Dessutom förvaltar domkapitlet tre från enskildas donationer härrörande understödsfonder för efterlevande efter präster med en behållning den 30 juni 1939 av tillhopa 68,141 kronor 42 öre.

Gemensam för *Härnösands stift* och *Luleå stift* är en änkehjälsfond, tillkommen före stiftsdelningen och numera betecknad »första och andra klassens änkehjälskassor». Bidrag till fonden utgingo till och med ecklesiastikåret 1930/31 i form av pensionsavgifter för delägarna i fonden, d. v. s. dem som prästvigts före år 1876, men erläggas ej numera. Då endast tre eller fyra delägare funnos i livet i hög ålder, ansågs tiden mogen att avskrika avgiftsskyldigheten (avgifterna ansågos vara obligatoriska). På grund av erhållet bemyndigande vid prästmöte att handhava beslutanderätten om kassan avskrev domkapitlet avgifterna. Numera finnes ingen delägare i livet. Från Härnösands och Luleå stifts kyrkor utgå emellertid fortfarande årliga änkehjälsavgifter med 1 krona 50 öre per kyrka. Årlig ersättning för kronotiondeanslag till fattiga prästänkor utgår enligt Kungl. Maj:ts beslut den 5 oktober 1888 med 1,478 kronor 12 öre. Varje år insamlas frivilliga bidrag till understöd åt prästänkor.

Av änkehjälsfondens medel utdelades 6,405 kronor 82 öre år 1937 till 36 understödstagare, 6,000 kronor år 1938 till 33 understödstagare och 5,399 kronor 16 öre år 1939 till 33 understödstagare. Högsta anslaget har varit 275 kronor. Av kronotiondeersättningen (»Vibyggerå kronotionde») utbetalades 1,660 kronor år 1937 till 16 understödstagare, 1,630 kronor år 1938 till 15 understödstagare och 1,630 kronor år 1939 till 17 understödstagare. Högsta anslaget har varit 400 kronor. Besparade ersättningsmedel synas ha ingått i en kassa, från vilken tilläggsanslag utgått till de årligen inflytande medlen. Av kyrkornas bidrag utdelades 300 kronor år 1937 åt 2 understödstagare, 300 kronor år 1938 åt 3 understödstagare och 350 kronor år 1939 åt 4 understödstagare; högsta anslaget 200 kronor. Även av dessa medel torde en del ha besparats och uppsamlats i en särskild kassa. Av frivilliga gåvor utdelades 1,260 kronor 98 öre år 1937 till 16 personer, 1,028 kronor 72 öre år 1938 till 15 personer och 880 kronor år 1939 till 16 personer; högsta anslaget 135 kronor 98 öre.

Domkapitlet i *Härnösand* förvaltar, förutom »första och andra klassens sammanslagna änkehjälskassor» med en behållning den 30 juni 1939 av 112,855 kronor 67 öre, »Vibyggerå kronotiondeänkehjälsanslag» med en behållning samma dag av 3,590 kronor 43 öre och »Kyrkornas änkehjälsbidrag» med en behållning samma dag av 1,059 kronor 70

öre samt 8 från enskilda donationer och gåvor härrörande, huvudsakligen för efterlevande efter präster avsedda fonder — därav en för inrättande av ett bostadshus för prästänkor — med en behållning angivna dag av sammanlagt 91,672 kronor 39 öre.

Av d o m k a p i t l e t i L u l e å förvaltas, förutom en enskild, delvis för prästänkor avsedd donationsfond med en behållning den 30 juni 1939 av 13,383 kronor 7 öre, den s. k. Luleå stifts understöds-kassa, bildad vid 1927 års prästmöte och med en behållning den 30 juni 1939 av 24,009 kronor 24 öre. Kassans medel bestå av dels årliga frivilliga bidrag från prästerskapet, dels andra frivilliga bidrag, dels kollektmedel samt gåvo- och donationsmedel, dels ock enligt beslut av 1927 och 1934 års prästmöten från den genom sammanskott av prästerskapet bildade Sacerdotelkassan (Cassa pauperum eller fattiga prästmäns kassa) överförda belopp å sammanlagt 20,000 kronor.

I *Visby stift* finnes ingen annan fond eller kassa för understöd av efterlevande efter präst än »Visby stifts änkekassa». Till denna kassa erläggas årliga avgifter, vilka anses såsom frivilliga, dels av prästerskapet med 0,75 procent å reglerad lön för ordinarie och 0,75 procent å 1,800 kronor för extra ordinarie prästman, dels av varje kyrka med 1 krona 50 öre. Dessutom erlägger biskopen 100 kronor årligen. Till kassan, som förvaltas av en av stiftets prästmöte utsedd styrelse, hava överförts medel från Visby stifts prästkassa enligt beslut å prästmöten åren 1922, 1928 och 1934. Till prästkassan, för vilken stadgar antagits den 11 juni 1872, hade överförts ett belopp av 400 rdr rmt utgörande åren 1842 och 1843 utdebiterade men till prästerskapets förfogande återställda s. k. centonalavgifter jämte upplupna räntor. Enligt 1872 års stadga ingingo till prästkassan årsränta å centonalmedlen, årliga bidrag av samtliga kyrkoherde- och komministerslägenheter med 0,2 procent av uppskattade löneinkomster ävensom frivilliga gåvor. Från samma kassa synas anslag ha utgått till behövande prästmän och blott i undantagsfall till prästänkor.

Från änkekassan hava under ett vart av åren 1937, 1938 och 1939 utbetalats understöd åt efterlevande efter prästmän: hyresbidrag till 14 delägarer änkor å 100 kronor, hyresbidrag till 3 andra änkor å 150 kronor, tillhoppa 1,550 kronor.

I *Stockholms stad* utgå inga prästänkehjälsavgifter eller ersättning för kronotiondeanslag för enahanda ändamål. Under domkapitlets förvaltning stå 7 från donationer av enskilda härrörande, för understöd av efterlevande efter präster avsedda fonder med en sammanlagd behållning den 30 juni 1939 av 65,137 kronor 79 öre.

Bil. II.

(åberopad sid. 19 och 21)

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 oktober 1939.

104: o)

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg följande:

Prästerskapets änke- och pupillkassa, upprättad år 1874, har enligt det för kassan av Kungl. Maj:t den 17 december 1926 fastställda reglementet till ändamål att bereda pension åt avliden delägares änka och barn i enlighet med de i reglementet stadgade grunderna. Berättigade och förpliktade till delaktighet i kassan äro, förutom vissa befattningshavare hos kassan, alla ordinarie och extra ordinarie präster i svenska kyrkan. Kassans inkomster härflyta till väsentlig del av de förmåner av behållen inkomst av prästerliga befattningar i riket, som tillförsäkrats kassan dels vid tillkomsten år 1874, dels vid upphörandet år 1926 av nådårsrätt efter präst. I övrigt utgöras kassans inkomster av utav delägare gäldade avgifter samt ränteinkomster m. m. Av statsmedel utgår å pension från kassan dyrtidstillägg efter likartade grunder, som gälla beträffande dyrtidstillägg åt befattningshavare med s. k. oreglerad avlöning, d. v. s. efter ett procenttal, motsvarande hälften av talet för levnadskostnadsökningen, ävensom vissa pensionstillägg.

I olika sammanhang hava under de senare åren framförts önskemål om nyreglering av prästerskapets familjepensionering och omprövning av vissa i samband därmed stående frågor.

Dessa spörsmål berördes sålunda av riksdagens revisorer i 1933 års revisionsberättelse angående statsverket. Revisorerna konstaterade, att det allmänna för åstadkommande av en förbättrad pensionering för änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa medverkat med förmåner av skilda slag i en omfattning, som icke tillnärmelsevis förekommit vid andra dylika kassor. De avgifter, som erlades av delägarna i den förstnämnda kassan, vore jämförelsevis låga. Med hänsyn till de avsevärda förmåner, som denna kassa åtnjöte, syntes det kunna ifrågasättas, huruvida överhuvudtaget statsmedel fortfarande behövde tagas i anspråk för beredande av pensionstillägg och dyrtidstillägg åt kassans pensionärer. För den händelse man icke ansåge sig böra gå så långt som till att upphöra med dessa statsbidrag, talade dock enligt revisorernas mening starka skäl för att nämnda kassa borde åtminstone i fråga om dyrtidstillägget likställas med flertalet änke- och pupillkassor såtillvida, att dyrtidstillägget skulle utgå enligt de grunder, som gällde beträffande sådana tillägg åt befattningshavare vid nyreglerade verk.

I yttrande den 10 januari 1934 i anledning av revisorernas berörda uttalande framhöll statskontoret, bland annat, att det vore ostridigt, att prästerskapets änke- och pupillkassa erhållit understöd av det allmänna i

väsentligt större omfattning än andra liknande kassor. Det oaktat vore de från ifrågavarande kassa utgående pensionerna ej obetydligt lägre än de, som utbetalades från andra kassor. Anledningen därtill vore i huvudsak, dels att prästerskapets änke- och pupillkassa i olikhet med vad eljest i regel vore vanligt tillförsäkrade pension åt vissa andra efterlevande än änkor och minderåriga barn, dels att delägarna i nämnda kassa erlade ett i förhållande till dem tillförsäkrade avlöningsförmåner väsentligt mindre bidrag till familjepensioneringen än delägarna i de flesta andra kassor. Ämbetsverket funne det oegentligt, att staten för prästernas familjepensionering lämnade bidrag i form av ett efter gynnsammare grunder beräknat dyrtidstillägg, då, såsom förhållandet vore i fråga om prästerskapets änke- och pupillkassa, pensionerna därifrån vore lägre, huvudsakligen beroende på att vederbörande delägare icke åtagit sig en avgiftsbetalning i eljest förekommande utsträckning. Med hänsyn härtill liksom ock till det förhållandet, att ett bättre utnyttjande av de prästerskapets änke- och pupillkassa tillförsäkrade inkomsterna från det allmänna kunde ifrågasättas i syfte att reglera de från kassan utgående pensionerna, ansåge sig statskontoret böra tillstyrka den av statsrevisorerna med hänsyn till de gjorda iakttagelserna förordade ändringen av gällande bestämmelser rörande dyrtidstillägg därhän, att sådant komme att till pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa utgå efter grunderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare vid nyreglerade verk.

I utlåtande nr 68 till 1934 års riksdag förklarade sig bankoutskottet böra i anslutning till vad statsrevisorerna uttalat understryka vikten av att kassans delägare i första hand genom egna tillskott till kassan vidtog åtgärder för en tillfredsställande höjning av pensionsförmånerna.

Sedan riksdagen i skrivelse den 12 juni 1934, nr 365, under åberopande av bankoutskottets berörda utlåtande anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående, bland annat, grunderna för dyrtidstillägg till pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa ävensom för 1935 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning, anförde statskontoret, som anbefallts att verkställa den sålunda begärda utredningen, i utlåtande den 13 februari 1935 bland annat följande: En lösning av frågan om dyrtidstillägg av statsmedel till pensionärer vid prästerskapets änke- och pupillkassa efter vissa av ämbetsverket angivna grunder vore att anse endast som en provisorisk anordning i avvaktan på närmare utredning rörande möjligheten för kassan att genom omläggning av sitt pensioneringssystem och genom en bättre anpassning av delägarnas avgifter efter vad, som i sådant hänseende gällde för delägare i andra kassor, kunna i högre grad än vad nu syntes vara fallet själv svara för de med pensioneringen föränade utgifterna.

Den sålunda berörda frågan är alltjämt beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Jämväl 1937 års riksdag har — ehuru från andra utgångspunkter — ägnat frågan om prästerskapets familjepensionering uppmärksamhet.

I skrivelse den 25 maj 1937, nr 311, i anledning av 1936 års revisionsberättelse angående statsverket erinrade riksdagen, att statsrevisorerna meddelat, att i de flesta stift avgifter alltjämt utginge till understöd åt efterlevande efter prästmän i form av dels prästänkehjälpsavgift, dels ock

kronotionde. Det kunde — fortsatte riksdagen — starkt ifrågasättas, om tillräcklig anledning föreläge för att den änkehjälp, varom här vore fråga, skäligen borde i fortsättningen utgå vid sidan av prästerskapets änke- och pupillkassas verksamhet. Riksdagen funne frågan härom böra göras till föremål för utredning. Då, enligt vad i ärendet anförts, inom vissa stift syntes förefinnas fonder eller kassor, avsedda för understöd i vissa fall åt efterlevande efter prästmän, syntes riksdagen lämpligt, att berörda utredning jämväl komme att omfatta en undersökning av sättet för dessa fonders och kassors tillkomst samt i vad mån numera inträdda förhållanden kunde anses böra föranleda särskilda åtgärder rörande dessa fonder och kassor. På grund av vad sålunda anförts anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning rörande upphörandet av nämnda till efterlevande efter prästmän utgående särskilda understöd m. m.

I anknytning till riksdagens nyssnämnda uttalande har riksräkenskapsverket den 10 mars 1938 i utlåtande angående dispositionen av vissa av domkapitel förvaltade kassor och fonder, beträffande vilkas disposition några bestämda föreskrifter icke funnes, ifrågasatt, huruvida icke den av riksdagen begärda utredningen syntes böra omfatta icke blott i riksdagens skrivelse omförmälda fonder och kassor utan även övriga dylika av domkapitlen förvaltade tillgångar. I samband därmed syntes även böra tagas under övervägande, huruvida icke vissa av domkapitlen förvaltade fonder eller kassor lämpligen borde överflyttas till annat organ.

Omförmälda av riksdagen vid två tillfällen upptagna spörsmål har sedermera vunnit förnyad aktualitet genom en framställning från fullmäktige för delägarna i prästerskapets änke- och pupillkassa, i vilken anhöllits, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående det lämpligaste sättet för en sådan lösning av prästerskapets familjepensionsfråga, att prästernas efterlevande finge pensioner likvärdiga med dem, som jämlikt allmänna familjepensionsreglementet utginge till med prästerskapet jämförbara ämbets- och tjänstemän i statens tjänst.

Till stöd för framställningen har åberopats följande. Redan på ett tidigt stadium hade det visat sig, att de pensioner, som kassan jämlikt 1874 års reglemente för densamma varit i stånd att utdela, i allmänhet varit otillräckliga. Härtill hade kommit, att pensionsbeloppen icke varit för framtiden fixerade utan varierat från år till år, beroende på storleken av kassans inkomster, antalet pensionärer och dessas delaktighetsbelopp m. m. En bidragande orsak till de låga pensionerna hade dessutom varit den förefintliga pensionsrätten för ogifta döttrar över 55 år och för sjuka barn. Genom 1926 års reglemente för kassan och däri sedermera vidtagna ändringar hade för framtiden pensionsbeloppen avsevärt förbättrats såsom följd av de kraftigt ökade avgifterna. Men pensionsbeloppen vore likväl i regel icke jämförbara med dem, som enligt allmänna familjepensionsreglementet numera gällde för efterlevande efter med prästerskapet jämförbara ämbets- och tjänstemän i statens tjänst. Blott en del av pensionen vore på förhand fixerad till sitt belopp, övriga delar av pensionen vore liksom förut variabla. Nyssnämnda pensionsförbättringar hade blivit gällande endast för vissa delägare. I många fall hade den erhållna pensionsförbättringen varit relativt obetydlig. Genom reglementsändring år 1935 hade införts en s. k. pensionsfyllnad med uppgift att för framtiden på så sätt utfylla de eljest utgående pensionerna, att dessa, om pensionsfyllnaden medräknades, skulle kunna vidmakthållas vid en konstant nivå för änkor

och minderåriga barn. Vid denna tid hade emellertid det allmänna räntefallet redan börjat, och på grund härav hade det omedelbart visat sig, att pensionerna till änkor och minderåriga barn trots det tillskott, som pensionsfyllnaden utgjorde, icke fullt kunnat uppehållas vid förutvarande nivå. Sedan ränteläget numera blivit stabiliserat på en synnerligen låg nivå, syntes kassan stå inför nödtvånget att från och med år 1941 ytterligare och avsevärt beskära de redan förut knappa pensionsbeloppen. En verksamt bidragande orsak till det svåra läge, vari kassan nu råkat, vore den förut omförmälda pensionsrätten för 55-åriga döttrar och sjuka barn, vilken rätt kvarstode för efterlevande efter delägare, som inträtt i kassan före den 1 november 1926, ehuruval pensionsrätten i vissa fall något begränsats. Det kunde väntas, att pensionskostnaden för de 55-åriga döttrarna komme att fortsätta att stiga ännu i omkring 20 år och att pensioner för detta ändamål komme att få utbetalas därefter under mycket lång tid framåt. Utan tvivel skulle kassans delägare vara villiga att göra nya uppoffringar för att möjliggöra en rationell lösning av pensionsfrågan, men en sådan torde erfordra, att kassans nuvarande delägare bekostade dels den nödvändiga pensionsförbättringen för sina egna efterlevande och dels förbättringen av pensionerna till de efterlevande efter en föregående generation delägare, varvid den kvarstående pensionsrätten för de senares överåriga barn skulle verka ytterligare betungande. Det syntes emellertid icke finnas någon ekonomisk möjlighet för kassans delägare att utan det allmännas medverkan lösa en dylik fråga.

Över fullmäktiges berörda framställning har statskontoret den 5 juli 1939 avgivit inforordrat utlåtande. Ämbetsverket har därvid — i anslutning till vissa av statskontoret och kammarkollegiet vid tidigare tillfällen i samma riktning framförda förslag — förordat, att prästerskapets pensionsförhållanden snarast möjligt måtte göras till föremål för en ingående och förutsättningslös utredning. Vid denna utredning borde i första hand komma under överbäggande, huruvida icke, med avveckling av systemet med emeritilöner åt präster ävensom av prästerskapets änke- och pupillkassa, prästernas tjänste- och familjepensionering kunde bringas i överensstämmelse med vad som i dessa avseenden numera enligt de nya pensionsreglementena gällde för närmast jämförliga befattningshavare i statens tjänst. Enligt vad statskontoret därvid uttalat, syntes man, i betraktande av storleken av nu utgående bidrag från det allmänna till prästerskapets pensionering, närmast kunna utgå ifrån att en efter sådana grunder genomförd tjänste- och familjepensionering för prästerna icke skulle behöva medföra några ökade kostnader för statsverket.

Av den av mig nu lämnade redogörelsen framgår, att den prästerliga familjepensioneringen i betydande utsträckning åtnjuter understöd av allmänna medel. Understödet utgöres icke blott av anslag å riksstaten till dyrtids- och pensionstillägg å de utgående pensionerna utan även av bidrag av prästerliga avlöningsmedel, eller följaktligen medel, som i sista hand belasta församlingarnas stater samt kyrkofonden. I vissa stift kunna särskilda understöd, utöver de ordinarie pensionsförmånerna, tillkomma änka efter präst dels genom bidrag från vissa av domkapiteln förvaltade fonder och kassor av växlande ursprung, dels genom rätt att uppbära avkastning av s. k. prästänkesäte. Trots de betydande utgifter, som det allmänna sålunda iklätt sig för det prästerliga familjepensionsväsendet och enkannerligen för prästerskapets änke- och pupillkassa, synas pensions-

tagarna icke erhålla skäligen eller för framtiden nöjaktigt säkerställda pensionsförmåner. De svårigheter, i vilka nämnda kassa nu befinner sig, hava bland annat förorsakats av den allmänna ränteutvecklingen under de senare åren. Även om det allmänna ränteläget skulle förbättras, äro — enligt vad jag inhämtat — kassans ekonomiska engagemang av den art, att ränteinkomsterna först efter jämförelsevis lång tid skulle härigenom nämnvärt påverkas. Tydligt är emellertid, att även brister i organisatoriskt hänseende medverkat till uppkomsten av den föreliggande situationen. Utan att närmare ingå på denna sida av saken vill jag framhålla att, ehuru den pensionsinrättning, varom här är fråga, till formen är en sammanslutning under delägarnas egen bestämmanderätt, institutionens rättigheter och förpliktelser i allo baserats på grunder, som av statsmakterna godkänts, och att till följd härav bristfälligheterna i det prästerliga pensioneringsväsendet kunna i grunden avhjälpas endast genom det allmännas mellankomst. En ingående utredning rörande dessa frågor synes mig vara av omständigheterna starkt påkallad.

Vid en allmän revision av det för prästerna gällande avlöningssystemet, vilken fråga med hänsyn till bristerna i detta avlöningssystem torde komma att förr eller senare vinna aktualitet, måste av naturliga skäl komma att även upptagas det av statskontoret och kammarkollegiet berörda spörsmålet om en nyordning jämväl av det i väsentliga stycken föråldrade prästerliga tjänstepensionsväsendet. Jag har emellertid stannat i den uppfattningen, att något avgörande hinder icke bör möta för en rationell lösning av familjepensioneringsfrågan även på det gällande prästerliga avlöningssystemets grund och utan någon sammankoppling med frågan om revision av den gällande ordningen för prästernas tjänstepensionering. Jag anser mig fördenskull böra förorda, att en allsidig fristående undersökning av familjepensioneringsfrågan nu utan vidare tidsutdräkt kommer till stånd. Vid denna utredning, som lämpligen bör anförtras åt särskilt tillkallade sakkunniga, bör övervägas, huruvida prästerskapets änke- och pupillkassa bör bibehållas såsom sådan eller om kassan bör avvecklas och verksamheten ombesörjas av annat — i så fall helst statligt — organ. Undersökas bör tillika möjligheten och lämpligheten av att staten med övertagande av alla för ändamålet disponerade tillgångar och efter den närmare reglering av de ifrågavarande befattningshavarnas avgiftsplikt, som må finnas erforderlig och skälig, jämväl själv övertager ansvaret för pensioneringen. De för ändamålet eventuellt erforderliga allmänna medlen torde dock icke böra, såsom nu i viss omfattning äger rum, belasta riksstaten. Jag erinrar om att avlöningen till församlingsprästerna enligt gällande lagstiftning bestrides av pastoren men i högst betydande utsträckning därjämte, direkt och indirekt, av kyrkofonden. Det framstår följaktligen, icke minst från principiella utgångspunkter, såsom naturligast och riktigast, att i den mån understöd från det allmännas sida till pensioneringen av dessa befattningshavares efterlevande även i fortsättningen bliva erforderliga, utgiften härför, med avveckling av de nu för ändamålet utgående bidragen från riksstatsanslag, pålägges kyrkofonden. De av staten för ändamålet övertagna tillgångarna — inklusive avkastningen av prästänkesäten — torde för sådant fall böra tillföras berörda fond. Uppmärksammas bör ock angelägenheten av att den ännu kvarstående föråldrade anordningen, enligt vilken det prästerliga familjepensioneringsväsendet disponerar inkomster av prästerliga avlöningsmedel under tjänst- och nådår samt annan

vakans å tjänsterna, bringas att upphöra. Det bör ankomma på den blivande utredningen att närmare undersöka förutsättningarna för en reglering av förevarande fråga efter nu antydda riktlinjer, varigenom kan erås en minskning av riksstatens elfte huvudtitel med — enligt från öförmälda kassa lämnade uppgifter — något öfver 375,000 kronor.

Kostnaderna för utredningen torde böra delas lika mellan sjunde och åttonde huvudtitlarnas anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t täcktes bemyndiga chefen för ecklesiastikdepartementet att

dels tillkalla högst tre sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag angående prästerskapets familjepensionering med uppdrag tillika för en av de sakkunniga att såsom ordförande leda utredningsarbetet,

dels uppdraga åt en av de sakkunniga att tillika tjänstgöra såsom sekreterare eller, om så skulle visa sig erforderligt, tillkalla särskild sekreterare,

dels ock, i den utsträckning så befinnes påkallat, tillkalla särskilda experter för att stå till de sakkunnigas förfogande för öfverläggningar och samråd.

Härjämte hemställer jag, att Kungl. Maj:t täcktes bemyndiga de sakkunniga att från ämbetsverk och övriga myndigheter infordra de uppgifter, som för arbetet kunna erfordras.

Vidare hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte — med förklaring, att Kungl. Maj:t vill framdeles besluta om ersättning för fullgörande av sekreteraruppdrag — förordna, att de sakkunniga ävensom tillkallade experter skola äga att för uppdraget åtnjuta dagarvode och annan ersättning enligt kungörelsen den 29 augusti 1921 (nr 517) med vissa bestämmelser angående kommittéer, att utgå från sjunde och åttonde huvudtitlarnas anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga med hälften från vardera anslaget.

Slutligen anhåller jag, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att utdrag av statsrådsprotokollet i detta ärende får offentliggöras.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

G. v. Krusenstjerna.

Förslag

till

Kungl. Maj:ts reglemente

angående familjepension för efterlevande till präster
(familjepensionsreglemente för prästerskapet).

1 kap. Allmänna bestämmelser.

1 §.

1. Detta reglemente äger med de inskränkningar, som nedan i 3 och 4 mom. angivas, tillämpning

dels å innehavare av biskopsbefattning i rikets stift,

dels å följande till svenska kyrkan hörande ordinarie präster:

a) innehavare av kyrkoherde- eller komministersbefattning, som i präst-löneregleringslagen avses,

b) amiralitetspastorn och amiralitetspredikanten i Karlskrona amiralitetsförsamling, kyrkoherden — tillika amiralitetspastor — i Skeppsholms församling och kyrkoherden — tillika garnisonspastor — i Karlsborgs församling samt

c) innehavare av pastorsbefattning i svensk församling i utlandet, för vilken kyrkoordning blivit av Kungl. Maj:t fastställd,

dels ock å följande till svenska kyrkan hörande extra ordinarie präster:

d) innehavare av kyrkoadjunktsbefattning,

e) extra amiralitetspredikanten i Karlskrona amiralitetsförsamling och garnisonspastorn i Boden,

f) till stifts- eller kontraktsadjunkt förordnad och såsom sådan tjänstgörande präst samt

g) annan — såsom ämbetsbiträde eller såsom vikarie vid ordinarie befattning, som ovan avses, eller såsom vikarie för under d) eller e) angiven extra ordinarie befattningshavare — anställd och tjänstgörande adjunkt.

Extra ordinarie präst i anställning, som under f) eller g) avses, skall i familjepensionshänseende anses fortfarande innehava sin ifrågavarande anställning

såväl under tid, för vilken han med befrielse från förordnande i anställningen i följd av sjukdom eller för fullgörande av militär tjänstgöring åtnjuter för dylikt fall i särskild ordning bestämt arvode såsom präst,

som ock vid sådant avbrott i anställningen, varunder han — längst tre månader i följd — på grund av för honom i vederbörlig ordning meddelat förordnande såsom vikarie uppehåller prästerlig tjänst, med vilken icke är förordnad pensionsrätt enligt detta reglemente.

2. Med befattning förstås härefteråt i reglementet, där ej annat framgår, jämväl anställning, som ovan i 1 mom. sägs.

3. För i 1 mom. g) avsedd extra ordinarie präst vinner reglementet tillämpning först sedan denne fullgjort där angiven adjunktstjänstgöring under två år eller han dessförinnan *innehaft* befattning, som i samma moment d), e) eller f) sägs.

4. Innehar präst jämte befattning, som i 1 mom. avses, annan tjänst, med vilken för honom följer familjepensionsrätt enligt allmänna familjepensionsreglementet eller enligt eljest för av staten anordnad familjepensionering gällande bestämmelser, och äger han för familjepensioneringen vid denna senare tjänst räkna sig tillgodo tjänstår för sin i detta reglemente avsedda prästerliga tjänstgöring, skall för tid, varunder sådan förening av tjänster äger rum, reglementet icke å befattningshavaren äga tillämpning.

5. Vad nedan i reglementet sägs om befattningshavare gäller, där ej annat framgår, i tillämpliga delar jämväl med avseende å den, som medan reglementet varit å honom tillämpligt avgått från befattning, som i 1 mom. avses,

dock att i fråga om befattningshavare, som avgår från sin befattning utan att erhålla emeritilön, reglementet för sådan förutvarande befattningshavare får fortsatt giltighet endast under förutsättning, att denne vid tiden för sin avgång från befattningen ägt räkna minst fem tjänstår enligt bestämmelserna i 10 § i reglementet.

2 §.

Innehar befattningshavare, å vilken reglementet jämlikt 1 § äger tillämpning, mer än en i 1 mom. i samma paragraf avsedd befattning, skall han i familjepensionshänseende likväl anses vara innehavare av endast en av de särskilda befattningarna och därvid, om för honom i dessa jämlikt bestämmelserna i 5—7 §§ i reglementet skulle gälla olika höga familjepensionsunderlag, av den, vilken för honom medför det högsta familjepensionsunderlaget, och eljest av den, han först tillträtt.

Erhåller förutvarande befattningshavare, för vilken reglementet jämlikt 1 § 5 mom. förblivit gällande, ånyo befattning, som i 1 § 1 mom. avses, skall i familjepensionshänseende å honom tillämpas allenast vad enligt reglementet gäller för innehavare av denna senare befattning.

3 §.

En var befattningshavare, å vilken detta reglemente blir tillämpligt, avstår därmed för all framtid såväl för änka och efterlevande barn från den rätt till n å d å r, som ock för samtliga sina dödsbodelägare från den rätt till t j ä n s t å r, som eljest jämlikt prästerskapets privilegier och senare bestämmelser må hava för dessa kvarstått. Vad här sagts i fråga om rätt till nådår och tjänstår, äger motsvarande tillämpning med avseende å den rätt till avkomst av p r ä s t ä n k e s ä t e och därav härfluten fond, som eljest — av annan grund än donation av enskild — vid befattningshavares tjänst må kunnat tillkomma änka efter denne.

4 §.

1. Berättigade till familjepension efter befattningshavares död äro:
änka, som ej ingått nytt äktenskap,
arvsberättigade barn, som ej uppnått 19 års ålder, samt
frånskild hustru, i fall som i 2 mom. sägs.

Pensionsrätt tillkommer ej änka eller frånskild hustru, om äktenskapet ingåtts efter det befattningshavaren uppnått en levnadsålder av 60 år, och ej heller adoptivbarn, om adoptionen ägt rum efter det befattningshavaren fyllt 50 år.

2. Då befattningshavare i dom å äktenskapsskillnad förpliktas att till sin hustru utgiva underhållsbidrag, äger domstolen, därest makarna levt tillsammans under minst fem år och hustrun vid sammanlevnadens hävande uppnått en ålder av minst 30 år samt det i övrigt med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, förordna, att den fränskilda hustrun skall vara berättigad till familjepension efter befattningshavarens död. Vad nu sagts för det fall att befattningshavare förpliktas utgiva underhållsbidrag gäller ock, där i skillnadsmålet avtal om sådant underhållsbidrag visas föreligga.

Förordnande, som sålunda meddelats, upphör att gälla, om skyldighet att utgiva underhållsbidrag, som bestämts att utgå på särskilda tider, upphört eller den fränskilda hustrun trätt i nytt gifte.

Äger förordnande som ovan sagts giltighet, må sådant förordnande ej meddelas till förmån för befattningshavarens hustru i senare äktenskap.

2 kap. Familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag samt tjänstårsberäkning.

5 §.

1. I 1 § 1 mom. a) avsedd befattningshavare hänföres i familjepensionshänseende, fränsett för här nedan i 3 mom. angivet fall, allt efter storleken av honom tillkommande grundavlönning till viss *lönegrupp*, på sätt nedan sägs; skoland därvid, där ej annat följer av stadgandena i 6 och 7 §§, för befattningshavaren tillämpas följande för gruppen angivna *familjepensionsunderlag* och *familjepensionsavdrag*:

L ö n e g r u p p			Familje- pensions- underlag	Familje- pensions- avdrag för år
n r	med grundavlöning			
	uppgående till eller översti- gande kronor	understi- gande kronor		
1	—	2,270	1,410	171
2	2,270	2,550	1,500	180
3	2,550	2,850	1,590	192
4	2,850	3,190	1,680	204
5	3,190	3,550	1,770	219
6	3,550	3,930	1,860	234
7	3,930	4,320	1,950	249
8	4,320	4,730	2,040	267
9	4,730	5,180	2,130	285
10	5,180	5,620	2,220	306
11	5,620	6,060	2,310	327
12	6,060	6,500	2,400	348
13	6,500	6,950	2,490	369
14	6,950	7,390	2,580	390
15	7,390	8,050	2,670	411
16	8,050	—	2,700	420

Såsom grundavlönning räknas härvid befattningshavarens kontanta års-lön (reglerad lön) tillika med ifrågakommande ålderstillägg, oavsett om sådant intjänats.

2. För följande befattningshavare skola, där ej annat följer av stadgandena i 6 och 7 §§, tillämpas

a) de familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, som enligt 1 mom. gälla för här nedan för vederbörande befattningshavare angivna lönegrupp:

för amiralitetspastorn i Karlskrona amiralitetsförsamling	15	lönegruppen
för amiralitetspredikanten i Karlskrona amiralitetsförsamling	9	»
för extra amiralitetspredikanten i Karlskrona amiralitetsförsamling	7	»
för kyrkoherden, amiralitetspastorn, i Skeppsholms församling	13	»
för kyrkoherden, garnisonspastorn, i Karlsborgs församling	13	»
för garnisonspastorn i Boden	2	»
för pastor i svensk församling i utlandet	11	»
för kyrkoadjunkt	2	»

b) de familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, som för vederbörande befattningshavare här nedan särskilt angivas:

för *ärkebiskopen och övriga biskopar*, biskopen i Visby stift tillika såsom kyrkoherde i Visby församling: 3,660 kronor såsom familjepensionsunderlag och 669 kronor såsom familjepensionsavdrag för år,

för kyrkoherden i Storkyrkoförsamlingen, tillika *pastor primarius*: 3,180 kronor såsom familjepensionsunderlag och 576 kronor såsom familjepensionsavdrag för år, samt

för *extra ordinarie präst*, som i 1 § 1 mom. f) eller g) avses: 1,260 kronor såsom familjepensionsunderlag och 153 kronor såsom familjepensionsavdrag för år.

3. I fråga om ordinarie präst, vilken i sin befattning på grund av donation av enskild uppbär särskild förmån utöver lönen, ankommer det på Kungl. Maj:t att bestämma, till vilken lönegrupp enligt 1 mom. befattningshavaren skall, där ej annat följer av stadgandena i 6 och 7 §§, i familjepensionshänseende vara att hänföra.

6 §.

1. Övergår ordinarie präst till befattning med lägre familjepensionsunderlag, skall i familjepensionshänseende fortfarande för honom gälla vad för honom i den förra befattningen bestämts.

2. Sänkes grundavlöningen för befattningshavare i den befattning han innehar, så att han jämlikt bestämmelserna i 5 § 1 eller 3 mom. skulle erhålla ett lägre familjepensionsunderlag, skall någon förändring i familjepensionshänseende likväl icke i följd därav för honom inträda.

7 §.

För befattningshavare, som förordnas innehava extra ordinarie anställning med högre familjepensionsunderlag än för honom eljest gällande, skall under tiden för sådant förordnande tillämpas vad enligt reglementet gäller för innehavare av ifrågavarande extra ordinarie anställning.

8 §.

För förutvarande befattningshavare, som i 1 § 5 mom. avses, skall, så länge reglementet för honom i sådan hans egenskap äger fortsatt giltighet, gälla det familjepensionsunderlag, som enligt reglementet för honom tillämpades vid hans avgång ur tjänst.

9 §.

Så länge befattningshavare innehar befattning, vari reglementet är å honom tillämpligt, skall honom i befattningen tillkommande avlöning minskas med för honom jämlikt bestämmelserna i 5—7 §§ gällande familjepensionsavdrag.

10 §.

1. Såsom *tjänstår* för bestämmande av familjepension enligt detta reglemente må befattningshavare tillgodoräknas den tid, för vilken han, före uppnående av den för honom i hans senast innehavda befattning jämlikt 4 mom. här nedan gällande pensionsåldern,

a) antingen i befattning, som i 1 § 1 mom. avses, varit underkastad detta reglemente

b) eller, under det reglementet icke varit å honom tillämpligt, varit underkastad andra bestämmelser rörande av staten anordnad familjepensionering, i den mån sådan tid enligt samma bestämmelser fått tillgodoräknas befattningshavaren såsom tjänstår,

eller varit obligatoriskt delaktig i prästerskapets änke- och pupillkassa, eller på grund av obligatorisk delaktighet erlagt avgift till annan, av staten för familjepensionering upprättad eller understödd pensionskassa.

Vid tjänstårsberäkning för fall, som under a) sägs, skall för ordinarie präst och i 1 § 1 mom. d) och e) avsedd extra ordinarie präst göras avdrag för tid, varunder befattningshavaren utöver 30 dagar om året åtnjutit tjänstledighet för svag hälsas vårdande eller för enskilda angelägenheter, så ock för tid, varunder han eljest — av annan anledning än tjänstledighet för offentligt uppdrag — fått avstå samtliga sina kontanta löneförmåner. Vad här sist sägs skall i tillämpliga delar jämväl gälla med avseende å en var annan i 1 § 1 mom. avsedd befattningshavare.

Vid beräkningen av tjänstår skall uppkommen slutsumma, därest denna utvisar del av dag, avrundas till närmast högre hela dagantal.

2. Har befattningshavare, i andra fall än i 1 mom. sägs, i eller utom svenska kyrkan utövat verksamhet, som finnes vara av beskaffenhet, att tiden härför skäligen bör helt eller delvis tillgodoräknas honom såsom tjänstår, beror på prövning i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver, om och i vad mån dylikt tillgodoräknande må äga rum.

3. För bestämmande av familjepension enligt detta reglemente må en och samma kalendertid tillgodoräknas befattningshavare såsom tjänstår allenast en gång, även om denne därunder har bestritt tjänstgöring i mer än en befattning. Ej heller må vid tjänstårsberäkningen enligt detta reglemente sådan tjänstgöring tagas i betraktande, för vilken befattningshavares efterlevande jämlikt här ovan i 1 mom. b) avsedda bestämmelser beviljas familjepension.

4. Pensionsålder, som i detta reglemente avses, skall anses inträda vid utgången av mars månad närmast efter det befattningshavaren fyllt, biskop och annan ordinarie präst, 70 år samt, extra ordinarie präst, 60 år.

3 kap. Familjepensions bestämmande.

11 §.

1. Familjepension, som tillkommer efterlevande till befattningshavare, å vilken detta reglemente vid befattningshavarens död var tillämpligt, bestämmes på sätt i 13 § angives i förhållande till ett för den avlidne befattningshavaren gällande grundbelopp, *familjepensionens grundbelopp*. Detta belopp fastställs enligt härsefteråt i denna paragraf angivna grunder med hänsyn till antalet tjänstår jämlikt 10 § och det för den avlidne jämlikt 5—8 §§ senast gällande familjepensionsunderlaget.

2. För befattningshavare, som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt emeritilön, är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget, såframt befattningshavaren jämlikt 10 § tillgodoräknade tjänstår, utökade med tid, som från dödsfallet eller från tidpunkten för emeritilönens tillträddande må hava återstått till pensionsåldern, uppgå till minst trettio. Uppgå befattningshavarens tjänstår, utökade på sätt här sagts, icke till trettio, är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget minskat med $\frac{1}{120}$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänståren, sålunda utökade, understiga trettio.

Förutvarande befattningshavare, å vilken lagen om emeritilöner för präster vid hans avgång ur tjänst icke varit tillämplig, skall, därest han i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver prövas hava vid avgången ur tjänst uppfyllt eljest i emeritilönelagen stadgade fordringar för erhållande av emeritilön, vid bestämmande av familjepensionens grundbelopp anses likställd med den, som åtnjöt emeritilön.

3. För annan befattningshavare än i 2 mom. avses är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget, såframt hans tjänstår uppgå till minst trettio, men eljest lika med familjepensionsunderlaget minskat med $\frac{1}{120}$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänståren understiga trettio. Utgör för sådan befattningshavare summan av tjänståren och den från befattningshavarens avgång ur tjänst till pensionsåldern återstående tiden mer än etthundratjugu fulla fjärdedels år, skall dock grundbeloppet utgöra så stor del av familjepensionsunderlaget, som antalet fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår utgör av nämnda summa.

4. Utgör det enligt 2 eller 3 mom. beräknade grundbeloppet icke helt krontal, jämkas detta till närmast högre hela krontal.

12 §.

Därest extra ordinarie präst, för vilken reglementet jämlikt 1 § 5 mom. är gällande, avlider inom en tid av tre månader efter upphörandet av sin sista anställning, skall, under förutsättning att han ej på egen begäran eller eljest på grund av eget förvållande entledigats från anställningen, vid bestämmande enligt 11 § av familjepensionens grundbelopp så anses, som om han vid dödsfallet alltså innehade denna sin anställning.

13 §.

1. Familjepensionen består av en fast och en rörlig del.
2. Familjepensionens fasta del motsvarar, för år räknat,
 - a) för änka eller fränskild hustru ensam eller för änka och fränskild hustru tillsammans, då pensionsberättigade barn ej finnas: familjepensionens grundbelopp;

b) för änka eller frånskild hustru jämte barn eller för änka och frånskild hustru tillsammans jämte barn: familjepensionens grundbelopp ökat med femtio procent, om endast ett barn finnes, och därutöver med tjugu procent av grundbeloppet för varje ytterligare barn;

c) för ett barn, då pensionsberättigad maka ej finnes: familjepensionens grundbelopp;

d) för två eller flera barn, då pensionsberättigad maka ej finnes: familjepensionens grundbelopp ökat med femtio procent, om barnen äro två, och därutöver med tjugu procent av grundbeloppet för varje ytterligare barn.

3. Familjepensionens rörliga del utgör samma procenttal å den fasta delen, som under den tid pensionen avser gäller för beräknande av dyrtids-tillägg åt befattningshavare i statens tjänst, som åtnjuta nyreglerad av-löning.

4. Av familjepension för änka eller frånskild hustru jämte barn eller för änka och frånskild hustru tillsammans jämte barn äger änkan eller den frånskilda hustrun eller båda dessa tillsammans åtnjuta så stor del, som motsvarar åttio procent av grundbeloppet jämte därå belöpande rörlig pensionsdel, samt barnet eller barnen återstoden. Frånskild hustru, som åtnju-ter pensionsrätt jämte den avlidnes barn i annat gifte, må dock icke av familjepensionen åtnjuta större del än vad som motsvarar fyrtio procent av grundbeloppet jämte därå belöpande rörlig pensionsdel. Äro änka och frånskild hustru eller äro två eller flera barn samtidigt pensionsberättigade, skola de dem tillkommande pensionsbeloppen delas lika dem emellan.

5. För den, vilken jämlikt bestämmelserna i detta reglemente är berätti-gad till familjepension, skall det belopp, som pensionstagaren i fråga enligt förevarande paragraf skulle ägt åtnjuta, minskas med den i beloppet ingå-ende rörliga pensionsdelen jämte så stor del av etthundratjugu kronor, som den i beloppet ingående fasta pensionsdelen utgör av familjepensionsunder-laget,

a) då pensionstagaren innehar statsanställning eller annan tjänst, varmed är förenad tjänstepensionsrätt enligt bestämmelser rörande av staten an-ordnad tjänstepensionering,

b) då pensionstagaren åtnjuter tjänstepension för dylik tjänst,

c) då pensionstagaren äger åtnjuta antingen mer än en familjepension enligt detta reglemente eller jämte sådan jämväl familjepension enligt eljest för av staten anordnad familjepensionering gällande bestämmelser,

d) då pensionstagaren genom donation, knuten till i detta reglemente avsedd befattning, tillförsäkrats rätt att uppbära avkastning av prästänke-säte eller fond, såframt icke befattningshavaren under sin livstid hos dom-kapitlet anmält sig vilja för sina efterlevande avstå från rätten till denna förmån eller pensionstagaren själv, senast inom ett år efter familjepensio-nens tillträddande, hos domkapitlet för sin del frånsagt sig förmånen av av-kastningen samt denna avkomsträtt i följd härav för pensionstagaren upp-hört.

Minskning av pensionstagare tillkommande pensionsbelopp, på sätt ovan sägs, skall ock vidtagas för den, som undergår direkt ådömt frihetsstraff eller är föremål för åtgärd, som förklarats skola träda i stället för sådant straff, eller ock avtjänar ådömt tvångsarbete.

14 §.

1. Familjepensionen utgår från och med dagen näst efter den, då befattningshavare avlidit, dock tidigast från och med dagen efter den, då de befattningshavaren i befattningen tillförsäkrade kontanta löneförmåner eller honom tillkommande emeritilön frånträts, och utgår till och med utgången av månaden näst efter den, under vilken pensionstagaren avlider, eller, därest pensionsrätten upphör av annan anledning, till och med utgången av den månad, under vilken denna upphör.

Pension till barn, som födes efter faderns död, utgår från och med den månad, under vilken barnet födes, dock tidigast från och med den dag, pension till övriga efterlevande utgår eller, om sådana icke finnas, eljest skulle hava utgått.

2. Utbetalning av pension verkställs av statskontoret månadsvis i efterskott; statskontoret likväl obetaget att efter pensionstagares fränfalle förskottsvis utbetala återstående pensionsbelopp.

3. Har i följd därav, att fränskild hustru underlåtit att jämlikt 15 § göra ansökan om pension, till annan pensionsberättigad utbetalts större belopp än denne bort erhålla, skall därvid bero.

15 §.

1. Fråga om rätt till familjepension efter avliden befattningshavare prövas på därom gjord ansökan av statskontoret.

Sökande åligger att i enlighet med de föreskrifter Kungl. Maj:t utfärdar styrka sådana för statskontoret icke kända omständigheter, som böra tagas i betraktande vid prövningen av pensionsfrågan.

2. Då familjepension beviljas, skola de pensionsberättigade erhålla skriftligt bevis därom.

16 §.

Befattningshavare skall vid avgång ur tjänst på därom gjord framställning erhålla skriftligt bevis över honom tillkommande rätt till familjepension för sina efterlevande.

4 kap. Besvär m. m.

17 §.

Över statskontorets beslut i fråga, som avses i detta reglemente, må den, som med beslutet ej åtnöjes, hos Kungl. Maj:t anföra besvär, vilka skola vid talans förlust hava inkommit till ecklesiastikdepartementet före klockan 12 å trettionde dagen efter erhållen del av beslutet.

18 §.

Befattningshavare, å vilken reglementet erhåller tillämpning, skall vara pliktig att underkasta sig ändrade bestämmelser rörande sin familjepensionering.

19 §.

De närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpningen av detta reglemente, meddelas av Kungl. Maj:t.

Bil. IV.

(åberopad sid. 32)

Överenskommelse**angående statens övertagande av prästerskapets änke- och pupillkassa.**

Mellan 1939 års sakkunniga för utredning angående prästerskapets familjepensionering, för svenska staten, samt undertecknade av fullmäktige för prästerskapets änke- och pupillkassa, här nedan benämnd kassan, utsedda förhandlingsdelegerade, för nämnda kassa, har denna dag under förbehåll, å ena sidan, av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande och, i den mån så erfordras, kyrkomötets samtycke samt, å andra sidan, av kassans fullmäktiges godkännande träffats överenskommelse om statens övertagande av kassans rörelse på villkor, som nedan angivas.

I överenskommelsen förstås, där ej annat uttryckligen anges, med delägare den, som vid statens övertagande av kassan är delägare i denna, samt

med befattning, efter vad i varje fall av sammanhanget framgår, antingen befattning eller anställning, varmed jämlikt de närmast före övertagandet gällande bestämmelserna i Kungl. Maj:ts förnyade reglemente den 17 december 1926 för prästerskapets änke- och pupillkassa — härafteråt benämnt kassareglementet — är förenad delaktighet i kassan, eller befattning eller anställning, som avses i 1 § 1 mom. i härvid såsom bilaga A¹ fogade förslag till Kungl. Maj:ts reglemente angående familjepension för efterlevande till präster (familjepensionsreglemente för prästerskapet) — härafteråt benämnt reglementsförslaget.

1. Staten övertager kassans alla rättigheter och förpliktelser jämlikt kassareglementet eller på annan grund.

I samband härmed förbinder sig staten att svara för alla rättsanspråk, som i anledning av denna överenskommelse eller eljest på grund av kassans överlåtelse till staten må kunna riktas mot kassans fullmäktige eller direktion eller någon kassans tjänsteman, ävensom för alla kostnader, som kunna uppstå för fullmäktig, direktionsledamot eller någon kassans tjänsteman på grund av sådana anspråk eller anspråk, vilka eljest avse kassans förpliktelser.

2. Bestämmelserna i reglementsförslaget skola — med de avvikelser, som angivas i detta moment under a)—d), och utan hinder av att i 1 § 3 mom. i reglementsförslaget föreskriven två års adjunktstjänstgöring av där avsedd extra ordinarie präst icke må vara fullgjord — från och med statens övertagande av kassan bliva tillämpliga å en var delägare, vilken såväl omedelbart före som ock omedelbart efter övertagandet innehar befattning, som i 1 § 1 mom. i reglementsförslaget avses. Vad här sagts, skall dock icke gälla beträffande den, som tillika innehar annan tjänst, på sätt i 4 mom. i förenämnda paragraf sägs.

a) Vid bestämmandet första gången för delägare av familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag enligt reglementsförslaget skall,

där delägaren vid övertagandet är delaktig i kassan för en tidigare innehavd, i 1 § 1 mom. i reglementsförslaget avsedd befattning, för vilken enligt 5 § i reglementsförslaget gäller ett högre familjepensionsunderlag än för

¹ Här utesluten; densamma är likalydande med de sakkunnigas till statsrådsprotokollet såsom bilaga III fogade förslag till familjepensionsreglemente.

den befattning, delägaren vid övertagandet innehar, så anses, som om delägaren allttjämt vore innehavare av den förra befattningen.

och, där det för delägaren vid övertagandet gällande delaktighetsbeloppet i kassan är bestämt med hänsyn till av delägaren vid den av honom innehavda befattningen tidigare åtnjuten lön, som sedermera genom löne-reglering blivit sänkt, så anses, som om han allttjämt åtnjöte den högre lönen.

b) Delägare, som vid övertagandet har delaktighet i kassan för mer än en i 1 § 1 mom. i reglementsförslaget avsedd befattning eller är delaktig i kassan för vakanssatt dylik befattning, vilken av honom uppehållits på förordnande, äger, efter därom före den 1 mars 1942 gjord framställning, få i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver prövat, huruvida och i vad mån för honom vid bestämmandet första gången av familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag enligt reglementsförslaget skäligen bör fastställas annat underlag och avdrag än eljest jämlikt reglementsförslaget komme att för honom gälla.

c) För delägare, som vid sin död kvarstår i tjänst eller åtnjuter emeritilön, må familjepensionens grundbelopp icke i något fall bestämmas till belopp, understigande för honom jämlikt reglementsförslaget eller enligt a) eller b) här ovan då gällande familjepensionsunderlag. Vad här sägs, skall även gälla beträffande sådan delägare, å vilken lagen om emeritilöner för präster icke vid hans avgång ur tjänst är tillämplig, men som jämlikt 11 § 2 mom. andra stycket i reglementsförslaget provas böra vid bestämmandet av familjepensionens grundbelopp likställas med emeritilöntagare.

d) Utan hinder av vad i reglementsförslaget därom stadgas, äger delägares änka pensionsrätt, även om delägaren vid äktenskapets ingående uppnått en levnadsålder av 60 år, blott han då ännu icke fyllt 65 år, och upphör rätten till familjepension för delägares egna arvsberättigade barn först med utgången av det kalenderhalvår, varunder barnet uppnår 21 levnadsår eller dessförinnan träder i äktenskap.

3. För sådan befattningshavare inom den civila statsförvaltningen (förutvarande konsistorienotarie eller konsistorieamanuens), vilken jämlikt § 1 i kassans reglemente av den 6 november 1874 blivit delägare i kassan och — utan att hava blivit underkastad allmänna familjepensionsreglementet — allttjämt med delaktighet i kassan kvarstår i tjänst såsom befattningshavare hos domkapitel, skola från och med statens övertagande av kassan bestämmelserna i allmänna familjepensionsreglementet bliva gällande. Härvid skola dock i tillämpliga delar iakttagas motsvarande avvikelser, som under c) och d) här ovan i 2 mom. för där avsedda delägare föreskrivits med avseende å reglementsförslagets bestämmelser.

4. Till varje vid statens övertagande av kassan i denna förefintlig pensionstagare ävensom till en var pensionsberättigad efter förutvarande delägare i kassan och efter sådan delägare, å vilken varken reglementsförslaget i enlighet med bestämmelserna i 2 mom. eller allmänna familjepensionsreglementet i enlighet med bestämmelserna i 3 mom. i denna överenskommelse skall bliva tillämpligt, skall, med undantag på sätt i detta moment under a)—c) sägs, från och med övertagandet årligen utgå

dels pension, vilken för ett vart fall — i den mån sådan enligt kassareglementet skulle ur kassans särskilda fonder utgå — för hel pensionslott skall utgöra: för grundfonden 444 kronor, för tillskottsfonden

10 % av det för vederbörande avlidne delägare närmast före övertagandet gällande delaktighetsbeloppet eller pensionsunderlaget i denna fond samt för försäkringsfonden 7 % av det för den avlidne delägaren däri närmast före övertagandet gällande delaktighetsbeloppet eller, där rätten till pension ur denna fond grundas å § 67 i kassareglementet, det belopp, vartill pensionen jämlikt bestämmelserna i nämnda paragraf skulle uppgå,

dels tilläggspension med 60 kronor, för det fall att sådan jämlikt kassareglementet skall utgå,

dels pensionstillägg, i den mån sådant skall utgå enligt kungörelsen den 15 juni 1922 nr 361 med däri sedermera gjorda ändringar,

dels dyrtidstillägg å pension, tilläggspension och pensionstillägg enligt de för befattningshavare i statens tjänst, vilka åtnjuta nyreglerad avlöning, vid varje särskild tidpunkt gällande grunder,

dels ock ett särskilt, fast tillägg med 30 % av det för försäkringsfonden, enligt vad ovan sägs, bestämda pensionsbeloppet.

I övrigt skall för fall, varom i detta moment stadgas, med avseende å såväl rättigheter som skyldigheter, vilka staten jämlikt 1 mom. i överenskommelsen övertager, kassareglementet i tillämpliga delar gälla för staten, varvid det skall tillhöra den myndighet, Kungl. Maj:t bestämmer, att fullgöra vad enligt nämnda reglemente skulle ankomma å kassans direktion eller fullmäktige. Härvid skall dock iakttagas, att avgift för efterlevandes pensionering icke, i annat fall än för frånträdd befattning som i § 6 mom. 1 och 3 i kassans reglemente av den 6 november 1874 avses, skall utgå för tid efter utgången av det kalenderkvartal, varunder delägare avgått ur tjänst, samt att avgift ej heller vidare skall utgå vare sig enligt § 19 i kassareglementet för befattning, för vilken delägare icke erhållit pensionsrätt i kassan, eller för tid efter det delägare avlidit.

Utgör för hel pensionslott sammanlagda beloppet av enligt bestämmelserna i detta moment uträknad pension eller beloppet av ovan angivet fast tillägg icke helt krontal, jämkas beloppet i fråga till närmast högre hela krontal.

a) Pension, som tillkommer sjukt barn efter fyllda 21 år eller ogift dotter efter fyllda 55 år, skall för grundfonden utgå med 120 kronor samt för tillskottsfonden med 3.8 % eller, om den avlidne delägaren haft delaktighet jämväl i försäkringsfonden, med 3 % av det för denne omedelbart före den 1 maj 1927 gällande delaktighetsbeloppet i tillskottsfonden. Å sådan pension skall icke, förutom till den, som styrkes vara obemedlad och av sjukdom eller lyte oförmögen att försörja sig, utgå dyrtidstillägg.

b) För pensionsberättigad änka eller minderårigt barn, som icke enligt kassareglementet skulle ägt rätt till tilläggspension eller pension ur försäkringsfonden, skall, i andra fall än nedan under c) avses, pensionen för hel pensionslott utgöra: för grundfonden 240 kronor och för tillskottsfonden 7.6 % av det för den avlidne delägaren närmast före övertagandet gällande delaktighetsbeloppet eller pensionsunderlaget i denna fond.

c) Pension efter den, som

1:o) enligt § 2 mom. 2 i kassareglementet upphört att vara delägare i kassan eller

2:o) enligt § 7 i kassans reglemente av den 6 november 1874 upphört att vara delägare i kassan eller

3:o) enligt § 6 mom. 1 eller 3 i nämnda äldre reglemente för kassan kvarstått såsom delägare i kassan för lönen vid en tidigare frånträdd befattning, skall — för sistnämnt fall, i vad pensionen skall utgå för den frånträdda befattningen, — för hel pensionslott utgöra:

i fall, som under 1:o) avses, för tillskottsfonden 7.6 % och för försäkringsfonden 7 % av enligt § 24 i kassareglementet beräknat underlag,

i fall, som under 2:o) avses, för tillskottsfonden 7.6 % av delaktighetsbeloppet med reducering, på sätt i här återopade paragraf i 1874 års reglemente stadgas, samt

i fall, som under 3:o) avses, utöver för försäkringsfonden jämlikt § 67 i kassareglementet eventuellt utgående pensionsbelopp, för grundfonden, i den mån pension ur denna fond enligt här återopade bestämmelser i kassans äldre reglemente skulle utgå, 240 kronor och för tillskottsfonden 7.6 % av den lön, för vilken den avlidne delägaren senast vid befattningen i fråga ägt delaktighet i kassan.

Å pensionen skall icke för någotdera av här angivna tre fall utgå vare sig pensionstillägg eller dyrtidstillägg och ej heller sådant å pensionsbelopp för försäkringsfonden beräknat fast tillägg, som ovan sägs.

5. Vill i 2 eller 3 mom. avsedd delägare, för vilken jämlikt stadgande i § 66 eller § 67 i kassareglementet bestämmelser i det äldre reglementet för kassan av den 6 november 1874 alltjämt vid statens övertagande av kassan äro gällande, att å honom i stället för föreskrifterna i nämnda moment i överenskommelsen skall äga tillämpning vad här ovan i 4 mom. sägs, och gör han därom före övertagandet anmälan till Kungl. Maj:t, skola bestämmelserna i sistnämnda moment från och med övertagandet gälla jämväl för honom.

6. a) Erhåller delägare, sedan bestämmelserna i 4 mom. för honom blivit gällande och medan han ännu kvarstår i tjänst, befattning, som i 1 § 1 mom. i reglementsförslaget avses, skall därmed, såvida han icke tillika innehar annan tjänst på sätt i 4 mom. i nämnda paragraf sägs, reglementsförslaget — i stället för bestämmelserna i 4 mom. i överenskommelsen — träda i tillämpning för honom, med iakttagande dock i tillämpliga delar av vad härförut under c) och d) i 2 mom. föreskrivits. Vad sålunda stadgats, skall likväl för delägare, som ovan i 5 mom. avses, gälla allenast för det fall, att denne vinner befordran till befattning med högre familjepensionsunderlag enligt reglementsförslaget.

Därest delägare, som jämte i 1 § 1 mom. i reglementsförslaget avsedd befattning innehar annan tjänst på sätt i 4 mom. i samma paragraf sägs och för vilken bestämmelserna i 4 mom. i överenskommelsen blivit gällande, med bibehållande av den förra befattningen frånträder den andra tjänsten, skall därmed reglementsförslaget med i tillämpliga delar de avvikelser, som under c) och d) härförut i 2 mom. föreskrivits, jämväl för sådan delägare bliva gällande.

b) Vinner i 3 mom. avsedd delägare, för vilken jämlikt 5 mom. i överenskommelsen bestämmelserna härförut i 4 mom. blivit gällande, efter statens övertagande av kassan befordran till befattning med högre familjepensionsunderlag enligt allmänna familjepensionsreglementet, skall därmed nämnda reglemente — i stället för bestämmelserna i 4 mom. i över-

enskommelsen — med iakttagande av samma avvikelser, som i 3 mom. stadgas, för sådan delägare träda i tillämpning.

Övergår annan delägare, sedan bestämmelserna i 4 mom. i överenskommelsen blivit för honom gällande och medan han ännu kvarstår i den befattning, för vilken han ägt delaktighet i kassan, till befattning, varmed är förenad pensionsrätt enligt allmänna familjepensionsreglementet eller annat reglemente för av staten anordnad familjepensionering, skall därmed sagda reglemente — i stället för bestämmelserna i förenämnda moment i överenskommelsen — träda i tillämpning för honom, varvid dock skall iakttagas, att härförut i 3 mom. stadgade avvikelser skola äga motsvarande tillämpning.

7. För den, som vid övertagandet är innehavare av ordinarie befattning hos kassan och övergår till befattning i statens tjänst skall gälla:

a) att hans avlönings- och tjänstepensionsförmåner icke må understiga dem, som han vid tiden för övertagandet var tillförsäkrad för sin tjänst hos kassan, varvid ifrågakommande dyrtidstillägg utgår enligt vid varje särskild tidpunkt gällande grunder, samt

b) att vid bestämmande av tjänstetid såväl för placering i löneklass som för beräkning av tjänstår för rätt till tjänstepension den tid, under vilken han innehaft anställning hos kassan, skall tillgodoräknas honom såsom om han därunder innehaft motsvarande anställning i statens tjänst.

Därest och så länge tillfälle icke beredes befattningshavaren att övergå till sådan statstjänst i Stockholm, som finnes svara mot, vara jämförbar med eller högre än den tidigare befattningen hos kassan, skall han bibehållas vid de avlönings- och tjänstepensionsförmåner, som han vid tiden för övertagandet var tillförsäkrad för sin tjänst hos kassan, varvid ifrågakommande dyrtidstillägg utgår enligt vid varje särskild tidpunkt gällande grunder. Här avsedd befattningshavare skall äga att såsom tjänstår för bestämmande av tjänstepension tillgodoräkna sig såväl tid, under vilken han innehaft anställning hos kassan, som ock tiden från övertagandet till dess han uppnår den för honom vid övertagandet gällande pensionsåldern eller dessförinnan beredes statsanställning, som nyss sagts.

För den, som vid övertagandet var innehavare av ordinarie befattning hos kassan och i sådan egenskap delaktig i denna, skola i fråga om familjepensionering bestämmelserna här ovan under 4 mom. och i andra stycket 6 mom. b) äga tillämpning, med iakttagande av att, så länge han efter övertagandet icke erhållit statsanställning som ovan sägs, skall så anses, som om han alltjämt kvarstode i den befattning, för vilken han vid övertagandet ägde delaktighet i kassan.

Vid övertagandet tjänstepensionerad förutvarande befattningshavare hos kassan skall bibehållas vid de tjänstepensionsförmåner, som han vid tiden för övertagandet var tillförsäkrad för sin tjänst hos kassan, varvid ifrågakommande dyrtidstillägg utgår enligt vid varje särskild tidpunkt gällande grunder.

Kassan skall vidtaga erforderliga åtgärder för uppsägning av icke-ordinarie personal hos kassan till tiden för övertagandet.

8. Övertagandet av kassans förpliktelser innefattar även skyldighet för staten att förvalta de under kassans förvaltning ställda donationsfonderna, nämligen: Anna Torells donationsfond och Axel F. A. Qvilléns donationsfond.

Härvid förutsättes, att ifrågavarande fonder ställas under förvaltning, den förra av domkapitlet i Göteborg och den senare av domkapitlet i Linköping.

9. Kassan överlåter vid övertagandet samtliga sina tillgångar till staten.

10. Efter övertagandet skola *dels* de senast för kassan utsedda revisorerna eller dessas suppleanter förrätta sedvanlig revision av kassans räkenskaper och förvaltning för år 1941, *dels* kassans direktion avgiva berättelse över kassans förvaltning under tiden efter näst föregående ordinarie stämma och *dels* enligt de närmare bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t, de fullmäktige, som senast utsetts, eller vid förfall för dem deras suppleanter inom sex månader sammanträda för granskning av direktiönens och revisorernas berättelse för tiden efter 1939 års utgång samt för prövning av frågan om ansvarsfrihet för direktionen ävensom för behandling av de frågor i övrigt, som uppstå i samband med kassans avveckling. För här föreskriven revision skall ersättning utgå enligt bestämmelserna i § 60 i kassareglementet, varjämte fullmäktige för deltagandet i ovanberörda sammanträde erhålla ersättning i enlighet med vad i samma paragraf i sådant hänseende stadgas. Till direktionens ledamöter skall för tid till och med nämnda fullmäktigesammanträde utgå arvode enligt bestämmelserna i § 39 mom. 2 i kassareglementet ävensom stadgad reseersättning. De ersättningsbelopp, som sålunda skola utgå, gäldas av staten.

11. Denna överenskommelse gäller under förutsättning att godkännande därav skett före 1941 års utgång; skolande i samband med godkännandet fastställas tidpunkten för övertagandet.

Vid avslutandet av förestående överenskommelse har från kassans förhandlingsdelegerades sida förutsatts, att prästerlig befattningshavare hos svenska kyrkans missions-, diakoni- och sjömansvårdsstyrelser m. fl. allmännyttiga kyrkliga institutioner, för vilken institutionen förvärvat delaktighet i kassan, skall på sätt de sakkunniga föreslagit och efter den närmare utredning, som må finnas erforderlig, beredas familjepension enligt reglementet för statens pensionsanstalt, ävensom att, såvitt möjligt, bestämmelserna härom må träda i kraft samtidigt med reglementsförslaget, samt att, jämväl i huvudsaklig överensstämmelse med av de sakkunniga därom framlagt förslag, s. k. ny familjepension skall utgå till vissa efterlevande till delägare i prästänkekassan.

Denna överenskommelse är upprättad i två exemplar, av vilka vardera parten tagit ett.

Stockholm den 9 december 1940.

1939 års sakkunniga för utredning
angående prästerskapets familje-
pensionering:

TOM WOHLIN

Evert Björn

Algot Törnkvist

Av fullmäktige för prästerskapets
änke- och pupillkassa utsedda för-
handlingsdelegerade:

KARL AHLBERG

Sixten Dahlquist

Åke Berger

Olof Sundborg.

Bil. V.

(åberopad sid. 32)

Förslag

till

L a g

om ändrad lydelse av 3 och 6 §§¹ lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond.

Härigenom förordnas, att 3 och 6 §§ lagen den 30 augusti 1932 om kyrkofond skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

3 §.

Från statsverket — — — tillföras kyrkofonden.

Ytterligare skola till kyrkofonden ingå:

1) — — —

6) bidrag enligt familjepensionsreglementet för prästerskapet jämte övriga, därtill anslutna bestämmelser angående familjepension för efterlevande till präster (familjepensionsavdrag och familjepensionsavgifter) så ock jämlikt 3 § lagen den 17 december 1926 om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m.;

7) allmän kyrkoavgift, varom förmåles i 5 §;

8) ränta och annan vinst å kyrkofondens tillgångar;

9) ränta och annan vinst å andra av statskontoret förvaldade kapitaltillgångar, varav avkastningen, jämlikt de under 3) här ovan angivna grunder för dispositionen av till biskoparnas avlönande avsedda medel, skall tillföras kyrkofonden.

6 §.

Enligt vad särskilt är stadgat skola av kyrkofonden gäldas

dels kostnad för avlönande av biskoparna och av präster, som avses i lagen om reglering av prästerskapets avlöning, för beredande av emeritilön för dylika präster samt för vissa prästmän i ledande ställning i missionens och diakoniens tjänst ävensom för pensionering av efterlevande till präster, allt i den omfattning, som är närmare angiven

i bestämmelserna — — — avsedda medel,

i lagen — — — dyrtidstillägg åt präster,

i lagen — — — diakoniens tjänst samt

i familjepensionsreglementet för prästerskapet jämte övriga, därtill anslutna bestämmelser angående familjepension för efterlevande till präster samt i särskilda bestämmelser angående tillägg å sådan pension,

dels jämlikt — — — i boställsnämnder,

dels belopp — — — klockarhemman hört,

dels ock jämlikt — — — Luleå stift.

Härutöver skola av kyrkofonden utgöras:

1) — — —

6) kostnad enligt bestämmande av Konungen och riksdagen för särskild prästerlig verksamhet utom riket;

7) — — —

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1942.

¹ Senaste lydelse av 3 och 6 §§, se 1938: 735.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 11 § 1 mom.¹ lagen den 9 december 1910
(nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning
samt angående tillägg till samma lag.

Häri genom förordnas, att 11 § 1 mom. lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning skall erhålla följande ändrade lydelse samt att till samma lag skall fogas tillägg, som nedan följer:

11 §.

1. Lön till kyrkoherde och komminister skall medelst prästerskapet i pastoratet anslagna avlöningstillgångar ävensom församlingsavgifter, på sätt i 19 § sägs, av pastoratet gäldas och av vederbörande kyrkoråd månadsvis i efterskott utbetalas. Härvid skall å lönen avdragas och till kyrkofonden, i enlighet med vad Konungen föreskriver, redovisas vad tjänstinnehavaren har att vidkännas för pensionering av sina efterlevande.

Där jämlikt 14 eller 16 § föreligger skyldighet för den, som åtnjuter med prästerlig tjänst förenade inkomster, att, på sätt i 14 § sägs, tillhandahålla adjunkt bostad och vivre och skjuts i tjänsteärenden samt gälda för adjunkten eljest i paragrafen bestämda avlöningsförmåner och kostnader eller att lämna vikarie och ämbetsbiträde, som i 16 § avses, där föreskriven gottgörelse, skall nämnda skyldighet, om tjänsten är ledig och ingen till löneinkomsterna vid tjänsten berättigad finnes, å vilken skyldigheten sålunda skall ankomma, fullgöras av pastoratet.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1942.

¹ Senaste lydelse 1934: 617.

Förslag

till

Förordning

**angående ändring i förordningen den 27 november 1936 (nr 578) med
ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya
grunder för dispositionen av därtill avsedda medel.**

Härigenom förordnas, att andra stycket av punkt 17:o förordningen den 27 november 1936 med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel skall utgå samt att punkt 19:o samma förordning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

19:o

All kostnad — — — rikstelefonförbindelse, som under punkt 12:o sägs.
I den mån — — — denna punkt avses.

Denna förordning skall träda i kraft den 1 januari 1942.

Förslag

till

L a g

**om ändrad lydelse av 3 § lagen den 17 december 1926 (nr 526)
om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat
i anledning av nådårsrättens upphörande m. m.**

Härmed förordnas, att 3 § lagen den 17 december 1926 om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

3 §.

Där prästerlig befattning innehaves av präst, som icke är underkastad familjepensionsreglementet för prästerskapet, skall för sådan befattning enligt denna lag utgående lönetillägg erläggas till kyrkofonden.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1942.

Förslag

till

L a g

**om ändrad lydelse av 18 § ecklesiastik boställsordning
den 30 augusti 1932 (nr 400).**

Härigenom förordnas, att 18 § ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

18 §.

Prästgård avträdes — — — är förenad.

Skola löneförmånerna frånträdas på grund av tjänstinnehavarens dödsfall, äga dock dödsbodelägarna kvarsitta å prästgården till den fardag för tillträde och avträde av förhyrd lägenhet, som infaller näst efter tre månader från det dödsfallet timat, med skyldighet för dem att under tiden ej mindre ansvara för prästgårdens behöriga skötsel och vård än även upplåta erforderligt utrymme i prästgården åt den, som i egenskap av vikarie uppehåller tjänsten eller såsom ny innehavare tillträtt densamma.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1942; skolande dock hittills gällande bestämmelser vinna tillämpning beträffande dödsbodelägare, som efter 1941 års utgång äga rätt till tjänstår.

Bil. VI.

(åberopad sid. 101)

Till Direktionen för prästerskapets änke- och pupillkassa.

I skrivelse av den 22 april 1940 hava de sakkunniga för utredning av prästerskapets familjepensionering anhållit om vissa uppgifter rörande kassan. Efter verkställda beräkningar får jag härmed till Direktionen överlämna ifrågavarande uppgifter och ber i anslutning därtill få anföra följande.

Det skulle givetvis varit önskvärt, att uppgifterna kunnat baseras på resultaten av en fullständig undersökning av kassans nuvarande ställning. Den korta tid, som stått till förfogande, har dock icke medgivit detta. Jag har därför nödgats att i viss utsträckning falla tillbaka på resultaten från den senaste undersökningen av kassan, vilken undersökning avsåg tidpunkten $\frac{1}{1}$ 1936, samt att hänföra samtliga beräkningar till denna tidpunkt. Sistnämnda undersökning, i det följande benämnd U 36, var emellertid mycket fullständig och torde få anses giva en så tillfredsställande bild av kassans verkliga ställning vid ifrågavarande tidpunkt, som det överhuvud var möjligt att då erhålla. På de punkter, där erfarenheten under åren 1936—1939 mera väsentligt avvikit från de vid föregående beräkningar gjorda antagandena och där tiden medgivit en omräkning, har hänsyn tagits till den senare erfarenheten. De nu framlagda resultaten torde därför få anses vara för sitt ändamål i stort sett fullt tillfredsställande. En närmare redogörelse för beräkningarna lämnas i kommentarerna till de försäkringstekniska balansräkningarna (bil. 3), varför jag här skall uppehålla mig endast vid de slutliga resultaten.

I bil. 1 meddelas en uppskattning av storleken av hel pensionslott ur grundfonden, respektive tillskottsfonden vid olika tidpunkter och olika antaganden rörande den effektiva ränteavkastningen å kassans medel. Resultaten äro hämtade från U 36 och hava *icke* korrigerats med hänsyn till den senare erfarenheten. Detta skulle nämligen krävt utförandet av mycket vidlyftiga beräkningar, vilket tiden icke medgivit. För jämförelse må nämnas, att storleken av hel pensionslott för år 1940 utgör:

Grundfonden	242 kronor
Tillskottsfonden	7.92 %

Det ligger i sakens natur, att beräkningar av här ifrågavarande slag måste bli behäftade med ganska stor osäkerhet och detta i desto högre grad ju mera avlägsen den tidpunkt är, som beräkningarna avser. Sannolikt utvisa också talen i bil. 1 ett gynnsammare förlopp än det man vid respektive ränteantaganden faktiskt kan förvänta. Talen ha nämligen i första hand varit avsedda att användas för en beräkning av kapitalvärdet av pensionerna åt »55-åriga döttrar» och »sjuka barn» enligt nu gällande bestämmelser, och beräkningarna ha därför måst läggas så, att detta kapitalvärde icke skulle komma att bli underskattat. Talserierna torde emellertid någorlunda riktigt återgiva förhållandet mellan pensionslotternas storlek vid de olika ränteantagandena och även i stora drag utvisa den sannolika utvecklingen.

Nedgången i pensionslotternas storlek under de närmaste decennierna är i första hand betingad av den starka ökning av antalet pensionslotter för »55-åriga döttrar» och »sjuka barn», som man under samma tid har att räkna med. Detta förhållande belyses närmare i anmärkningarna till post XXII i bil. 3.

De i bil. 2 återgivna balansräkningarna utvisa kassans ställning den 1/1 1936, sedan vissa inkomst- och utgiftsposter korrigerats med hänsyn till erfarenheten under åren 1936—1939. Balansräkningarna äro uppgjorda under antagande om en framtida ränteavkastning å kassans medel av 4 % och utan andra säkerhetsmarginaler än de, som eventuellt kunna anses inrymda i själva riskmåten. Beträffande beräkningen av de enskilda postererna och de antaganden, som i övrigt blivit gjorda, hänvisas till anmärkningarna i bil. 3.

Under de gjorda förutsättningarna framkommer som slutresultat, att alla avgiftspensioner ur försäkringsfonden enligt §§ 16, 67 och 68 (men ej tilläggspensioner enligt §§ 65 och 66) fr. o. m. 1/1 1941 kunna höjas med 30 % samt att pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna fr. o. m. samma dag kunna fixeras så, att hel pensionslott kommer att utgöra:

a. För pensionärer *utan* rätt till pensionsfyllnad.

Grundfonden	240 kronor
Tillskottsfonden	7.6 %

b. För pensionärer *med* rätt till pensionsfyllnad.

Alt. 1. Grundfonden	444 kronor
Tillskottsfonden	10.0 %
Alt. 2. Grundfonden	425 kronor
Tillskottsfonden	10.4 %
Alt. 3. Grundfonden	405 kronor
Tillskottsfonden	10.8 %

Samtliga under b) nämnda alternativ äro från försäkringsteknisk synpunkt likvärdiga.

Den totala effekten av en pensionsförhöjning i enlighet med det förestående må belysas med ett numeriskt exempel, varvid förutsättes, att alternativ 1 kommer till tillämpning.

För ensam änka efter delägare med 9,200 kronors delaktighetsbelopp i försäkringsfonden och 5,000 kronors delaktighetsbelopp i tillskottsfonden skulle den årliga pensionen komma att utgöra:

Ur försäkringsfonden, 9.1 % av delaktighetsbeloppet	kr. 837: 20
Ur grundfonden	» 444: —
Ur tillskottsfonden, 10 % av delaktighetsbeloppet	» 500: —

Summa kr. 1,781: 20

Då motsvarande pension enligt nu gällande bestämmelser uppgår till 1,344 kronor, skulle sålunda den totala pensionsförhöjningen i detta fall komma att utgöra cirka 32 %.

De sakkunniga hava vidare begärt upplysning om, till vilka belopp pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna skulle kunna fixeras, om kassan skulle fortsätta sin verksamhet på grundval av hittills gällande bestämmelser.

Det första problem, som därvid uppställer sig, är frågan om bestämmande av den räntefot, som skall kunna läggas till grund för beräkningarna. Då pensionsfyllnaden för åren 1938—1940 fastställdes så, att pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna jämte pensionsfyllnad kom att uppgå beträffande grundfonden till 300 kronor och beträffande tillskottsfonden till 8 % av delaktighetsbeloppet, voro beräkningarna baserade på en räntefot av $3\frac{1}{2}$ %. Det gällde emellertid denna gång att fixera pensionerna för en tid av endast tre år. Skulle pensionerna i stället ha fastställts för all framtid, hade räntefoten måst väljas betydligt lägre, sannolikt icke högre än $2\frac{1}{2}$ %.

Sedan dess har visserligen ränteläget avsevärt förbättrats, men man måste å andra sidan komma ihåg, att den räntefot, på vilken beräkningarna baseras, måste vara så vald, att den kan förväntas bli tryggande för all framtid. På grund av kassans konstruktion måste man nämligen räkna med kapitalvärden av inkomster och utgifter icke endast för nuvarande delägare utan även för dessas efterträdare i all framtid. Under dessa förhållanden har jag icke ansett mig kunna tillämpa en högre räntefot än den, som för närvarande godkännes av Pensionsstyrelsen såsom grundläggande för försäkringstekniska beräkningar inom pensionskassor och understödsföreningar, nämligen 3 %.

Med användande av denna räntefot ha beräkningarna utförts på i princip samma sätt som i den nyssnämnda 4 %-kalkylen, endast med den skillnaden, att jag icke räknat med någon höjning av pensionerna ur försäkringsfonden samt att jag förutsatt pensionerna till pensionärer utan rätt till pensionsfyllnad utgå enligt hittills gällande bestämmelser. Sedan skäliga säkerhetsmarginaler blivit inlagda, utvisa de uppgjorda balansräkningarna, att pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna till pensionärer med rätt till pensionsfyllnad skulle för all framtid kunna fixeras på sådant sätt, att hel pensionslott komme att utgöra,

ur grundfonden	300 kronor
ur tillskottsfonden	8 %

Motsvarande tal enligt U 36 utgjorde

beträffande grundfonden	252 kronor
beträffande tillskottsfonden	7.52 %.

Att resultaten nu utfallit gynnsammare är i första hand att tillskriva den omständigheten, att värdet av inkomsterna från vakansåret kunnat bestämmas med större noggrannhet än förut samt att verksamheten under åren 1936—1939 i vissa avseenden förlöpt mera gynnsamt än vad i den föregående utredningen kunde förutsättas blija fallet.

Stockholm den 30 juni 1940.

Fredrik Esscher.

Uppskattning av storleken av hel pensionslott ur grundfond, resp. tillskottsfond för pensionärer utan begränsad pensionsrätt vid olika antaganden rörande den effektiva ränteavkastningen.

Å r	Grundfonden			Tillskottsfonden		
	Effektiv ränta			Effektiv ränta		
	3 %	3½ %	4 %	3 %	3½ %	4 %
	Hel pensionslott i K r o n o r			Hel pensionslott i % av delaktighetsbeloppet		
1936	278	278	278	8.8	8.8	8.8
1941	230	244	258	7.4	7.6	7.8
1946	200	222	244	6.8	7.2	7.5
1951	186	209	233	6.6	7.0	7.8
1956	178	202	226	6.5	6.9	7.8
1961	174	199	224	6.5	7.0	7.4
1966	173	199	225	6.6	7.1	7.6
1971	174	201	229	6.8	7.3	7.8
1976	176	205	235	7.0	7.6	8.2
1981	180	212	244	7.3	8.0	8.7
1986	185	219	254	7.7	8.4	9.2
1991	193	230	268	8.2	9.0	9.8
1996	202	245	284	8.8	9.7	10.6
2001	210	253	297	9.5	10.5	11.5

För pensionärer med begränsad pensionsrätt får hel pensionslott icke överstiga ur grundfonden 250 kronor och ur tillskottsfonden 6 %.

Kommentarer till balansräkningarna enligt bilaga 2.

Balansräkningarna avse tidpunkten 1/1 1936 men hava på sätt nedan angives korrigerats med hänsyn till erfarenheten under senare år.

De försäkringstekniska beräkningarna äro baserade på en räntefot av 4 % samt de riskmått, för vilka redogjorts i en till Direktionen år 1936 afgiven berättelse, »Undersökning av Prästerskapets änke- och pupillkassas erfarenhet av dödlighet, familjeförhållanden m. m. samt konstruktion av nya försäkringstekniska grundtabeller». Vidare bygga vissa av beräkningarna på antaganden rörande medeldelaktighetsbeloppen i olika åldrar samt rörande antalet årligen nyinträdande delägare och deras fördelning på inträdesåldrar.

Medeldelaktighetsbeloppen äro härledda från en undersökning av delägarebeståndet 1/1 1936. Resultaten för var 5:e ålder framgå av följande tabell.

Ålder	Medeldelaktighetsbelopp i 100-tal kronor	
	Försäkringsfonden	Tillskottsfonden
20	50.0	25.0
25	51.6	25.7
30	58.5	28.8
35	73.5	36.5
40	84.5	44.5
45	89.8	48.9
50	92.1	51.1
55	93.8	52.1
60	93.8	52.4
65	94.0	52.5

En undersökning av nyinträdda delägare under åren 1911—1930 gav till resultat följande genomsnittliga fördelning på inträdesåldrar.

Inträdesålder	%	Medelålder 29 år.
22.5	15	
27.5	50	
32.5	25	
37.5	10	
	100	

Med användande av denna fördelning och den för delägarna förutsatta dödlighetstabellen har därefter beräknats den inträdesfrekvens, som skulle svara mot visst antal delägare vid bestånd i jämvikt.

Antal delägare	Antal nyinträdda pr år
3,100	73.2
3,300	83.2
3,500	88.8
3,700	93.3

Antalet delägare i kassan den 1/1 1936 utgjorde 3,246.

I det följande har beträffande framtida delägare räknats med en inträdesfrekvens av 90 nya delägare per år. Angående betydelsen av detta antagande för balansräkningarna hänvisas till anmärkningarna under post XXIII.

Beräkningarna innehålla icke andra säkerhetsmarginaler än de, som eventuellt kunna anses inrymda i själva riskmåttan eller omnämnda antaganden.

Beträffande de olika posterna i balansräkningarna må följande framhållas.

Post II sammansättes på följande sätt.

Kapitalvärde $\frac{1}{1}$ 1936 av

	1,000-tal kronor
1. inkomster, som influtit under tiden $\frac{1}{1}$ 1936— $\frac{23}{5}$ 1940	1,580
2. inkomster, som beräknas inflyta av tjänster och emeritilöner, vilka sistnämnda dag stodo eller inom kort med säkerhet komma att stå lediga för kassan	564
3. inkomster, som i framtiden kunna komma att inflyta till kassan	1,950
Summa	4,094

För beräkning av kapitalvärdet av under 3. nämnda inkomster har delägarebeståndet i första hand uppdelats på tre kategorier allteftersom vederbörande delägare blivit till sin befattning utnämnd

a) före $\frac{4}{2}$ 1911

b) fr. o. m. $\frac{4}{2}$ 1911 men före $\frac{1}{5}$ 1930

c) fr. o. m. $\frac{1}{5}$ 1930.

Delägare, tillhörande kategori a), är icke skyldig taga emeritilön. Sådan beviljas emellertid efter ansökan och påtvingas vid lång sjukledighet. I beräkningarna har förutsatts, att hälften av de delägare, som ej uppnått 75 års ålder, komma att bliva emeriti vid denna ålder.

Delägare, tillhörande kategorierna b) och c), äro skyldiga taga emeritilön vid 75, respektive 70 års ålder. Enligt av kassan hos ecklesiastikdepartementet inhämtade upplysningar medges numera intet undantag härifrån. I beräkningarna förutsättes därför samtliga här ifrågakvarande delägare bliva emeriti vid angivna åldrar.

I föregående undersökning, U 36, gjordes det generella antagandet, att hälften av alla delägare, som icke uppnått 75 års ålder, komme att bliva emeriti vid denna ålder. Efter de nu erhållna upplysningarna har kapitalvärdet av här ifrågakvarande inkomster kunnat bestämmas med betydligt större säkerhet, vilket, såsom framgår av en jämförelse med U 36, också medfört en betydande ökning av det totala kapitalvärdet.

Post III utgör kapitalvärdet av de rena nettopremierna, beräknade enligt kassans av Konungen fastställda grunder, + kapitalvärdet av den del av avgiften, som motsvarar 2 %-avgiften till tillskottsfonden från delägarrens 75-årsålder. Beräkningarna avse endast delägare $\frac{1}{1}$ 1936.

Post IV motsvarar kapitalvärdet av de säkerhetstillägg, som enligt kassans grunder ingå i de till försäkringsfonden inflytande avgifterna för delägare $\frac{1}{1}$ 1936.

Post V. Förutom nettopremier och säkerhetstillägg ingå i grundavgifterna till försäkringsfonden jämväl förvaltningskostnadstillägg, avsedda att täcka kostnaderna enligt § 6 mom. 2 a) och b). I balansräkningen upp-

taget belopp motsvarar det överskott, till vilket alla framtida förvaltningskostnadstillägg beräknas giva upphov.

Post VI. Lönetillägg inflyta dels för delägare enligt gamla reglementet, exklusive emeriti och extra ordinarie präster, dels för tjänster, som stå vakanta. Sistnämnda inkomster antagas för all framtid komma att uppgå till 3 å 4,000 kronor årligen — kapitalvärde 100,000 kronor — medan kapitalvärdet av lönetilläggen för nuvarande delägare enligt gamla reglementet vid vissa antaganden rörande befordran och sannolikheten för delägare att bliwa emeritus beräknats till 80,000 kronor.

Post VII. Om inskränkningen enligt § 16, mom. 3, i fråga om skyldigheten att erlägga befordringsavgift icke funnes, skulle befordringsavgiftens kapitalvärde vara = 20 % av kapitalvärdet av medeldelaktighetsbeloppets (i försäkringsfonden) derivata. Med detta antagande har kapitalvärdet beräknats till

	1,000-tal kronor
för delägare $\frac{1}{1}$ 1936	559
för framtida delägare	1,113
Summa	1,672

Härför skall nu dragas värdet av de befordringsavgifter, som på grund av ovannämnda inskränkande bestämmelser ej komma att inflyta. Detta värde låter sig ej beräknas. I balansräkningen har emellertid förutsatts, att avdraget utgör ungefär hälften av kapitalvärdet för nuvarande delägare. Med hänsyn till att över 100,000 kronor redan influtit i befordringsavgifter sedan $\frac{1}{1}$ 1936 torde detta antagande icke vara alltför optimistiskt.

Post VIII. Enligt § 74 i reglementet får för beredande av pensionsfyllnad till änkor och minderåriga barn endast användas sådana överskottsmedel i försäkringsfonden, vilka uppkommit genom *andra* inkomster än de i § 6 mom. 1 b), c) och e) omförmälda avgifterna. I avgifterna ingående säkerhetstillägg få sålunda ej disponeras för detta ändamål. Då balansräkningarna skola uppgöras utan säkerhetsmarginaler, torde därför säkerhetstilläggen böra användas för att höja avgiftspensionerna ur försäkringsfonden.

Undersöker man först förhållandena för delägare enligt §§ 16 och 68 i reglementet finner man, att kapitalvärdet $\frac{1}{1}$ 1936 av säkerhetstilläggen i då utgående avgifter, ökat med värdet av de säkerhetstillägg, som dittills influtit för ifrågavarande delägare, är tillräckligt att medgiva en höjning av försäkringsfondens förpliktelser mot dessa delägare med cirka 26 %.

Betraktar man å andra sidan avgifterna enligt nuvarande grunder, sedan förvaltningskostnadstilläggen blivit utskilda, som nettopremier, och beräknar man med tillämpning av 4 % räntefot storleken av den pension, som svarar däremot, finner man följande tal:

Ålder då avgiften börjar utgå	Pension i % av del- aktighetsbeloppet
30 år	10.4
40 „	9.9
50 „	9.5
60 „	9.3
70 „	9.1

Nuvarande avgifter äro sålunda tillräckliga att vid 4 %-beräkning medgiva en höjning av pensionerna med minst 30 %.

Jag har därför ansett det lämpligt att för här ifrågavarande delägare räkna med en höjning av pensionsutfästelserna med 30 %.

För delägare, som frivilligt ingått i försäkringsfonden enligt § 67 i reglementet, ligga förhållandena givetvis annorlunda till. Explicita säkerhetstillägg ingå här endast i grundavgiften. I vad mån tilläggs- och åldersskillnadsavgifterna kunna anses innehålla några säkerhetsmarginaler är svårt att bedöma. Jag har emellertid ansett det rimligt och av praktiska skäl även lämpligt att för dessa delägare räkna med samma procentiska förhöjning av pensionerna.

Som en konsekvens härav böra då även utgående avgiftspensioner höjas på samma sätt. *Det i balansräkningen upptagna kapitalvärdet förutsätter därför, att samtliga avgiftspensioner ur försäkringsfonden enligt §§ 16, 67 och 68 fr. o. m. $\frac{1}{1}$ 1941 bliva höjda med 30 %.* För åren 1936—1940 förutsätts däremot pensionerna utgå enligt nu gällande bestämmelser.

Den totala kostnadsökningen härför	
belöper sig till	kronor 1,388,000
Härför avgår emellertid	
1. kapitalvärdet av framtida säkerhetstillägg (post IV)	» 725,000
2. kapitalvärdet av överskott å förvaltningskostnadstilläggen (post V)	» 140,000
3. värdet av uppsamlade och ej förbrukade säkerhets- och förvaltningskostnadstillägg (se U 36)	» 260,000
	Summa kronor 1,125,000

Nettokostnaden för pensionshöjningen utgör sålunda kronor 263,000

Någon höjning av tilläggspensionerna enligt §§ 65 och 66 har jag icke ansett böra ifrågakomma, ehuru kostnaden för 30 % pensionsförhöjning endast skulle betinga en kostnad av cirka 135,000 kronor. För dessa pensioner har nämligen icke erlagts några avgifter, innehållande säkerhetstillägg, som kunna motivera en sådan höjning.

I det i balansräkningen upptagna kapitalvärdet ingår även kapitalvärdet av 2 %-avgifterna till tillskottsfonden från delägarnas 75-årsålder enligt § 6 mom. 2 b) (jämför post XVII).

Post IX. I kassan har verkställts en beräkning av de belopp, varmed räntorna å kassans placeringar $\frac{1}{1}$ 1940 komma att över-, respektive understiga 4 %, samt av de kursvinster, respektive förluster, till vilka obligationsportföljen kan väntas giva upphov.

Kapitalvärdet härav per $\frac{1}{1}$ 1936 har därefter korrigerats med värdet samma dag av motsvarande under åren 1936—1939 uppkomna ränte- och kursvinster, respektive ränte- och kursförluster.

Som slutresultat erhöles ett underskott, »bristräntor», å 309,000 kronor. Detta underskott har därefter fördelats mellan de olika fonderna i förhållande till fondernas storlek den $\frac{1}{1}$ 1936.

1,000-tal kronor

»Bristräntor» belöpande å	
försäkringsfonden	81
grundfonden	138
tillskottsfonden	90
	Summa 209

Upplysningsvis må här meddelas, att motsvarande beräkningar ha utförts även för 3 % räntefot och givit följande resultat

1,000-tal kronor

<i>Överskott</i> , belöpande å		
försäkringsfonden		636
grundfonden	1,087	
tillskottsfonden	707	1,794
		Summa 2,430

Post XIV. Kapitalvärdet beräknat med hjälp av tabell II i kassans reglemente.

Post XV. Här ifrågakarande inkomster, som omkring år 1936 uppgingo till cirka 20,000 kronor årligen, har under åren 1937—1939 stigit till i genomsnitt cirka 57,000 kronor.

Då antalet tjänster, som komma att stå lediga över den laga tillträdesdagen, torde komma att öka i samma mån som nådårsrätten försvinner och tjänstårsrätten blir begränsad till $\frac{1}{2}$ år, har man anledning räkna med, att dessa inkomster i varje fall icke komma att nämnvärt sjunka. 1933 års reglements-kommitté ansåg, att inkomsterna, »lågt räknat», så småningom skulle komma att stiga till 75,000 kronor årligen.

Å andra sidan får man naturligtvis icke förbise, att en ändring av nuvarande utnämningförfarande kan komma att avkorta ledighetstiden. I balansräkningen upptaget kapitalvärde är därför beräknat under antagande att inkomsten för all framtid kommer att uppgå till 45,000 kronor årligen.

Post XVI. Kapitalvärdet av försäkringsfondens bidrag till förvaltningskostnaderna i enlighet med bestämmelserna i reglementet.

Post XVII. Av praktiska skäl har här även inlagts kapitalvärdet av försäkringsfondens bidrag till tillskottsfonden, motsvarande 2 %-avgifterna från delägarnas 75-årsålder.

Post XVIII. Hänsyn har här endast tagits till sådana 2 %-avgifter, som inflyta från tjänster, för vilka kassan uppbär inkomst under vakansår. Kapitalvärdet har satts = 2 % av kapitalvärdet av sådan inkomst enligt § 6 mom. 1 a), som icke härflyter från emeritlöner.

Post XIX. Kapitalvärdet av 6,000 kronor årligen för all framtid. Beträffande kapitalvärdet av 2 %-avgifterna från delägarnas 75-årsålder, se post XVII.

Post XX. Sedan pågående rationalisering inom kassan blivit fullt genomförd, beräknas förvaltningskostnaderna komma att uppgå till cirka 70,000 kronor årligen. För år 1939 utgjorde de verkliga kostnaderna 76,562 kronor.

I balansräkningen upptaget kapitalvärde är beräknat under förutsättning att kostnaderna för all framtid komma att utgöra 75,000 kronor.

Post XXI. Se anmärkningarna till post IX.

Post XXII. Här upptaget kapitalvärde har beräknats på följande sätt.

Först har storleken av hel pensionslott ur grundfonden, respektive tillskottsfonden bestämts under förutsättning att pensionerna den 1 januari 1936 för *samtliga* dåvarande och kommande pensionärer såväl med som utan rätt till pensionsfyllnad hade fixerats enbart på grundval av respektive fonders egna kapital, d. v. s. utan bidrag från försäkringsfonden.

Såsom fondernas egna kapital har betraktats, beträffande grundfonden saldot mellan posterna XII samt XIV—XVI å ena sidan och posterna XX och XXI a å andra sidan, samt beträffande tillskottsfonden saldot mellan posterna XIII samt XVII—XIX å ena sidan och post XXI b å andra sidan.

Hel pensionslott skulle under dessa förutsättningar ha utgjort

beträffande grundfonden 228 kronor
» tillskottsfonden 6.9 %,

vilket sistnämnda tal för pensionärer med begränsad pensionsrätt enligt § 67 mom. 10 b) reduceras till 6 %.

Det kan synas som om dessa tal skulle stå i dålig överensstämmelse med den i bil. 1 återgivna förutberäkningen av hel pensionslott. Härvid är emellertid att märka, dels att talen i bil. 1, såsom framhållits i skrivelsen till direktionen, sannolikt blivit överskattade, dels att man i den här återgivna kalkylen får in den säkerhetsmarginal, som ligger däri, att de använda dödlighetstabellerna för såväl delägare som pensionärer valts så, att de, så vitt förutses kan, böra vara betryggande för all framtid. Med hänsyn till sistnämnda omständighet och för att icke göra språnget i förhållande till nu utgående pensioner (för år 1940: ur grundfonden 242 kronor och ur tillskottsfonden 7.92 %) alltför stort, hava omnämnda tal i de fortsatta räkningarna höjts till

beträffande grundfonden 240 kronor
» tillskottsfonden 7.6 %,

vilket sistnämnda tal dock för pensionärer med begränsad pensionsrätt reduceras till 6 %.

Under antagande, att storleken av hel pensionslott för pensionärer utan rätt till pensionsfyllnad fr. o. m. $\frac{1}{1}$ 1941 fixeras på ovan angivet sätt men dessförinnan bestämmes enligt nu gällande regler, har därefter det i balansräkningen angivna kapitalvärdet beräknats.

Beträffande s. k. 55-åriga döttrar och sjuka barn hava beräkningarna skett med utgångspunkt från antalet pensionärer den $\frac{1}{1}$ 1936 samt från vissa av boktryckare H. Th. Ohlsson tillhandahållna sammanställningar över antalet den $\frac{1}{12}$ 1935 levande barn, som i framtiden eventuellt kunde komma i åtnjutande av pension. Härvid hava de antaganden tillämpats, som angivits i den i inledningen omnämnda undersökningen av kassans egen erfarenhet.

För att närmare belysa, hur beståndet av ifrågavarande pensionärer kommer att utveckla sig, återgives här nedan det beräknade antalet pensionslotter för »55-åriga döttrar» vid olika tidpunkter

År	Antal pensionslotter		
	Utan begränsad pensionsrätt	Med begränsad pensionsrätt	Summa
1936	457	—	457
46	572	26	598
56	562	71	633
66	446	154	600
76	273	231	504
86	127	246	373
96	42	151	193
2006	9	62	71
16	1	12	13

Vid dessa beräkningar har hänsyn icke tagits till den omständigheten, att en viss överflyttning kommer att äga rum från kategorien »utan begränsad pensionsrätt» till kategorien »med begränsad pensionsrätt» på grund av nu levande delägares befordran.

Post XXIII. Pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna åt här ifråga-varande pensionärer skola nu avvägas så, att kapitalvärdet av pensionskostnaderna så nära som möjligt kommer att motsvara saldot mellan posterna XI—XIX å ena sidan och posterna XX—XXII å andra sidan. Här har räknats med följande tre alternativ.

Hel pensionslott utgör fr. o. m. $\frac{1}{1}$ 1941:

Alt. 1 Grundfonden	444 kronor
Tillskottsfonden	10.9 %
Alt. 2 Grundfonden	425 kronor
Tillskottsfonden	10.4 %
Alt. 3 Grundfonden	405 kronor
Tillskottsfonden	10.8 %

För åren 1936—1940 förutsättas pensionerna bestämda enligt hittills gällande regler.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att nämna, att mot 2 %-avgiften till tillskottsfonden svarar försäkringstekniskt för en nyinträdd delägare en pension av 10.9 % av delaktighetsbeloppet.

Här angivna kapitalvärden äro givetvis, liksom kapitalvärdena under posterna VII och XVII, beroende av det antagande, som göres beträffande frekvensen av nyinträdande delägare. Emellertid påverkas balansräkningen endast i ganska ringa grad därav, såsom framgår av följande sammanställning.

På *framtida* delägare belöpande kapitalvärde av:

Befordringsavgift	1,113	
Inkomst enligt § 5 mom. 1 a)	3,784	4,897
Pensioner ur grund- och tillskottsfonderna enligt alt. 1	6,763	
	Saldo —	1,866

1,000-tal kronor

En ändring av antagandet rörande inträdesfrekvensen med 10 % uppåt eller nedåt skulle sålunda medföra en minskning, respektive ökning av balansräkningens överskott med endast cirka 187,000 kronor.

Såsom framgår av det ovan sagda ha några korrigeringar med hänsyn till förändringarna i bestånden av delägare och pensionärer under åren 1936—1939 icke företagits. Dessa förändringar hava nämligen icke varit av sådan betydighet, att de ansetts motivera en omräkning av resultaten.

S a m m a n f a t t n i n g.

Under de ovan gjorda förutsättningarna kunna pensionerna fr. o. m. $\frac{1}{1}$ 1941 fixeras så, att

1. samtliga avgiftspensioner ur försäkringsfonden enligt §§ 16, 67 och 68 komma att höjas med 30 %

2. hel pensionslott ur grundfond, respektive tillskottsfond kommer att utgöra

a) för pensionärer *utan* rätt till pensionsfyllnad:

Grundfonden	240 kronor
Tillskottsfonden	7.6 %

b) för pensionärer *med* rätt till pensionsfyllnad:

Alt. 1 Grundfonden	444 kronor
Tillskottsfonden	10.0 %
Alt. 2 Grundfonden	425 kronor
Tillskottsfonden	10.4 %
Alt. 3 Grundfonden	405 kronor
Tillskottsfonden	10.8 %

Bil. VII.

(åberopad sid. 101)

P. M.

angående den ekonomiska innebörden av en mellan 1939 års sakkunniga för utredning angående prästerskapets familjepensionering och förhandlingsdelegerade för prästerskapets änke- och pupillkassa den 9 december 1940 träffad preliminär överenskommelse om statens övertagande av kassans verksamhet m. m.

Av förste aktuarien *Bertil Kjellén*.

I. Val av beräkningsgrunder.

1. Grunder för undersökning av prästerskapets änke- och pupillkassas ekonomiska ställning m. m.

Vid de försäkringstekniska utredningar rörande prästänkekassans ställning, som verkstälts i syfte att läggas till grund för överenskommelsen om statens övertagande av kassans verksamhet hava — i likhet med vad som skett vid motsvarande beräkningar i samband med statens övertagande under de senaste åren av familjepensionskassorna för befattningshavare vid den civila och militära statsförvaltningen — tillämpats en räntefot av 4 %. Vad beträffar kapitaltillgångarnas värdering avser detta ränteantagande i princip räntan vid nyplaceringar. I fråga om redan gjorda placeringar har vid kapitalisering av ränteinkomsten för den tid de olika lånen äro bundna räknats med en avkastning efter den räntefot, som faktiskt är kontraherad för denna tid.

Vad övriga försäkringstekniska antaganden angår hava utredningarna väsentligen byggt på en av kassans konsulent fil. doktor Fredrik Esscher år 1936 slutförd undersökning rörande kassans erfarenhet beträffande delägarnas dödlighet, familjeförhållanden m. m.

Esscher har i sin redogörelse för resultaten av denna undersökning inledningsvis betonat, att han vid företagen analytisk utjämning av de härledda riskmåttan eftersträvat att få varje utjämning att i stort sett ligga på »den säkra sidan» i förhållande till den senaste erfarenheten, dock i allmänhet utan att inrymma någon större säkerhetsmarginal. Han har nämligen ansett det lämpligare, att erforderlig säkerhetsbelastning inlägges i samband med de slutliga beräkningar, vid vilka de härledda riskmåttan skulle begagnas, i stället för att implicite inräknas i de olika riskmåttan.

Här nedan följer en redogörelse för huvudresultaten av Esschers undersökningar.

Undersökningen av *dödligheten bland delägarna* har lett till en dödlighetstabell, som utjämnats enligt Makeham's formel och representeras genom följande formel för dödlighetsintensiteterna vid olika åldrar x :

$$(1) \quad \mu_x = 0.0025 + 0.00006 \cdot e^x; \log c = 0.042.$$

Det enligt denna formel beräknade antalet dödsfall för åren 1920—1930 utgjorde 859, medan det i verkligheten observerade antalet dödsfall utgjorde 810.

I bifogade tabell H 1 göres en jämförelse mellan dödlighetsintensiteterna enligt formel (1) och motsvarande dödlighetsintensiteter, härledda ur undersökningar rörande ordinarie manliga tjänstemän i högre lönegrader inom den civila statsförvaltningen åren 1921—1932 (se bilaga K vid proposition nr 248 till 1937 års riksdag) samt ur statistiska centralbyråns dödlighetstabell för män i hela riket åren 1921—1930.

I fråga om *änkornas dödlighet* har Esscher utgått från tabellen R 32 (statens offentliga utredningar 1932: 4), vilken emellertid utjämnats medelst en ny Makeham-kurva med samma c -värde ($\log c = 0.042$) som i formel (1) här ovan och som definieras genom följande formel:

$$(2) \quad \mu_x = 0.0015 + 0.000037 \cdot c^x; \log c = 0.042.$$

En jämförelse mellan de med tillämpning av 4 % räntefot beräknade livräntevärdena $\bar{a}_x$ enligt denna dödlighetstabell och enligt tabellen R 32 lämnas i bifogade tabell H 2.

Minderåriga barns dödlighet har antagits vara = 0. Vid härledningen av barnpensions kapitalvärde har moderns ålder antagits överstiga barnets med 30 år.

Antalet gifta delägare, g_x , i procent av hela antalet delägare vid åldern x har befunnits kunna representeras genom formlerna

$$(3 \text{ a}) \quad \begin{aligned} g_x &= 93 - 0.035 (x-50)^2 - 0.00015 (x-50)^4 \text{ för } 23 < x \leq 50 \\ g_x &= 93 - 0.035 (x-50)^2 \text{ för } 50 \leq x < 102 \\ \text{För } x \leq 23 \text{ eller } x \geq 102 \text{ sättes } g_x &= 0. \end{aligned}$$

Till jämförelse må meddelas, att det enligt formeln beräknade antalet gifta delägare den 30 april 1934 utgjorde 2,408, under det att verkliga antalet var 2,350.

Ovanstående utjämning grundar sig på förhållandena inom hela delägarbeståndet den 30 april 1934. För delägare, som äro helt underkastade 1926 års reglemente för kassan, gäller emellertid den bestämmelsen, att äktenskap, som ingås efter det delägaren fyllt 65 år, icke grundlägger rätt till pension för änka. För dessa delägare hava beträffande giftermålsfrekvensen för åldrar över 65 år konstruerats följande formel, som härletts ur siffror, vilka med användande av dödlighetstabellen för änkor, formel (2), beräknats på grundval av giftermålsfrekvensen för de 65-åriga delägarna och åldersfördelningen bland dessas hustrur:

$$(3 \text{ b}) \quad g_x^{(b)} = g_{65} \cdot [1 - 0.01 (x - 65) - 0.0012 (x - 65)^2 + 0.00002 (x - 65)^3],$$

där g_{65} utgör det för $x = 65$ enligt formel (3 a) beräknade värdet.

Esscher framhåller i sin utredning, att relativa frekvensen av änklingar med minderåriga barn är så ringa (hela antalet uppgick den 30 april 1934 till endast 25), att kvantiteten g_x även kan sägas angiva relativa frekvensen av x -åriga delägare, som vid dödsfall skulle efterlämna pensionsberättigade efterlevande.

I bilagda tabell H 3 jämföras några enligt formlerna (3 a) och (3 b) beräknade giftermålsfrekvenser med motsvarande siffror för civila statstjänstemän inom högre lönegrader.

Genomsnittliga åldersskillnaden, Δ_x , mellan gift delägare och hans hustru har visat sig kunna åskådliggöras genom formeln

$$(4 a) \quad \Delta_x = 0.3 (x - 25) - 0.0076 (x - 25)^2 + 0.0001 (x - 25)^3.$$

För bedömandet av den verkställda utjämnningen må meddelas, att kapitalvärdet av livräntor å 1 krona åt hustrurna till de den 30 april 1934 förefintliga gifta delägarna beräknats till 38,498 kronor, om man utgår från de enligt formeln (4 a) beräknade åldersskillnaderna, samt till 38,505 kronor, om de verkliga åldersskillnaderna begagnas.

Kvantiteten Δ_x är, liksom g_x , härledd ur förhållandena inom hela delägarbeståndet den 30 april 1934. Om man, på samma sätt som vid härledningen av $g_x^{(b)}$, bortser från äktenskap, som ingåtts efter det mannen fyllt 65 år, hava de för åldrar över 65 år beräknade åldersskillnaderna — som alltså avse delägare med den genom 1926 års reglemente för kassan införda maximeringen av äktenskapsåldern — befunnits kunna representeras genom formeln

$$(4 b) \quad \Delta_{65}^{(b)} = \Delta_{65} \cdot [1 + 0.01 (x - 65) + 0.0005 (x - 65)^2 + 0.000015 (x - 65)^3],$$

där Δ_{65} är åldersskillnaden för en 65-åring enligt formel (4 a).

I tabell H 4 sammanställas några enligt formlerna (4 a) och (4 b) beräknade värden med motsvarande värden för civila statstjänstemän i högre lönegrader.

Den relativa barnpensionskostnaden, β_x , varmed förstås barnpensionskostnadens kapitalvärde vid delägarens död i förhållande till änkepensionens kapitalvärde vid samma tidpunkt har ansetts kunna definieras medelst följande formel (endast barn under 21 års ålder avses här):

$$(5) \quad \beta_x = \frac{0.75}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{\mu_x^2}{2}},$$

$$\text{där } \mu_x = 11.2 \cdot \log (x + 13) - 19.5.$$

Den med utgångspunkt från formeln (5) beräknade summan av barnpensionernas kapitalvärden för delägarna den 30 april 1934 utgjorde 7,762, under det att motsvarande summa för de då i verkligheten förefintliga barnen beräknats till 7,363.

Någon jämförelse mellan ovanstående β_x -värden och motsvarande siffror för statstjänstemän lämnas icke, då jämförbara sådana ej stått till buds. För statstjänstemän beräknade värden äro nämligen grundade på andra barnpensionsförmåner än de enligt prästänkekassans reglemente gällande.

Relativa frekvensen, κ_x , av gifta delägare, som i händelse av dödsfall skulle efterlämna tjänstårsberättigade efterlevande, har för åldrar under 55 år beräknats enligt formeln

$$(6) \quad \kappa_x = 1 - 0.0008 (55 - x)^2,$$

och för högre åldrar har antagits, att varje delägare efterlämnar tjänstårsberättigade efterlevande.

Det med tillhjälp av formeln (6) beräknade antalet gifta delägare i åldrar intill 54 år, vilkas efterlevande *icke* skulle hava rätt till tjänstår, har befunnits utgöra 304, medan motsvarande verkliga antal utgjorde 247.

Genomsnittliga antalet barnpensionslotter, ν_x , per gift delägare har visat sig kunna representeras genom formeln

$$(7) \quad \nu_x = \frac{1.4}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{\mu_x^2}{2}},$$

där $\mu_x = 0.09 x - 4.15$.

De enligt denna formel beräknade och de direkt observerade summorna av antalet barnpensionslotter utgjorde respektive 786 och 781. I sistnämnda antal hava inräknats jämväl de pensionslotter, som belöpa å änklingar med minderåriga barn. Då såsom tidigare påpekats, relativa frekvensen av änklingar med minderåriga barn är försvinnande liten, kan således ν_x anses angiva antalet barnpensionslotter — och kvantiteten $1 + \nu_x$ sägas angiva antalet pensionslotter överhuvud — som i genomsnitt uppstå efter delägare, vilken vid dödsfall i åldern x efterlämnar pensionsberättigade efterlevande.

Den relativa frekvensen av ogifta prästdöttrar, o_x , som angives i Esschers utredning och som utgör kvoten mellan antalet ogifta prästdöttrar i åldern x och hela antalet prästdöttrar i samma ålder, är grundad på en av Esscher tidigare gjord undersökning, baserad på vissa av boktryckaren H. Th. Ohlsson, Lund, tillhandahållna sammanställningar. De vid undersökningen framkomna frekvenstalen, vilka avsågo tidpunkten den 1 november 1930, hava grafiskt utjämnats, och beträffande resultatet av denna utjämnings må nämnas, att det med användande av de utjämnade frekvenstalen beräknade sammanlagda antalet ogifta prästdöttrar i åldrar under 55 år utgjorde 2,212, under det att det observerade antalet var 2,227.

Till belysande av de ganska säregna förhållanden, som här äro rådande, har Esscher lämnat en jämförelse mellan de beräknade genomsnittsvärdena av procenttalet ogifta inom olika åldersgrupper dels bland prästdöttrar och dels bland samtliga kvinnor i riket vid utgången av år 1930, vilken jämförelse återfinnes i tabell H 5.

För »sjuka barn», varmed avses sådana barn som enligt kassans reglemente äro berättigade till pension efter uppnådda 21 års ålder, har ur förutnämnda material rörande ogifta prästdöttrar härletts *relativa frekvenstal*, s_x , som angiva antalet sjuka barn i förhållande till antalet ogifta döttrar i samma ålder x . De grafiskt utjämnade frekvenstalen giva ett beräknat sammanlagt antal sjuka barn i åldrar över 21 år av 218, medan motsvarande observerade antal var 209 (76 män och 133 kvinnor). Esscher meddelar i sin utredning, att av en senare utförd kontrollundersökning, avseende tidpunkten den 1 januari 1936, synes framgå, att de utjämnade s_x -värdena ligga ganska betydligt på den säkra sidan.

Förutom de i det föregående nämnda tabellerna finnas vid denna promemoria fogade följande tabeller, upptagande i Esschers utredning meddelade siffervärden å en del av de i det föregående nämnda riskmåten samt vissa av honom därur beräknade kvantiteter.

Tabell H 7 upptager sålunda värdena på μ_x samt därur härledda kvarlevandetal, l_x , vilka beräknats för delägarna med hjälp av formel (1) och för pensionärerna med hjälp av formel (2). I samma tabell återfinnas även de i det föregående nämnda grafiskt utjämnade frekvenstalen o_x och s_x för ogifta prästdöttrar respektive »sjuka barn».

Tabell H 8 innehåller de ur dödlighetstabellen för delägare härledda försäkringstekniska kvantiteterna D_x , N_x och $\bar{a}_x$ samt vidare familjepensionsvärdet $F_x^{(a)}$, som utgör det beräknade kapitalvärdet av x -årig delägars rätt att vid sitt fränfälle för sina efterlevande erhålla familjepension motsvarande en pension för änka ensam av 1 krona. Vid beräkningen av $F_x^{(a)}$ -värdena hava begagnats de genom formlerna (1), (2), (3 a), (4 a), (5) och (6) definierade riskmått, och vid beräkningen har vidare beaktats, att pensionen för änka utan rätt till tjänstår börjar utgå omedelbart efter delägens död och för änka med rätt till tjänstår först ett halvt år senare samt att pensionen utgår kvartalsvis i efterskott till och med utgången av det pensionshalvår, varunder änkan avlider. Hänsyn till ankors omgiften har ej tagits, och kostnaden för pension till barn över 21 års ålder är ej här inräknad. Denna senare kostnad har beräknats separat.

Särskilda familjepensionsvärden, betecknade $F_x^{(b)}$, hava beräknats och tillämpats för sådana delägare, för vilka äktenskap efter 65 års ålder ej grundlägger pensionsrätt för änka. Dessa familjepensionsvärden äro beräknade på samma sätt som nyssnämnda värden $F_x^{(a)}$, med undantag av att riskmått enligt formlerna (3 a) och (4 a) ersatts med motsvarande riskmått enligt formlerna (3 b) och (4 b).

För värdering av den frivilliga pensionsrätt, som förvärvats enligt bestämmelserna i kassareglementets § 67, hava konstruerats särskilda familjepensionsvärden, $F_x^{(c)}$, byggda på en undersökning av familjeförhållandena bland delägare med sådan frivillig delaktighet.

I tabell H 6 hava för jämförelse sammanställts några siffervärden på $F_x^{(a)}$, $F_x^{(b)}$ och $F_x^{(c)}$.

2. Grunder för beräkning av de framtida kostnaderna för ordnande av prästerskapets familjepensionering i enlighet med de sakkunnigas förslag.

De beräkningar, som verkställts till belysande av de framtida kostnaderna för ordnande av prästerskapets familjepensionering i enlighet med de sakkunnigas förslag, avse att åskådliggöra dels de övergångskostnader, som beräknas uppstå för nuvarande delägare i prästänkekassan, och dels de för framtiden så att säga normala kostnaderna för denna pensionering.

a. Grunder för beräkning av övergångskostnaderna.

Beräkningen av de övergångskostnader, som uppstå i samband med statens övertagande av prästänkekassans verksamhet, har — i likhet med vad som skett vid statens övertagande under de senaste åren av familjepensionskassorna för befattningshavare inom statsförvaltningen — i huvudsak baserats på kassans egen erfarenhet, således på de riskmått, för vilka i det föregående redogjorts.

Vid värderingen av pensionsförmåner och förpliktelser enligt 4 mom. i överenskommelsen har hänsyn tagits till att pensioner ej erhållas men avgifter utgå under tjänst- och nådår.

Vid uppskattningen av värdet utav blivande pensioner till »sjuka barn» och ogifta 55-åriga döttrar har antagits, att varje delägare har en dotter samt att åldersskillnaden mellan fader och dotter i genomsnitt är 35 år.

Värdet av förefintlig förmån av tjänst- och nådår har beräknats med utgångspunkt från vissa inom prästänkekassan verkställda undersökningar rörande den behållna inkomsten under tjänst- och nådåren.

Då det gällt att värdera *pensionsförmåner och förpliktelser enligt det föreslagna nya familjepensionsreglementet*, hava vissa modifikationer av beräkningsgrunderna varit erforderliga.

Sålunda har vid beräkningen av blivande barnpensioners kapitalvärden tagits hänsyn till att nämnda pensioner komma att i förhållande till änkepensionerna bliva högre enligt det föreslagna nya reglementet än enligt kassans reglemente. Den härigenom uppstående merkostnaden enligt det nya reglementet har, med utgångspunkt från att barnpensionernas belopp befunnits komma att i genomsnitt ökas med ungefär 50 %, uppskattats med ledning av de för manliga ordinarie civila tjänstemän i högre lönegrader efter 4 % räntefot beräknade kapitalvärden av barnpensionskostnaderna, $F_x^{b\ 21}$, vilka finnas angivna i bilaga N 1 vid den till 1937 års riksdag avgivna propositionen nr 248 angående överenskommelser med arméns och marinens familjepensionskassor samt tullstatens enskilda pensionsinrättning om övertagande av dessa pensionsanstalters rörelse.

Beträffande hänsynstagande till befattningshavares avgång i förtid (på grund av sjukdom eller invaliditet) har, med begagnande av ett enligt dödlighetstabellen för präster beräknat temporärt livräntevärde, tillämpats den teknik, som angives i bilaga B avdelning 4 i propositionen nr 245/1936 angående överenskommelser med civilstatens och telegrafverkets änke- och pupillkassor om övertagande av kassornas rörelse.

Kostnaden för pensionering av adoptivbarn har uppskattats med tillhjälp av de pensionsvärden för statstjänstemäns adoptivbarn, som finnas angivna i tabell 22 å sid. 141 i 1930 års pensionssakkunnigas betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst (statens offentliga utredningar 1934: 29).

För beräkning av kapitalvärdet av pensionerna enligt det nya reglementet hava konstruerats särskilda familjepensionsvärden, $F_x^{(d)}$, vid vilkas härledning beaktats de förändringar, som i jämförelse med gällande bestämmelser skulle komma att inträda med avseende å de tidpunkter, då pensionsavgifter (pensionsavdrag) och pensioner skola börja utgå respektive upphöra. Några siffervärden för $F_x^{(d)}$ finnas intagna i tabell H 9.

Kostnaden för frånskild hustrus pensionsrätt har här — liksom vid motsvarande beräkningar rörande efterlevande till befattningshavare inom den civila och militära statsförvaltningen — lämnats obeaktad.

Några förvaltningskostnader hava icke medräknats, även detta efter mönster av vad som tidigare skett i fråga om familjepensionskassor inom statsförvaltningen.

b. Grunder för beräkning av de föreslagna familjepensionsavdragens täckningsprocent.

Enligt de sakkunnigas förslag till nytt familjepensionsreglemente för prästerskapet skola befattningshavarna bidra till täckande av kostnaderna för familjepensioneringen genom att å sina löner vidkännas pensionsavdrag

efter samma skala, som gäller för befattningshavare med pensionsrätt enligt allmänna familjepensionsreglementet samt familjepensionsreglementena för folkskollärare m. fl. och för lärare vid högre kommunala skolor. Vid de försäkringstekniska beräkningar, som lågo till grund för bestämmande av denna ursprungligen för allmänna familjepensionsreglementet konstruerade avdragsskala, tillämpades s. k. självkostnadsgrunder, d. v. s. grunder, vilka som helhet betraktade saknade säkerhetsmarginaler. Beräkningarna voro baserade på antagandet av en räntefot av 4 % samt på riskmått, som härlemts ur statistik angående dödlighetsförhållanden och familjesammansättning för *civila* tjänstemän. Dessa riskmått blevo således begagnade jämväl vid beräkningarna avseende militära befattningshavare. Beträffande närmare detaljer rörande de tillämpade beräkningsgrunderna hänvisas till promemorior, fogade vid proposition nr 201 till 1936 års riksdag (bil. D) och vid bankoutskottets utlåtande över denna proposition (utlåtande nr 75, bil. 2).

Dessa beräkningsgrunder hava tillämpats jämväl vid de beräkningar, som nu av mig utförts till uttrönande av i vad mån familjepensionsavdragen enligt nyssnämnda skala täcka kostnaderna för prästernas familjepensionering. Vad särskilt angår familjepensionsvärdena, F_x , må nämnas, att de för ordinarie och icke ordinarie civilstatstjänstemän inom högre lönegrader beräknade värdena här begagnats.

Beräkningarna hava vidare grundats på vissa inom prästänkekassan verkställda undersökningar rörande medelinträdesåldern i kassan — vilken befunnits utgöra 29.0 år — dock även med beaktande av att enligt det nya familjepensionsreglementet pensionsrätt i regel kommer att inträda först efter två års tjänstgöring såsom extra ordinarie präst. De nya familjepensionsförpliktelserna hava härlemts med ledning av vissa av mig utförda beräkningar rörande medeltalen av de blivande familjepensionsunderlagen vid olika åldrar, vilka beräkningar baserats på undersökningar rörande delägarbeståndet och löneförmånerna den 1 januari 1936.

II. Beräkningsresultat.

1. Beräkningar angående skalan för familjepensionsavdrag.

De verkställda beräkningarna hava ej haft till mål konstruerandet av en särskild pensionsavdragsskala för prästerskapet utan hava allenast syftat till att giva en uppfattning om i vad mån den av de sakkunniga föreslagna tillämpningen av allmänna familjepensionsreglementets avdragsskala medför täckning av pensionskostnaderna för blivande präster.

Inledningsvis må här erinras om att beräkningen av denna ursprungligen för befattningshavare vid den civila och militära statsförvaltningen konstruerade avdragsskala lades så, att pensionsavdragen skulle för dessa befattningshavargrupper täcka kostnaderna för de blivande familjepensionernas fasta del, minskat med ett belopp, som skulle bekostas av statsmedel och som för hel änkepension utgjorde 120 kronor. Även vid de beräkningar, som nu av mig verkställts rörande prästerna, har förutsatts, att ett sådant bidrag av allmänna medel skall utgå till pensionering.

Räkningarna, som utförts med tillämpning av de ovan under I: 2: b angivna grunderna, hava givit till resultat, att de föreslagna familjepensions-

avdragen för prästerna kunna beräknas täcka ungefär 85 % av pensionskostnaderna, då man bortser från den del av pensionerna, som enligt vad nyss sagts, skulle bekostas av allmänna medel.

Anledningen till att täckningsprocenten blir så låg som 85 % torde huvudsakligen vara att söka i det förhållandet, att vid konstruktionen av allmänna familjepensionsreglementets avdragsskala i beräkningarna medtagits jämväl kvinnliga befattningshavare. Till belysande härav må meddelas följande ur bil. D till proposition nr 201/1936 hämtade sammanställning av motsvarande täckningsprocenter för olika befattningshavargrupper inom den civila och militära statsförvaltningen (procenttalen äro beräknade för den i propositionen föreslagna avdragsskalan, vilken vid riksdagsbehandlingen — på grund av vissa ändringar i pensionsvillkoren — blev föremål för en mindre justering, men storleksordningen av talen torde ej därigenom hava ändrats):

för civila manliga tjänstemän	91.27 %
» » kvinnliga »	405.13 %
» » manliga och kvinnliga tjänstemän sammantagna	104.76 %
» militära befattningshavare	74.44 %
samt för civila och militära befattningshavare sammantagna	99.53 %

Att täckningsprocenten för prästerna visat sig bliva lägre än för civila manliga tjänstemän synes hava sin förklaring huvudsakligen däri, att dessa tjänstemäns genomsnittsålder vid inträdet i pensioneringen ligger väsentligt lägre än prästernas, vilket torde medföra relativt större inflytande pensionsavdragssumma för civilstatstjänstemännen än för prästerna, detta trots dessa senares jämförelsevis höga pensionsålder.

2. Beräkningar angående statens övertagande av prästerskapets änke- och pupillkassas verksamhet.

Beträffande de beräkningar, som i enlighet med av de sakkunniga lämnade direktiv verkstälts av änkekassans konsulent, fil. doktorn Fredrik Esscher för erhållande av utgångspunkter för en fixering av pensionsförmåner för dem, som skulle kvarbliva vid pensionsrätt i huvudsak enligt kassans reglemente, må — utöver vad i 5 kap. i de sakkunnigas betänkande härom anförts — meddelas följande.

Beräkningarna hava utförts med tillämpning av de här ovan under avdelning I: 1 angivna försäkringstekniska grunderna och torde därför — särskilt i betraktande av den för beräkningarna valda relativt höga räntefoten av 4 % — få anses verkställda utan inläggande av säkerhetsmarginaler.

Uppläggningsen av beräkningarna företer i förhållande till motsvarande beräkningar, som utförts i samband med statens övertagande av familjepensionskassorna för befattningshavare inom den civila och militära statsförvaltningen, en olikhet, som här må närmare beröras.

Vid beräkningarna rörande sistnämnda kassor följdes den principen, att de till kassorna utgående statsbidragen samt även förvaltningskostnaderna skulle lämnas utanför räkningarna.

Vid den av doktor Esscher verkställda utredningen hava däremot medräknats kapitalvärdena av å ena sidan de väntade inkomsterna av bidrag utav allmänna medel i form av kassan tillerkänd behållen inkomst, i vissa

fall, av ledig prästerlig tjänst och å andra sidan de beräknade framtida förvaltningskostnaderna.

Av de till doktor Esschers utredning fogade kommentarerna framgår, att av det i balansräkningen per den 1 januari 1936 till 4,094,000 kronor upptagna kapitalvärdet av blivande inkomster från det s. k. nya vakansåret [se § 6 mom. 1 a) i kassareglementet] 1,580,000 kronor redan före den 23 maj 1940 influtit till kassan och att ytterligare 564,000 kronor vore att under den närmaste tiden förvänta från tjänster och emeritilöner, som sistnämnda dag stodo eller inom kort med säkerhet komme att stå lediga för kassans räkning. På framtiden belöpande, ännu icke fastställda sådana vakansårsinkomster utgjorde alltså $4,094,000 - 1,580,000 - 564,000 = 1,950,000$ kronor.

I Esschers balansräkning upptagas vidare kapitalvärden av blivande inkomster av det s. k. gamla vakansåret [se § 4 mom. 1 a) i kassareglementet] med 206,000 kronor samt av s. k. kadukmedel [enligt § 4 mom. 1 b) i reglementet] med 1,148,000 kronor.

Kapitalvärdet av framtida förvaltningskostnader ingår i balansräkningen med ett belopp av 1,912,000 kronor.

Minskas de nyss angivna kapitalvärdena av blivande inkomster, $1,950,000 + 206,000 + 1,148,000 = 3,304,000$ kronor, med de framtida förvaltningskostnadernas kapitalvärde, 1,912,000 kronor, uppstår ett saldo kassan till godo å 1,392,000 kronor.

Detta belopp motväges emellertid ganska nära av den särskilda minskning, med 5 enheter, som enligt 4 mom. i den preliminära överenskommelsen om statens övertagande av kassan skulle vidtagas i fråga om det procenttal, efter vilket dyrtidstillägg å pensionerna beräknas och för vilken närmare redogöres i den uti 5 kap. av betänkandet lämnade kommentaren till överenskommelsen. Kapitalvärdet av de pensioner, å vilka dyrtidstillägg skulle utgå — huvudsakligen pensioner till änkor och minderåriga barn — är i balansräkningen upptaget till ungefär 26.5 miljoner kronor, och 5 % å detta belopp utgör 1,325,000 kronor.

I tabell H 10 lämnas uppgift å kassans tillgångar i obligationer samt kommun- och inteckningslån jämte en specifikation av läget av sistnämnda lån i förhållande till taxeringsvärden.

Jag övergår här efter till att redogöra för resultaten av vissa av mig utförda beräkningar till belysande av den ekonomiska innebörden av den träffade preliminära överenskommelsen.

Först och främst hava vissa beräkningar verkställts till utvärderande av de övergångskostnader, som äro förknippade med förslaget genomförande. Beräkningarna äro baserade på från änkekassan erhållna primäruppgifter rörande delägarbeståndet omkring den 1 oktober 1940 och äro utförda med tillämpning av de här ovan under avdelning I: 2:a angivna beräkningsgrunderna. Hänsyn till blivande befordringar har ej tagits.

Jag har här till en början utgått ifrån, att redan beviljade pensioner ävensom sedermera tillkommande pensioner efter delägre, som antagas ej övergå på det föreslagna nya familjepensionsreglementets bestämmelser, kunna utan anlitande av andra medel än kassans tillgångar och delägarnas avgifter höjas till de enligt överenskommelsen bestämda beloppen. Erforderlig premiereserv för denna del av pensioneringen förutsattes alltså vara tillfinnandes.

I fråga om de delägre, som antagas bliva underkastade det nya regle-

mentet,¹ har för uppskattning av övergångskostnaderna, hänförande sig till tidpunkten den 1 januari 1941, först beräknats den *premiereserv I*, som behöver finnas för att tillsammans med kapitalvärdet av blivande avgifter motsvara kapitalvärdet av framtida pensioner, om såväl avgifter som pensioner bestämmas i enlighet med 4 mom. i överenskommelsen; kostnader för pensionstillägg och dyrtidstillägg av statsmedel äro ej medräknade. Den sålunda beräknade premiereserven förutsättes finnas.

Härefter har beräknats den *premiereserv II*, som skulle bliva erforderlig, då delägarna enligt 2 mom. i överenskommelsen övergå på det nya reglementets bestämmelser om pensionsavdrag och pensionsrätt. Här hava dock ej medräknats kostnaderna för vare sig den del av den fasta pensionen — motsvarande 120 kronor för änka med oavkortad pension — eller den rörliga delen av pensionen, vilka båda delar avsetts skola bekostas av allmänna medel.

I båda premiereservberäkningarna hava förvaltningskostnaderna lämnats obeaktade.

Skillnaden mellan premiereserv II och premiereserv I anger kapitalvärdet av den övergångskostnad, som beräknas uppkomma genom den vid övergång på det nya familjepensionsreglementet inträdande förändringen av pensionsvillkoren, om man bortser från de nyssnämnda förmåner, som avsetts skola bekostas av allmänna medel.

Beräkningarna hava givit följande resultat:

Beräkning av premiereserv I.

(Pensionsrätt enligt 4 mom. i överenskommelsen.)

A.	kronor	kronor
Kapitalvärdet av blivande pensioner till änkor och minderåriga barn	16,944,000	
Kapitalvärdet av blivande pensioner till »sjuka barn» och 55-åriga döttrar	526,000	17,470,000
B.		
Kapitalvärdet av framtida avgifter		8,570,000
Premiereserv I (= A—B)		8,900,000

Beräkning av premiereserv II.

(Pensionsrätt efter det föreslagna nya familjepensionsreglementet i enlighet med 2 mom. i överenskommelsen.)

A.	kronor
Kapitalvärdet av blivande pensioner till änkor och minderåriga barn	22,440,000
B.	
Kapitalvärdet av framtida pensionsavdrag	9,280,000
Premiereserv II (= A—B)	13,160,000

Såsom resultat av beräkningarna framkommer alltså att — bortsett från befordringar och från ändringar i dyrtidstillägg eller utbytande av pensionstillägg och dyrtidstillägg mot rörlig pensionsdel ävensom från de fasta 120-kronorstilläggen å pensionerna — förändringarna i pensionsvillkoren

¹ Vid beräkningarna har antagits, att befattningshavare, som äro över 75 år, komma att kvarstå vid pensionsrätt enligt 4 mom. i överenskommelsen. Antalet sådana befattningshavare utgör allenast några tiotal.

vid befattningshavarnas övergång på det nya familjepensionsreglementets bestämmelser beräknas medföra en övergångskostnad med ett kapitalvärde den 1 januari 1941 av $13,160,000 - 8,900,000 = 4,260,000$ kronor.

Det må emellertid framhållas, att siffrorna skulle hava tett sig något annorlunda, om i de beräkningar, som legat till grund för fixeringen av äldre pensioner enligt 4 mom. i överenskommelsen, ej medtagits framtida inkomster av lediga tjänster samt förvaltningskostnader. Om — för att få beräkningarna upplagda mera i överensstämmelse med de principer, som tillämpats i fråga om familjepensionskassor för befattningshavare inom den civila och militära statsförvaltningen — dessa poster utelämnats, hade, såsom av vad tidigare anförts framgår, pensionerna enligt 4 mom. i överenskommelsen bort minskas med ungefär 5 %, varvid dock compensationen för minskningen, med 5 enheter, av procenttalet för dyrtidstillägg å pensionerna skulle bortfallit. Hade man valt att i överenskommelsen fixera förmånerna på detta sätt, skulle premiereserv I hava minskats med ett belopp av omkring 850,000 kronor, och den här förut beräknade övergångskostnaden, 4,260,000 kronor, hade då ökats med detta belopp, således till 5,110,000 kronor.

Kapitalvärdet den 1 januari 1941 av de fasta 120-kronorstilläggen har för här ifrågavarande befattningshavare beräknats till 1,475,000 kronor.

Därest kapitalvärdena 5,110,000 kronor och 1,475,000 kronor tänkas amorterade på ett antal år under tillämpning av lika stora annuiteter, bliva dessas årsbelopp för nedan angivna alternativa amorteringstider följande:

Annuiteten utgår under	Annuitet motsvarande	
	övergångskost- naden 5,110,000 kronor	120-kronorstill- läggen (kapitalvärde 1,475,000 kronor)
	kronor	kronor
20 år	369,000	106,000
25 »	321,000	93,000
30 »	290,000	84,000
35 »	269,000	78,000
40 »	253,000	73,000

Vid bedömandet av kostnadsökningen för den föreslagna reformeringen av prästerskapets familjepensionering måste emellertid även tagas hänsyn till det med övergången på det nya familjepensionsreglementet förbundna villkoret om avstående av hittillsvarande rätt till tjänst- och nådår. Kapitalvärdet av tjänstårsrätten har per den 1 januari 1941 uppskattats till cirka 2,560,000 kronor, och värdet av den för vissa präster kvarstående rätten till nådår har per samma dag beräknats till ungefär 1,520,000 kronor. Uppmärksammas bör dock, att den besparing av löne-medel, som för det allmänna uppstår genom slopandet av rätten till tjänst- och nådår, främst kommer pastoraten till godo men att även kyrkofonden får del därav, nämligen i form av minskning i utgifterna för vikarier samt, indirekt, genom reducering av de erforderliga bidragen ur kyrkofonden till s. k. tillskotts-pastorat.

Vad beträffar de rörliga tilläggen å pensionerna komma dessa att till en början bliva mindre än summan av nu utgående dyrtidstillägg. Då efter hand pensionerna börja utgå med det föreslagna nya familjepensionsreglementets högre belopp, torde summan av de rörliga pensionsdelarna komma att tämligen nära överensstämma med summan av dyrtidstilläggen enligt nu gällande grunder.

Vid beräkningarna har förutsatts, att samtliga i tjänst varande befattningshavare under 75 års ålder komma att övergå på det nya pensionsreglementets bestämmelser. Enär det icke är möjligt att på förhand uppskatta, i vilken utsträckning befattningshavare komma att begagna sig av den i viss mån medgivna rätten att kvarstå vid pensionsrätt enligt 4 mom. i överenskommelsen, kan för närvarande ingen bestämd uppgift lämnas angående de avvikelser i kostnadshänseende, som kunna föranledas av sådant kvarstående.

Utöver de kostnader, som den träffade preliminära överenskommelsen enligt vad ovan angivits komme att medföra för det allmänna, har man att beakta de övergående kostnader, som skulle uppstå vid bifall till de sakkunnigas förslag om förbättring av vissa lägre pensioner, bestämda enligt 4 mom. i överenskommelsen, genom tillämpning av kungörelsen om ny familjepension. Kostnaden för denna förbättring har för nuvarande pensionstagare beräknats för det första året uppgå till omkring 230,000 kronor, eller, om däri inräknas jämväl procentuellt tillägg vid levnadskostnadsindex 188, inemot 300,000 kronor.

Med avseende å framtida befattningshavare är att märka, att — såsom under avd. II: 1 här ovan visats — de föreskrivna familjepensionsavdragen beräknas täcka allenast 85 % av de med 120-kronorstilläggen minskade fasta pensionerna. För dessa befattningshavares familjepensionering behöver därför av allmänna medel tillskjutas ett bidrag, som, om detsamma beräknas såsom en utfyllnad av familjepensionsavdragen, för ett befattningshavarbestånd av nuvarande sammansättning beräknas uppgå till ungefär 50,000 kronor per år för 120-kronorstilläggen och omkring 130,000 kronor årligen för de 15 % av de fasta pensionerna, vilka ej täckas av pensionsavdragen. Härtill komma kostnaderna för den med levnadskostnadsindex växlande, rörliga delen av pensionerna samt förvaltningskostnader.

Stockholm i december 1940.

Tab. H 1.

Utjämnade dödlighetsintensiteter, μ_x .
 μ_x i promille.

Ålder x	Präster enligt formel (1)	Manl. ord. tjänstemän i högre lönegrader inom civilförvaltningen 1921—1932	Män i hela riket 1921—1930
20	2.92	—	4.1
30	3.59	1.88	4.4
40	5.37	4.41	5.2
50	10.05	10.34	8.6
60	22.87	24.23	17.8
70	54.76	56.80	42.9
80	139.95	133.15	116.6
90	364.05	312.15	315.0

Tab. H 2.

Livräntevärden $\bar{a}_x$, enligt dödlighetstabellen R 32 och enligt den
genom formel (2) definierade dödlighetstabellen.

Ålder x	R 32	Formel (2)
20	21.239	21.555
30	19.968	20.153
40	18.144	18.197
50	15.637	15.602
60	12.440	12.405
70	8.815	8.884
80	5.356	5.568
90	2.726	3.005

Tab. H 3.

Antal gifta befattningshavare, g_x , i procent av hela antalet.

Ålder x	P r ä s t e r		Manl. ord. och icke ord. tjänstemän i högre löne- grader inom civilförvalt- ningen ¹ / ₇ 1933 ¹
	enligt formel (3 a)	enligt formel (3 b)	
22.5	0.00		—
32.5	68.14		72.50
42.5	90.54		86.68
52.5	92.77		87.31
62.5	87.52		88.75
72.5	75.27	73.70	75.78
82.5	56.02	48.07	57.41
92.5	29.77	19.88	28.57

¹ Samtliga gifta tjänstemän hava medräknats oberoende av deras
ålder vid äktenskapets ingående.

Tab. H 4.

Genomsnittlig åldersskillnad i år räknat, Δ_x , mellan gift
befattningshavare och hans hustru.

Ålder x	P r ä s t e r		Manl. ord. och icke ord. tjänstemän i högre löne- grader inom civilförvalt- ningen ¹ /7 1933 ¹
	enligt formel (4 a)	enligt formel (4 b)	
22.5	0.80		—
32.5	1.86		3.71
42.5	3.46		4.66
52.5	4.58		6.14
62.5	5.84		6.66
72.5	7.82	6.92	8.34
82.5	11.13	8.79	10.58
92.5	16.38	12.26	12.64

¹ Samtliga gifta tjänstemän hava medräknats oberoende av deras
ålder vid äktenskapets ingående.

Tab. H 5.

Antal ogifta i procent, o_x , dels bland prästdöttrar och dels
bland kvinnor i hela riket.

Ålder x	Präst- döttrar	Kvinnor i hela riket ²¹ /12 1930
—24	96.6	89.6
25—34	61.6	43.3
35—44	45.0	25.9
45—54	41.8	22.5

Tab. H 6.

Familjepensionsvärden.

Ålder x	$F_x^{(a)}$	$F_x^{(b)}$	$F_x^{(c)}$
30	3.2866	3.2269	3.8289
40	4.1172	4.0250	4.5886
50	4.6896	4.5428	5.1867
60	4.8820	4.6288	5.3848
70	4.4770	3.9625	4.6382
80	3.8980	3.5367	2.9689
90	1.8683	1.0266	1.2009

Tab. H 7.

Dödlighetsintensiteter, μ_x , och kvarlevandetal, l_x , för delägare och pensionärer samt relativa frekvenstal för ogifta prästdötrrar, o_x , och för sjuka barn, s_x .

Ålder x	Delägare		Pensionärer		$10^2 o_x$	$10^2 s_x$
	$10^3 \mu_x$	l_x	$10^3 \mu_x$	l_x		
0	2.5600	100,000	1.5370	100,000		
1	2.5661	99,744	1.5408	99,846		
2	2.5728	99,488	1.5449	99,692		
3	2.5802	99,232	1.5495	99,539		
4	2.5883	98,976	1.5545	99,384		
5	2.5973	98,719	1.5600	99,230		
6	2.6072	98,463	1.5661	99,074		
7	2.6181	98,207	1.5728	98,919		
8	2.6301	97,949	1.5802	98,763		
9	2.6433	97,691	1.5883	98,607		
10	2.6578	97,433	1.5973	98,449		
11	2.6738	97,173	1.6072	98,292		
12	2.6915	96,913	1.6181	98,134		
13	2.7109	96,652	1.6301	97,974		
14	2.7324	96,388	1.6433	97,815		
15	2.7560	96,125	1.6578	97,654		
16	2.7819	95,859	1.6739	97,491		
17	2.8106	95,591	1.6915	97,327		
18	2.8421	95,321	1.7110	97,161		
19	2.8768	95,049	1.7324	96,993	100.0	
20	2.9151	94,774	1.7560	96,824	99.0	
21	2.9573	94,497	1.7820	96,653	96.3	2.5
22	3.0037	94,215	1.8106	96,480	93.0	2.6
23	3.0548	93,931	1.8421	96,304	89.0	2.8
24	3.1112	93,641	1.8769	96,126	83.9	3.0
25	3.1732	93,347	1.9152	95,945	78.3	3.2
26	3.2416	93,048	1.9578	95,758	73.0	3.4
27	3.3169	92,743	2.0037	95,569	68.7	3.7
28	3.3998	92,432	2.0549	95,374	64.7	4.0
29	3.4912	92,116	2.1112	95,177	61.0	4.3
30	3.5918	91,789	2.1733	94,973	57.6	4.6
31	3.7027	91,455	2.2417	94,763	54.6	4.9
32	3.8248	91,112	2.3170	94,548	52.0	5.2
33	3.9593	90,758	2.3999	94,326	50.0	5.6
34	4.1075	90,393	2.4913	94,095	48.4	6.0
35	4.2707	90,015	2.5919	93,858	47.0	6.4
36	4.4505	89,623	2.7028	93,609	45.8	6.9
37	4.6486	89,216	2.8250	93,350	44.8	7.4
38	4.8667	88,794	2.9595	93,080	44.0	8.0
39	5.1071	88,354	3.1077	92,798	43.5	8.6
40	5.3718	87,892	3.2709	92,504	43.2	9.2
41	5.6634	87,408	3.4508	92,193	43.0	9.9
42	5.9846	86,902	3.6488	91,867	43.0	10.7
43	6.3384	86,368	3.8670	91,522	43.0	11.5
44	6.7282	85,806	4.1074	91,159	43.0	12.5
45	7.1575	85,211	4.3721	90,773	43.0	13.7
46	7.6304	84,585	4.6637	90,366	43.0	15.0
47	8.1513	83,921	4.9850	89,930	43.0	16.5
48	8.7252	83,215	5.3389	89,464	43.0	18.2
49	9.3573	82,464	5.7287	88,974	43.0	20.0

Tab. H 7 (forts.).

Alder x	Delägare		Pensionärer		$10^3 o_x$	$10^3 s_x$
	$10^3 \mu_x$	l_x	$10^3 \mu_x$	l_x		
50	10.054	81,668	6.1580	88,446	43.0	22.3
51	10.821	80,822	6.6310	87,881	43.0	24.6
52	11.665	79,921	7.1520	87,282	43.0	26.9
53	12.596	78,956	7.7259	86,632	43.0	29.2
54	13.621	77,930	8.3581	85,938	43.0	31.5
55	14.750	76,832	9.0544	85,195	43.0	5.0
56	15.994	75,661	9.8215	84,396		5.0
57	17.365	74,410	10.667	83,536		o.s.v.
58	18.874	73,077	11.597	82,614		
59	20.536	71,649	12.622	81,616		
60	22.368	70,128	13.752	80,549	43.0	
61	24.385	68,512	14.996	79,402		
62	26.607	66,786	16.366	78,169		
63	29.055	64,959	17.876	76,840		
64	31.752	63,012	19.539	75,417		
65	34.722	60,953	21.370	73,891		
66	37.994	58,779	23.388	72,257		
67	41.598	56,487	25.610	70,510		
68	45.568	54,080	28.058	68,644		
69	49.941	51,560	30.755	66,656		
70	54.768	48,932	33.726	64,543		
71	60.064	46,203	36.998	62,303		
72	65.909	43,385	40.602	59,933		
73	72.348	40,490	44.573	57,436		
74	79.440	37,533	48.946	54,814		
75	87.252	34,533	53.764	52,072		
76	95.858	31,514	59.071	49,218		
77	105.34	28,500	64.917	46,261		
78	115.78	25,519	71.356	43,217		
79	127.28	22,601	78.449	40,100		
80	139.95	19,776	86.262	36,932		
81	153.91	17,076	94.869	33,737		
82	169.28	14,530	104.35	30,541		
83	186.22	12,165	114.79	27,373		
84	204.87	10,006	126.30	24,267		
85	225.42	8,070.5	138.97	21,255		
86	248.06	6,370.0	152.93	18,370		
87	272.99	4,910.2	168.30	15,647		
88	300.46	3,687.1	185.24	13,113		
89	330.71	2,689.9	203.90	10,796		
90	364.04	1,901.0	224.45	8,716.4		
91	400.75	1,297.3	247.08	6,886.9		
92	441.18	851.86	272.02	5,313.5		
93	485.73	536.10	299.49	3,993.8		
94	534.79	321.97	329.75	2,916.4		
95	588.84	183.65	363.08	2,063.1		
96	648.38	98.982	399.79	1,409.3		
97	713.96	50.113	440.28	926.26		
98	786.20	23.684	484.78	583.48		
99	865.78	10.376	533.86	350.76		
100	953.43	4.1820	587.91	200.27		

Tab. H 8.

Kvantiteterna D_x , $\bar{N}_x$ och $\bar{a}_x$ beräknade enligt dödlighetstabellen för delägare. Räntefot 4 %.

Alder x	D_x	$\bar{N}_x$	$\bar{a}_x$	$F_x^{(a)}$
20	43,254	889,344	20.561	2.2516
21	41,468	846,989	20.425	2.3486
22	39,755	806,384	20.284	2.4498
23	38,111	767,456	20.137	2.5555
24	36,531	730,141	19.987	2.6661
25	35,015	694,373	19.831	2.7772
26	33,561	660,090	19.668	2.8846
27	32,165	627,231	19.500	2.9891
28	30,824	595,742	19.327	3.0909
29	29,537	565,565	19.148	3.1900
30	28,300	536,651	18.963	3.2866
31	27,113	508,948	18.771	3.3806
32	25,972	482,410	18.574	3.4722
33	24,876	456,989	18.371	3.5614
34	23,823	432,643	18.161	3.6482
35	22,812	409,329	17.944	3.7323
36	21,838	387,008	17.722	3.8144
37	20,903	365,640	17.492	3.8938
38	20,004	345,189	17.256	3.9707
39	19,139	325,621	17.013	4.0452
40	18,307	306,900	16.764	4.1172
41	17,506	288,997	16.508	4.1868
42	16,735	271,878	16.246	4.2539
43	15,993	255,517	15.977	4.3182
44	15,278	239,883	15.701	4.3800
45	14,588	224,953	15.420	4.4394
46	13,924	210,699	15.132	4.4955
47	13,283	197,097	14.838	4.5490
48	12,664	184,125	14.539	4.5996
49	12,068	171,761	14.233	4.6468
50	11,492	159,983	13.921	4.6896
51	10,935	148,771	13.605	4.7295
52	10,398	138,106	13.282	4.7649
53	9,876.8	127,970.3	12.957	4.7969
54	9,373.6	118,346.6	12.626	4.8242
55	8,886.1	109,218.0	12.291	4.8468
56	8,414.0	100,569.2	11.953	4.8646
57	7,956.7	92,385.0	11.611	4.8771
58	7,513.6	84,651.0	11.266	4.8841
59	7,083.4	77,353.6	10.920	4.8860
60	6,666.4	70,479.8	10.572	4.8820
61	6,262.3	64,016.5	10.223	4.8717
62	5,869.8	57,951.4	9.8728	4.8555
63	5,489.6	52,272.7	9.5222	4.8321
64	5,120.2	46,968.7	9.1732	4.8027
65	4,762.4	42,028.4	8.8250	4.7668
66	4,415.9	37,440.1	8.4785	4.7227
67	4,080.5	33,192.8	8.1345	4.6720
68	3,756.4	29,275.3	7.7934	4.6141
69	3,443.6	25,676.8	7.4562	4.5491

Tab H 8 (forts.).

Alder x	D_x	$\bar{N}_x$	$\bar{a}_x$	$F_x^{(a)}$
70	3,142.4	22,384.3	7.1233	4.4770
71	2,853.0	19,387.6	6.7956	4.3979
72	2,575.9	16,674.2	6.4732	4.3119
73	2,311.6	14,231.5	6.1566	4.2188
74	2,060.4	12,046.6	5.8467	4.1188
75	1,822.8	10,106.2	5.5443	4.0126
76	1,599.5	8,396.2	5.2493	3.899
77	1,390.8	6,902.3	4.9628	3.7815
78	1,197.5	5,609.5	4.6843	3.6571
79	1,019.8	4,502.1	4.4147	3.5274
80	857.97	3,564.62	4.1547	3.3930
81	712.34	2,780.80	3.9037	3.2536
82	582.82	2,134.56	3.6625	3.1101
83	469.19	1,609.87	3.4312	2.9629
84	371.07	1,191.01	3.2097	2.8122
85	287.78	862.78	2.9981	2.6584
86	218.41	610.81	2.7966	2.5018
87	161.88	421.68	2.6049	2.3425
88	116.88	283.20	2.4230	2.1811
89	81.992	184.542	2.2507	2.0179
90	55.716	116.343	2.0881	1.8533
91	36.560	70.737	1.9348	1.6871
92	23.084	41.332	1.7905	1.5193
93	13.969	23.118	1.6550	1.3501
94	8.0664	12.3261	1.5280	1.1796
95	4.4241	6.2352	1.4094	1.0076
96	2.2927	2.9770	1.2985	0.8342
97	1.1161	1.3339	1.1951	.6595
98	0.5072	0.5574	1.0990	.4840
99	0.2137	0.2157	1.0094	.3107
100	0.0828	0.0768	0.9275	.1486

Tab. H 9.

Familjepensionsvärden, $F_x^{(d)}$, begagnade vid värdering av pensionsförpliktelserna enligt det föreslagna familjepensionsreglementet för prästerskapet.

Alder x	$F_x^{(d)}$	Alder x	$F_x^{(d)}$
22.5	2.6770	52.5	4.9432
27.5	3.2314	57.5	4.9658
32.5	3.7400	62.5	4.8249
37.5	4.1735	67.5	4.4662
42.5	4.5247	72.5	3.8787
47.5	4.7872		

Tab. H 10.

**Prästerskapets änke- och pupillkassas tillgångar den 15 september 1940
i obligationer samt kommun- och inteckningslån.**

	Nominellt värde kronor	Bokfört värde kronor
A. <i>Obligationer:</i>		
Svenska statens	715,000	708,800
Sveriges allm. hypoteksbanks	750,000	738,080
Sveriges stadshypotekskassas	572,000	567,240
Summa	2,037,000	2,014,120
B. <i>Kommunlån</i>	3,108,094	3,108,094
C. <i>Inteckningslån</i>	23,908,274	23,908,274

**Specifikation av inteckningslånens läge i förhållande
till taxeringsvärden.¹**

	Inteckningslån	
	kronor	i procent av summa här specificerade inteckningslån
Inom 50 % av taxeringsvärdet	16,673,350	70,47
över 50 %, inom 60 % av tax.-värdet . . .	3,373,989	14,26
» 60 » » 66 ² / ₃ » » » . . .	1,803,535	7,62
» 66 ² / ₃ » » 75 » » » . . .	866,100	3,66
» 75 » » 80 » » » . . .	367,000	1,55
» 80 » » 85 » » » . . .	356,500	1,51
» 85 » » 90 » » » . . .	188,500	0,80
» 90 » » 95 » » » . . .	31,000	0,13
Summa	23,659,974	100,00

¹ I denna specifikation äro ej medtagna två inteckningslån å respektive 73,300 och 175,000 kronor, beträffande vilka taxeringsvärde för fastigheterna ännu ej fastställts. Lånebeloppen ligga inom 66²/₃ respektive 60 % av fastigheternas värden enligt av kassan verkställd sakkunnigvärdering.

Bil. VIII.

(åberopad sid. 119)

P. M.

angående vissa poster i den försäkringstekniska balansräkning för
prästerskapets änke- och pupillkassa, som ingår i konsulentens
utredning av den 30 juni 1940.

Vid fullmäktiges ordinarie stämma i september 1940 ifrågasattes att vissa poster i ovan angivna balansräkning kunde innehålla betydande säkerhetsmarginaler. Undertecknad har enligt uppdrag utfört en del beräkningar för belysande av denna fråga. Här nedan följer en redogörelse för de därvid framkomna resultaten.

Det må uttryckligen framhållas att de nedan påvisade säkerhetsmarginalerna icke utgöra något tillräckligt underlag för bedömning av det överskott som eventuellt kan finnas i balansräkningen i dess helhet. De här verkställda beräkningarna avse enbart poster som man kunnat förmoda ligga på säkra sidan, och vid en helt ny utredning skulle även avvikelser i motsatt riktning kunna framkomma.

Beräkningarna ha baserats på en räntefot av 4 % och — med nedan angivna modifikationer — de försäkringstekniska riskmått i övrigt som kommit till användning i konsulentens utredning.

Inkomst av vakansåret enligt**§ 6 mom. 1 a).**

Det i balansräkningen angivna kapitalvärdet (post II) har beräknats utan hänsyn till möjligheten för delägars framtida befordran. En uppskattning av befordringarnas inverkan ha här givit vid handen att kapitalvärdet bör ökas med mellan 100,000 och 200,000 kronor. Beträffande grunderna för uppskattningen må följande framhållas.

Inverkan av befordran är något olika ifråga om delägre utan rätt till nådår och delägre med rätt till nådår. Om en delägre utan rätt till nådår blir befordrad, medför detta icke någon ändring av kassans inkomst av vakansåret utan endast att inkomsten tillfaller kassan tidigare än som eljest skolat ske. Om en delägre med rätt till nådår blir befordrad, får kassan i regel en inkomst som motsvarar ett års behållen inkomst av befattningen minskad med det enligt tabell VI i reglementet beräknade värdet av nådårsrätten. I själva verket kan jämlikt § 68 i reglementet kassans inkomst i vissa fall bli större, men enligt vad som upplysts från kassans expedition förekommer detta numera praktiskt taget aldrig. Beräkningarna ha här skett utan hänsyn till denna möjlighet.

För undersökning av befordringsförhållandena har å kassans expedition gjorts en sammanställning rörande delägre som befordrats under tiden 1/5 1935—30/4 1940. Som befordran har därvid räknats varje avgång från innehavd befattnings av annan anledning än dödsfall eller tillträdande av emeritilön. Med ledning av sammanställningen ha analytiska uttryck kunnat uppställas som ange rimliga undre och övre gränser för befordringssannolikheten i olika åldrar och för olika grupper av delägre. De föreliggande förhållandena belysas av följande tabell som utvisar huru

många av 100 trettiofååriga delågar som i genomsnitt kunna förväntas leva kvar som obefordrade efter 10, 20 och 30 år.

Antalet kvarlevande obefordrade delågar efter

			0 år	10 år		20 år		30 år	
				Högst	Lågst	Högst	Lågst	Högst	Lågst
Kyrkoherdar	utan	nååarsrätt	100	95	47	88	28	73	20
'	med	'	100	67	33	50	16	39	11
Komministrar	utan	'	100	67	33	50	16	39	11
'	med	'	100	23	11	9	3	6	2
Kyrkoadjunkter			100	33	11	16	3	11	2

Det framgår av tabellen att endast vida grånser kunnat uppställas. Givetvis få icke heller dessa grånser betraktas som definitiva, då de beråknats från erfarenheten under ett fåtal år och man dessutom icke vet i vad mån de nuvarande befodringsförhållandena komma att bli bestående för framtiden.

Inkomst av vakansåret enligt § 4 mom. 1 a).

Kapitalvärdet (post XIV) har beråknats enligt den i kassans reglemente intagna tabell II. Då denna tabell icke tar hänsyn till möjligheten för delågares befodrån eller tillträde av emeritilån, bör det i balansräkningen angivna kapitalvärdet, 206,000 kronor, vara något för lågt. En uppskattning enligt samma principer som ovan har givit vid handen att det torde kunna ökas med 50,000 å 75,000 kronor.

Kassans inkomster av vakansåret enligt här ifrågavarande bestämmelse har under de senaste 15 åren varierat kring i genomsnitt 35,000 å 40,000 kronor om året, under det att kapitalvärdet av den återstående inkomsten från befintliga tjänster förblivit i stort sett oförändrat. Inkomsten måste därför till stor del hänföra sig till nyinrättade tjänster, och i den mån antalet tjänster även i fortsåttningen ökas, måste den framtida inkomsten för kassan i verkligheten bli större än som motsvarar det ovan angivna kapitalvärdet. Det ligger emellertid i sakens natur att merinkomsten icke kan försåkringstekniskt beråknas. Här må endast nämnas att den nuvarande inkomstnivån kan förväntas förbli oförändrad i framtiden endast under förutsåttning att genomsnittligen ett tiotal nya tjänster inrättas varje år.

Besparingar för kassan på grund av att nåååret icke är avvecklat.

Om delågar vid sin död efterlämnar nååarsberättigade stårbhusdelågar, börjar pensionen efter honom utgå ett år senare och fortgår avgiftsbetalningen ett år längre än eljest skulle ha varit fallet. Därigenom uppstår för kassan en besparing som icke har medtagits i balansräkningen.

Som underlag för beråkning av det mot besparingen svarande kapitalvärdet per den 1 januari 1936 har å kassans expedition gjorts en sammanställning över dels den besparing som uppkommit eller uppkommer under

åren 1936—1942 på grund av nådår efter delägare som redan avlidit, dels årsavgifter och beräknade pensionsbelopp efter nu befintliga delägare med nådårsrätt. I fråga om pensionerna efter redan avlidna delägare har för åren 1936—1940 räknats med de faktiska pensionsbeloppen, för år 1942 med pensionsbelopp enligt »Alt. 1» i konsulentens utredning och för år 1941 med medeltalet av de pensionsbelopp som erhållas enligt nämnda alternativ och enligt de under år 1940 tillämpade bestämmelserna. Ifråga om nu befintliga delägare har räknats med pensionsbelopp enligt Alt. 1. Hänsyn till befordran har tagits enligt samma principer som ovan.

Kapitalvärdet av besparingen har befunnits utgöra sammanlagt mellan 550,000 och 600,000 kronor, varav 223,000 kronor för redan avlidna delägare.

Stockholm den 15 februari 1941.

Karl Esscher.

Tillägg

till P. M. angående vissa poster i den försäkringstekniska balansräkningen för prästerskapets änke- och pupillkassa.

I rubricerade P. M. har framhållits att den framtida inkomsten av vakansåret, i den mån antalet tjänster även i fortsättningen ökas, i verkligheten måste bli större än som motsvarar det angivna kapitalvärdet, men att merinkomsten icke kan försäkringstekniskt beräknas. För den 5-årsperiod som förflutit efter tidpunkten för balansräkningen känner man emellertid det faktiska förloppet, och man kan givetvis då beräkna kapitalvärdet av kassans framtida inkomster på grund av de under denna period nyinrättade tjänsterna. Undertecknad har på anmodan av kassan verkställt en sådan beräkning.

I första hand må därvid erinras om att inrättandet av en ny tjänst medför icke endast en inkomst från vakansåret utan även en utgift för grundpension efter innehavaren av tjänsten. Mot det nedan beräknade kapitalvärdet på aktivsidan i balansräkningen svarar därför ett visst annat kapitalvärde på passivsidan. I vilken utsträckning det senare kapitalvärdet uppväger det förra kan ej avgöras utan en ingående utredning.

Från kassans expedition har erhållits uppgift om dels de vid slutet av år 1940 befintliga tjänsterna, dels de årliga inkomsterna under tiden 1936—1940. Kapitalvärdet av de återstående inkomsterna från de vid slutet av år 1940 befintliga tjänsterna har befunnits uppgå till praktiskt taget samma belopp som motsvarande kapitalvärde vid början av år 1936, medan de årliga inkomsterna varierat mellan 31,000 och 47,000 kronor. Kapitalvärdet den 1/1 1936 av inkomsten från de under åren 1936—1940 nyinrättade tjänsterna har under dessa förhållanden kunnat beräknas till mellan 100,000 och 125,000 kronor.

Stockholm den 15 februari 1941.

Karl Esscher.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Propositionen	1
Förslag till familjepensionsreglemente för prästerskapet	2
» » ändring i lagen om s. k. nådårstillägg	12
» » » » ecklesiastik boställsordning	13
» » » » avlöningsbestämmelserna för biskoparna	14
Statsrådsprotokollet den 2 maj 1941	15
<i>Inledning</i>	15
Gällande former för beredande av familjepension och därmed jämför- ligt understöd åt prästers efterlevande	15
Det allmännas nuvarande bidrag till den prästerliga familjepensio- neringen	19
<i>Sakkunnigas förslag angående det prästerliga familjepensions- väsendets ordnande</i>	21
Allmänna grundlinjer.	
Sakkunnigförslaget	22
Remissyttranden	34
Departementschefen	40
Avveckling av äldre understödsformer.	
Sakkunnigförslaget	44
Remissyttranden	49
Departementschefen	52
Speciella principfrågor.	
Pensioneringens omfattning. Sakkunnigförslaget	53
Remissyttranden	57
Departementschefen	63
Pensionsunderlag. Sakkunnigförslaget	66
Remissyttranden	75
Departementschefen	79
Reglementsförslaget, speciell motivering	80

Överenskommelsen om statens övertagande av prästänkekassans verksamhet jämte särskilda pensionsförbättringar	101
Sakkunnigförslaget	102
Remissyttranden	118
Departementschefen	120
Prästänkekassans befattningshavare. Nuvarande reglering	123
Remissyttranden	124
Departementschefen	126
Särskilda frågor. Anslag för prästerlig verksamhet utom riket	127
Kostnadsberäkningar.	
Sakkunnigförslaget	129
Remissyttranden	132
Departementschefen	133
<i>Departementschefens hemställan</i>	134
Bilagor till statsrådsprotokollet.	
<i>Bil. I.</i> Historik m. m.	137
<i>Bil. II.</i> Statsrådsprotokollet den 27 oktober 1939	173
<i>Bil. III.</i> Sakkunnigas förslag till familjepensionsreglemente för prästerskapet	179
<i>Bil. IV.</i> Preliminär överenskommelse angående statens övertagande av prästerskapets änke- och pupillkassa	187
<i>Bil. V.</i> Sakkunnigas förslag till författningsändringar	193
<i>Bil. VI.</i> Utredning av prästänkekassans konsulent rörande kassans ställning	197
<i>Bil. VII.</i> Promemoria angående den ekonomiska innebörden av den med prästänkekassan träffade preliminära överenskommelsen m. m.	210
<i>Bil. VIII.</i> Promemoria angående vissa poster i den av prästänkekassans konsulent uppgjorda försäkringstekniska balansräkningen för kassan	229